

A DÉLVIDÉKI MAGYARSÁG KÖZÉLETI FOLYÓIRATA

2012. augusztus 20.

XII. évfolyam, 3. sz.

Támogatók:

NEMZETI KULTURÁLIS ALAP

MAGYAR MŰVÉSZETI
AKADÉMIA

TARTOMÁNYI OKTATÁSI, KÖZIGAZGATÁSI ÉS NEMZETI KÖZÖSSÉGI TITKÁRSÁG

ÓBECSEI ÖNKORMÁNYZAT

CIP – Katalogizacija u publikaciji
Biblioteka Matice srpske, Novi Sad

008+32(497.113)

ARACS : a délvidéki magyarság közéleti folyóirata /
főszerkesztő Bata János. – 1. évf., 1. sz. (2001) –
– Horgos : Fondacija Aracs = Aracs Alapítvány, 2001–. –
Illustr. ; 29 cmTromesečno.
ISSN 1451-1762 = Aracs

COBISS.SR-ID 94357250

Tartalom

Bobory Zoltán: Versek	5
Konrad Sutarski: Katyńi balladák	7
Konrad Sutarski – Rege Béláné: Orsós Ferenc és Katyń örök igazsága	9
Kókai Péter: Honvédtalálkozó – nyolc év távlatából	12
Weiss Rudolf: A vajdasági németek elleni agyonhallgatott kommunista népirtás (1944-1948)	23
Mirnics Károly: A középkori uzsorás zsidó bankártól a soknemzetiségű fináncoligarchia önkényuralmáig ..	25
Huszár Zoltán: A tájékoztatásról II.	28
Szabó Ferenc SJ: Az emberiség jövője	31
Mihályi Katalin: Tedd meg, ami rajtad múlik! – A boldogság egy tanulható létállapot, életvezetés – interjú dr. Magyar Lóránttal	35
Beke György: Erdély lelke a tolerancia	39
Balázs-Arth Valéria: Műveit tanítani kellene, nem elhallgatni	53
W.-Nemessuri Zoltán: Hornyik Miklós adóssága	60
Benedikty Tamás: Jelzőfények egy leárnýkolt világból	62
Juhász György: A Szerkesztő-fejedelem nélkül	69
Tóth Gy. László: Helyünk a globalizált világban; Mű-tárgyak	80
Andrási Attila: Láncszemnek lenni a történelemben – beszélgetőtárs Gubás Ágota	83
Kemény András: Responsabilitatisokrácia – a felelősségi automatikus cenzus	89
Szentmihályi Szabó Péter: Vissza a jövőből III.	91
Bata János: Könyveim sorsa	97
Hódi Sándor: És mi, magyarok?	99
Róna Judit: Pázmány, a jezsuita lelkeségű eredeti gondolkodó	102
Domonkos László: Hungarica varietas – Aracs felől	104
Raj Rozália: Népi kultúránk értékeinek tudatosítása az identitástudatot is erősíti	107

Eleven sebeink

A fehérvári Katyń-emlékkereszt előtt

Ha szél sem jár, s moccsanatlan az erdő,
ott akkor is, örökké suhognak, zúgnak a fák...

Küldik gyökereik a föld hangját,
föl törzsükbe, szárba, ágba,
mintha a gyilkos fegyverek
döreje bennük visszhangzana,
s rázza szüntelen a leveleket:
reszkető, suhogó jajjaikat
soha ne hagyják abba!

Itt már örökké vérszagú marad a föld!
A fekete varjak az ágakon álmaikban
lövések hangjára rezzennek
s az egykor még élőkre zuhanó rögök
örökké viselik szörnyű szégyenüket:
a többi, itt mind, szerte e tájon,
holtukban az idegenekkel egyenlő
orosz embereket rejtenek.

A hajnali hidegben
az ágak végén lengyel tisztok
utolsó, fagyos könnye csillog;
és mindörökké így marad,
amíg Katyń fölött jár a Nap,
ragyognak éjjel a csillagok.

S te sem feledheted venger,
hogy a hű polák-barát
eleven sebe ugyanolyan fájdalom,
mint ahogy bennünk él kegyetlenül
örök időkre a csendes, vérszínű Don.

Ahol éppúgy suhognak,
zúgnak a nyírfák, az éjjel
hazajáró magyar honvédek fölött,
s küldik örök tanúval,
a széllal üzenetüket:

Testvér! A testvér-halottakat
sem feledheted —

soha...

Katyń-emlékkereszt Székesfehérváron

In memoriam

Kérdések Csurka István temetésén

Gondoltál-e néha arra,
hogy elfutni könnyebb lenne,
mint gyülevész zsoldos-falkával
szemben, pusztá marokkal
várni dorongok súlyos suhanását?

És arra gondoltál-e,
hogy térdre roskadj,
töporódott lelkű vigyorgók közé,
lesni, mikor villan ránk szemfog,
mozdul hamis-kegyelmező intés?

Gondoltál-e végül arra,
 hogy a végső elszámolásnál
 micsoda magára maradt,
 reménye vesztett
 fekete sereg köszöni meg,
 szomorú imájával, énekével,
 amit érte cselekedtél,

életnyi harcokban...?

Szabadság... '56

Cs. I.-nak

Pusztában
 visszhangzó
 halottas
 vaklárma volt.

Felszított
 ábránd-zsarátnokot,
 s kisúrolt méhek
 sorsára jutott.

Tíz napig:
 a remény.
 S televénynek
 kárhoztatott..

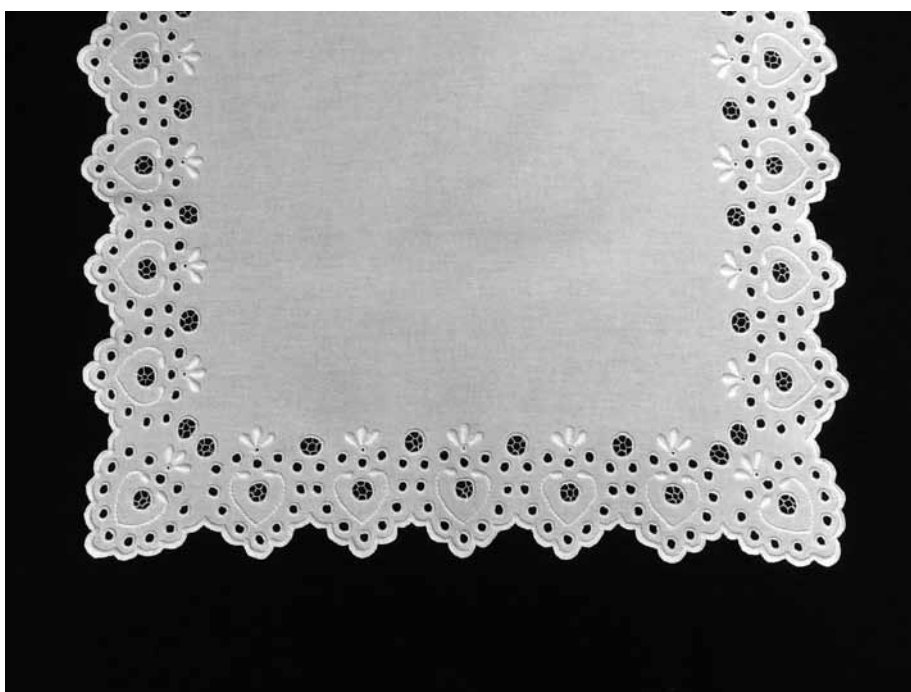
Szabadság....'89

Feltűnt
 újra egünkön.
 Fényében
 a földre
 borultunk.

Hűlt rögökké
 sötétedett,
 mindhiába várjuk
 a három-
 királyokat.

Fölöttünk
 hallgatás
 és csönd.
 Az Úr.
 Az Úr.

2011. november 4.

Katyáni balladák

Ha visszajöttök

akiknek sem sírköve sem sírja nincsen

elmentél apám
mintha az árnyékokkal mentél volna el
a messzeségben villogó gömb mögé
és elkezdődött a háború

– a megszállás egyik éjszakáján hatévesen
veszítettem el arcodat
azon az éjjelen talán holdas árnyékod sorvadozott
Sztarobielszk szögesdrótjai mögött
s legalább gondolatban szerettél volna visszaszökni
hozzánk
belezuhanni anyám tenyerébe
átkarolni engem nagy kezeddél
de csak az ötágú csillagos katonaőrök lépteit
hallottad magad körül
a sóvárgó arcnak még átfényleni is nehéz a drótokon

ez volt a várakozás végtelenje
a haldoklás végtelenje
a szén- és az aranybányákban
a sarki fénynél
Szibéria fái alatt
– s nem csak a te haldoklásod éveit voltak ezek
számolatlan ezrek voltak veled
szétszórva egész keleten
elkarámolva a világtól
kilométerek súlyos bilincseibe verve

ma visszajöttök
de azok lesztek-e akik annyi éve mitőlünk
elbúcsúztak
van-e még az öröm arcáról emléketek
– megváltoztatok nagyon
mások vagyunk mi is
a házaink még a ti házaitok
de a szánalomnál aligha adhatunk nektek többet

a távollét annyi esztendejét már nem orvosolják
szerződések

visszajöttök
milyennek látlak majd apám
ha még vissza tudsz jönni
1956

Fordította: Csoóri Sándor

* * *

Apám emlékére

Emlékművet emeltem egykor a hiábavaló reménynek
háborús füstökből s a várakozás éveiből
– egy verset a fogságodról a fogságokról
De feledésre ítélték azt is mint titeket
De én most mégis makacsul visszatérek ahhoz a
vershez,
mint hullám a parthoz fészkeire madár amelyet nem
tud s nem is akar elhagyni soha
vissza mint eszelős dal
mert maholnap vége ennek a félvszázadnak
s én továbbra se tudom hol rejtőzik sírokat
semmilyen fénycsóva nem világítja meg azt a tájat
pedig a sztyeppék sólymai más áldozatok fölött
keringenek

Ma tehát még egyszer utoljára
dúlt álmok s a fölszabadító erők megidézésének
lidérces órájában
amikor ököllel döngeti valaki az örök hallgatás falát
új versben hirdetem ki a világnak
nem kutatom többé a tetteseket
és azt se kívánom már hogy dögvész csókolja őket
szájon
hadd lélegezzék be ugyanazt a levegőt amit én is
megvénültek kiégtek becsapottak

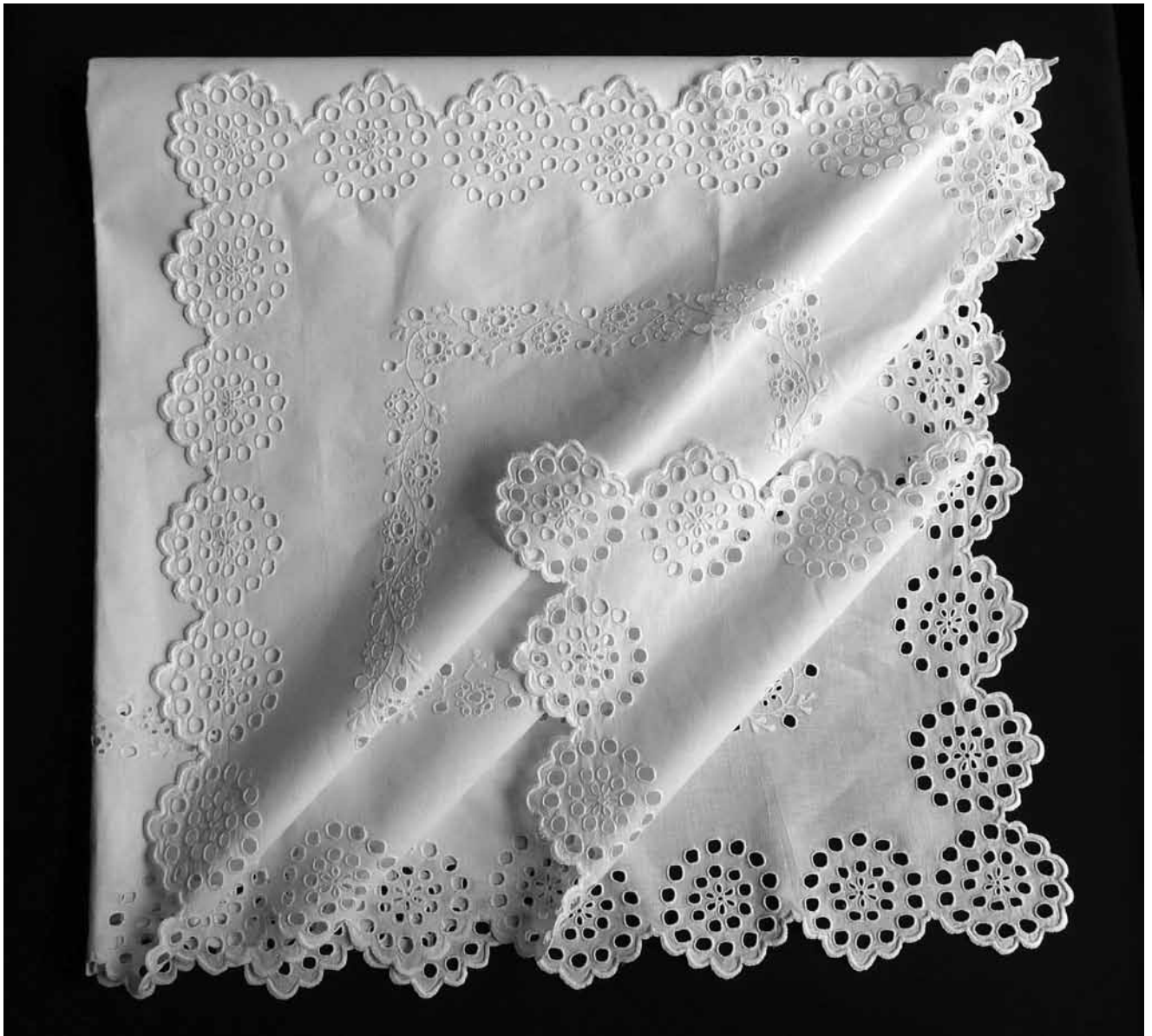
Belevájom inkább magamat kemény derekú fába
 vagy madárijesztőként táncolok végig bevetett és
 újra letarolt vidékeken
 az agyalágyult időt így talán fölingerlem
 hogy évszakaival együtt minél előbb robbanjon szét
 és szörnyeteg titkai is hulljanak vele darabokra

Talán egy gondos történész lép majd a színre akkor
 mért is ne lépne – hogy Kelet sötét stációit –
 Sztarobielszket Osztaskovot és Kozielszket –
 odaírja a szenvedés és a borzalom ismerős tájai
 mellé

Fölsóhajt fölöttük, mint Karthágó fölött
 s hozzájuk sorolja még Katyínt miközben megtörli
 szemüvegét és fölteszi teáját

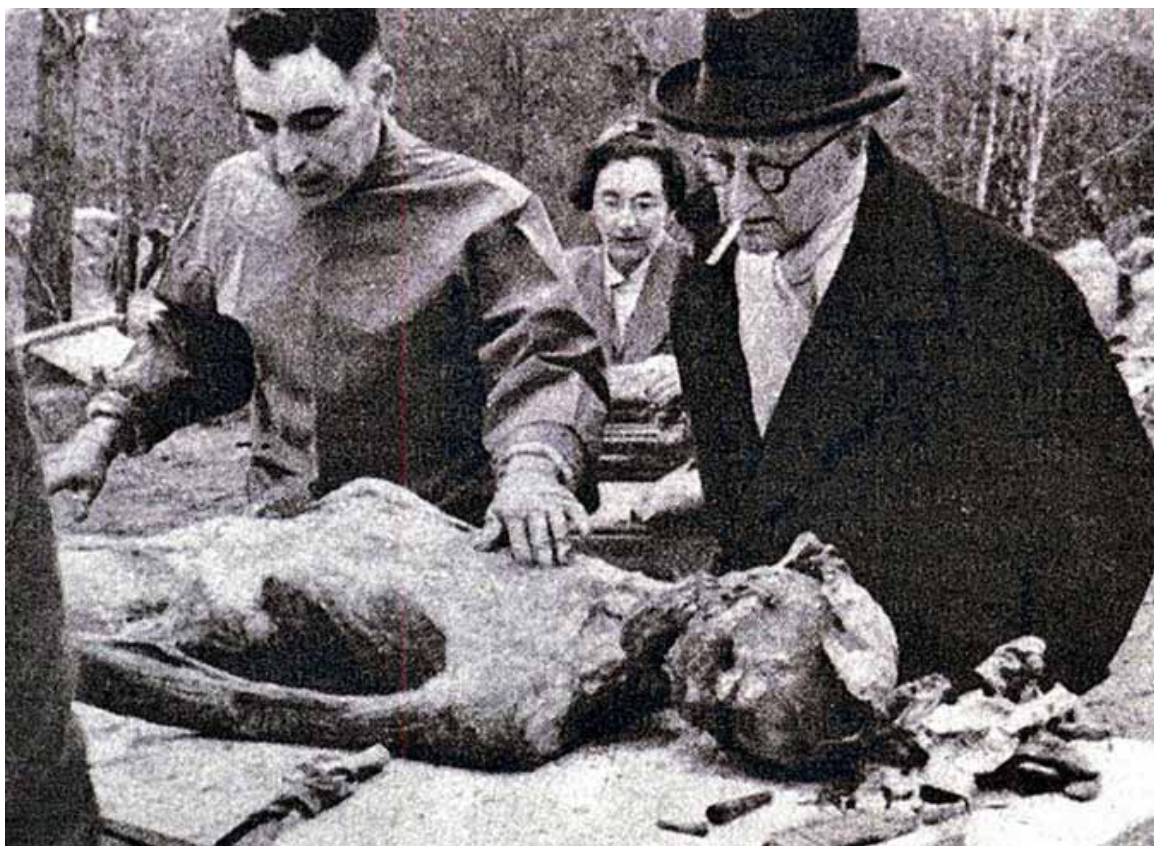
De én már most akarom tudni
 hova kell majd elutaznom
 gyertyát gyújtani
 halottak napján
 1988

Fordította: Csoóri Sándor

Orsós Ferenc és Katyń örök igazsága

Magyar tudós derítette fel a szovjet mészárlást

A 79 éve felfedezett katyíni tömegsír egyik lengyel áldozatának holttestét vizsgálja Orsós professzor (jobbra) (Fotó: MH)

Orsós Ferenc professzor a 20. század harmincas-negyvenes éveiben Európa egyik legismertebb patológusa és törvényszéki orvos szakértője volt, aki a koponyacsontok meszesedése alapján új módszert dolgozott ki a halál időpontjának megállapítására. Erre való tekintettel kérték fel, hogy vegyen részt a németek által 1943-ban létrehozott, a katyíni erdőben elföldelt lengyel áldozatok halálának okait és időpontját feltáró 12 személyes Nemzetközi Orvosi Bizottság munkájában.

Nemzetközi vizsgálatok

1943. április 13-án (a német Transocean hírügynökség pedig még korábban, április 11-én) világga

röpítette a közleményt, amely szerint a hitleri csapatok által 1941 nyarán elfoglalt nyugat-oroszországi Szmolenszk környékén lengyel tisztek tömegsíjaira bukkantak. A sírok Gnyezdovo vasútállomás közelében, a katyíni erdőben lelhetők fel. A közlemény szerint a tömegmészárlást a bolsevikok követték el. Két nappal később az addig hallgatásba burkolózó Szovjetunió válaszul közzétette saját – a németekével ellentétes – közleményét, amely viszont a hitleristákat nevezte a gyilkosság elkövetőinek.

A sírok feltárására és a holttestek vizsgálatára – 1943 áprilisa–júniusa során – német felügyelettel került sor, ám három, egymástól független bizottság részvételével. A német bizottság mellett létrehozták

a Nemzetközi Orvosi Bizottságot, amelyben tizenkét európai ország (a többi között Belgium, Bulgária, Dánia, Svájc, Olaszország) tudósai vettek részt, köztük Orsós Ferenc professzor, a törvényszéki és kriminalisztikai kórbonctan magyar specialistája. A vizsgálatokban közreműködött a Lengyel Vöröskereszt Bizottsága is, amelynek tagjai között – illegálisan – ott voltak a földalatti Honi Hadsereg (a németek ellen harcoló partizánhadsereg) képviselői.

A vizsgálatok központi problémája a tömeges vérengzés időpontjának megállapítása volt. Miután a német csapatok 1941 júliusában hatoltak Szmolenszk körzetébe, a halál korábbi időpontja a szovjeteket, későbbi időpontja a németeket vádolta volna. A három bizottság, egymástól függetlenül, különböző eredetű dokumentumok alapján, arra a következtetésre jutott, hogy a mészárlást 1940 tavaszán az NKVD követte el, az áldozatok pedig a kozelski táborból származtak.

A szovjet mészárlás bizonyítása

A tömeggyilkosság időpontjának és a szovjetek felelősségének megállapítása szempontjából alapvetően fontosak voltak a nemzetközi híré Magyar kriminológus, Orsós Ferenc professzor kutatásai, amelyekkel saját (korábban már publikált és alkalmazott) tudományos felfedezéseire támaszkodva, a koponyacsontokban végbement halál utáni mészlerakódás alapján meg tudta állapítani, mennyi idő telt el a halál beálltától számítva. Ha ugyanis – miként már szó esett róla – az áldozatokat három évvel az exhumálás előtt, vagyis 1940-ben gyilkolták meg, mielőtt elkezdődött volna a német–szovjet háború, amikor tehát Katyń még a Szovjetunió fennhatósága alá tartozott, a gyilkosságokat csakis a szovjet állam elnyomó szervei hajthatták végre. 1941 nyarán Szmolenszk és Katyń német kézre került – ha tehát a gyilkosságokat ekkor hajtották volna végre, a vérengzésért a német államot kellett volna felelőssé tenni, miként azt híresztelni is kezdték a szovjetek közvetlenül a németek felfedezéseit követően.

Megvizsgálták bizonyos számú koponyát, hogy megállapítsák azt a változást, amelynek Orsós professzor tapasztalatai szerint nagy jelentősége van a halál időpontjának megállapítása szempontjából, és többretegű, az agyvelőállomány agyagos felszínével már egyneművé vált mészlerakódást tapasztaltak. Három évnél kevesebb ideig sírban fekvő tete-meknél ilyen jelenségek nem fordulnak elő.

Orsós Ferenc 1879. augusztus 22-én született a Magyarország délkeleti részében fekvő, idővel Temes-

várhoz csatolt Spindl nevű helységben. Tanulmányait a budapesti orvostudományi egyetemre kezdte 1903-ban.

A kaposvári kórház kórboncnok főorvosa lett, s közben a budapesti egyetemen magántanári képesítést nyert kórbonctanból. 1918-ban a debreceni egyetem Kórbonctani Intézetének, majd három évvel később ugyanott a Törvényszéki Orvostani Intézetének a vezetője lett. 1935-ben meghívást kapott Budapestre, s a Pázmány Péter Tudományegyetem Törvényszéki Orvostani Intézetének lett a vezetője nyilvános professzori rangban. Ebben az időszakban az Orvosi Kamara képviselőjeként tagja volt a Parlament Felsőházának. A Magyar Orvosok Nemzeti Egyesületének elnöki tisztét is ellátta. 1928-tól a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja, 1940-től pedig rendes tagja volt. Mintegy 250 tudományos munkát publikált a kórbonctan és a törvényszéki orvostan területéről.

1944 augusztusában, Katyń miatt tartva a szovjetektől és az NKVD-től, az intézetet, annak tudományos javait és néhány munkatársát Németországba telepítette át (az egész orvoskar áttelepítésének keretén belül). Ugyanazon év októberében még visszatért Budapestre, ám decemberben újra elhagyta, immár véglegesen, Magyarországot. Németországban telepedett le (az amerikai zónában), előbb Halle am Saalban, 1946-tól pedig Mainzban élt, ahol az ottani egyetem professzoraként művészeti anatómiát tanított. Itt kell megemlíteni, hogy Orsós professzor nemcsak kutatóorvosként ért el sikereket, művészi adottságokkal is rendelkezett a rajz, grafika és festészet területén. Alkotásait több ízben is bemutatta nyilvános kiállításokon a háború előtt csakúgy, mint a háború éveiben. Összesen tizenhét egyéni kiállítása volt (unokaöccse, Orsós Sándor emlékei szerint). Orsós Ferenc professzor 1955-ös nyugdíjba vonulásáig dolgozott a mainzi egyetemen. Ugyancsak Mainzban hunyt el 1962-ben.

A vád hazugságra épült

Orsós Ferenc életének jelentős eseményeiről unokaöccse, Orsós Sándor professzor mesélt egy, a közreműködésemmel 1990 tavaszán, a kiváló krakkói történész, Stanisław Maria Jankowski által a professzor budapesti lakásán készített interjúban.

„Ferenc bácsikám másoknál többet tudott az oroszokról, az országukról, a mentalitásukról, arról, hogy milyen ravaszak és kegyetlenek tudnak lenni. Még az első világháború idején került orosz fogságba, különféle fogolytáborokat megjárva eljutott egészen Krasznójarszkiig. A háború befejezése után is fogva tartották, s később már nem volt könnyű ha-

zatérnie az előbb a bolsevik forradalom, majd a polgárháború által sújtott országból. Krasnojarszkban emlékezetébe véste, mire képes a bolsevik Cseka, az NKVD elődje. Bácsikámnak 1944-ben el kellett menekülnie Budapestről, mert jól tudta, hogy keresni fogja őt az NKVD. Gyanította, hogy a szovjet politikai rendőrség nem bocsát meg senkinek, aki ott járt a vérengzés színhelyén, holttesteket vizsgált, aláírta azt a jegyzőkönyvet, amely egészen mást tartalmazott, mint az oroszok által kiadott közlemény.”

A budapesti Törvényszéki Orvostani Intézet áttelepítésével kapcsolatban viszont a következőket mondta a professzor egyik közeli munkatársa, Tamáska Loránd (a Kő András által készített interjúban, Magyar Nemzet, 2005. II. 25.): „Orsós 1944-ben kitelepítette az egyetemet Németországba. Sokat szidták érte, de ő ezzel a lépésével sokak életét mentette meg, akik így megmenekültek a szibériai munkatáboroktól.”

A háború után, 1949-ben, az egyre vérszomjasabb kommunizmus idején, a Magyar Tudományos Akadémia Orsós professzort – távollétében – kizárta tagjai sorából. A kiváló szakember elleni vád hazugságra épült. Jóllehet a szovjet vezetés 1990-ben közölte a világ közvéleményével, hogy a katyni vérengzés a Szovjetuniót és a sztálini rezsimit terheli, Orsós Ferencet a Magyar Tudományos Akadémia a mai napig nem rehabilitálta.

Rege Béláné

Rehabilitálják Orsós Ferenc professzort!

Orsós Ferenc professzor rehabilitálását és akadémiai tagságának visszaállítását kezdeményezi az érdi Lengyel–Magyar Kulturális Közhasznú Egyesület. Az alábbiakban idézünk kérelmükből.

A nürnbergi perben a szovjetek megkísérelték elérni, hogy a Nemzetközi Katonai Törvényszék a németeket vonja felelősségre a katyni tömeggyilkosságokért. A „bizonyítékok” hamisak és elégtelenek voltak, a vádat ejtették. Orsós Ferenc tudományosan megalapozott szakvéleményét sem sikerült megcáfolniuk, és őt a nemzetközi bíróság nem is nyilvánította háborús bűnösnek. A Szovjetunió és a csatlós népi demokratikus országok illetékes szervei minden lehetséges módon, akár terrorral is igyekeztek a katyni népirtás felelősségét titokban tartani (lásd Andrzej Wajda Katyn című filmjét).

A magyar népbíróság viszont elővette Orsós professzor ügyét, és „hamis szakértői véleményért” hábo-

rús főbűnösnek nyilvánította. 1949-ben a kommunista hatalom nyomására a Magyar Tudományos Akadémia távollétében kizárta Orsós professzort tagjai közül. A határozat indoklása szerint: „A második világháború idején részt vett a katyni tömegsírok feltárásában a hitleri kormányzat által létrehozott nemzetközi orvosszakértői bizottság tagjaként. Többek között ez ügyben adott hamis szakértői véleményéért háborús főbűnösnek nyilvánították. Számos szakértői véleményét szélsőjobboldali politikai állásfoglalása befolyásolta. Több szélsőséges politikai egyesületnek vezetője, a Magyar Orvosok Nemzeti Egyesületének (MONE) elnöke volt.” Az MTA tagjainak sorából való kizárás tudományos szempontból teljesen megalapozatlan volt, az kizárólag a kommunista hatalom politikai nyomására történt. Természetesen tudatában vagyunk annak, hogy Orsós Ferenc professzornak voltak szélsőjobboldali politikai nézetei, ezért sokan ma is ellenzik rehabilitációját. Ugyanakkor szeretnénk felhívni a figyelmet arra a tényre, hogy a második világháború korszakában azok a nézetek, amelyeket egyes, ma is elismert írók, tudósok, vallottak – így Orsós professzor nézetei is –, annak a korszaknak velejárói voltak, és ezért nem lehet egyedül Orsós professzort elmarasztalni.

Ugyanakkor a kommunista rendszer uralma alatt, 1945 és 1990 között, a Magyar Tudományos Akadémia számos tagja hűen kiszolgálta, támogatta az akkori rendszert, nem emelte fel szavát a törvénytelen kivégzésekért, a kihallgatások közben bekövetkezett rejtélyes halálesetekért, a hosszú bebörtönzésekért. A rendelkezésre álló adatok szerint az ilyen etikátlan magatartásért a rendszerváltás után a Magyar Tudományos Akadémia a tagjai közül senkit sem zárt ki.

Ezért tisztelettel kérjük a Magyar Tudományos Akadémiát, hogy Orsós Ferenc professzor akadémiai tagságát visszaállítsa szíveskedjék. Az akadémiai tagságot Orsós Ferenc professzor tudományos tevékenysége alapján egyszer már elnyerte, és – véleményünk szerint – egy demokratikus országban politikai nézetei miatt senkit nem lehet megfosztani ettől az elismeréstől. Orsós Ferenc professzor rehabilitációja lengyel barátaink részére is nagyon fontos lenne, akik ötven éven át az ő tudományosan megalapozott szakvéleményére is támaszkodva harcoltak azért, hogy a katyni tömeggyilkosságokért az oroszok elismerjék felelősségüket. Lengyel barátaink, mint a történelem folyamán olyan sokszor, a nemzeti szuverenitásunkért való küzdelemben ma is velünk vannak.

Érd, 2012. március 10.

Honvédtalálkozó – nyolc év távlatából

Eredetileg az első Orbán-kormány által bevezetett magyarigazolványok Szerbia területén történő igényléseinek begyűjtésére és megszervezésére alakult meg a Concordia Minoritatis Hungaricae, rövidebb és közismertebb nevén a CMH. A CMH-nak alapító tagja voltam és vagyok, és az első időszakban, amíg felállítottuk és bejárattuk az egész Vajdaságot felölelő irodahálózatot, viszonylag gyakran és rendszeresen kellett találkozunk, üléseket tartanunk. Az egyik ilyen ülést követő kötetlen beszélgetés során mondta Bús Ottó kollégám, a VMSZ tagja és CMH-s alapítótársam, szinte csak úgy a levegőbe: „Tudjátok, mi lenne érdekes? Megszervezni egy honvédtalálkozót!” Nos, az első délvidéki honvédtalálkozó ott és akkor, abban a pillanatban született meg. Az én fejemben. Tényleg, milyen érdekes lenne, gondoltam.

HAGYJUK MÁR A DAJKAMESÉKET...

Ezt az írást, melynek célja nyolc év távlatából visszaidézni, feleleveníteni és – tegyem hozzá nagyképpen – hiteles kéz által leírni a nagy port kavart 2004-es (és a kisebb port kavart 2005-ös) honvédtalálkozó körüli történeteket, műfajilag nehéz behatárolni. Ez pedig gyakorló újságíró számára gond, mert szereti tudni, milyen műfajon belül is ragad tollat, hogy aztán tartani tudja magát annak írott és íratlan szabályaihoz. Márpedig itt, ebben az írásban keveredni fognak információk és korabeli sajtóidézetek, háttérinformációk és szubjektív visszaemlékezések, és nem utolsósorban a saját kommentárjaim, megjegyzéseim. Ez a kis kitérő pedig azért van, mert rögtön az elején kénytelen vagyok beszúrni a történetbe az első kommentáromat. Akkor és azóta nagyon sokan megkérdézték már: Tulajdonképpen miért is szerveztem meg a honvédtalálkozót? Én pedig azonnal és őszintén mindenkinek elmondtam a teljes igazságot, azaz a fenti kis történetet: CMH, beszélgetés, Bús Ottó stb. Mint

ahogy azt is azonnal láttam a kérdező szeméből és reakcióiból, hogy egyetlen szavamat sem hiszik el. Hát persze, persze, CMH, meg kocsmai beszélgetés, hagyjuk már a dajkameséket, kinőttünk belőle, olvastam ki a kételkedő szemekből, most már mondd meg az igazságot. Ha azt mondtam volna, hogy külföldi emigráns körök pénzelik az egészet, és ez csak egy hosszabb akciósorozat első lépése, akkor (gondolom) már mindenki fontoskodva bólogatott volna, hát igen, igen, ez már hihető, na de hogy egy kötetlen beszélgetés... Szóval csak azt akarom mondani, mintegy első tanulságként: egy olyan közösség vagyunk (mi is), amelyik imádja az összeesküvéselméleteket, meg vagyunk fertőződve velük, a legegyszerűbb igazságokat sem vagyunk hajlandók elfogadni, a legképtelenebb teóriákat viszont kapásból igen. Születtek is – mint a későbbiekben látni fogjuk – nevetségesebbnél nevetségesebb elméletek arra vonatkozóan, valójában ki, hogyan és miért szervezte meg a háttérből ezt a honvédtalálkozót, csak épp az igazság nem érdekelt senkit, arra mindenki csak legyintett, és már ment is tovább a saját teóriagyártása útján. Holott én épp azért mondtam és mondom el most is az igazságot, nehogy az a vád érjen, hogy idegen tollakkal ékeskedem: az ötlet még csak nem is az enyém, úgy loptam.

A LOPOTT ÖTLET ÉLETRE KEL

A lopott ötlet tehát hónapokon keresztül ott motoszkált, mocorgott, ért a fejemben, de ahelyett, hogy elhalt volna, szép lassan erőre kapott, és egyszer csak úgy döntött, mintegy tölem függetlenül, hogy ideje a tettek mezejére lépni. Úgy éreztem, én egymagam túl kevés és túl kicsi vagyok ahhoz, hogy megszervezzek egy ilyen rendezvényt, arra vonatkozóan pedig, hogy kit kérjek fel szervezőtársnak, egy fikarcnyi kételyem nem volt: Matuska Márton, a Magyar Szó nyugalmazott munkatársát, a VMDP tagját, a téma nagy ismerőjét és elkötelezett kutatóját. Marci az első szóra és mindennemű fenntartás nélkül vállalta a dolgot, teljes mértékben odatette magát, bevetette ismereteit, ismeretségeit, kapcsolatait, tudását és írástudását, az elkövetkező néhány hónapban tulajdonképpen jóval többet dolgozott a konkrét szervezés körül, mint én, akinek gyakorló főszerkesztőként azért akadt épp elég más dolga is, a munkájáért pedig nem hogy nem kért pénzt, hanem még ő szerzett valamilyen támogatást a rendezvény megszervezéséhez. Elmondtam Mihók Rudolfnak, a Magyar Szó igazgatójának is, hogy honvédtalálkozót akarunk szervezni, azt mondta, rendben van, amennyire a lehetőségek engedik, a ház hozzá fog járulni a rendezvény költségeinek a fedezéséhez, mindezek után pedig nyilvánosan is meghirdettük az első délvidéki honvédtalálkozót.

„A POLITIKA VÁLTOZÉKONY”

A találkozót 2004. május 7-ére hirdettük meg, az első nyilvános felhívást már öt hónappal korábban, 2004 januárjában közzétettük a Magyar Szóban.

Nem tudtuk, nem tudhattuk, semmilyen adatunk nem volt, egyáltalán hányan vannak még életben az egykori honvédek közül, hányan jelentkeznek majd és hányan mernek el is jönni, mekkora lesz az érdeklődés, ezért időt akartunk hagyni arra, hogy a rendezvény híre elterjedjen a köztudatban. A nyilvános felhívást hónapokon keresztül közzétettük a legnagyobb példányszámú kiadásainkban, időről időre interjú formájában megszólaltattunk egy-egy egykori honvédet is, akit (elsősorban Matuska Marcinak köszönhetően) sikerült felkutatnunk, hogy ezzel is ráirányítsuk a figyelmet a rendezvényre, a felhívás folyamatosan jelen volt a honlapunkon, azaz a világhálón is. Mindezek után talán nem is kellene külön hangsúlyozni, ám a későbbi fejlemények ismeretében mégsem érdekte-

len: sokféle vád érhet és ért is bennünket, szervezőket a honvédtalálkozó kapcsán, az azonban aligha, hogy az egészet titokban, suba alatt és csak úgy, egyik napról a másikra akartuk volna megcsinálni.

Maga a találkozó május 7-én a Magyar Szó újvidéki székházának negyedik emeleti dísztermében nyugodt mederben, normális keretek között, bármiféle incidens nélkül zajlott le. A díszterem megtelt a megöregedett harcosokkal, sokan már csak hozzátartozójuk segítségével tudtak eljönni. Persze, azt sem igazán tudtuk, milyen forgatókönyv szerint is kellene lezajlania egy ilyen rendezvénynek – kérdés, egyáltalán van-e, volt-e rá precedens az egész Kárpát-medencében –, ahhoz képest szerintem méltóságteljes körülmények között bonyolódott le az egész. Az egybegyűlteket Matuska Márton és én köszöntöttük, Sztrikovits János főesperes, az újvidéki Mária Neve-templom plébánosa közös imát mondott az egybegyűltekkal, volt az alkalomhoz illő zene és versmondás. Szakértők is jelen voltak a rendezvényen: Bonhardt Attila ezredes, a magyarországi Hadtörténeti Múzeum igazgatója a magyar katonák szerepvállalásáról beszélt az évszázadokon keresztül vívott háborúkban, Illésfalvi Péter hadtörténész pedig néhány mondatban bemutatta Molnár Tibor: Zenta és Magyarkanizsa községek II. világháborús hősi halottjai című könyvét. A politikusok közül jelen volt a rendezvényen Ágoston András, a VMDP elnöke, Galambos László, a VMSZ újvidéki szervezetének egyik vezetője (és ha jól emlékszem, Rácz Szabó László, a Magyar Polgári Szövetség elnöke is), de nyugodtan mondhatni, mindegyikük magánemberi minőségében, egyikük sem kért és nem is kapott szót, egyáltalán, az egész rendezvénynek semmilyen aktuálpolitikai színezete és tartalma nem volt, és ez tudatos döntés volt a részünkről. Az igazi,

valós tartalom akkor kezdődött el, amikor a hivatalos rész befejeződött: akkor, amikor ezek a nyolcvan év feletti emberek egymásra néztek, kezét ráztak, szóba elegyedtek egymással és rádöbbenek, hogy nincsenek egyedül, akkor, amikor hatvan évnyi hallgatás és megbélyegzés után ki mertek állni a nyilvánosság elé, és a kamerák, fényképezőgépek előtt vállalták múltjukat, életüket, önmagukat. Legtöbbjük üdvözölte a rendezvényt, örült annak, hogy végre nyilvánosan is találkozhatnak egymással, többen még adatokkal is készültek, különböző iratokat és fényképeket hoztak magukkal, egyikükből pedig a próféta szólalt meg, amikor nyilatkozott a Magyar Szónak. „Ennek a találkozóknak a megszervezése ügyes dolog volt, de féltő, nehogy valamilyen kellemtelen utóhatása is legyen, mert a politika változékony”, mondta a Kishegyesről érkezett Uborka Antal (Magyar Szó, 2004. május 10.)

ÉS KITÖRT A VULKÁN

Még aznap, a rendezvény után interjút kért tőlem a Danas újságírója. A kérdései korrektek, objektívek és kimérték voltak, úgyhogy még ekkor sem sejtettem, mekkora lavina indul el, milyen rövid időn belül.

Nem tudom, melyik a jobb hasonlat, a hirtelen lezúduló és mindent magával söprő lavina, vagy a robbanásszerűen kitörő vulkán, amelyik ontja magából a lávát, de mindegy is. A vulkánkitörést (maradjunk ennél) a szerb nyelvű sajtó kezdte, aztán ezeket a tudósításokat olvasva erre azonnal rálicitált a szerb(iai) politikum, majd látva, hogy ezzel el lehet adni az újságot, a témára lecsapott a szerb nyelvű bulvársajtó, és látványos gyorsasággal beindult az öngerjesztő és egymást éltető folyamat a felsorolt tényezők között. A politikai szférából a leggyorsab-

ban a Koštunica-féle Szerbiai Demokrata Párt reagált, öt nappal a történetek után már lehetett olvasni az újságokban a párt újvidéki városi bizottságának közleményét, mely szerint „feltámadt a fasiszmus Vajdaságban, ami a második világháborút túlélte magyar honvédek találkozásában nyilvánult meg” (Magyar Szó, 2004. május 12.). A párt szerint, mivel a találkozó szervezője a Magyar Szó napilap volt, így ez az újság „a fasiszta ideológia szószólójának szolgálatába állt”, és ezért „követelte e napilap vezetőségi tagjai felelősségének sürgős kivizsgálását”. Ez persze csak a kezdet volt, de már ez az első megnyilvánulás megfogalmazta azokat az alaptéziseket (a fasiszta jelző használata, a vezetők felelősségrevonása), amelyeket aztán az elkövetkező napokban számtalan változatban lehetett hallani, látni, olvasni. A mocskolódásban talán legmesszebb a Balkan című bulvárlap ment el, amelyik címdalán számolt be az eseményről, óriási betűkkel: „Magyar vámpírok Újvidéken”. A felcímek is elég beszédesek: „Magyar Hitler-hívők, akik túléltek a második világháborút, Vajdaságban jöttek össze”, „Ágoston a vámpírok bálján, Kasza képviselőt küldött”. Megszólalt a harcoszövetség is, ez az egyik kedvencem. Közleményükben ugyanis megállapították, hogy „a szervezőket az ösztönözte, hogy nemzetek közötti gyűlöletet szítsanak itt Vajdaságban, mint az Kosovón történt”. (Eszerint tehát ültünk valamelyik irodában, Mihók, Matuska meg én, és hosszasan töprengtünk azon, vajon hogyan lehetne „nemzeti gyűlöletet szítani itt, Vajdaságban, mint az Kosovón történt”. Egy-szer csak valamelyikünk felkiáltott: „Gyerekek, megvan! Szervezzünk honvédtalálkozót, az biztos szítja majd a gyűlöletet!” Na jó, nem folytatom...)

Ekkorra már világosan látszott, hogy a szerb nyelvű sajtó, a szerb politikum és a szerb közvélemény egyaránt zéró toleranciával viseltet az esemény iránt. Semmilyen árnyalásnak helye nem volt, semmilyen ellenvéleményt nem lehetett olvasni, hallani, semmilyen összehasonlítást, párhuzamba állítást (honvédek, csetnikek, partizánok, illetve újvidéki razzia, kivégzések 1945-ben) nem fogadtak el. Csak a Horthy és a fasiszta szavak ismétlődtek végtelen mantraként, illetve az egy kórossá összeállt általános követelés: a szervezőket (verbálisan) ki kell végezni!

AZ IGAZGATÓ MONDJON LE!

A verbális kivégzés addigra már tulajdonképpen meg is történt, de a felhördült közvéleménynek akkor

már ez nem volt elég: fejeket követeltek, egészen konkrétan Mihók Rudolfét és az enyémet, leváltást, lemondást. Nem volt mindegy, hogyan viszonyul a dolgokhoz a Vajdasági Szociáldemokrata Liga, mert akkortájt a Ligának kulcsszerepe volt a tartományi hatalomban, Nenad Čanak volt a Tartományi Képviselőház elnöke, maga a Képviselőház pedig akkor még a Magyar Szó alapítója. Nos, Čanak volt a leghangosabb és a legerélyesebb a fejek követelésében. Május 19-én megtartott újvidéki sajtótájékoztatóján úgy fogalmazott, hogy „a kinevezett személyeknek viselniük kell a teljesfokú felelősséget, fel kell őket függeszteni tisztségükből, majd fontolóra venni leváltásukat” (Magyar Szó, 2004. május 20.), a Dnevnik napilapnak adott interjújában pedig úgy, hogy „a parlament következő ülésén kérni fogja a Magyar Szó igazgatójának lemondását a kontraverz találkozó miatt”.

Mihók kész volt eleget tenni Čanak követelésének. Többé-kevésbé már meg is fogalmazta lemondási nyilatkozatát, talán már le is írta, de szerencsére még nem küldte el. Ezt semmiképpen sem engedhettem meg. Čanak követelésében nem volt az égvilágon semmi logika. Miért az igazgató mondjon le, akinek annyi szerepe volt az egészben, hogy tudott róla és jóváhagyta, és miért nem én, aki az egészet kifőzte, megszervezte, tevékenyen részt vett benne? Ha azt követeli, hogy mondjak le én, az még érthető, ha azt, hogy mindketten, még az is valahogy elfogadható, de hogy mondjon le az igazgató, aki ebben a történetben teljesen ártatlan, miközben az egészet esetleg megúszom én, a fő bűnös!? Hosszasan soroltam az érveimet Mihóknak, hogy letérítsem szándékáról, és nemcsak ezt a fenti okfejtést. A lemondás valamilyen módon bűnbeismerés. Ha lemondunk, bármelyikünk, akkor ezzel közvetve elismerjük azt, hogy vétkeztünk, bünt követtünk el, hogy a honvédek összehívása bűn volt. Ezzel pedig kihátrálunk a dolog mögül, erkölcsi vereséget szenvedünk és cserbenhagyjuk azokat az idős embereket, akik voltak olyan bátrak, és eljöttek erre a találkozóra. Ezt nem tehetjük meg, miattuk nem. Ha le akarnak váltani bennünket, ám tegyék, minden szükséges eszköz a rendelkezésükre áll ehhez, mi pedig elfogadjuk a döntést és nem teszünk ellene semmit sem – szerencsére a pozíció, a „báronyszék” megtartása egyikünket sem érdekelte különösebben, és ez nagyban hozzájárult ahhoz, hogy nyugodtan végig tudjuk csinálni az egészet –, de le nem mondhatunk. Érveim végül hatottak, és Mihók

másnap egy olyan levelet küldött a Tartományi Képviselőház elnökének, amelyben, nagyszerű megfogalmazásban tulajdonképpen azt közli vele, hogy amennyiben le akarja váltani őt az igazgatói tisztségéből, ám tegye: „A Magyar Szó napilap 2004. május 7-én a második világháborút túlélő vajdasági magyar veteránok találkozójának szervezője és vendéglátója volt. Ha a Vajdasági Képviselőház, a Magyar Szó Lapkiadó Vállalat alapítója azon a véleményen van, hogy e gyülekezet megszervezését el kell ítélni és meg kell büntetni, akkor kérem, hogy mentsen fel a Magyar Szó Közvállalat igazgatói tisztsége alól. A bizalmi szavazásra vonatkozó kezdeményezést a Vajdasági Autonóm Tartomány Képviselőháza elnökének 2004. május 12-ei kifejezett követelésére terjesztem be”. (Mihók Rudolf egyébként mestere a precíz, lényegre törő, mérnöki pontosságú megfogalmazásoknak. Össztűzben című, a Magyar Szó 2004. május 22-23-ai számában megjelent cikke kiválóan foglalja össze a honvédtalálkozó körüli történéseket és pontosan azokat a kérdéseket teszi fel és fogalmazza meg, amelyeket ezek a történések a felszínre dobtak. Ajánlom mindenki figyelmébe, így, nyolc év elmúltával is, azt hiszem, ez a legjobb írás, amelyik a honvédtalálkozóról valaha is született.)

LEHET KÉRDEZNI!

Čanak képviselőházi elnöki minőségében szólalt meg és nyilvánított véleményt, de nem a pártja nevében. Ezt Aleksandar Kravić, a Liga tisztségviselője tette meg helyette: „Megengedhetetlen, hogy bármilyen intézmény vagy szerv, amelyik a tartományban van, ilyesmit tegyen. Nem azért, mert ellenzem az efféle összejöveleket, arra sor kerülhetett volna például egy templomban vagy bárhol, valamilyen semleges helyen, de a tartomány által alapított házban ilyesminek nincs helye. Azt is ellenezném, ha, mondjuk, a Dnevnikben csetnikiek találkozóját szerveznék meg, vagy a horvát sajtóházban az usztasák összejövetelét. Ezért a szervezésért valakinek, valakiknek felelniük kell”. (Magyar Szó, 2004. május 22-23.)

Abban a hisztérikus közhangulatban ez egy higgadt érvelés volt – és talán épp ezért hatott rám. Elgondolkodtam, és arra jöttem rá, hogy Kravićnak igaza van: hiba volt a Magyar Szó székházában megtartani a rendezvényt. Ekkorra már egyébként is levontam az első tanulságokat és kialakítottam a saját véleményemet a történekről, ami három pontba sűrítendő be: 1. A honvédtalálkozó megtartása nem volt hiba és nem volt bűn, jó, hogy megtörtént. 2. Az, hogy a Magyar Szó volt a szervezője a rendezvénynek, szintén nem hiba és nem bűn, mert egy közéleti napilap felvállalhat ilyen típusú rendezvényeket is. 3. A helyszín megválasztása hiba volt, egy ilyen rendezvénynek nem egy állami alapítású intézményben kell megtörténnie. Ezekkel a meglátásokkal Mihók is egyetértett, ezért úgy döntöttünk, mi is sajtótájékoztatót tartunk. El akartuk mondani a szerb és a magyar közvéleménynek, mi hogy látjuk a dolgokat, és egyébként is, még a látszatát is kerülni akartuk annak, hogy most, a vihar közepén mi megbújunk valahol az irodánk mélyén, mint a kislányok, akik labdázás közben betörték az ablakot és most elbújnak az ágyuk alá. Itt vagyunk, tessék, lehet kérdezni!

Kérdeztek is, mindenfélét. Érdekes ezekből a kérdésekből is mazsolázni egy kicsit, mert valahol ez is kordokumentum. Azt többen is kérdezték, értesítettük-e az alapítót és a kiadóház igazgatóbizottságát arról, hogy honvédtalálkozót készülünk szervezni. (Mint azt fentebb is említettem, majdnem fél éven keresztül folyamatosan sulykoltuk a közvéleménybe, hogy honvédtalálkozót szervezünk,

ezenkívül a felhívás ott volt a honlapunkon is, tehát az egész világ láthatta. Ha ennek ellenére az alapító vagy az igazgatóbizottság azt állítja – egyébként nem állította –, hogy nem tudott róla, akkor viszont az a kérdés merül fel jogosan, vajon mennyire lelkiismeretesen kísérik annak az újságnak a munkáját, amelynek alapítói és irányítói?) Másik kérdés: igaz-e, hogy a Hatvannégy Vármegye Ifjúsági Mozgalom képviselői is jelen voltak a találkozón? (Egyébként igaz. Nem hívtuk, de nem is zavartuk ki őket). És persze akadt olyan kérdező is, aki arra volt a legkíváncsibb, miért használtuk a honvédtalálkozó előtt a délvidéki jelzőt.

MAGYAR REAKCIÓK

Ezen a ponton már nyilván teljesen jogosan merül fel a kérdés: hogyan fogadta, hogyan kezelte, hogyan reagálta le mindezt a vajdasági magyar politikum? A kérdést nem is akartam megkerülni, csak csoportosítottam, hogy áttekinthetőbb legyen. Nos, a vajdasági magyar politikumot éppen olyan váratlanul, felkészületlenül és meglepetésszerűen érte ez az egész politikai vihar, akárcsak engem. (Merthogy, így zárójelben, az a kérdés is felmerülhet: tudtam-e, tudtuk-e, vagy akár sejtettük-e, hogy ekkora vihar kerekedhet ebből az egészből? A magam nevében nyugodtan mondhatom, álomban sem gondoltam volna, de azt hiszem, nagyjából így voltak ezzel a történet többi szereplői is. Ilyen szempontból teljesen ártatlanul, de még inkább naivul mentem bele abba, amit én magam találtam ki. És ebből persze máris adódik a következő kérdés: na és, ha előre tudom, vagy akár csak sejtem, hogy mekkora baj lesz belőle, vajon akkor is megcsinálom? De erre már valahol megadtam a választ: igen, pontosan ugyanígy, de nem a Magyar Szóban. Mint ahogy egy évre rá megadtam a választ az életben is – de erről később.) Ennek ellenére – mármint annak ellenére, hogy a vajdasági magyar politikum nem volt felkészülve erre a hirtelen kitörő viharra – egészen jól reagált, megkockáztatom a jelzőt: nagyszerűen.

Elsőként Józsa László reagált a történekre (legalábbis nyilvánosan), keményen, határozottan, egyértelműen. A Magyar Nemzeti Tanács elnöke az MTI hírügynökségnek nyilatkozva a következőket mondta: „Tisztességben megöregedett emberek találkoztak Újvidéken, akik egy világégésben vettek részt, valószínűleg sokan közülük nem éppen saját akaratukból. Teljesen emberi megnyilvánulás, hogy

életük alkonyán keresik egymással a kapcsolatot. Nevetséges ezt a fasizmus újjáéledésének nevezni. Minden népnek és nemzetnek -- még a vesztes oldalon álló magyar honvédeknek is -- megadatott az a jog, hogy a háborúban való részvételt úgy örökítse meg lelkében, ahogyan neki jólesik. Akik emiatt kirohannak a Magyar Szó ellen, azoknak inkább a saját adósságukat kell rendezniük, tudniillik a magyar állami vezetés és a magyar szellemi élet ilyen tekintetben „rendezte számláit”: az újvidéki razzia vétkeseit még a Horthy-rendszerben elmarasztalták, s a szellemi vezeklés egyik formája a Hideg napok című regény, illetve a belőle készült film volt. A másik fél az, amely adósságot halmozott fel az elmúlt 45-- 50 évben” (Magyar Szó, 2004. május 13.) Bátor, karakán kiállás volt, nemcsak a honvédek, hanem a szervezők mellett is. Az Ágoston András vezette VMDP ugyan saját politikai alapállásából kiindulva bírálta a VMSZ-t is és az MNT-t is, azok későbbi lépései és intézkedései miatt, ugyanakkor „felemelte szavát a honvédtalálkozó értékeinek elismeréséért”, és a párt közleményéből származik a következő mondat is: „Ha Čanaknak nem tetszik a honvédtalálkozó -- a nagybetűs Tolerancia nagyobb dicsőségére -- elnökként javasolhatta volna a tartományi képviselőháznak a Magyar Szó vezetőinek leváltását, de ezt nem merte megtenni” (Magyar Szó, 2004. június 3.).

„MIÉRT KELLETT EZT ÉPP MOST MEGSZERVEZNI?”

A legtöbb baja a honvédtalálkozóval és a találkozó miatt mégis a VMSZ-nek volt. Ez érthető is: hatalmon voltak, mindenféle szinteken, számukra volt konkrét tétje is a dolognak. Akkoriban már éppen körvonalazódni látszott a dolog az alapítócsere körül, azaz, hogy a Magyar Nemzeti Tanács hamarosan átveszi a Magyar Szó és a Hét Nap alapítói jogait a Tartományi Képviselőháztól, az erre vonatkozó politikai megegyezés már megszületett, csak épp meg kellett volna szavazni a tartományi parlament soron következő ülésén. A honvédtalálkozó és a körülötte kialakult politikai feszültség mindezt megtorpedózta, mert a Liga visszakozott, így már nem volt meg a kellő számú szavazat és az egész dolog lekerült a napirendről. Kasza József, a VMSZ elnöke már a honvédtalálkozó utáni napokban felhívott telefonon, és a maga nem túl jól fésült szókincsével azt kérdezte, miért kellett épp most megszervezni

ezt az egészet (nem pontosan ezekkel a szavakkal kérdezte). Kasza dühös volt, de az adott helyzetben ez érthető is volt: a történések keresztetkék politikai terveit.

Magának a VMSZ-nek egyébként 12 napra volt szüksége ahhoz, hogy kialakítsa saját álláspontját és stratégiáját, és először megszólaljon nyilvánosan az ügyben. Ennek a stratégiának a főbb vonalai Kaszának mint a párt elnökének a május 19-i újvidéki sajtótájékoztatóján derültek ki: 1. maguk a honvédek mellett ki kell állni 2. a szervezőket bírálni kell és meg kell büntetni őket 3. a politikai felelősséget, lehetőleg mindenestül, át kell kenni a VMDP-re. Ez a stratégia, a harmadik pontot kivéve, nagyjából rendben is volt. Ezzel kapcsolatban ugyanis Kasza a következőket mondta: „A szervező az Ágoston András vezette VMDP volt, miközben ez a párt tendenciózusan választotta meg a helyszínt, és az időzítés sem véletlen. A cél az alapítói jogoknak a MNT-re való átruházásának az aláaknázása volt, most viszont bölcsen hallgatnak.” (Magyar Szó, 2004. május 20.) Ez a kijelentés persze köszönőviszonyban sem volt a valósággal, de még ennél is érdekesebb, hogy valószínűleg sem Ágoston, sem Kasza a mai napig nincsenek tudatában annak, hogy Kasza ezzel minden bizonnyal egész politikai karrierje legnagyobb bókját mondta ki politikai ellenfelével, Ágostonnal kapcsolatban! Azt ugyanis, hogy a honvédtalálkozót épp május 7-én akarjuk megtartani, már valamikor január folyamán kihirdettük, öt hónappal korábban, azaz akkor, amikor még valószínűleg nemhogy Ágostonnak, de magának Kaszának sem lehetett fogalma arról, hogy a politikai háttéregyezkedések épp májusra jutnak el arra a pontra, hogy meg lehet valósítani az alapítóváltást. Na most, ha ennek ellenére Kasza azt

állítja, hogy az egészet Ágoston főzte ki, jó előre és ezzel a szándékkal, akkor közvetve azt is állítja, hogy Ágoston egy látnok, mindenkinél előbbre és messzebbre látó zseniális stratégia, aki már fél évre előre kiszámította a legjobb időzítést, hogy „aláaknázza az alapítói jogok átruházását” akkor, amikor még nekünk, a többieknek fogalmuk sem volt róla, mi fog történni! (Később hallottam még ennél is vadabb teóriákat, igaz, ez hivatalosan és írásban sehol sem jelent meg. Eszerint a „ravasz” és „minden hájjal megkent” Matuska belerángatott engem, a fiatal, tapasztalatlan és tejfelesszájú főszerkesztőt ebbe az egészbe, aztán meg cserbenhagyott a bajban. Ennek persze épp a fordítottja történt: én „rángattam” bele Marcit a dologba, aki az első hívó szóra jött, végig kiállt mellettem és a honvédek mellett is, és az egész történetben tanúsított viselkedése bennem csak tiszteletet ébreszt, semmi más nem.) A Kasza- és VMSZ-féle stratégia többi pontja azonban rendben volt. Kasza szerint „ügyetlenül választották meg a honvédtalálkozó színhelyét, magát a várost, de az intézményt is, hiszen a Magyar Szó tartományi alapítású közvállalat (...) Újvidéken a történelmi események sokkal inkább, mint másutt, az egykori atrocitásokra emlékeztetnek, és ha bárhol máshol került volna sor erre az összejövetelre, az biztos nem váltott volna ki ekkora felháborodást” – és mint mondtam már, utólag én is úgy láttam, ebben igaza volt. Az pedig mindenképpen Kasza dícséretére válik, hogy magukat a honvédeket ő is megvédte, a magyar és a szerb nyelvű sajtónak nyilatkozva egyaránt. „Veszélytelen öreg harcostársak összejövele volt a honvédtalálkozó”, mondta például a Danas napilapnak nyilatkozva. A legdurvább szavakat egyébként a VMSZ Varnyú Ernő szájába adta. A párt újvidéki bizottságának alelnöke sajtótájékoztatóján „ügyetlen, felelőtlen, otromba, meg gondolatlan lépésnek és politikailag éretlen döntésnek” minősítette azt, hogy a Magyar Szó Közvállalatban szervezték meg a honvédtalálkozót. (Néhány évvel később személyesen is találkoztam vele, akkor azt mondta, ne haragudjak, semmi személyes, de akkor és ott neki azt kellett mondania. Nem haragudtam és nem is haragszom, akkor és ott szerintem is azt kellett mondania.) Ugyanakkor az is érdekes, hogy még a VMSZ-en belül is voltak hajszálrepedések a közös és egységes stratégia oszlopán. A párt délbácskai-szerémségi körzeti szervezete radikálisabb vonalat képviselt a párton belül: a honvédek mellett ők is kiálltak, de egy szóval sem látták szükségesnek

elítélni a szervezőket. „A honvédtalálkozó szervezésének többhónapos előkészületeiről tudtak a legfelsőbb hatalmi-állami szervek (képviselőház, ügyészség, bíróság, állambiztonsági szervek), mivel a Magyar Szó tartalmát naponta hivatalból kísérik. Senki nem ellenezte, kifogásolta annak megtartását, ezért érthetetlenek a mostani elítélő megnyilvánulások. A megbékélés helyett egyesek fasisztáznak, felelősségre vonást követelnek, amiért összejött néhány 80-90 éves aggastyán, volt honvéd”, állapítja meg a szervezet elnöke, mgr. Miavec Béla által aláírt közlemény (Magyar Szó, 2004. május 29-30.).

... ÉS FEL LETTÜNK FÜGGESZTVE

Miután mindenki elmondta a magáét, valamit lépni kellett, és a lépés joga – és egyben kényszere – a VMSZ-nél volt. Bunyik Zoltán volt akkor a Magyar Szó igazgatóbizottságának (igaz, már lemondásban levő) elnöke. Behívatott bennünket, Mihókot és engem a Báni palotába és körülbelül a következőket mondta: „Fiúk, akkora a politikai nyomás, hogy valami eljárást le kell folytatnunk ellenetek, de ne izgultatok (nem izgultunk), az a cél, hogy mindketten megmaradjatok a jelenlegi helyeteken”. Ez körülbe-

lül így is történt. Születésnapomra, június 2-ára meg is született a döntés: mindkettőnket felfüggesztettek tisztségünkéből. „A Magyar Szó Lapkiadó Közvállalat igazgatóbizottsága, a Tartományi Képviselőház meghagyása alapján, hétfői ülésén foglalkozott a május 7-én tartott honvédtalálkozó értékelésével, annak következményeivel és intézkedéseket foganatosított annak kapcsán. Tekintettel arra, hogy felmerült a Magyar Szó Lapkiadó Közvállalat helyiségei jogosulatlan használatba adásának alapos gyanúja, az igazgatóbizottság úgy határozott, hogy – az alapító elvárásának megfelelően – fegyelmi eljárásban vizsgálja Mihók Rudolfnak, a közvállalat igazgatójának és Kókai Péternek, a Magyar Szó felelős szerkesztőjének személyi felelősségét. Ennek az eljárásnak lebonyolítására öttagú fegyelmi bizottságot nevezett ki. Az eljárás tartamára az igazgató és felelős szerkesztő képviseleti jogosítványait felfüggesztette”, áll a Magyar Szó Lapkiadó Közvállalat igazgatóbizottságának közleményében (Magyar Szó, 2004. június 2.).

Hogy a mindennapos élet és munka során mit is jelentett ez a felfüggesztés – az jó kérdés, de a leegyszerűsített válasz az, hogy tulajdonképpen semmit. Ugyanúgy végeztük mindketten továbbra is a munkánkat, mint előtte. Igaz, volt valami olyasmi, hogy kifelé, harmadik fél felé nem képviselhettük a Magyar Szót, ami az igazgatónak nem tudom, mennyiben hátráltatta a munkáját, de nekem kifejezetten (születésnap) ajándéknak számított, mert egy rakás haszontalan rendezvényre és eseményre nem mentem el (nem mehettem el!), így több időm maradt az újságra. Ugyan Ágoston András szerint itt, ebben a pillanatban kellett volna lemondanunk, tiltakozásul az ellen, hogy a VMSZ ilyen megalázó helyzetbe hoz bennünket a honvédtalálkozó megszervezése miatt, de mi akkor is úgy éreztük, ez az ügynek és maguknak a honvédeknek a cserbenhagyása lett volna. Volt még egy kifogás irányunkban, az azóta már megboldogult dr. Páll Sándor, a VMDK elnöke részéről, aki, miután tárgyalta Vojislav Koštunica miniszterelnökkel, és sajtótájékoztatón számolt be a tárgyalás eredményeiről, az előző tárgyalásokkal kapcsolatban megjegyezte, „nem érti, hogy a Magyar Szó vezetői kinek a nevében tárgyaltak a miniszterelnökkel, hisz őket funkciójukról felfüggesztették” (Magyar Szó, 2004. július 17-18.). (Ekkoriban tetőztek a magyarellenos atrocitások Vajdaságban, ezért Koštunica tárgyalássorozatot kezdeményezett

a vajdasági magyarság képviselőivel, ezek egyikén vettünk mi is részt.)

RENDŐRSÉGI VIZSGÁLAT

Az egész ügy itt még nem ért véget, mert őszre rendőrségi ügy lett belőle. Bizonyos Sava Grujić, aki a Svesrpski narodni pokret (Össz-szerb Nemzeti Mozgalom) nevű szervezet elnökeként írta alá magát, még májusban bűnvádi feljelentést tett Matuska Márton, Bunyik Zoltán (mint a Magyar Szó Közvállalat igazgatóbizottsági elnöke) és személyem ellen a találkozó miatt, arra hivatkozva, hogy „fasiszta katonák, az 1942-es délvidéki razzia tettesei” tartottak gyűlést. E feljelentés alapján kezdődött el a rendőrségi vizsgálat, melynek során október hónap folyamán szépen sorban, külön-külön beidézték bennünket rendőrségi kihallgatásra. Először Matuskát, másodszorra engem, harmadszorra Bunyikot.

Igazán csábító alkalom lenne most itt arra, hogy mártírt csináljak magamból (meghurcolt a rendőrség stb.) – ha lenne rá bármi okom is. A kihallgatást vezető rendőrtiszt, bizonyos Vladan Jovanović, körülbelül úgy viselkedett, mint az a beosztott, aki valami olyan feladatot kapott a felettesétől, amelynek személy szerint ugyan semmi értelmét nem látja, de mint lelkiismeretes dolgozó elvégzi, amit rábíztak. Körülbelül arra volt kíváncsi, hogy mi (az a pár tucat idős ember a nyolcvan és a halál között, meg én) ott a találkozón kidolgoztunk-e valamilyen konkrét cselekvési programot, mondjuk, hogy veszélyeztetni akarjuk az ország területi integritását, vagy ilyesmi – de láttam rajta, ezen magában éppen úgy mosolyog, miközben felteszi a kérdést, mint én, aki válaszolok rá. Szóval tökéletesen nem tudott mit kezdeni a rendőrség ezzel az egészszel. Nem is kezdett, elkészült a jegyzőkönyv a kihallgatásról, aztán semmilyen folytatása nem lett az ügynek. Ugyanakkor a rendőrségi kihallgatások kapcsán megszólalt Kasza József is („az egész ország szégyenkezhet a rendőrség módszerei miatt, amilyen módon ezeket az embereket kihallgatták”) és Rácz Szabó László, az MPSZ elnöke is. („Az, hogy van olyan szervezet, amely képes volt egy ilyen semmisség okán rendőrségi eljárást kezdeményezni, egyenesen rossz fényt vet Szerbiára. A rendőri szervek, vagy az ügyészség mindössze egyetlen megfelelő döntést hozhat, miszerint mint alaptalant elveti az indítványozó beadványát. Megítélésünk szerint azokat kellene felelősségre vonni, akik nemzetek közötti feszültséget

gerjesztettek az esetből, hiszen valóban veszélyes nemzeti mitingek alkalmával sem került sor ilyen feljelentgetésekre, kihallgatásokra”.)

MÁSODIK HONVÉDTALÁLKOZÓ

Lezajlott tehát az első délvidéki honvédtalálkozó, illetve a körülötte történtek. Megvolt a kezdete, csúcspontja, majd végkifejlete, mint minden jól felépített drámának, és aztán szép lassan elcsitult a dolog. De csak egy évre. 2005 októberében már meghirdettük a második honvédtalálkozót. Nem tagadom, fontos szerepet játszott a dac, a „csakazértis” is, amikor úgy döntöttem, ezek után mindenképpen meg kell szervezni még egy honvédtalálkozót. Ez azonban nem (csupán) irracionális dac volt. Ha annak, hogy néhány szerb politikai párt kiad néhány felháborodott – és egyben sértő – hangú közleményt, hogy hatalmon lévő szerb politikusok fejeket és leváltásokat követelnek, és hogy néhány szerb nyelvű bulvárlap sületlenségeket ír a honvédtalálkozó kapcsán, az a következménye, hogy ezek után behúzzuk fülünket-farkunkat, hallgatunk, mint a sír, és örülünk, hogy lám, valahogy mégiscsak megúsztuk az egészet – akkor az nem jó üzenet az egész nemzeti közösségünk számára. Mert akkor annak az az üzenete, hogy meghunyászkodtunk, meghajlott a gerincünk, és hogy megtanultuk a leckét: elég csak jó hangosan ránk kiabálni, és mi máris fejet hajtva elhallgatunk, ahogy az egy jól nevelt kisebbséghez illik. Ilyen szempontból, nagyképűség nélkül mondom, valóban nemzetféltő és a nemzeti méltóság megőrzését célzó érzések vezéreltek, amikor úgy döntöttem, egyszerűen nem tehetjük meg azt, hogy ne csináljunk még egy honvédtalálkozót. Ha az első honvédtalálkozó minden különösebb bonyodalom nélkül zajlik le, valószínűleg eszembe sem jut, hogy még egyet szervezzek, de így azt éreztem, tulajdonképpen nincs is választási lehetőségem. Ugyanakkor okultam a tavalyi hibákból: a második találkozó helyszíne már nem Újvidék volt, hanem Szabadka, és nem is a Magyar Szó székháza, hanem a Népkör. Változtattunk a szervező kilétén is: az eseményt a Nyitott Távlatok Civil Szervezet szervezte meg, a Magyar Szó és a Hét Nap pedig médiatámogatóként vett részt a dologban.

FRONTÁTTÖRÉS

Áldom a szerencsémét, vagy talán inkább a megérzéseimet, mert állítom, ezúttal is egyből a le-

hető legjobb embert találtam meg társszervezőnek. Kudlik Gábor, a Nyitott Távlatok elnöke első szóra megértette a lényegét, gondolkodás nélkül vállalta a munkát és túlzás nélkül állíthatom, lelkesen ugrott fejest a szervezésbe. Meg is csinálta az egészet, hibátlanul. Lelkesítő dolog ilyen „kudlikgáborokra” rátalálni (elnézést, Gabi), az ember úgy érzi, amíg vannak köztünk ilyen tettekre kész, bátor emberek, addig nincs elveszve a mi közösségünk. Sőt, Gábornak valami olyasmit (nevezzük fronttátörésnek, hogy stílusosak maradjunk) is sikerült elérnie, amit addig senki másnak sem közölünk. Nem sokkal a második honvédtalálkozó megtartása után részt vett a Szerbiai Civil Szervezetek Föderációjának konferenciáján, és ottani tapasztalatait a következőképpen összegezte: „A SZCSZF konferenciáját megelőzően kértem, hogy a választmány tűzze napirendre a honvédtalálkozót, mert nagy vihart kavart a szerb közvéleményben, és elmarasztaló levelet is kaptam. A választmány Vrnjačka banján jelenlévő 15 tagjából 13-an, tehát a többség, megértően fogadta a magyarázatom. Sőt, Miljenko Deretának, a SZCSZF társelnökének, a Polgári Kezdeményezések elnökének összegezését is elfogadták. Ennek lényege, hogy a magyar nemzeti közösség

A fotókat Dávid Csilla és Ótos András készítették

autonóm joga volt a rendezvény megszervezése, tehát a Nyitott Távlatok civil szervezeté, a Magyar Szó napilapé és a Hét Nap hetilapé is. A magyar közösség tudja a legjobban átérezni, miért fontos a honvédtalálkozó megtartása. A civilizációs vívmányok közé tartozik már az ilyen hozzáállás. Sőt, az évi közgyűlés hangulatán már nem is lehetett megérezni. A szünetekben egy-egy elmarasztaló megjegyzés elhangzott ugyan, de nagy általánosságban minden rendben volt. Viszont a napi politika olcsó poénszerzésre használta ki a honvédtalálkozót, s megkísérelt vele manipulálni a szerb szélsőséges incidensek ellensúlyozásául. Ettől eltekintve, szerintem, az áttörés megtörtént. Lassan tudomásul veszi a szélesebb közvélemény, hogy a magyar nemzeti közösség bátran és felelősségteljesen vállalja történelmét. A szerbiai civil szervezetek, mint láthattuk, ebben a szerb közvélemény előtt járnak.” (Magyar Szó, 2005. december 13.)

„A TANÁR URAT BÖRTÖNBE KELLENE ZÁRNI”

Kaszának is igaza lett („ha bárhol máshol került volna sor erre az összejövetelre, az biztos nem váltott volna ki ekkora felháborodást”, mondta egy évvel korábban), a politikai felháborodás és a médiahajsza is jóval kisebb volt, mint az első találkozó idején. Ami persze még nem jelenti azt, hogy egyáltalán nem volt. Mindössze három nappal a második honvédtalálkozó megtartásának időpontja (2005. november 12.) után ülést tartott a Tartományi Képviselőház. Az ülést nem a honvédtalálkozó miatt hívták össze, de ez a téma is terítéken szerepelt, mert az egyik napirendi pont keretein belül a ház egy záradékot készült elfogadni, amely elítél minden nacionalista és szélsőséges megnyilvánulást. Az ülésen a radikálisok javasolták, a szocialisták pedig támogatták a javaslatot, hogy a záradékba nevesítve kerüljenek be a honvédek és a honvédtalálkozó is. Ezt végül a magyar képviselők akadályozták meg, még hozzá párhovatartozástól függetlenül. A vita során ugyanis felszólalt László Gyula, a VM DP képviselője is („a hét végén megtartott honvédtalálkozó a vajdasági polgároknak a találkozója volt, akik senkit sem veszélyeztettek”), és Egeresi Sándor, a VMSZ képviselője, a tartományi parlament alelnöke is, aki a parlamenti ülés után megtartott sajtótájékoztatóján fejtette ki saját maga és pártja véleményét („a honvédeknek nincs külön szervezetük, s tevékenységük politikai kérdésnek minősíthető, semmikép-

pen sem közbiztonságinak”). Azt, hogy az előző évi felkészületlenséghez viszonyítva ezúttal már a vajdasági magyar politikusok is magabiztosabban kezelték ezt a kérdést, jelzi Egeresinek az ugyanitt elmondott következő mondata is: „a VMSZ képviselői jelen voltak a honvédtalálkozón, és azon a jövőben is részt fognak venni” (Magyar Szó, 2005. november 16). Aztán volt még például olyan is, hogy egy szerb nyelvű internetes fórumon az egyik fórumozó kifejtette, szerinte dr. Bogner Istvánt, a szabadkai Műszaki Főiskola tanárát börtönbe kellene zárni, mert valamelyik tudósításban látta, hogy ő is jelen volt a szabadkai honvédtalálkozón – összességében azonban elmondható, a második honvédtalálkozó legfeljebb tizedakkora politikai és társadalmi feszültséget váltott ki, mint az első. Maga a honvédtalálkozó pedig úgy zajlott le, ahogy talán egy ilyen eseménynek le is kell zajlania: méltóságteljesen és békésen.

HÁTTÉRSZEREPLŐK

Van még két személy, akiknek a neve sehol sem jelent meg nyilvánosan a honvédtalálkozóval kapcsolatos híradásokban, én most mégis szeretnék említést tenni róluk, mert úgy érzem (pozitív) szereplői a történetnek. Mindkettejük neve még az első honvédtalálkozóhoz fűződik. Egyikük Pandúr József, abban az időben Magyarország belgrádi nagykövete (jelenleg a budapesti Political Capital elemző és tanácsadó intézet ügyvezető igazgatója), akiben én nem is annyira a politikus és diplomatát, hanem inkább a közvetlen embert ismertem meg. Pandúr a botrány és a vihar kicsúcsosodásának időszakában hívott fel, az esti órákban, otthon (nagy is volt a riadalom, mert nem én vettem fel a telefont: a nagykövet keres!). Elnézést kért, hogy az esti órákban zavar, de még friss volt benne az élmény, és meg akarta osztani velem: épp most találkozott valamilyen fogadáson Čanakkal, és „veszett össze” vele azon, hogy ez utóbbi milyen butaságokat mond és cselekszik a honvédtalálkozó kapcsán. Nem mondta ki, de sejtetni engedte, hogy ne izguljak az esetleges leváltásom miatt, mert ha ez mégis megtörténik, akkor azt a magyar diplomácia nem hagyja annyiban, és lépni fog. Egyszerűen, ügyes diplomataként megtalálta a módját annak, hogy nyilvánosan ne szólaljon meg az ügyben, de mégis a támogatásáról és a segítségéről biztosítson. (És ha már itt tartunk: a magyar állam semmilyen módon nem nyilvánult

meg hivatalosan az egész „honvédcirkusz” ideje alatt. Mi azt állítottuk és állítjuk most is, hogy az első honvédtalálkozóra hivatalos meghívott küldtünk a belgrádi magyar nagykövetségnek is, ők azt, hogy ezt a meghívót nem kapták meg, a mai napig nem derült ki egyértelműen, és valószínűleg már soha nem is fog, hogy mi történt valójában).

A másik személy Csizik Károly, régi-régi sakkozó barátom, a Vajdasági Szociáldemokrata Liga zentai szervezetének egyik alapító tagja és vezetője. Nagyjából ugyanabban az időszakban jelentkezett nálam és jött el hozzám, amikor Pandúr felhívott. Töviről hegyire kifaggatott, minden apró részlet érdekelte a honvédtalálkozóval kapcsolatban, majd miután minden kérdésére választ kapott, azt mondta, beszélni fog Čanakkal, hogy „álljon le”. A mai napig nem kérdeztem meg tőle, hogy végül tényleg beszélt-e vele, de semmi kétségem afelől, hogy ezt meg is tette.

TANULSÁGOK

És végül, igen, szeretnék egy fejezetet rászánni a tanulságok levonására. Két alapvető tanulságot látok.

Az egyik az, hogy a szerb közvélemény (továbbra is, még mindig – lehet válogatni az adalékszavak közül) brutálisan leegyszerűsített sztereotípiákban látja a második világháború-honvédek-fasiszták-partizánok-csetnikek-razzia-megtorlások egész fogalomkörét. Ebben a látásmódban pedig helye és esélye nincs árnyalatoknak és árnyalásoknak, viszonyításoknak és szembeállításoknak, csak fekete és fehér van, jó és rossz. És Kudlik Gábor fenti, optimista meglátásával ellentétben én nem látom, hogy jelentősen elmozdult volna ez a dolog az azóta eltelt nyolc év során, mint ahogy azt sem, mennyi időnek kell még elmúlnia, vagy minek kell történnie ahhoz, hogy ez megváltozzon.

A másik tanulság ránk, a Vajdaságban élő magyarokra, és egyáltalán, magyarokra vonatkozik. El tudom képzelni, hogy sokan felkapták a fejüket és összevonták a szemöldöküket, amikor fentebb valahol azt mondtam: a vajdasági magyar politikum nagyszerűen kezelte a honvédtalálkozó körül kialakult helyzetet. De először végig kellett vonultatnom az összes szereplőt, hogy vissza tudjak térni erre a kijelentésemre, és meg tudjam indokolni. Tessék

most visszaidézni az összes szereplőt, visszaolvasni, ki mit mondott és hogyan viselkedett, és tessék észrevenni: a honvédek mellett mindegyikük, kivétel nélkül kiállt! Ezek az emberek, ezek a politikusok és közéleti szereplők egymástól teljesen függetlenül (mert ugye azt mégsem feltételezzük, hogy mondjuk Kasza József és Ágoston András összeült volna egyeztetni az álláspontját, vagy akár László Gyula és Egeresi Sándor, vagy akár a zentai ligás és a belgrádi magyar nagykövet) úgy érezték, ki kell állniuk a honvédek mellett és meg kell védeniük ezeket az idős embereket. Lehet, hogy zsigerből cselekedtek, lehet, hogy ösztönös védelmi reakcióként, de mégis, párhovatarozástól és minden mástól függetlenül egységesen álltak ki ezeknek a megöszült embereknek az élete, tisztessége, szenvedése és méltósága mellett – azaz, még ha öntudatlanul is, de ebben a kérdésben megvalósították a vajdasági magyar konszenzust! Ez a legfontosabb, és ez lehetne egyben a honvédtalálkozó legfontosabb pozitív tanulsága is. Az már kevésbé fontos, hogy a szervezők és a szervezés védelme érdekében nem alakult ki ilyen egységes front – de ez érthető is, mert ez már aktuálpolitikai kérdés, ahol mindenkinek megvannak a saját pillanatnyi, egyéni vagy csoportérdekei, és ezért jóval nehezebb is megtalálni a közös nevezőt. A VMSZ is ügyesen és hatékonyan manőverezett az adott helyzetben: a honvédek mellett tisztességesen és mindvégig kiállt, a Magyar Szó vezetőit, Mihókot és engem is megőrzött pozíciójában (habár ehhez úgy látszik, ők jobban ragaszkodtak, mint mi magunk; nekünk semmi különösebb kifogásunk nem lett volna az ellen, ha áldozati bárányként odavetnek bennünket a helyzet csillapítása érdekében, mi csak lemondani nem akartunk - Tessék minket leváltani! – de végül senki sem akart leváltani bennünket), és végül az alapítóváltás is megvalósult.

HARMADIK?

Nemrég találkoztam Kudlik Gáborral egy fogadáson. Azt mondta, szeretné megszervezni a harmadik honvédtalálkozót. A Magyar Szó nevében már nem beszélhetek, de a magam nevében mondhatom, ha tudok, és ha kell, segítek.

A vajdasági németek elleni agyonhallgatott kommunista népirtás* (1944–1948)

A következő kérdésre szeretnék választ adni: hová tűnt el a 400 000-es németiség a Vajdaságból? A válasz pedig egyértelmű: a kommunista népirtás, a partizán rémtettek áldozatai lettek.

A jugoszláv kommunisták 1943. november 21-én rendeletet hoztak, az úgynevezett AVNOJ-i határozatokat, amelyben kinyilvánították a németiség kollektív bűnösségét, megfosztották őket állampolgárságuktól és minden ingóságukat és ingatlan vagyonukat elkobozták. Többek között ez állt a dokumentumban: „A Jugoszláviában élő német kisebbség minden tagja automatikusan elveszíti...összes polgári és nemzetiségi jogait.”

Az AVNOJ-i határozatok, akárcsak a Beneš-dekrétumok Csehszlovákiában és az ehhez hasonló kiáltványok, hamis jogcímet szolgáltattak a németek üldözéséhez, kifosztásukhoz, annak látszatát keltve, hogy jogszerű a gyilkolás, a népirtás. A kommunista diktatúra alatt parancs nélkül nem vitték volna végbe a szörnyűségeket. Nikola Kmezić, egykori vezető kommunista politikus, halála előtt megbánta a vajdasági magyarokkal és a németekkel szemben 1944/45-ben elkövetett gonosztetteket. Idézem szavait: „A legnagyobb bűn a több tízezer vajdasági német és magyar üldöztetése és kiirtása volt. ... ezt nem lett volna szabad akkor jóváhagynunk.” Kulcsfontosságú szó a beismerésében, hogy jóváhagyták!

A szovjet hadsereg után megjelentek az úgynevezett jugoszláv népbizottságok tagjai, akik azonnal elkezdtek kivégezni a német lakosságot, fosztogattak, megerőszakolásokat végeztek. Elegendő bűn volt németnek vagy magyarnak születni. Kiirtani, elűzni, kitelepíteni az itteni németeket. Ez volt a cél.

1944 őszét a német történelem véres őszként tartja számon, amikor a jugoszláv kommunisták a vörös hadsereggel karöltve 8500 németet gyilkoltak

le. A népirtásnak minden faluban, városban elsősorban a német értelmiség (tanítók, papok), majd az ártatlan lakosság esett áldozatul. Éjjel betörték a házakba, lakásokba és lemészárolták őket. A többieket gyűjtő-, munka- és haláltáborokba terelték. Vajdaságban 1944. október 17-én katonai közigazgatást vezettek be, amely 103 napig tartott.

Az AVNOJ-i döntés értelmében már 1944. december 2-án megkezdtek a táborok kialakítását, ahová az ott maradt németeket zárták. Vajdaság területén hat haláltábor volt. Az egyik a bánsági Rudolfsgnadon, azaz Rezsőházán volt. Bizonyított tény, hogy itt 11 000 személy, főleg gyermek, nő és idős személy halt meg. Az 1946. április 30-i kimutatás szerint a rezsőházi 18 000 táborlakóból 8233 tizennégy évnél fiatalabb volt, ami a táborlakók 46 százalékát teszi ki. A szintén bánsági Molidorfban kialakított táborban 3000 németet gyilkoltak le. Bácskában a legnagyobb és legkegyetlenebb tábor Zombortól 20 kilométerre, Gádonon alakították ki, ahol a német kutatások szerint 8500 asszonyt, gyermeket és idős személyt gyilkoltak le. Nem messze Gádortól, Körtésfalván, szintén haláltábor hoztak létre. Ebben 3500-an vesztették életüket. A járeki táborban nemcsak 7000 német vesztette életét, hanem a magyarokat is ide zárták be. Szerémségben Szávaszentdemeteren a svilarai táborban 2000 német áldozatról tudnak a német történészek.

A jugoszláv haláltáborokban több mint 64 000 németet gyilkoltak meg. A haláltáborok 1944. decemberétől 1948. március 1-jéig működtek. 5869 kisgyereket öltek meg. Az utolsó táborok 1948 márciusáig, vagyis a háború után még három évig működtek. Ám a németiség meghurcolása korántsem ért véget. Akárcsak a csúrogi, zsabylai és mozsori magyaroknak, a németeknek sem volt szabad visz-

* A Magyar Országgyűlésben 2011. november 25-én a Délvidéki Magyar Golgota című megemlékezésen elhangzott beszéd szerkesztett változata

szatérni szülőfalujukba. Munkatáborokat alakítottak ki számukra és három évig kényszermunkát kellett végezniük.

A szabadkai székhelyű Német Népi Szövetség felvállalta, hogy az évtizedekig elhallgatott borzalmakat a közvéleménnyel megismertesse és a haláltáborok helyét megjelölje. Mi úgy döntöttünk, hogy a hagyományápolás mellett a közelmúlt eseményeit is felkutatjuk és nyilvánosságra hozzuk.

A Német Népi Szövetség 1996 óta, vagyis az alakulásának első napjától kezdve követeli az AVNOJ-i döntések hivatalos visszavonását és erkölcsi elítélését. Ezek a döntések adtak jogi alapot a németek ellen elkövetett 1944-től 1948-ig tartó népirtásnak. Szerbiának hivatalosan el kell határolódnia ezektől a jogellenes döntésektől. El kell ismerniük, hogy 1944–1948 között szervezett népirtás folyt a német-ség és magyarság ellen. Követeltük és követeljük, hogy az akkori kommunista vezetőkől posztumusz vonják vissza az összes állami kitüntetést.

Szerbiának el kell ítélnie a II. világháború és az azt követő időszak kommunista népirtását, és erkölcsi, anyagi, vagyoni kárpótlásban kell részesítenie az áldozatokat, illetve leszármazottaikat. Követeljük, hogy a szerbiai törvényekbe bekerüljön a következő cikkely:

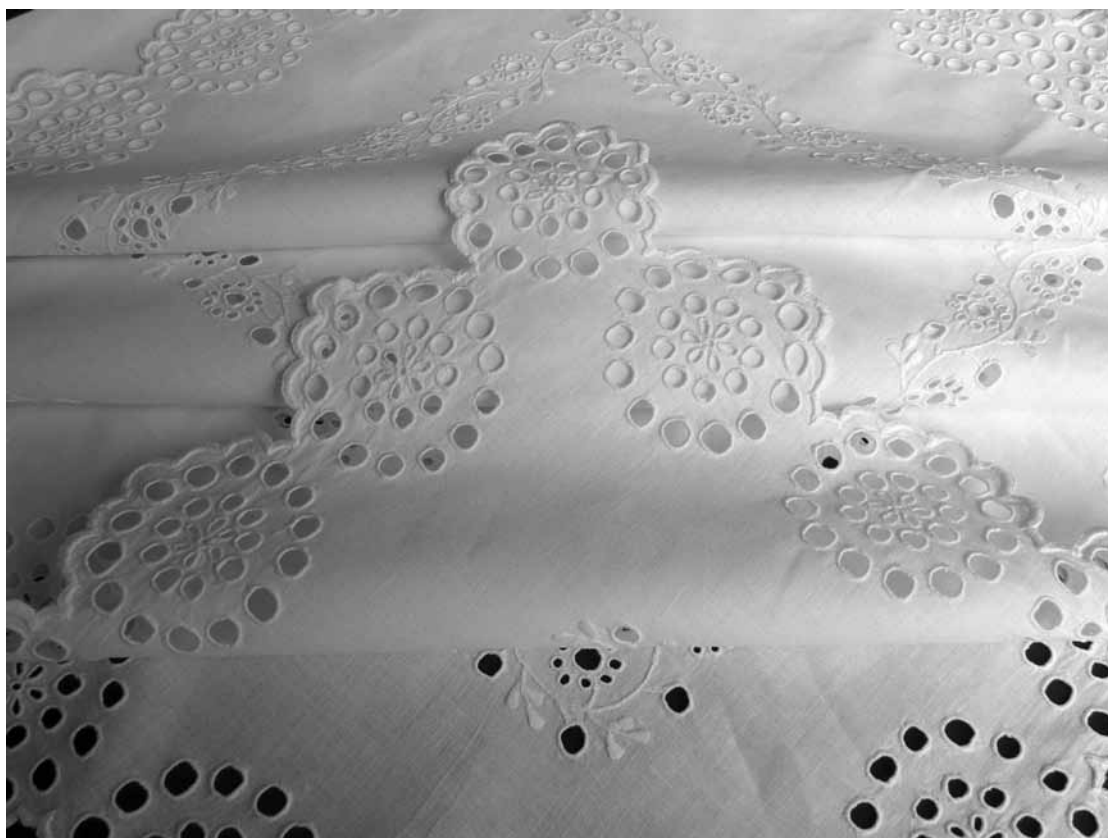
„Aki egy náci vagy kommunista népirtást nyilvánosan tagad, kétségbe von, dicsér vagy jogossága mellett foglal állást, három évig terjedő szabadságvesztéssel büntethető.”

Követeljük a levéltárak megnyitását, hogy tudományos alapokon dolgozzuk fel a szerb szakemberekkel együtt a véres múltunkat. Ezt mindaddig hangoztatni fogjuk, amíg meg nem történik.

A magyarokkal és németekkel szembeni kollektív bűnösséget csak vajdasági szinten törölték el. A tartományi tényfeltáró bizottság, tehát egy hivatalos szerv, több tízezerre becsülte a német áldozatok számát, ezzel elismerve az események történelmi valóságát.

Eddig azt állították, nem volt német polgári áldozat. A történelemkönyvekben hazudtak: szépítettek és elhallgattak tényeket.

Szükséges, hogy a közelmúlt eseményeit tudományos igénnyel tárjuk fel, s a keresztény erkölcs szerint méltón megemlékezhessünk mindazokról, akik egy szörnyű kor ártatlan áldozatai voltak. Azért, hogy még véletlenül se ismétlődessen ez meg, meg kell nevezni és meg is kell büntetni a tetteseket, nevükön kell nevezni a dolgokat. Az áldozatok és a jövő nemzedék iránt is felelősséggel tartozunk.

A középkori uzsorás zsidó bankártól a soknemzetiségű fináncoligarchia önkényuralmaig

A magyar nép forradalmi kezdeményezőkézsége

Sajnos a magyarok a múltban tanúbizonyságát adták, hogy nem mindig tudnak tisztán látni politikai és közéleti kérdésekben. Például, még ma is sokan sokszor és ostoba módra zsidóznak. A magyar zsidók sem mindig ártatlanok, amikor antiszemita rémeket látnak mindenben. Ők is szeretik a bajt növelni, különösen, ha kiesnek egy vezető pozícióból. (Ilyenkor mindenki ilyen magatartású, de ők mesterei annak, hogy még jobban összekuszálják a viszonyokat.)

Ki kell mondani (az ostoba magyarok és bajkeverő zsidók nagy bánatára), hogy a mai világban a zsidó kérdés nem érdekes; minimalizálódik: veszít etnikai, vallási jelentőségéből, a gazdasági és politikai folyamatokra gyakorolt hatásából. Ha megjelenik, formai jellege mögött mindig rendkívül veszélyes szándékú, kalandor nem zsidó vállalkozók rejtőznek. Ezek már régen megfertőzték a nemzetközi gazdasági kapcsolatokat. Olyan hatalmasra nőtte ki magát ez az élősd rendszer, hogy a fölötte való ellenőrzést már régen elveszítette a polgári társadalom és politikai rendszere. E finánciókébe menekült veszélyes, szervezett tevékenységbe ma egyetlenegy parlament sem lát bele! E kalandor fináncióke mint politikai hatalom viselkedik a társadalom gazdasági, ipari termelőerői felett. Nyíltan ultimatív, diktátori magatartású a politikai rendszer védőmechanizmusával szemben. Nem maffia. Annál több: százazreket magába tömörítő, antiszociális rendszer, amely fenyegeti a világbékét, a gondolkodó és cselekvő humanizmust. A politikai ellenállást sikeresen polarizálja az intézményrendszerben. Ha nem lenne katonai erőegyensúly a két atomhatalom között (a katonai szakértők számításai szerint ma körülbelül 20 percre van szüksége az USA-nak, hogy megsemmisítse Oroszország teljes lakosságát és ugyanannyi az oroszoknak, hogy megsemmisítsék és több száz évre lakhatatlanná tegyék az USA-t), a kalandor fináncióke már rég leigázta volna nemcsak a kis banánköztársaságokat, de a hatalmas országokat is.

Ezt a veszélyt nem a zsidók jelentik. Ennek semmi köze a kistőkés zsidó nemzetközi kapcsolattartáshoz („összeesküvéshez”). A nemzetközi fináncoligarchia rémuralmával kell szembenéznünk (és megfékeznünk).

Helyre kell állítani a polgári demokráciát a gazdasági életben.

1) A középkori katolikus egyház a maga idejében közvélemény-formáló, közerkölcs-alakító, egyéni magatartást befolyásoló tényező volt. A középkorban elkövetett tévedései a dogmatikában, hittételekben több száz év után is túléltek magukat, éreztetik hatásukat. A holokausztot közvetlenül nem idézték elő, de nem is gátolták meg.

Nem a zsidók hibája, hogy az uralkodó osztályok kiszorították őket a termelő szférából a spekulatív, uzsorajellegű pénzügyi szférába, egészen a XX. század közepéig. (Erkölcsei szempontból. Európában csakis ez jelentheti a középkor végét!)

Ebből a tévedésből azonban még nem következett Európa szellemi megújítása. A közerkölcs és politikai rendszer képviselői nem tanultak a múlt hibáiból. Nem veszik észre, hogy a zsidók esetleges teljes kiszorítása a társadalom peremére, még nem oldja meg a problémát. A fináncoligarchia más formában ismét jelentkezik, és még nagyobb veszélyt jelenthet az emberi humanizmus és közerkölcs hanyatlására, mint a középkori, uzsorajellegű. Félelmetes méretűvé és hatalmas élősd testté képes kinőni magát. Önmozgásúvá vált. Mivel ezt az adottságát és ennek lehetőségét nem vették észre, elszabadult a láncából, kiszabadult a politikai rendszer ellenőrzése alól.

Európában a középkor befejezését jelenti a lengyel pápának a zsidók megkövetése. Kik lesznek azonban azok, akik ma megszervezik az ellenállást az ellen a fináncoligarchia ellen, amely sokkal nagyobb veszélyt jelent az emberiség jövője szempontjából, mint a középkori? Erre még nincs válasz. Várat magára. Pedig addig, amíg nem kerül ismét

a politikai rendszer ellenőrző mechanizmusai alá, nincs értelme annak, hogy jogállamiságról beszéljünk (a politika intézményei és formái megvannak, de hiányzik a gazdasági tartalma), vagy olyan felelősségteljes humanizmusról, amely már most nemcsak félti az emberiség jövőjét, de egyszersmind cselekvő is minden országban, városban, faluban és a – nemzetközi testületekben. (Ott nincs humanizmus, ahol csak karácsony napjára vonatkozik és nem az év minden napján jelentkezik a leszakadók-kal való szolidaritás).

2) A második világháború után a nyugati szabad világ és a Szovjetunió között olyan óriási méretű fegyverkezési verseny és gazdasági vetélkedés indult be, ami a mai napig legalább 10 tudományos műszaki forradalom eredményein nyugszik. Ez a tudományos műszaki forradalom szinte minden ipari ágban és ágazatban korszakváltó változásokhoz vezetett. Nincs olyan ipari termék, amely ne lenne folyamatos korszerűsítés és ésszerűsítés tárgya.

Az ipari forradalom azonban nem maradt meg csupán a termékek, a termelés szférájában. Ellenkezőleg, hatása messze túláradt a termelői szférán. Kezdetben százazrek, de igen gyorsan milliók kezdtek el foglalkozni a legkülönbözőbb jellegű termék-ésszerűsítő, konkurenciát támogató, beruházásokat előkészítő pénzügyletekkel, bankhitelek és kölcsönök lebonyolításával, ellenőrzéssel stb. A vállalkozó számításoktól kezdve a világ gazdasági prognózistól mindent áthatnak a pénzügyi műveletek. Most nem a termelési szféra az, amely politikailag dominál (mint a XIX. században, majd a XX. század közepén a kereskedelem), hanem a fináncoligarchia (a pénzzel való kereskedés), amely kezdi kisajátítani a politikai döntés jogát. Több százezer pénzügyi bankügyletettel foglalkozó szakember nemcsak a politikai döntés közelébe került, de kezdi ki is sajátítani.

Hangsúlyozom, nem a XIX. századból ismert, bankügyletekben jártas néhány száz vagy ezer zsidó szakemberről van szó, hanem különböző nemzetiségű sok százezer, több millió pénzügyi szakemberről! (Amerikai becslések szerint 10 millió szakemberről van szó.) Minden országban az iskola rendszer keretében az ilyen profilú szakemberek és kisegítő személyzetük képzése óriási méretűre duzzadt. Ez a nemzetközi jellegű, soknemzetiségű fináncoligarchia diktálja a feltételeket a termelőtőknek. Ebben a milliós tömegben a zsidók száma már most elhanyagolható, s a jövőben még jobban az

lesz (ez az, ami természetesen fájdalmasan érinti őket; s kit nem érintene, ha veszíti valamikori előjogait).

A pénzügyi szakértelem rossz értelemben „demokratizálódott”. Az iskolák és egyetemek hihetetlen számú nem zsidó bank- és pénzügyi szakembert képeznek ki minden évben. Köztük hemzseg a tehetséges zseni, de még jobban a gazember, a maffiózó.

Pénzügyekben a bankszakértelem többé nem kötődik a „zsidó zsenialitáshoz”, találékonyasághoz. Csak néhány évtized kell még ahhoz, hogy teljesen kiszoruljanak ebből a szférából. Talán csak nem akarja azt állítani valaki, hogy abban a milliós tömegben, amely Dubajban nyaral, mindenki zsidó? És a Karib-tenger szigetein, a Bahama-szigeteken, a Seishell-szigeteken, a polinéz és mikronéz szigetek, Afrika és Dél-Amerika hatalmas zárt ország-részein, Las Vegasban, Macaoban, Singapurban? A számuk észrevehetően. Messze vannak és távolodnak a magyar koponyákban kongó visszhangtól: a zsidó bankárok nemzetközi összeesküvéséről szóló meséktől.

Ebből két dolog következik:

a) A nagy számok törvényszerűségéből kifolyólag a zsidók száma jelentéktelen lesz a fináncoligarchiában. Értelmetlen ebből kifolyólag zsidózni. Az antiszemitizmus vádja mögött pedig gyakran megbújik a demokratizálódás elleni harc, az önző zsidó ellenállás, nosztalgizálás, a szép idők visszasírása stb.

Az antiszemitizmus vádját a zsidók terjesztik, s leggyakrabban nincs alapja. (Igaza van Orbán Viktornak.)

Még néhány évtized és helyükre teszi őket a történelem: a múltra emlékezés. Nem kell bedőlni minden ilyen vádaskodásnak. Ki kell vizsgálni, valóban megkülönböztetésről van-e szó vagy vaklármáról, zsidó irigységről, önzésről, aminek nincs helye.

b) Az a néhány zsidó a pénzügyi szakértelem és döntéshozatal területén a világban úgy cselekszik, ahogy a nem zsidó pénzügyi és fináncoligarchiák megengedik nekik és megkövetelik tőlük. Minden döntés mögött testületek vannak. Ők a pénzügyek területén, a fináncoligarchia nagyságában ma már csak olyan jelentőséggel bírnak, mint a kis Magyarország, mondjuk, az USA, Kína vagy India gazdasági életében. Statisztikai tévedés, hiba.

Persze, hogy a zsidók továbbra is szeretnék magukat fontos pénzügyi szerep körben látni a vi-

lágban, így akár Magyarországon is. Ez a lehetőség azonban soha többé nem tér vissza számukra. Mégsem kell szomorkodniuk: jelen lesznek a társadalom minden rétegében, szakmájában, hivatásában. Helyzetük a társadalomban ezzel biztonságossá válik. Többé nem kell félniük sem politikai, sem társadalmi csőcseléktől.

3) Gazdasági szempontból tehát most arról van szó, hogy a gazdaságban helyreálljon a demokrácia és hogy a finánc-tőke a termelőtőke ellenőrzése alá kerüljön. Önálló politikai döntés nélkül ez nem fog menni.

Ennek a politikai harcnak forradalmi kezdeményezője éppen Magyarország. Magyarország forradalmi tettet hajtott végre, amikor kezdeményezte a fináncoligarchia megadóztatását. A magyar forradalmi láng átszapott még 12 országra. Magyarország követőkre talált.

Ennél van azonban még fontosabb: az egész probléma átkerült az Európai Unió vezető testületeibe. Felismerték annak a veszélyét, hogy a fináncoligarchia kiszabadult a politikai ellenőrzés alól és veszélyezteti a gazdasági demokráciát.

Mi, magyarok tehát többé ne zsidózzunk. A zsidók is ismerjék fel, hogy nem minden antiszemizmus, ami a demokrácia velejárója. A 80 000 magyar zsidó biztonságban van. A tehetséges zsidók pedig ne tetszelegjenek a kiválasztott nép szerepében.

Az iskolarendszer ma már végre ontja a nem zsidó tehetségeket is a pénzügyek területén. Köztük van az ő helyük is. Engem személy szerint boldoggá tette, ha már így beszélhetnék a cigányok-romák felemelkedéséről is.

A pénzügy rengeteg tehetséges fiatal követel. Többé ez nem lehet senki kiváltsága. Ez az idő elmúlt.

Különben is kényszerhelyzetben vagyunk, Kína gyors felzárkózása mindenkinben megdöbbenést vált ki. A lélegzetet belénk fojtja.

A kínaiak már a középkorban többet tudtak a pénz természetéről és funkcióiról, mint mi, euró-

paiak és köztük a zsidók. A kínaiak fedezték fel a papírpénzt, s azt a gazdasági törvényszerűséget, hogy a pénz csak akkor erős, ha árufedezet van mögötte. Ezek olyan zseniális és fantasztikus felfedezések, mint az általuk felfedezett puskapor és iránytű. (Valamennyi korszakváltást készített elő a világban.)

Az amerikaiak és az angolok mellett ők a pénz- és bankügyetek legnagyobb szakértői. Tudják ezt róluk az amerikaiak és az angolok, és ezért nem kis gondban vannak a kínai expanzió miatt.

A zsidó eszességről és találékonyságról szóló meséket ismerik és megmosolyogják őket. Rémmeseknek, dajkameseknek nem ülnek fel. Mint a legjobb üzletemberek, ők is szeretnek ismeretlenségbe burkolózni és meglepetéseket tartogatni.

Náluk a fináncoligarchia még a termelőtőke ellenőrzése alatt van. Több a gazdasági demokrácia náluk, mint nálunk. Zsidó és nemzetközi összeesküvés-elméletekben nem hisznek. Tehetik.

A világúrból figyelik, hol lehetne új gyárat, boltot, vendéglőt nyitni, bárhol a világban, hogy az kifizetődő legyen Kína számára.

Dubajban nem költenek el százazreket. Lesik, hol terjeszkedhetnek bármilyen téren. Ma már nincsenek távol a nanotechnikai tudományos ismertetektől sem.

4) A szociális hálóval ellátott piacgazdaság gondolata és gyakorlata fekszik a kínaiaknak, mert a gazdasági élet minden résztvevője nyer vele: a) a termelőtőke, b) a kereskedelmi tőke, c) és a banktőke is. A szociális hálót nagytítják és sűrítik.

Minket, magyarokat szeretnek (mint ahogyan a többi közép-ázsiai mongol török nép is), mert még mindig rokonoknak tartanak bennünket. „Elbitangoltunk Nyugatra” - mondják, de visszavárnak bennünket. A nagy fal közelében van a helyünk. Hihetetlen, de így van: nemcsak a párttitkár, de az egyszerű ember is így gondolkodik a magyarokról.

Ezt a szeretetet a magunk javára kell fordítani!

A tájékoztatásról II.

Németh László harminchárom éves korában meglátta, hogy a határok által korlátozott tájékoztatásnak korlátlan lehetősége nyílt meg. Két hét alatt egy hosszabb tanulmányt írt A magyar rádió feladatai címmel (1934), melynek ilyen fejezetei vannak: Elszakadt magyarság, Az összehozó, Nehézségek, Nyelvápolás, Hagyomány és öntudat, Nemzeti önismeret, Tájékozódás, Életmód, életeszmény, Diákfélóra, Népművelés, Kulturális hírszolgálat, Szépirodalom, A rádió mint szervező, A rádió mint kiadó és végül az Utóhang, melyben ilyen meghökkentő észrevételét közli: „Itt van egy példátlan hatósugárú szerv, a rádió... de kérdés, hogy a munkavállaló tudósok, írók bizalmát meg tudjuk-e szerezni vállalkozásunk számára. Ha nem, minden terv hiába; itt-ott foldozhatjuk a műsort, de érdemest nem csinálhatunk.” Gondolatai ma is időszerűek, s a tévére vonatkoztatva még inkább. „Rádióműsort csinálni: iszonyú felelősség... A rádió a legnagyobb magyar folyóirat... Ha a szándék százféle szétszakadtságunkra akar egy nagyobb egységet rákényszeríteni: a rádió lehet a legnagyobb összehozó... miféle szer, csoda, találmány drótozhatná ezt a cserepeire tört népet még egyszer össze, nem találhatott volna ki jobbat annál a dróttalan drótozószernél, amely a rádió... Ha a rádió a széttört magyarság közös tudatát akarja helyreállítani, a közös hagyományt kell eszméletébe hoznia... A helyes viselkedés feltétele a tájékozottság.” A magyarság többsége, mint a fiatalok általában, nem tud jól tájékozódni ebben a mai világban, ennél fogva nem úgy viselkedik, s feladatát sem úgy végzi, ahogy kellene. Ez sajnos, az értelmiség: az újságírók, szerkesztők, intézmény- és hivatalvezetők, pedagógusok stb. egy részére is érvényes. Nyilvánvaló árulásról azért talán mégsem beszélhetünk, de kisebb-nagyobb fokú felelősségről igen.

Gubás Jenő kérdezi: „Létezik-e az értelmiség felelőssége a Délvidéken?” (Aracs, XII. évf. 2. szám) Bizony, hogy létezik. Sőt egyfajta árulás is, mint

ahogy erre Wass Albert figyelmeztet bennünket: „Kétségtelen az is, hogy hazaárulók és nemzetárulók mindig lesznek közöttünk, s a testvéri szeretet nem jelentheti azt, hogy ezeket az egyéneket meg kell tűrjük magunk között. Ellenkezőleg. Időtálló egységet, mint időtálló acélt is csak salakmentes, tiszta anyagból lehet önteni.” Gubás Jenő tömören megfogalmazta legfőbb bajainkat: „A jugo-liberális eszmék uralják a művelődési életünket, a magyar nyelvű médiát; a lélekszámunk rövid időn belül a felére csökkent; falvaink, amelyek népünk megtartói voltak, kiürülnek, elöregednek; a városokban és a szórványban óriási a beolvadás; a fiataljaink máshol keresnek boldogulást...; a szülőföldünket mind tömegesebben lakják be mások, miközben színházaink és irodalmunk... elévült izmusoknak hódolnak; médiumaink egy része pártpolitikát, más része a szerb hatalom kiszolgálását tartja elsődleges feladatának.” Igen. S persze igazi bajainkkal nem mernek vagy nem is akarnak foglalkozni, s struccpolitikát folytatnak: a pillanatnyi biztonság bűvöletében homokba dugják a fejüket, nem gondolván arra, hogy maguk is veszélyben forognak, mert ha elfogy lábuk alól a talaj, vajon mibe kapaszkodhatnak akkor? A testvériség-egység mézesmadzagába aligha. Ezt a csalóka szólamot ugyanis ma már senki nem veszi komolyan rajtuk kívül. De legyünk megértőbbek, hiszen mi kívülállók nem tudhatjuk, milyen erőviszonyok uralkodnak a magyar rádió és tévé szerkesztőségében. Erről az érdekeltek nem nyilatkoznak. Úgy rémlik ugyanis, hogy a magyar nyelvű tájékoztatás, miként az egész szellemi élet is, valami rosszindulatú varázslat folytán nélkülözi az önállóságot, függetlenséget, végső soron a szabadságot. Valószínű, hogy a magyar szerkesztőségek és intézmények munkáját fokozott figyelem kíséri, mint ahogy a büntetett előéletű (priuszos) egyének magatartását, tevékenységét is. Csak egy példa a sok közül az önállótlanásra és az üresjáratra: alig van olyan nap, hogy a Konyhácska ne kerülne adás-

ba, olykor kétszer is, mégpedig a legalkalmatlanabb időpontban, azaz kora reggel és az esti fő műsoridőben. A Konyhácska műsorszámot, mely a szerb Kuhinjica magyar nyelvű változata, nyilván csak egy-két ingyencs és hivatásos szakács nézi, a nézők többsége aligha. Érdekes, hogy ezt a haszontalan műsort más kisebbségi nyelven nem közvetítik. A magyarnak mint a legnagyobb lélekszámú kisebbségnek, persze, több műsoridőt szabtak meg, de úgy látszik, a magyar szerkesztőség nem tud élni ezzel a lehetőséggel, s a kimért többletműsoridőt üresjáratokkal kénytelen betölteni.

Sajnos azonban nemcsak a magyar műsorpolitikával van baj: a magyar szereplők kedvcsináló, hangulatteremtő képessége sem kielégítő. A szerb, szlovák, román stb. bemondók és műsorvezetők arcáról és szemükből szinte sugárzik a szeretet, melyet népük és közösségük iránt éreznek. Nincs szükségük tettetett mosolyra, színészkedésre, meszterkélte mozdulatokra. Egyek ők a népből. A magyar szereplőket viszont, úgy látszik, nehéz volt kiválasztani, s még nehezebb szerepeltetni. Magyarul beszélnek ugyan, de nem sok közük lehet a magyarsághoz. Nincs egy rokonszenves pillantásuk, hanglejtésük, bizalomgerjesztő mozdulatuk. Csak akkor mutatnak örömteli arcot, ha nem magyar tárgyú az, amiről tudósítanak. Ugyanilyen jellegű a szóhasználatuk is: gondosan ügyelnek arra, hogy az idegen szavakat eredeti hangzásuk szerint szóltassák meg, míg a magyar szavak egy részénél akadoznak. Wass Albert jegyezte meg az ilyen szövegről, hogy tele idegen szavakkal és idegen érzésekkel. Mindennek a teteje, hogy az egyik szombat esti adásba még magyarellenesnek mondható műsorszámot is beiktattak: az idétlen kabaréjelenetnek szánt szövegből és előadásból megtudhattuk, hogy a Balaton valójában egy pocsolya, s az ottani egyik vendéglő kiszolgáló női személyzete pucéran illegette magát a vendégek előtt, ezzel is öregbítve a magyar nők hírnevét. Bezzeg a tenger... A műsorvezető pedig majd kibújt a bőréből a nagy boldogságtól, amiért ilyesmit hall. Ezt látva és hallgatva, az ember szívesebben nézi és hallgatja a más nyelvű műsort, vagy átkapcsol a magyarországi, hátha az ottanitól elégedetten hátradőlhet a székében. Erre ritkán van alkalom. Úgy rémlik, mintha a magyar tájékoztatást ugyanaz a bünszövetkezet irányítaná mindenütt, melynek az a célja, hogy a magyarságot egy irányba terelje. Természetesen Nyugat felé, mint ahogy ezt tették az irányítók ezer éve

mindig, a kereszténynek mondott, a kereszténység tanításáról megfélemedezett Nyugat felé. Hátha sikerül a magyarságot is elkábítani az ott bevált és hatékony kábító- és ajzószerekkel. Nincs olyan híradó, mely ne azzal kezdődne, hogy mi zajlik a pénzpiaccon. Kiknek a kedvébe jár el így a rádió és a tévé? Nyilván azokéban, akiknek sok pénzük van, akiknek pedig nincs, azok csak hadd irigykedjenek és sóvárogiannak a gazdagságra. A kereszténynek mondott Nyugat (beleértve Oroszországot is), mely minden más vallást lenéz, nem tartja magát a kereszténység tanításához, s valójában pogányként viselkedik, hiszen ez a tanítás a pénzről és az anyagiakról így szól: „Ne gyűjtsetek magatoknak kincseket a földön, hol a rozsdá és a moly megemészti, és ahol a tolvajok kiássák és ellopják... Az öltözet felől is mit aggodalmaskodtok? Vegyétek eszetekbe a mező liliomait, mi módon növekednek... Salamon minden dicsőségében sem öltözködött úgy, mint ezek közül egy... Ne aggodalmaskodjatok tehát a holnap felől, mert a holnap majd aggodalmaskodik a maga dolgai felől. Elég minden napnak a maga baja.” Ehhez a tanításhoz igazodik Wass Albert is gondolataival: „Nem erkölcsös dolog örökséget hagyni a gyermekeknek; hanem vívják meg csak maguk is a maguk harcát az élettel. Az egyetlen örökség, amit az ember gyerekeinek hátrahagyni köteles, az a fegyverzet, amivel azt a harcot megharcolja. S ez a fegyverzet az iskolázás, a szakképzettség... Egyéb örökség nem szükséges, csak lustává és elbizakodottá teszi az embereket.” Ezek a gondolatok segítenek a helyes tájékozódásban, a természet szeretetére és az igazi értékek tisztelésére tanítanak, s lehetővé teszi az önismeretet is, mely nélkül csak tévelyeg az ember ebben a világban. Ismételten hangsúlyozni kell tehát, hogy a helyes viselkedés és magatartás főtétele a tájékozottság.

Közhely, de igaz, hogy a lelki és a testi egészség az ember legnagyobb kincse, a betegség viszont talán a legnagyobb csapás, mely az embert életében érheti. Ez azonban nem ok arra, hogy állandóan vele foglalkozzunk, mint ahogy azt a tévé sulykolja, sugallja. Az egészség megóvása ugyanis előbbre való és sokkal fontosabb a betegség gyógyításánál, leküzdésénél. Van olyan orvos, aki még azt sem tartja helyesnek, hogy a betegség megelőzésével foglalkozzunk, mert ez könnyen beteges lelkiállapothoz, képzelt betegséghez (hipochondriához) vezethet. A helyes életmód és táplálkozás elegendő. A helyes életmódhoz pedig, tudvalevő, hogy a moz-

gás és a kétkezi munka tartozik, mégpedig elsősorban a mérsékelt és változatos kerti munka, mely étvágygerjesztő is, s az anyagcserét, az emésztést is elősegíti. A hosszadalmasan és versenyszerűen űzött sportolás már kevésbé jótékony hatású, sőt akár káros is lehet az egészségre, mint ahogy ezt, sajnos, egy-két élsportoló szomorú esete bizonyítja. A sportsikerből eredő nemzeti büszkeség valóban erősítheti ugyan a nemzettudatot, de a verseny nemcsak sikerrel, hanem vereséggel is végződhet, s ilyenkor oda a büszkeség. Helyébe lehangoltság, leverte lelkiállapot (depresszió) léphet. Ezért nem ajánlatos a versenyszerű sportolást szorgalmazni, s a normákhoz kötött testnevelés, testgyakorlás sem ajánlatos. Erre nézve is útmutatást nyújt a kereszténység tanítása: „Ha első akarsz lenni, legyél utolsó”, azaz ne versengj, mert ez az igazi felnőtthöz nem illik, vagyis ne akard mindenáron legyőzni, s mindenben megelőzni embertársadat, habár erre buzdít a tévé.

A hírközlő szervek (média) buzgón részletezik a különféle büntetteket is, rettegést, szorongást keltve a hallgatóságban és a nézőkben, ahelyett, hogy a védekezésre helyeznék a hangsúlyt, s ezzel a jóra való emberek biztonságérzetét növelnék.

Az ember alig akar hinni a szemének és a fülének, amikor a magyar nyelvű tévét vagy rádiót bekapcsolja. Ide kapkod, oda kapkod, mert csupán csak olyan műsort lát és hall, mely egy maroknyi szűk réteg ízléséhez igazodik, annak az érdekeit szolgálja. Kik a felelősek ezért?

Nemrég egy itteni jeles magyar tisztségviselőt szólaltattak meg a tévében, aki nyíltan mert beszélni a maradék magyarság valós helyzetéről, s közben a szerb hatalom részéről a kettős mérce alkalmazását is említette a súlyosan elítélt temerini magyar fiatalok ügyével kapcsolatban. Megtudhattuk, hogy hiábavaló volt nemzetközi fórumokhoz fordulni, s a magyar köztársasági elnök közbenjárása sem járt eredménnyel, sőt csak rontott a helyzeten: a fiatalok még szigorúbb elbánásban részesültek, mint azelőtt. A szerb hatalom nyilván ezzel akarta világossá tenni, hogy nem enged a külső nyomásnak, s egyúttal az itteni magyar kisebbséget is figyelmeztette, hogy amit szabad a szerbeknek, azt nem szabad a magyaroknak. Ezt a nemzetiség szerinti megkülönböztetést (diszkriminációt) min-

denütt elítélik és tiltják a világban, csak itt nem. A szülőföldjén élő magyarság tehát még csak almodozni se merjen arról, hogy egyszer majd másokkal egyenlőként bánjanak vele, nemhogy ők legyenek a kedvezményezésben (pozitív diszkriminációban) részesülők. De hát ez nem új jelenség. Évszázadok óta így van. Nem csoda, hogy a megfélemlített és háttérbe szorított magyarságra leginkább a kedvetlenség a jellemző.

„Segítség” – kiáltotta el magát Szabó Dezső a múlt század harmincas éveinek egyikében, s ugyanúgy kiáltott Wass Albert is keserűségében a múlt század végén. Segítségért kiáltottak a szerencsétlen magyar mártírok is negyvennégy őszén, s újabban a temerini fiatalok... De hiába. Pusztába kiáltott szó maradt ez a kiáltás. Nem akadt senki, aki segített vagy segíthetett volna. Úgy rémlik, ez mindaddig így lesz, amíg nem sikerül nagy erőt megnyerni a magyarság ügye mellé. Az eddigi próbálkozások mind kudarcra végződtek, mert a tájékozódással baj volt. Úgy tetszik, hogy mostanában a régi hibás lépések helyett kezd kirajzolódni a helyes irányba vezető út. Csak el kell rajta indulni bátran nagy testvérnépünk, a törökök útmutatása szerint, melyet egy közmondásuk fejez ki: „It ürür, kervan jürür”, azaz magyarul: A kutya ugat, a karaván halad. Csak ugassanak a kutyák és acsarogjanak – a magyar karaván jó irányba halad az egykor elveszített, s most újra megtalált Selyemúton, ahonnan többé semmi sem térítheti le. De ehhez az elhatározáshoz még Ady Endre hitére is szükségük van a kétkedőknek: „Ha gátat túr föl ezer vakond, Az Óceánt mégis elérem.” Mert Ady Endre a pocsolyás vizű Értől indult el ugyan, de befutott „a szent, nagy Óceánba”. Wass Albert pedig a végső célt így fogalmazta meg: „Akik hiszünk abban, hogy a magyarságnak jussa van igazi önkormányzatot és szellemi függetlenséget jelentő szabadsághoz, azok egymásra kell találjanak végre ebbe az emberi vadonban.”

Ehhez segít az is, ha jó tévéműsort nézünk, s kedvező keleti híreket hallunk a rádióból. Jó tévéműsorról pedig rokonaink, a törökök gondoskodnak a rokonszenves színészeikkel és színésznőikkel. Ha őket nézzük és hallgatjuk, bizonyára jobb kedvre derülünk, mintha a robotemberek, a kabarészereplők és a megelevenedett karikatúrafigurák előadására figyelnénk.

Az emberiség jövője

Planétizáció és globalizáció

Milyen jövő vár az emberiségre? – ez a kérdés a mai világválság idején élesebben vetődik fel, mint a múlt század derekán, a II. világháború végén, a Hirosimára és Nagaszakira ledobott atombombák pusztításai után. 1946-ban, kiindulva az Arizónában történt, villámfényű atombomba-robbantás híréből, Teilhard de Chardin jezsuita tudós és gondolkodó¹ leírta eszmélődését: „Néhány reflexió az atombomba lelki visszhangjáról”.²

Nem szólt itt a kísérletet végrehajtók erkölcsi felelősségéről, sem az atomenergia felhasználásának gazdasági és politikai problémájáról, hanem a tudományos vívmány következő szempontjait vette fontolóra:

1) Az ember hosszú kutatás eredményeképpen felszabadította az atomenergiát, és most már világosan tudatosította hatalmát. Eddig felhasználta az anyagot, de ezután vajon hogyan él e hatalmával, hiszen idővel felrobbanthatná a földet? 2) Valójában hatalmának tudatosításánál többről van szó: e hatalom ugyanis vég nélkül fejleszthető. Felvillant a gondolat a kísérletező tudósokban: a háború végét siettetni lehet milliárdos költségekkel. Tragikus habozás után meg is valósult az elgondolás. Vajon ezután nem következnek a tudományos felfedezések nyomán más kísérletek: az anyag 'vitalizálása' (élet 'teremtése') óriás-molekulák létrehozásával, az emberi szervezet manipulálása hormonokkal, az öröklés és a nemek ellenőrzése génmanipulációval? 3) Az ember első sikerei után, hatalma tudatában arra gondolhat, hogy – külső gazdagodásán túl – biológiailag befejezi növekedését. A jövőben nemcsak

tudja, hanem kötelessége is együttműködni saját genezisével, és pedig planetáris méretekben. De vajon érzi felelősségét az emberiség jövője iránt? 4) A modern világ nagy ellensége az életuntság (ennui), az életundor (taedium vitae), amely napjainkban óriásira duzzadt. /Teilhard itt a Sartre-féle ateista, az abszurdot, a lét értelmetlenségét hirdető egzisztencializmusra céloz, amely a háború után virágkorát élte. Sz.F./ Nos, az atombomba visszhangjaként felmerül az emberi tudatban az alapvető kérdés: mi az evolúció értelme? Merre tart a fejlődés, mi lesz kimenetele? Mit mond a „Föld szelleme”? 5) De mit jelent a Föld szelleme? Vajon a prometeuszi vagy fausti gőgről van szó: az erejére büszke ember becukodik önzése fellegvárába, szemben az ellenséges és vak világmindenséggel? Vagy ellenkezőleg: a keresztény szellemről, a szolgálat és az ajándékozás szelleméről: a mások szolgálatába állított erő, a szeretet szelleméről?

Teilhard de Chardin tanulmánya végén választás elé állít: most csak felveti az evolúció értelmének, végpontja mivoltának kérdését, az Isten-kérdést. Válaszát más tanulmányokban fogalmazza meg. Most röviden ismertetem a jövő körvonalait kutató prófétai meglátásait, az általa „planetizációnak” nevezett világjelenséget.³ A jezsuita paleontológus (öslénytankutató) élete vége felé egyre inkább a jövő felé fordult. Kijelentette: „A múlt látomása feltárta előtte a jövő körvonalait.”

Már 1945-ben Pekingben részletesebben foglalkozik az evolúció utolsó szakaszával, a szocializációval kirajzolódó új eseménnyel, a planétizá-

¹ Pierre Teilhard de Chardin (1881-1955) életművéről lásd tanulmányomat in *Keresztény gondolkodók a XX. században*. Agapé, Szeged-Budapest, 2004, 495-521.

² *Études*, septembre 1946= *Oeuvres*, t.5: *L'avenir de l'homme*, 179-187.

³ „Az emberiség jövője, Teilhard de Chardin új időszzerűsége”, ezzel a témakörrel foglalkozott 2005. április 7-12 között, a nagy tudós és gondolkodó halálának 50. évfordulóján New Yorkban és Washingtonban egy nemzetközi konferencia neves szakemberek közreműködésével. Aktáit közzétették: Teilhard 2005. *Colloque International*, New York/Washington. Aubin Editeur, 2005. Figyelemre méltó Michel Camdessus nyitó előadása New Yorkban, az ENSZ székházában 2005. ápr. 7-én. Ebből az előadásból veszek át néhány meglátást a globalizáció és a planétizáció egybevetéséhez.

cióval.⁴ Sokszor megfogalmazta a növekvő „centro-komplexitás/tudat” törvényét, az evolúció paraméterét: az evolúció során az anyag bonyolódik az emberi agyig, és vele párhuzamosan növekszik a tudat (a létezők benseje, belső energiája) egészen a gondolkodó ember öntudatáig, miközben küszöböt lép át. De a gondolat megjelenésénél nem áll meg a fejlődés, hanem a szellem szférájában (a nooszférában) folytatódik a koncentráció, az összpontosulás, a „teremtő egyesülés”.

A nooszféra - a kommunikáció technikájának rohamos fejlődésével - megsokszorozza „idegszárait”, összeszorítja hálóját. A planetizáció külső oldalával egy időben növekszik a belső „hőmérséklet”, a gondolat intenzitása, az együttgondolkodás, így a közös reflexió maximumára lendül. Az „evolúció szelleme”, vagy a „Föld Szellemé” – a fentebb jelzett értelemben -interiorizál és perszonalizál. A személyesedés eredménye a nagyobb szabadság és szeretet. Nem kollektívizmusról van szó, ahol az egyedek beolvadnak a névtelen kollektívumba. A totalitárius társadalom elrémiszt bennünket - hangsúlyozza Teilhard -, mert érezzük, hogy automatikusan magával hozza személyiségünk megcsönkítését. Valójában az igazi kommúnió (szeretetközösség) differenciál. A kommunikáció révén létrejöhet tehát a kommúnió, a személyek szeretetközössége: ha elmélyül a párbeszéd, ha megvalósul a „tudatok kölcsönössége” és az ajándékok cseréje, ha ledőlnek az önzés válaszfalai. Ez az eszmény!

Sajnos, ettől messze vagyunk: a pénz- és hatalomvágy, a gyűlölködés és az erőszak különféle megnyilvánulásai szaggatják a társadalmakat, az igazságtalanságok szerte a világon mérhetetlen szenvedést okoznak az ártatlanoknak, kicsiknek. A „szeretet civilizációja” nem száll le készen a mennyből, azt nekünk kell megvalósítanunk egy felsőbb erő, a kegyelem segítségével.

A fejlődés Teilhard szerint (és hitünk szerint) természetfeletti szinten, Krisztus Testében, az Egyházban folytatódik. Teilhard Krisztus Testének növekedését nevezi „krisztogenezisnek”. „Egyetemes Krisztusa” nem más, mint a Máriától született, a kereszten meghalt és feltámadt Jézus Krisztus, aki most már megdicsőült emberségében a világmindenség Ura (Pantokrátor), akinek mindent össze

kell foglalnia, és visszavinnie az Atyához, hogy „Isten legyen minden mindenben” (1Kor 15, 28).

Teilhard de Chardin nem utópista, nem naivan optimista, hanem keresztény hitből fakadó reménységgel vallja, hogy „új ég és új föld” lesz. (Jel 21, 1kk.) Gyakran hangsúlyozza: csak egy „transzcendens Ómega”, a feltámadt Krisztus Lelke „amortizálhatja” ezt a kavargó, megosztott, vizályoktól és háborúskodásoktól szétépett, szabadságra és békére sóvárgó emberiséget. Csak ha a teremtő Lélek szívünkbe árasztja az isteni szeretetet (vö. Róm 5, 5; 8, 14-15; 13, 8-10), akkor valósulhat meg az átalakulás a neki szabadon megnyíló szívekben. Az „egyetemes konvergencia” „felsőbb Tűzhelye” viszi végbe a divinizációt, az átitenítést. Az emberi erőfeszítéssel előkészített nagy ostyát, a humanizált világot Krisztus Lelke változtatja át istenivé. Teilhardnak a „Mise a világ felett” című elmélkedésére, és az előbbi híres hasonlatára utal XVI. Benedek 2009. július 27-én, az aostai székesegyházban tartott homíliájában: „Ez Teilhard de Chardin nagy víziója: végül majd igazi egyetemes liturgiánk lesz, amikor a világmindenség átalakul élő ostyává.”

Az ázsiai sztyeppén (1923-ban) írt elmélkedés, A Mise a világ felett Felajánlásában írta: „Uram, fogadd el ezt a teljes Ostyát, melyet a vonzásodra ébredező Teremtés ajánl fel ezen az új hajnalon. Bizony tudom, hogy ez a kenyér – a mi fáradozásunk – önmagában csak vég nélküli szertebomlás. S jaj, ez a bor – fájdalmaink – egymagában még csak szétmaró ital. De biztosan tudom, mert érzem, hogy ennek az alaktalan tömegnek a szíve mélyébe oltottad azt az ellenállhatatlan vágyat, amely mindnyájunkat – a gonoszt, meg a hívőt is – egyaránt kiáltani készítet: 'Uram, tégy minket eggyé!'”

De vajon mindez csak költészet és álmodozás? Vessünk egy pillantást a mai világválságra.

A posztmodern és a globalizáció

Michel Maffeosoli szociológus⁵ kritikusan minősíti a mai posztmodern szellemiséget, amelyet jórészt a web, az internet, a médiumok és a képi kultúra (látványosságok) alakítanak.

A globalizáció összetett problémáját főleg kulturális szempontból vizsgálja. A globalizáció meghatá-

⁴ Oeuvres, 5: L'Avenir de l'Homme, főleg pp. 159-175.

⁵ Iconologies: Nos idol@tries postmodernes, Albin Michel, Paris, 2008. Vö. Távlatok 83/33.

rozása röviden: a mai világ népeinek egyre növekvő kapcsolatrendszere és kölcsönös függése: az áruk, a tőke, az emberek és az információ áramlását állandóan gyorsítja a technológiai fejlődés.

Anélkül, hogy Maffeosoli nyomán részletezném a posztmodern kultúra és társadalom elemzését⁶, csak a globalizált a politikai hatalom néhány szempontját idézem tőle. A nyugati demokratikus társadalmak elvileg tiszteletben tartják a szabadságjogokat. De a de iure szabadság még nem okvetlenül tényleges, de facto szabadság. A féktelen szabadság megakadályozhatja az igazi szabadságot. Az a relativizmus és szabadság, amely elveti a jót és a rosszat megkülönböztető törvényt, és csak az érdeknek és az élvezeteknek hódol, lerombolja a társadalmat, megöli a felelősséget és az igazságosságot.

A globalizáció fenyegetései és esélyei⁷

Fenyegetések és kockázatok: a) a pénzügyi instabilitás kockázata, amely megrázta a jelenlegi világgazdaságot; a válságnak, a kölcsönös függés miatt, világszerte milliók és országok lettek áldozatai. b) a nemzetállamok képtelenek szembenézni az új problémákkal, amelyek rögtön planetáris viszonylatban jelentkeznek, túllépve az országhatárokat: pénzügyi bűnözés, környezetkárosítás, kábítószer-kereskedelem, elvándorlás, kalózkodás ... c) a globalizáció fenyegeti egyes népek, nemzetek kulturális önazonosságát, ez az uniformizálás ellentétes a világ személyesülő egyesülésével. d) A globalizáció különböző ritmusa, gazdasági és kulturális jótéteményeinek, előnyeinek egyenlőtlen elosztása a gazdag és a szegény népek között (a világkereskedelem, beruházások és fejlesztések terén).

Esélyek, előnyök: a) a kulturális és gazdasági javak és a szolgáltatások elosztása országok és földrészek között a 70-es évektől megháromszorozódott. b) az új technológia és a kommunikáció (internet) jelentősen kedvez a világgazdaság fejlődésének, továbbá felgyorsította a tudományos kutatást. Ennek nagyon örült volna Teilhard de Chardin, aki lelkesen szemlélte az első ciklotront. Igaz, a kutatásnak megvannak a kockázatai: pl. a genetikai manipuláció, de ha a technika mellett őrszemet

áll az etika, a kutatást, kísérletezést folytatni kell. c) Mindent egybevetve a globalizáció csodálatosan szolgálhatja az ember javát: az információk és a tudás szétszórását, a kreativitást, a világméretű szolidaritást (pl. természeti katasztrófák esetén...)

A posztmodern világot, az informatizált társadalmat, a liberális gazdaság jelenlegi válságát elemzők rávilágítanak - kétségtelen pozitívumai mellett - a globalizáció káros, katasztrofális következményeire. A jelenlegi világméretű gazdasági/pénzügyi válság megrendítette a liberális piacgazdaságot. Az IMF, a Világbank, a globális vállalatok saját érdekeik keresésére használják ki a válságot. A nemrég elhunyt Václav Havel író, volt cseh elnök 2000 szeptemberében a Világbank és az IMF közgyűléséhez szólva hangsúlyozta: egy más típusú, értékrendre alapozott új struktúrákat kell hozzáadni ezekhez az intézményekhez: „Úgy vélem – mondta –, másfajta újraszervezésre kell gondolnunk: az értékek rendszerére, amelyen jelen civilizációnk nyugszik.”

Hogy milyen értékrendre, milyen újraszervezésre gondolt a humanista szabadságharcos, Vaclav Havel, azt pontosan nem tudjuk. De – szerintem – XVI. Benedeknél megtaláljuk a választ.

„Szeretet az Igazságban”

Az Egyház szociális tanítását kifejtő pápák – XXIII. Jánostól XVI. Benedekig – rávilágítottak a globalizáció előnyeire és káros következményeire egyaránt,⁸ jelezve a megoldás, megújulás útjait. 2009-ben, a mai világ helyzetét tekintetbe véve, XVI. Benedek Caritas in veritate (Szeretet az Igazságban) kezdetű enciklikájában összegezte elődei erre vonatkozó tanítását, majd az V. fejezetben megvilágította az emberiség családjának együttműködését, és pedig az igazságosság és a szeretet szempontjait alkalmazva.

A jelenkori gazdasági válság erkölcsi okait és a megoldásokat keresve többek között hangsúlyozta a társadalmi szolidaritás és a szubszidiaritás elvét (60), kitért az oktatás és a nemzetközi turizmus (61), és a migráció (62), a szegénység és a munkanélküliség (63) világméretű problémáira, a szakszervezeti mozgalmakra (64), a pénzügyi rendszerek szerkezetének és működési módjának sür-

⁶ Lásd Jan Koenot S.J. tanulmányát: „A posztmodern kultúra kaleidoszkópja” in *Távlatok*, 85/33.

⁷ Itt M. Camdessus elemzését követem. Lásd a 2. jegyzetben idézett kötetben (pp. 57-69) közölt tanulmányát.

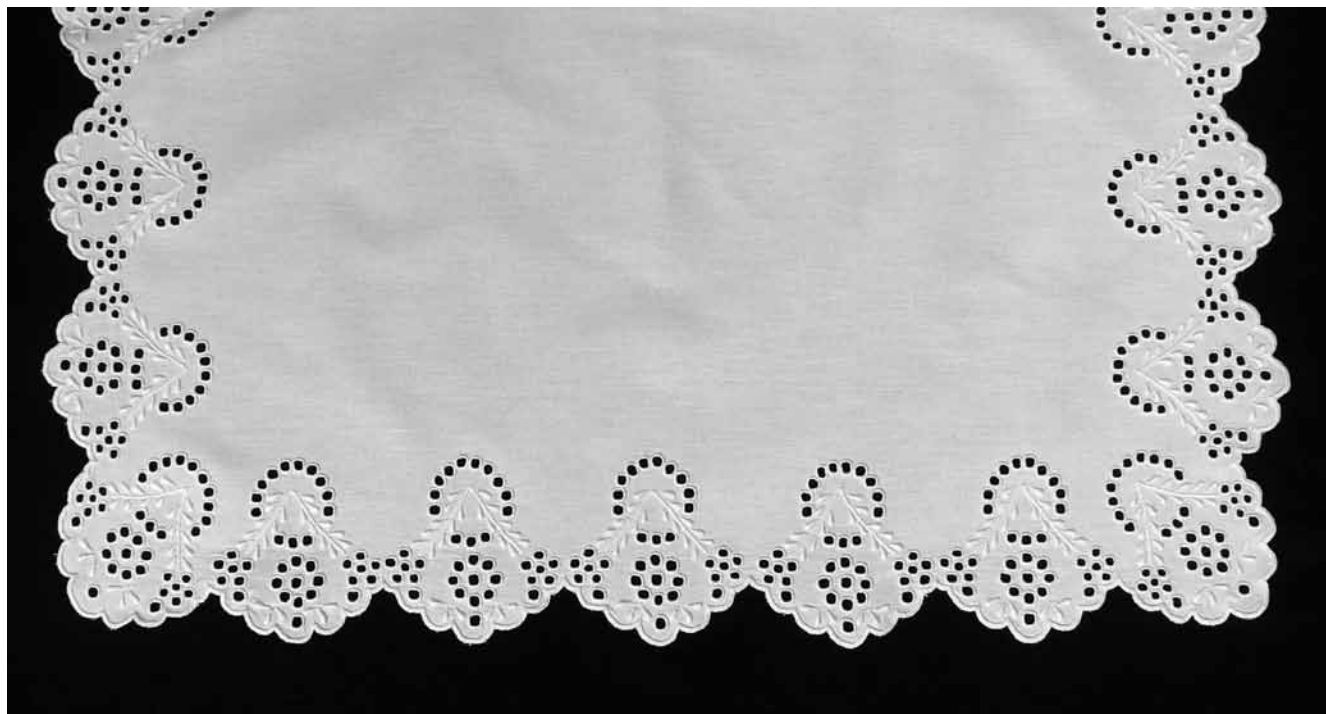
⁸ Lásd pl. Fáy Zoltán tanulmányát: „Glóbusz-problémák és a Vatikán”, in *Magyar Szemle, Új Évfolyam*, XVII. 1-2. szám.

getően szükséges megújítására: „Az egész gazdaságnak és az egész pénzügyi rendszernek – nem csupán az egyes területeknek – kell eszközként erkölcsi normákra támaszkodnia úgy, hogy megfelelő feltételeket teremtsen az ember és a népek fejlődése számára.” (65) „A világméretű kapcsolatrendszer lehetővé teszi egy új politikai hatalom, és pedig a fogyasztók és szövetségeik felemelkedését.” (66)

Végül (67) XVI. Benedek, hivatkozva az ENSZ-közügyűlés tagjaihoz intézett 2008. április 18-i beszédére, még a katasztrofális világválság kitörése előtt ezeket írta: „A világméretű kölcsönös függőség feltartóztathatatlan növekedésével szembekerülve az ugyancsak világméretű recesszió jelenlétét is erősen érzékeljük, továbbá mind az Egyesült Nemzetek Szervezete, mind pedig a nemzetközi gazdasági és pénzügyi rendszer reformjának sürgető szükségességét is, hogy a 'népek családja' koncepció elgondolásának valós konkrét formát lehessen adni.” Hogy a súlyosbodó válság által érintett gazdaságok egyensúlyhiányának elejét lehessen venni, új politikai, jogi és gazdasági rendre van szükség, amely a nemzetközi együttműködést a népek szolidáris

fejlődése irányában támogatja. „Mindehhez szükséges, hogy létezzen olyan valódi politikai világtekintély, amelyről már elődöm, boldog emlékezetű XXIII. János beszélt. Egy ilyen tekintélynek a jog alá kell helyeznie magát, következetesen ragaszkodnia kell a szolidaritás és a szubszidiaritás elveihez, elkötelezettnek kell lennie a közös megvalósítása iránt,⁹ síkra kell szállnia a hiteles és teljes emberi fejlődésért, amely az igazságban megmutatkozó szeretet értékeiből képes ihletet meríteni.”

Benedek pápa az utolsó pontban (79) ezt írja: „A fejlődésnek szüksége van a keresztényekre, akik az imádság gesztusaiban Istenhez emelik a szegényt, akik annak a tudatában élnek, hogy az igazság által áthatott szeretet, caritas in veritate, amelyből az igazi fejlődés kiindul, nem a mi művünk, hanem ajándékként kapjuk. (...) Ezért létfontosságú ahhoz, hogy a 'köszív' hússzívvé változzon (Ez 36, 26), hogy így a földön az élet 'istenivé, és ezáltal emberhez méltóvá tehető legyen. (...) A keresztények mély vágya, hogy az emberiség egész családja Istent, mint a 'Mi Atyánkat' szólíthassa...”

⁹ Hivatkozás XXIII. János *Pacem in terris* k. enciklikájára.

Tedd meg, ami rajtad múlik!

A boldogság egy tanulható létállapot, életvezetés

Dr. Magyar Lóránt orvos, mentálhigiénés szakember, diakónus, életvezetési előadó és motivációs-személyiségfejlesztő tréner. Igazi közösségteremtő ember: az Eld az Életed! Egyesület alapítója és tiszteletbeli elnöke, a BonaMental Polgári Klub (tudatos önfejlesztők társasága) alapítója és vezetője, a Virágzó Kert Missziós Szolgálat és Közösség társalapítója és vezetője. Azt vallja, ha jobb társadalmat akarok építeni, akkor szakítani kell azzal a hozzáállással, amelyet a passzivitás, érdektelenség, a kívülmaradás jellemez és azt mondani, igenis közöm van ahhoz, hogy mi van velünk, milyen az az életér, amelyben élünk, és megteszem azt, ami rajtam múlik.

Gyermekkorától a műszaki dolgok érdekelték, diákkorában az elektrotechnika és a számítógépek vonzották. Másodikos középiskolás volt, amikor kezdte úgy érezni, ez mégsem az ő világa, a műszaki szakközépiskolából átiratkozott az egészségügyi középiskolába. Egy évet vesztített, de sohasem bánta meg ezt a döntését. Szívvel-lélekkel az egészségügy felé fordult, tanulmányi versenyekre járt, szabadidejében is bejárt a kórházba. Természetes volt, hogy az orvosi karon folytatja tanulmányait.

– Aztán a lelkem továbblépett, kezdtem érezni, hogy az ember többről szól, kezdtem megsejteni, hogy ami a biológiai, fizikai struktúrák mögött van, az sokkal izgalmasabb. Elkezdett nagyon erősen érdekelni az emberi lélek, az ember belső világa, az érzései, vágyai, gondolkodásmódja – mondta. Az egyetemi oklevél megszerzése után Törökkani-zsán, a pszichiátriai osztályon kezdett el dolgozni, ám érezte, ez biokémiáról, gyógyszerekről szól, nem pedig a lélekről, ez nem az ő világa. Őt a lelki egészség érdekli: mi az, amitől az ember jól érzi magát, mi az, amitől boldog lehet, mitől érzi magát jól egy ember egy közösségben vagy intézményben, hogyan lehet ezt jobbra tenni. A mentálhigiéné az, amely átfogja mindazt, ami dr. Magyar Lórántot érdekelni kezdte és érdekli mind a mai napig. S közben – szintén érdeklődésével összhangban – a teológiát is elvégezte Budapesten.

Sok ember Európának ezen a részén is a távolkeleti csodamódszerekben keresi a boldogságot. Ön pedig egyszerű dolgokról beszél, amelyek itt vannak bennünk, vagy karnyújtásnyira tőlünk.

– Az önkeresésem során elég sokat foglalkoztam a jógával, a keleti filozófiákkal, vallásokkal. Ám a keleti kultúra idegen a mi kultúránktól, úgyhogy sokkal fontosabbá vált számomra az itt élő ember életvitele, életmódja, fontosabbak a mindennapi élet szinterei, itt érzem magam otthon az életemben, a családomban, a munkámban, az időbeosztásomban.

Ma nem divat a boldogság, nem menő dolog mosolyogni, elégedettnnek lenni az életünkkel.

Egy George Santayana-idézet jut eszembe, amelyet középiskolában az irodalomtanárnőnk dik-tált le: „A boldogság a lét egyetlen értelme, ha nincs boldogság, a lét ostoba és keserves kaland.” Akár szeretjük ezt a fogalmat, akár nem, akár foglalkoztat bennünket ez a kérdés, akár nem, a belső készletünk mindig abba az irányba visz bennünket, hogy boldogok akarunk lenni.

Akkor miért vagyunk oly gyakran önsorsrontók?

– Olyan „programokat” engedünk működtetni, amelyek kialakultak bennünk akár a neveltetésünk, a szocializálódásunk során, akár a sebzettségünk-ből kifolyólag, mert nagyon sok érzelmi sérülésünk, sebzettségünk, veszteségünk, hiányunk van, és ez egy önpusztító folyamat. Minél nagyobb a sebzettségünk, minél nagyobb ez az üresség, annál jobban éget a fájdalom, annál nagyobb a lélek szenvedése, és annál nagyobb az ön- és környezetpusztító törekvésünk is. Nem tudatosan cselekszünk így. Az ember kifordult önmagából, ez egy eltorzult emberi méltóság. Ez már nem arról szól, amiről az embernek eredendően szólni kellene, és itt egy kicsit már túl is lépünk a mentálhigiénia keretein. Tudjuk, az embernél az első a testi egészség, a fizikai lét szintje, a második a mentális (gondolkodás, érzelmek, viselkedés stb.) szint, a harmadik a lét szintje, a legmélyebb önazosságunk, a gyökereink szintje: ki vagyok, honnan jövök, miért vagyok itt, merre tartok. Ezek az ősi nagy kérdések, amelyek nem mentálhigiénés, hanem spirituális kérdések, s valahol

már nem a tudatosság szintjén vannak, hanem mélyen lényünk magjában, és itt vagyunk a legsebzettebbek. Innen ered az élet értelmetlenségének, a belső kiüresedtségnek, a kiégettségnek és valahol a gyökértelenségnek az érzése. Annak idején számtalan ember nézte meg az E.T. - a földönkívüli című filmet, és bizonyára sokan emlékeznek a végén a jelenetre, amikor E. T. felnéz a csillagos égre és felsóhajt: E.T. Home, E.T. Home, vagyis E. T. haza, E. T. haza. Egy vizsgálat lekövette ezt, és kiderült, mindenütt, ahol a filmet vetítették, nemzetiségtől, életkortól függetlenül ennél a jelenetnél az emberek döntő többsége sírva fakadt. Az az érzés kerít bennünket hatalmába, hogy idegenek vagyunk, számkivetettségben élünk, keressük a békét, az életörömet, a megnyugvást.

Hol van a haza ön szerint?

– Hiszem azt, hogy van egy jószágos Teremtő, aki létre szólított bennünket, és aki állandóan hív bennünket. Ott vagyunk otthon, ott vannak a gyökereink, ahol a Teremtőnk van, a vele való közösségben. Nekem ez a hitbeli meggyőződés, életfelfogásom. Állandóan érezzük a késztetést, hogy mennünk kell, de az, hogy megtegyük-e a megfelelő lépéseket, mozgósítjuk-e az akaratunkat, az személyes felelősség kérdése, mint ahogyan az is, hogy a boldogság vagy az önsorsrombolás felé haladunk.

E felelősségvállalásba beletartozik a közösség iránt érzett felelősség is, az is, hogy ha szenvedést látok, segíteni próbálok, ha igazságtalanságot tapasztalok, felemelem a szavam?

– Minél inkább öntudatosan élünk, minél inkább felismerjük azokat az elveket, törvényszerűségeket, amelyek a rendet, a kiegyensúlyozottságot, a harmóniát fenntartják és visszaállítják, annál inkább fogom magam felelősnek érezni azért, hogy ez egy környezettudatosságba is átmenjen, vagyis, hogy felelős vagyok nemcsak a saját létemért, hanem a környezetemért is, a betegekért, az elveszett, csellengő fiatalokért, a válságban levő családokért, az öngyilkosjelölt krízisben levőkért. Itt a mentálhigiéné mint szakma nagyobb szerepet kap, mert az egyéni és közösségi működésmód, a jólét, a hogylét szabályszerűségeit, módszereit kínálja fel, hogy megértsük, mitől lesz jó az embernek. A pszichiátria elsődlegesen a lelkileg és az elmében beteg emberekkel foglalkozik, a pszichológia a lélek működési módjával, a mentálhigiéné a lelki egészséggel, vagyis azzal, hogy mi az, ami fenntartja a lelkileg kiegyensúlyozott életvitelt, mitől billen ez meg és hogyan lehet helyreállítani, illetve fejleszteni. Mivel a megelőzés és az előremozdítás kettősségében mozog, nem a beteg, hanem a lelkileg megbillent emberekre orien-

tál. Lelki megbillentsége pedig szinte mindenkinek van időnként vagy folyamatos jelleggel, érzelmileg, közösségileg vagy kapcsolatilag. És itt a mentálhigiénés szemlélet, - módszertan meg tudja találni újra azt a kis részt, azt a kapcsolódási pontot, ahol be tud lépni akár az egyén, akár a közösség, akár egy intézmény életébe, és ott bizonyos változtatásokat eszközölni, amitől megint a jó egyensúly irányába tud haladni.

Hogyan tanulja meg ezt az ember, hogyan tudja önmagát Münchausen báró módra a saját hajánál fogva kirángatni a bajból?

– Amikor válságban vagyunk, akkor nem tudjuk magunkat saját hajunknál fogva kirángatni, kell a külső segítség. Adott esetben mégis meg tudjuk ezt tenni. Ez pedig azon múlik, hogy alapjáraton, amikor nyugalmi helyzet van, akkor milyen eszköztárral rendelkezünk. Mi az, amit megtanultunk, amit szókássá tettünk, milyen támogató rendszerrel rendelkezünk. Az egyik kritikus pontja a mai társadalom egyensúlyvesztettségének és a lelki egyensúly kibillenésének az, hogy a támogató rendszerek meggyengültek vagy hiányoznak. A közösségekre gondolok, meggyengültek a családi, a baráti kapcsolatok, ugyanez a jellemző az egyházi közösségekre. A generációk egymást támogató rendszere jelentősen meggyengült. A helyi közösségekben, amelyek összefogják egy adott terület lakosságát és érdekképviseletet végeznek, valamilyen támogató rendszert alkotnak, szintén ez a helyzet. Hiányoznak azok az emberi támogató erőforrások, amelyek az egyensúlyt fenntartják. A negatív, pesszimista gondolkodásmódot át lehet fordítani egy pozitív, optimista gondolkodás irányába, ehhez viszont kell találnom olyan fórumokat, közösségeket, oktatási formát, ahol ezt tudásban és készségben el tudom sajátítani, ugyanakkor érzelmi kapcsolati támogatottságom

is van ebben. Ez azért nagyon fontos, mert válsághelyzetben, ha egyedül vagyok, akkor leülök és nem tudok felkelni. Viszont, ha vannak támogató emberek körülöttem, akkor igen, és ez lehet akár egy jól működő személyiségfejlesztő csoport, vagy egy megújult lelkületű és új stílusú egyházi közösség is. Azért hangsúlyozom a megújult szemléletet, mert a klasszikus, régi formáció nem biztosítja ezt a fajta érzelmi támogatottságot, hogy amikor szükség van rá, lesz valaki, aki odamegy és megtámaszt. A szabadkai egyházmegye Caritas szervezetén belül van egy programunk, ahol olyan lelki segítők kiképzésével foglalkozunk, akik el tudnak beszélgetni az emberekkel. Életjelenség, hogy sokak életében nincs olyan embertárs, akihez fordulni tudnak. Csakis azt tudom tanácsolni: lépj azért, hogy legyen embered, akit meg tudsz keresni a problémáddal, aki meg tud hallgatni, aki támaszkod tud lenni és úgy áll melléd, hogy kíséren, vezessen az életed nehéz szakaszában.

Több közösség alapítója.

– Amerre megyek, ott igyekszem közösséget létrehozni, az embereket közelebb hozni egymáshoz, valamilyen érték mentén és valamilyen célok felé haladva. Először 20-30 ember jelenik meg az előadásaimon, majd 50-100, sőt volt arra is példa, hogy 200-an jöttek el. Zentán több csoportot is sikerült kiépíteni, az egyik például a Virágzó kert közösség. Ez egy egyházi közösség, amely kicsit másmilyen jellegű, stílusú, rugalmasabbak, mint a hagyományosak, más jellegű istentiszteleti alkalmak vannak, a tanítások is rendhagyóak. Ez a katolikus egyház keretében működő lelki közösség. Ma már Zentán, Szabadkán, Újvidéken, Magyarkanizsán is működik ilyen csoport. Ez is mutatja az iránta megmutatkozó igényt. Az egyik fő szolgálati profilunk a lelki segítségnyújtás, a lelki gondozás, a lelki támasz, a másik a tanítás, az evangéliumi és életrendező bibliai alapelveken nyugvó boldogság alapú életvezetés oktatása. A harmadik profilunk épp a közösségépítés, közelebb hozni az embereket egymáshoz – hallottuk beszélgetőtársunktól. Mint mondta, az óvodásokat, a házaspárokat, családokat is megszólítják a különböző egyházi közösségi vagy civil szervezeti formákban. Most dolgoznak egy családpsztorációs központ kiépítésén.

A szülő, a pedagógus mit tehet a gyerek lelki egészsége érdekében, hogyan tudja megtanítani, hogy élete során tudja majd a konfliktus-, krízishelyzetet kezelni a gyerek?

– Először is ő maga, a felnőtt tanulja meg, hogyan helyes, s alkalmazza azokat az alapelveket,

amelyek a gyerek életébe is átvivődnek. A példa erejéről van szó. Nagyon fontos, hogy hiteles legyen a szülő. A gyerek ugyanis mintákat vesz át. A pedagógustól is. Egy személyiségfejlesztő tréner kollégám tanári és szülői hatékonysági tréningeket szeretne indítani, mert megtanulható, hogyan tudunk értékeket képviselni, hogyan kommunikálni, hogyan akceptálni az érzéseket, igényeket, a személyiségbeli különbségeket.

Felesége, Éva is orvos, három gyerekük van. Hogyan működik családi szinten az, amit hirdet?

– Feleségem igazi művészlélek, kiskorától a rajz és a zene világában él. Elvégezte az orvosi kart, de egyre inkább afelé fordul, ami igazán érdekli: művészettel nevelné, elkezdte tanítani a jobb agyféltekés rajzolást. A jobb agyféltekés rajztanfolyam célja, hogy a bal agyfélteke racionalitása ne gátolja meg a jobb agyfélteke kreativitását. A jobb agyféltekés rajzolás kihozza az emberből azokat a készségeket, amelyekről nem is gondolja, hogy léteznek. Feleségem most művészetterápiával is elkezd foglalkozni. Ösztönöztem én is, természetesen, hogy azzal foglalkozzon, ami érdekli, kár erőltetni azt, amiről úgy érzi, nem az ő útja. A legtöbb ember erőlteti, nem veszi a bátorságot, hogy meghozza a döntést, azt az áldozatot, hogy a saját eredetiségét élje meg, és az legyen, akinek született. Nem mer kilépni a sablonokból, fél, hogy elveszti a biztonságérzetét, pedig a nyereség sokkal nagyobb ennél. Ha a szorongás, kényelemszeretet kis szakadékát átugrom, akkor egy csodálatos világ tárul elém.

Három gyerekünk van: egy 7 éves, egy 5 éves és egy 1 éves, mégpedig fiú-lány-fiú felállásban. Mi a gyerekeinket már szinte kisbabakoruktól az érzelmi intelligenciára neveljük. Megmagyarázzuk a dolgokat, megengedjük az érzelmek jelenlétét, megtanulták például azt, hogy most már spontán bocsánatot kérnek egymástól, megbeszélnek dolgokat. Elmondják, ha rosszat tettek, tudják, hogy szabad az érzéseket kifejezésre juttatni, szabad beszélni róluk. Szabad haragudni, és akkor sem dől össze a világ, ha apa és anya ideges, kiabál, és bocsánatot kér a gyerektől, ha nem volt igaza. Nekik ez a természetes, így fogják megszokni, így fogják továbbadni. Nem játszunk el semmiféle idealizáltságot. Megtörtént, nem volt jogos a büntetés, elkapkodtam. Ezt el is mondtam a fiamnak, megöleltük egymást, s azt mondta: apa, semmi gond, előfordulhat ez mindenkivel. Hatéves volt, amikor az Éld az Életed civil egyesület születésnapjára ünnepségén egyszerű szavakkal elmondta a megjelenteknek, hogy mi a pozitív gondolkodás, a kreativitás, s azt is, hogy a

legfontosabb a szeretet. Ő ebben él, neki ez a természetes.

Sokan úgy gondolják, az a szeretet, ha nem bírálok a másikat, a kifogásaimat nem mondom el, alávetem magam az akaratának.

– Mindaz, ami mesterkelt, ami álca, ami hiteltelenség, az nem a szeretetről szól. Ha dühös, sértett vagyok és azt mondom a másinak, semmi bajom nincsen, becsapom őt is és saját magamat is, és megtörök a kapcsolatot. Az a jó, ha azt mondom: ez most tényleg fáj, dühös vagyok rád, beszéljünk meg. Amikor letesszük az álarcokat, akkor tudunk őszinte, egyenes, bizalommal teli kapcsolatot építeni, olyat, amilyenre mindannyian a szívünk mélyén vágyunk. Azt vallom: legyél velem őszinte, mondd meg, ha bajod van, mert sejtem, hogy valami gubanc van köztünk. Ám sajnos megszoktuk, hogy fagyos a légkör, nem beszélünk, vagy csak felületes dolgokról, hogy élünk egymás mellett, akár a családban, akár a munkatársi közösségben, akár a tágabb közösségben, és szenvedünk annak a hiányától, hogy tartozom valahová, ahol egyenes, őszinte, bizalmi kapcsolatok működnek.

A ma emberét gyakran megpróbálják egysíkúvá tenni: fogyassz, vásárolj, ezt sulykolják belé léptenymon.

– Ez a lebutítás törekvése, és sajnos elég sikeresen működik. Az ember leszokik arról, hogy gondolkodjon, értékeljen, mérlegeljen. Mechanikusan, automatikusan választ, mond valamire igent, vagy megy valamilyen irányba, merthogy ilyen információk, ingerek érték, s nem használja az értelmi képességeit, hogy mérlegre tegye, hogy jó-e ez nekem hosszú távon. Most akarok boldog lenni, vagy hosszú távon. Most megveszem a mobiltelefonomat, boldog vagyok tőle, de holnap már az újabb modell kell. A boldogság nem egy szerencsecsillag függvénye, nem egy különleges életesemény függvénye, hanem egy tanulható létállapot, egy tanulható életvezetés. Ahogyan az egészséges táplálkozásnak,

életmódnak, úgy a lélekműködésnek, a boldogság működésének is vannak nagyon világosan átlátható és megtanulható szabályszerűségei. Ha megtanulom, beépítem az életembe, egyre kevésbé függök a külső körülmények alakulásától, legyen szó reális helyzetváltozásról vagy időjárási változásról. Így a kiszolgáltatottság egyre kevésbé van jelen. Az önzés és az izolálódás társadalmában élünk, mindenki önmagában egy kis szigetet alkot, egyre kevésbé vagyunk érdekeltek, kíváncsiak és nyitottak a másik ember felé. Nekem személy szerint és a közösségeinknek is, amelyek alapításában részt vettem, az a legfőbb törekvésünk, hogy az önzés társadalmát átalakítsuk a szeretet társadalmává. Ha ezt kicsiben meg tudom tenni a körülöttem levő emberekkel, akkor már megtettem a magam kis részét. Azt szokták mondani, egy fecske nem csinál nyarat. Ám ha csapkod a szárnyaival, felkavarja a port, azt már észreveszi a többi fecske is, odajön hozzá, megkérdi, hogy mit csinál. – Csinálok a nyarat – válaszolja a fecske. – De bolond vagy te – mondják a többiek. – Dehogyan, inkább csapkodj velem – ajánlja ez az egy fecske. S így együtt, már célt érnek. Egyedül indult el, s sok ezer követője akad.

Gyakran hallani: miért éppen én kellek ehhez, nélkülem is működik ez. Erről Babitsnak az a versora jut eszembe, hogy vétkesek közt cinkos, aki néma.

Igen, és „nem tettem semmi rosszat”. Ahhoz, hogy a gonosz teret hódítson, elég ha te passzív maradsz. Nem tettél semmi rosszat, de tettél-e valami jót? A mulasztás vétkét követted el. Ez a mulasztás érdektelenség, az Én kívül maradok!-hozzaállás sajnos a jellemző. Ám ha jobb társadalmat akarok építeni, akkor ebből ki kell lépünk és azt mondani, igenis közöm van ahhoz, hogy mi van velünk. Közöm van ahhoz, hogy milyen az az élettér, amelyben élünk, és megteszem azt, ami rajtam múlik. Tedd meg, ami rajtad múlik!

Fotó: Keceli Jenő

Erdély lelke a tolerancia¹

„A nyugati demokráciák neveltje hitetlenül hallgatja a kelet-európai kisebbségek nyomoráról szóló történeteket. Egyrészt, mert túlzásnak véli őket, másrészt – a saját logikáját követve – elképzelhetetlennek tartja, hogy a földbe taposott közösségek pissenés nélkül tűrik, hogy végigszántsanak rajtuk. Végül is a baszkok lőnek, az írek robbantanak – mért nem követik példájukat az erdélyi magyarok vagy a szlovákiaiak?

E kihívó kérdést nem én rögtönöztem most, hanem radikális olasz értelmiségiek dobták magasba évekkel ezelőtt.”

Csoóri Sándor aggodalma ez, *Kapaszkodás a megmaradásért* című esszéjében, amelyet Duray Miklós *Kutyaszorító*jához írt, ennek 1983-as amerikai kiadásában.² A felvidéki magyarság legismeretebb kisebbségi harcosa munkájában – „önéletrajz és beszélgetések önmagammal” – a modern emberjogi küzdelem legdrámaibb vonulatát mutatta be. Durayt börtönbe zárták Csehszlovákiában, Csoórit hallgatásra ítélték Magyarországon, pusztán azért, mert szót – és nem fegyvert! – emeltek Európa legjobban kiszolgáltatott közösségei, a kisebbségi magyarság védelmében.

Mi a forrása ennek a bántó kisebbségi némaságnak? Semmiképpen nem a nemzeti együvértartozás érzésének kiszikkadása. Éppen így nem a közöny, a kilátástalanság, az asszimiláció kísértésének elfogadása. Vagyis az önfeladás.

A lehetőségekkel, illetve ezek teljes hiányával már számolnunk kell. Nem volt még példa a történelemben arra – itt, a Kárpát-medencében –, hogy a többségi erőszak ennyire uralma alá hajtja a kisebbségek érzéseit, gondolatait, akaratát! Hát arra, hogy egy nagyhatalom megtiltsa a tőle függővé lett nemzeteknek, hogy idegen uralom alá adott kisebbségeiknek a sorsával törődjenek? Moszkva nemcsak azt gáncsolta el az 1947-es békében, hogy – nyugati javaslatok szerint – kisebbségi záradékokat iktassanak a békeokmányokba, de később is tiltotta, hogy Magyarország a magyar kisebbségekért egyáltalán szót emeljen. Ezek a szerencsétlen körülmények bénították a nemzeti és nemzetiségi felelősség érvényesülését.

Erdély magyarságában történelmi neveltetése is abban az irányban hatott, hogy rendíthetetlenül higgyen az igazságban, a jogban, és ne fegyverhez, hanem a reménységhez forduljon önvédelmében. Ennek az életfelfogásnak a forrása az 1568-ban Tordán tartott erdélyi országgyűlés, amely – Európában elsőként – kimondta a teljes vallásszabadságot, a tolerancia törvényét. Abban az időben a magyarok voltak hatalmi helyzetben, ők döntöttek a türelem és megértés javára. Dönthettek volna úgy, hogy mindezek csak a magyarok számára érvényesek...

Történelmi példák szólnak a tolerancia hagyományairól. Az 1848-as időkben Erdélyben egyszerre örültek, fáklyás felvonulásokkal, a pesti forradalomnak, és fegyverrel keltek fel ellene. A magyar szabadságharc ellen szervezkedtek a császárhű szászok és a fellázított románok. A székelyek még az országgyűlési törvény előtt kimondták a jobbágy-ság felszabadítását, és békés hangulatban kezdtek hozzá szabad életük kialakításához. Mikor pedig 1848 őszén támadó fegyverek árnyéka vetült a Székelyföldre, az ősi törvények szerint egybegyűltek Agyagfalván, a törvényalkotás hagyományos színterén, a „belbéke testvéries helyreállítására”. 1848. október 16. Kezükben fegyver, kebelükben férfias elhatározás, szózatuk azonban az erdélyi románokhoz és szászokhoz nem hadüzenet: „...ne véljétek, hogy a fegyvert ellenetek fogtuk, ne véljétek, hogy

¹ A szerző hagyatékából.

² Duray Miklós: *Kutyaszorító. Önéletrajz és beszélgetések önmagammal*. Csoóri Sándor előszava: *Kapaszkodni a megmaradásért*. Püski Kiadó, New York, 1983.

kebelünk ellenséges indulatot rejt irántatok. Békét óhajtunk e honban és szabadságot, amelyen édes gyümölcseit veletek együtt élvezhessük, s a testvériség kapcsait szentül akarjuk fenntartani”. De amikor a Habsburg-ármány mégis rákényszerítette a fegyveres ellenállást a székelysége, Háromszék megye népe a legszebb fejezetek egyikét írta be a magyar szabadságharc történetébe: 1848 késő őszen egész Erdély a császári hadak kezére került, de Háromszékre egyetlen osztrák zsoldos sem tehetett be a lábát, és teljes elszigeteltségükben a székelyek, Gábor Áron vezetésével, ágyút öntettek a szabadság oltalmára.³

Történelmi jogban és igazságban bizakodva vette tudomásul Erdély magyarsága 1918 decemberében a királyi román hadsereg hódító megjelenését. Noha két évvel előbb már keserves leckét kaptak Erdély déli vidékei és a Székelyföld, az 1916-os betörés idején, a román seregek igazi szándékairól, kegyetlenkedéseiről, gyilkosságairól és rablásairól, az újabb fordulatot megint csak reménységgel fogadták. Ez a reménység gyűjtött össze Kolozsvárra, 1918. december 22-én majdnem százezer magyart, hogy kinyilvánítsák hűségüket Magyarországra. Huszonnyolc vármegye küldöttei voltak jelen. Előttük mondta el Apáthy István, a kolozsvári egyetem tudós professzora, Kelet-Magyarország főkormánybiztosa történelmi beszédét:

„Legyőzve ellenségeink túlereje által, be kell ismernünk, hogy levertek bennünket! De annyira nem győztek le, hogy a körülöttünk lakó bármely nemzetnek joga volna rendelkezni felettünk... Annyira nem győztek le, hogy ma már le kellene mondanunk emberi és nemzeti jogainkról. Legyőzhették bennünk a testet erőszakkal, de nem győzhették le lelkünket az igazság fegyverével...”

Gyulafehérváron a román nemzeti komité kinyilvánította, hogy Magyarország 26 vármegyéjének románsága egyesül Romániával, és így a 26 vármegye területén lakó összes népesség Romániához tartozik. Ezen a területen csaknem négy millió nemrománnal szemben csupán kétféle-kilencszáznegyvenezer-százhetvenhat román él. Ezeknek a velük szemben álló többség felett nincsen joguk határozni. A magyar nemzet nem fogja tűrni 26 vármegye elszakítását.”

Ugyanezt jelentették ki a felszólaló magyar és román szociáldemokrata vezetők is – Ştrengar-

Demian Sava és Avramescu György –, Vince Sándor, a kormányzótanács alelnöke pedig felolvasta a határozati javaslatot:

„Kelet-Magyarországnak Kolozsvárt 1918. december 22-én összesereglett különböző vallású és fajtájú népei kijelentik, a Wilson-féle elvek értelmében gyakorolt önrendelkezési joguk alapján, hogy Magyarországgal egyazon népköztársasági állami közösségben kívánnak élni, és az egységes és csonkítatlan Magyarország keretein belül követelik minden itt lakó nemzet számára a teljes egyenlőséget, szabadságot és önkormányzatot.”

Két nap múlva, december 24-én délelőtt a román csapatok bevonultak Kolozsvárra. Apáthy István egyetemi rektort azon nyomban letartóztatták és Nagyszebenbe vitték, ahol hadbírószám elé állították. Halálos ítéletet szabtak ki rá, amit később enyhítettek. Milyen jogcímen, hiszen napokkal előbb megüzente Neculcea román tábornoknak, aki ellenállás esetén lövetni akarta a várost, hogy nem fejtenek ki fegyveres ellenállást. Sőt, az utolsó magyar polgármester, dr. Haller Gusztáv ünnepélyesen fogadta a hódítókat. Aznap jelent meg az új napilap, a *Keleti Újság* első száma. Vezércikke ezt a címet viselte: *Fehér zászlóval állunk előtted, Ismeretlen Végzet...!*⁴

Ez a „fehér zászló” jelképpé vált a kisebbségi idők hosszú évtizedeiben.

Csakugyan ismeretlen volt a **Végzet** Erdély magyarjai számára. Honnan tudtak volna Kolozsvár magyarjai, akik akkor a város lakosságának 90 százalékát tették ki, az 1916-os bukaresti titkos egyezményről, amelyben az antant – a Monarchiával kötött szerződésének elárulása fejében – Romániának ígerte egész Erdélyt és még a folytatását is, egészen a Tiszáig?

Ha jobban odafigyel a magyar közvélemény, akkor nem lett volna meglepetés számára, hogy a román politika legfőbb célja egy évszázada Erdély megszerzése. A Kossuth-emigrációnak az a szárnya, amelyik az 1849-es bukás után Bukarestben telepedett le, rendszeresen tudósította a magyarországi sajtót a havasalföldi életről, eseményekről, a közhangulatról. Ők ismerték igazán, életközeli a Bukarestben honos „balkáni politizálás” fortélyait. Ez az emigráció, Kossuth tábora, elválasztotta gondolkodásában, érzelmeiben a hazát és a bitorló hatalmat. Elevenebben munkált benne a haza

³ Egyed Ákos: *Háromszék 1848-1849. Kritérium, Bukarest, 1987.*

⁴ Mikó Imre: *Huszonkét év. Az erdélyi magyar politika története. „Studium” Kiadása, Budapest, 1941.*

féltésének aggodalma, mint a hivatalos „otthoni” országvezetőkben. Ezekben a hazaküldött tudósításokban újra meg újra elhangzott a figyelmeztetés az erdélyi magyarságot, az egész nemzetet fenyegető, mindjobban növekvő veszélyre.

Nem holmi „búsmagyarok” ezek az emigráns szerzők, hanem gyakran európai kitekintésű, nyugati egyetemeket végzett őszinte demokraták, akik tisztelték a nekik menedéket nyújtó román népet. Például, Veress Sándor mérnök, emlékiró. Az alföldi Sarkad szülötte, édesapja híres reformer lelkész. A családi indíttatásnak is tudható be, hogy a 48-as szabadságharcban részt vett az első perctől, hadnagyi rangban végigharcolta Bem tábornok két erdélyi hadjáratát. A bukás után Törökországba menekült, majd Londonban mérnöki diplomát szerzett. Bukarestben telepedett le, Havasalföld kataszteri mérnöke lett, az egyik első vasútépítő. A népek egymás iránti megbecsülésére – ma úgy mondhatnók, hogy nemes internacionalizmusra – európai bolyongásai nevelték. A Budapesten 1878-ban megjelent, kétkötetes emlékiratában – *A magyar emigráció Keleten* – így összegezte meggyőződését: „Borzasztó bűn a nemzeteket egymás ellen fanatizálni; engedjétek őket szabadon érintkezni egymással, és nem lesz vallási és nemzetiségi gyűlölet, hanem barátság és szeretet.”

Közös eszmei indíttatásuk jegyében is, Veress Sándor Konstantinápolyban kereste a barátkozást az odamenekült 48-as román forradalmárokkal. Név szerint emlegeti Ion Heliade Rădulescut, a nyelvész és politikust, a 48-as bukaresti ideiglenes forradalmi kormány fejét, Alexandru G. Golescut, a politikust és publicistát; azóta emléküik veszett más román 48-asokat. Ezek a kapcsolatok azonban csalódást okoznak Veress Sándornak. Azt kell tapasztalnia, hogy ezek a román forradalmárok nem a közös küzdelem módját és távlatait keresik a magyar emigránsokkal, hanem legfőbb gondjuk az emigrációban is Erdély megszerzése. „Adjuk nekik, úgymond, Erdélyt, akkor baráti jobbot nyújtanak, ők minket nem fognak ott kiirtani, sem az ó hitre téríteni, mint mi tettük megfordítva az oláhokkal, csak az igazságtalan arisztokrata uralmat és egyenetlen birtokviszonyokat szüntetik meg, különben nem bántanak; ha nem adjuk, hát ők némettel, oroszral szövethetnek,

s kiirtanak bennünket. Ez az oláh liberális demokráta hitvallása!”

Kitérőt tesz itt Veress Sándor, és felveti a kérdést, hogy ismerik-e a kortárs magyar történészek a 48-as román emigránsok álláspontját, amikor Kossuth Lajost marasztalják el a nemzetiségi kérdés elhanyagolásával? Kossuthon kémék számon, hogy nem szorította meg a feléje nyújtott kezét. Noha Kossuthban már a dunai konföderáció eszméje érlelődött akkor, amikor a konstantinápolyi román emigránsok ilyenképpen vélekedtek Erdélyről és a magyar-román megbékülésről...⁵

Ezzel a román irredenta állásponttal találkozhatunk a 19. század második felében és a 20. század első évtizedeiben. Miközben Ady Endre, Mocsáry Lajos, József Attila, Illyés Gyula modern magyar magatartássá nemesítette a 16. században meghirdetett erdélyi toleranciát, román oldalról vádaskodások, gyanakvások, követelések és gyűlöletkeltés volt a válasz. Igaz, hogy voltak írók, közéleti emberek, akik a magyar kortársak kíméletlen nemzeti gyónását hasonló eszmei magasságokban viszonozták. Itt Ion Luca Caragiale munkássága a példa. Az utóbbi fél évszázad román köztudata, irodalma, publicisztikája szándékosan feledteti Caragiale kíméletlenül őszinte nemzetszemléletét. Ugyan mit is kezdhetne a román felsőbbrendűség mítosza, a román uralom alá adott népek, nemzetrészek elnyomásának, beolvasztásának vagy kiűzésének gyakorlata egy olyan karcolattal, mint a *Törzsökös románok* (Românii Verzi)? Az 1901-ben kelt szatíra egy havasalföldi egyesület alapszabályzatát mutatja be, olyan fikciót, amit a korszak közszelleme sugallt:

„Mi, törzsökös románok a nemzeti haladás alábbi helyes alapföltételeiből indulunk ki:

A maga nemzetét csakis az szeretheti igazán, aki gyűlöl minden más nemzetet.

Valamely nemzetnek nem ellenségei a saját hibái; ellenség csakis a más nemzetek erőnyei.

Ezért teljesen fölösleges azon törnie a fejét, hogy miképpen küszöbölhetné ki hibáit és gyarapíthatná erőnyeit; ennél sokkal hasznosabb tennivalói vannak; számon kell tartania a más nemzetek hibáit, és becsmérelnie, de még inkább tagadnia erőnyeit.

Ezért minden nemzetnek örökösen rettegnie kell a többitől: mert egyik nemzet létét, csakis a másik nemzet gyalázata biztosítja.”⁶

⁵ Veress Sándor: *A magyar emigráció a Keleten. I-II.* Athenaeum Kiadó, Budapest, 1878.

⁶ Ion Luca Caragiale: *Törzsökös románok. Românii Verzi.* Lőrinczi László fordítása. In *A román irodalom kis tükre. Irodalmi Könyvkiadó. II. kötet, Bukarest, 1962.*

Caragialének nem is volt maradása szülőföldjén. Önkéntes száműzetésben halt meg, Berlinben, 1912-ben.

Nem kitalált rémek ellen hadakozott drámaiban. A román „felsőbbrendűséget” egyértelműen egyik erdélyi román író társa, Ioan Slavici fogalmazta meg 1885-ben: „Mi, románok, különösen a jelenlegi században bizonyítottuk be, hogy a szomszédainkhoz viszonyítva minden tekintetben felsőbbrendű faj vagyunk.”

Tekinthetjük különös „lélektorzulásnak” is, hogy Ioan Slavici román kisebbségiként hirdette népe felsőbbrendűségét minden tekintetben és minden szomszédos vagy együttélő nép, a magyarok, a németek, a szerbek, a szlovákok, az oroszok fölé. Ugyanez a Slavici arra biztatta erdélyi kortársait, hogy a románt, a magyart vagy a németet, mindegyiket a maga nyelvén köszöntsék, ha találkoznak. Ezt a nemes gondolatot mint a kölcsönös megcsülés példáját emlegette a romániai magyar publicisztika a Ceaușescu-diktatúra idejében. Slavici erdélyi román kisebbségi íróként tartotta önmaga népét magasabb rendűnek, elárulva, hogy az a mindig hangoztatott és világgá kürtölt „magyar elnyomatás” nem is lehetett olyan szörnyű. Hat éven át, 1884-től 1890-ig Ioan Slavici szerkesztette a *Tribuna* című rangos kulturális folyóiratot, amelynek fejléce azt hirdette: „A Nap minden román számára Bukarestben kel fel.”

És hogy a Nap csakugyan Bukarestben keljen fel minden román számára, vagyis létrejöjjön a román nyelv és kultúra egysége – országhatárokon át –, 1890-ben, Bukarestben létrehozták a *Kulturális Liga* (Liga Cultrulală) nevű egyesületet. Ennek 1908-tól Nicolae Iorga történészprofesszor a vezetője. Az egészen 1940-ig, Iorga meggyilkolásáig működő egyesületet mai szemmel tekinthetnők a román nemzeti egység tiszteletre méltó hirdetőjének és megvalósítójának, ha kezdetektől fogva elismerte volna más nemzetek jogát is ugyanilyen egyesülésre. A Liga azonban az irredenta román politika kiszolgálójává lett, Iorga pedig – az elismert tudós – a megvalósult Nagy-Romániában az erőszakos asszimilálás legfőbb szorgalmazója, aki például a székelyeket „együttében” kívánta eltüntetni, meghirdetve „román eredetüket”. (Ezt a tanítását azért később kénytelen volt visszavonni.)

A nemzeti egyneműsítést, „homogenizálást”, amelyet majd Ceaușescu tesz hivatalos pártprogrammá, állami politikává 1971-ben, drámai következmények-

kel a romániai kisebbségek számára, a hajdani Románia is gyakorolta, még a Liga megalakulása előtt. A fejedelemség helyébe lépő román királyság, illetve a trónra emelt Hohenzollern-ház tiszteletére 1881-ben gazdasági kiállítást rendeztek Bukarestben. Akkoriban már tekintélyes német gyógyszerészek egész serege található Havasalföldön és Moldvában. A németországi gyógyszeripar volt a támaszuk, de ezek a patikusok már nemzedékek óta éltek ezen a területen, román állampolgárokká lettek. Mégis, az egykori krónikás – Veress Sándor – egyetlen német gyógyszerészt sem talál a kiállításon. A rendezők megmagyarázták: „csak román fajú” egyének állíthattak ki. Márpedig a német eredetű, „fajú” román állampolgár patikusok idegeneknek számítottak a német király román országában.

Akkoriban csak az effélére roppant érzékeny bukaresti magyar értelmiségiek figyeltek fel, és legfennebb enyhe „tébolynak” tartották. Hitler óta másként ítélné meg ezt a mai világ!

Veress Sándor mellett a romániai Kossuth-emigráció legtevékenyebb újságszerkesztője és laptudósítója, Oroszhegyi Józsa a magyarországi újságokban újra és újra figyelmezteti kortársait az Erdélyt fenyegető veszélyre. A székelyföldi Oroszhegy községből Szatmárra került család sarja, ezért viseli a Szabó családi neve helyett az Oroszhegyit. Szülőhelye Nagykolcs, születési éve 1822. Orvostanhallgató Pesten, Bugár Pál dékán pártfogoltja, és a professzor vonja be az újságírásba. A medikus 1844-től három éven át a *Jelenkor* újdonság rovatát vezeti, tőle ezt a munkát Jókai Mór veszi át. 1848 tavaszán a Pilvax kávéház törzsvendége; Petőfi, Jókai, Vasvári köréhez tartozik. Március 15-én ő is egyik elindítója a forradalmi eseményeknek: a *Tizenkét pontot* hatalmas papírlapra írja fel, és viszi ki a nép közé. 1848 őszén szabadcsapatot alakít, és Világos után sem hagyja abba a harcot, amíg az osztrákok el nem fogják az erdélyi Érchegységben. Tízévi várfogságra ítélik, 1856-ban kegyelemmel szabadul, leteszi elmaradt orvosi szigorlatát, és orvosdoktorrá, illetve szülésmesterré avatják. A Kossuth-emigráció híre Bukarestbe csalogatja, Koós Ferenc református tiszteletesnél jelentkezik, aki akkor, 1860-ban indította kétheti újságját, a Magyarországon kívüli egyetlen európai lapot, a *Bukaresti Magyar Közönyt*. A kiadványt szerkesztőként Oroszhegyi Józsa jegyzi. Koós a kiadó feladatát vállalja. Oroszhegyi románul is megismétli orvosi szakvizsgáját – ez a törvény vonatkozik a külföldiekre – és körorvosnak nevezik ki. A gyógyítás mellett állandó cikkírója a

Közlönynek, majd ennek megszűnte után magyarországi lapoknak, főként az akkori idők egyik legtekintélyesebb vidéki lapjának, az aradi *Alföldnek*. Tudományos alaposságára vall, hogy megírja az első magyar monográfiát Romániáról; a kézirat 1942-ig lappang Kolozsvárott, ekkor Bíró Sándor jeles történész az *Erdélyi Ritkaságok* sorozatában megjeleneti.

Hazaküldött tudósításaira felfigyelnek a román hatóságok és kiutasítják az országból. A Török Birodalomba költözik át, Ciprus szigetén kap orvosi állást. Az 1867-es kiegyezés hírére hazaindul, útközben szélütés éri, ráadásul mindenét elrabolják. Kegyelemkenyéren tengődik haláláig.

Oroszhegyi újságírása két síkon kívánta védelmezni a magyar nemzetet, Magyarországot: állandó vitában a bukaresti és erdélyi román sajtó hamisításaival – ő így nevezte: „elcsavart adataival” – és a magyarországi közvélemény irányítóinak ismétlődő figyelmeztetéseivel a román irredenta veszély növekedésére. Gyakori vád volt a bukaresti sajtóban, hogy az erdélyi románság életét lebecsülje a magyar feudalizmus. „Mennyit lakol nemzetünk a feudalizmusért – írta Oroszhegyi –, melynek ők ezredéves nyomorúságaikat fölróják! Holott lehetetlen nem tudniuk, hogy a múlt időkben minden országban legalábbis hasonló volt a világ folyása. Hogy a magyar nemzetnek legkisebb része volt a földbirtokosság; hogy e közt is minden más, még román nemzetiségbeliek is találkoztak; hogy hazánkbeli valamennyi jobbágyság összegének nagyobb részét éppen a magyar jobbágyság tette; hogy a magyar nemzet, mihelyt a világ színe előtt szóhoz jutott, a hazában azonnal minden nemzetiségbeli jobbágyot fölszabadított, hogy a magyar hazában a román jobbágy ma szabad földbirtokos; míg éppen a tulajdonképpeni román földön – románok uraltán a románokat – a jobbágyság ma sincs eltörölve.”

Utalás arra, hogy a magyar 48 minden jobbágyot fölszabadított, azokat a román jobbágyokat is, akik nem sokkal később éppen a magyar forradalom és szabadság ellen fordultak; ezzel szemben Romániában csak 1864-ben ment végbe a jobbágyok fölszabadítása.

Bíró Sándor székely származású történész, aki kolozsvári tanárkodása idején megjelentette Oroszhegyi Józsa Románia-monográfiáját, kísérőtanulmányában részletesen taglalta a *Bukaresti Magyar*

Közlöny felelős szerkesztőjének felismeréseit és sajtóküzdelmait. A bukaresti emlékiró tiszta szándékkal szerette volna „társítani” a magyarok és a románok érdekeit, ha máról holnapra nem is lehet eltüntetni az „érdeksúrlódásokat”. Ugyanakkor vizsgáztatást vár el a románoktól: „Adja Isten, hogy ők is oly tiszta világban fogják föl a magyar nemzet érzelmeit s nyilatkozatait, mint azok álnokságot nem ismerő lelkületéből kisugárzanak; hogy aztán elfogulatlanul és hasonló ihlettel szorítsák meg a baráti-lag nyújtott kezét.”⁷

Ez az alapállás Oroszhegyinél a humanista érzélem megnyilatkozása, nem naivság, rövidlátás vagy szándékos „félrenézés”, mint ahogy tapasztalható volt ez már a 19. század utolsó évtizedeiben jelentős magyarországi politikusoknál és újságokban. Ez utóbbiak úgy tesznek, mintha „nem vennék észre” a romániai sajtó újabb és újabb támadását Magyarországra területi épsége és az egész magyar nemzet ellen. Ez a „nagyvonalúság” részint közönséges gyávaság – nemegyszer a vitapartner lebecsülése, de olyan megfontolás is tetten érhető, hogy „ne bántsák” a román politikában a magyarság iránt barátságos vagy semleges erőket, mert így a magyarság ellenségeit szaporítják. Csakhogy a magyar hallgatás soha nem tompította a román sajtótámadások életét.

„A *Bukaresti Magyar Közlöny*ből világosan láthatjuk Oroszhegyi nagyvonalú elképzelését arról a hivatásról, melyet a Romániában megtelepedett magyarságnak, véleménye szerint, vállalnia kellene. Ebben az elképzelésben a romániai magyarság egyik legfontosabb szellemi erőfeszítése, jobban mondva ez erőfeszítés fő célja az lett volna, hogy az anyaországi magyarságot állandóan tudósítsa a románság szellemi arculatának alakulásáról és a magyarokra vonatkozó román fölfogásról.”

Ijesztő példákat közvetít Oroszhegyi Józsa az anyaországba. A *National* azt írja például egyik cikkében, hogy a magyarok nemzeti lelkesedése „oly terveket rejt magában, milyeneket a legbarbárabb századok legvadabb barbárai sem követhettek el.” Nem árulja el a cikkíró, hogy mik ezek a „pokoli” tervek. Mindenesetre egy évtizeddel a szabadságharc leverése után fogalmazódnak meg ezek a szörnyű vádak, mikor Magyarországot még gúzsba köti a vereséget követő Habsburg-terror.⁸ Egy másik lap, a *Románul* – irányítója C. R. Rosetti román 48-as forradalmár, később akadémikus, a radikális liberálisok

⁷ Dr. Oroszhegyi Józsa: *Román élet. Sajtó alá rendezte Bíró Sándor. Erdélyi Ritkaságok-sorozat, Kolozsvár, 1942.*

⁸ *Magyar-román viszonyok. In Bukaresti Magyar Közlöny, 1860. 15. szám.*

vezéralakja – „Románia várának” nevezi Erdélyt, és így biztatja honfitársait: „románosodjunk minél előbb s mentől jobban, hogy megizmosíthassuk karjainkat, s hogy testünk azon másik felét, a valódi román földet az örvényből kiragad hassuk.”

Nem kellett semmilyen rejtvénykulcs ahhoz, hogy a román olvasó megfejthesse: testünk másik fele, a „valódi román föld” – Erdély, az örvény pedig, amelyből ki kell ragadniuk, Magyarország. C. R. Rosetti, liberális eszméit „kifordítva”, nem a népek kibékülését, a jogegyenlőséget, vagy mondjuk az etnikai önkormányzatot sürgeti, hanem egész Erdély bekebelezését mindenestől, és az ott élő magyarok, németek és más nemromán népek beolvasztását vagy kiűzését. Ez már 1860 táján megfogalmazódott román szerzők tollán és nyílt politikai hitvallássá teszi a román liberalizmus „atyja”, a pártvezér Ion Brătianu.

Hiába Oroszhegyi Józsa figyelmeztető, riasztó hangja, Budapest és Kolozsvár süket fülekkel hallja, ha meghallja egyáltalán. A leverett szabadságharc után a magyar köztudat délibábos álmokba menekül, és 1867-ben Deák Ferenc elhozza az andalító „kibékülést” és a csalfa reményt abban, hogy ez a szelíd dualizmus az idők végéig fog tartani...

„Felhívjuk egyszersmind a *Kolozsvári Közlöny* üggyársunkat – írja Oroszhegyi –, kit a dolog legjobban érdekel, a szép politikai képek szemlézgetésére, mert ezen urak minden a kor szellemében történte és történtőre behunyják szemeiket, csakhogy káprázatuk merő igazságoknak láttassanak.”⁹

Ez a káprázat takarta el a valóságot a magyar közvélemény előtt egészen 1916. augusztus 27-ig, mikor a román hadsereg átkel a kárpáti hágókon, és háborút kezd Magyarország ellen. Felégetett városok, legyilkolt, megkínzott székelyek, ez lesz az ára Tisza István miniszterelnök vétkes könnyelműségének. A „szövetséges” Románia iránti bizalmától vezérelve teljesen nyitva hagyta az erdélyi határokat. Mintha csak átok verné a magyar külpolitikát, ez az alaptalan, veszedelmes könnyelműség hányszor ismétlődik később is!

Az 1916-os román betörés idején a romániai közvélemény teljesen át van itatva az irredentizmus szellemével. A politikában az 1875-ben megalakuló Nemzeti Liberális Párt válik ennek a törekvésnek a szócsövén. Legjelentősebb képviselője a már említett Ion Brătianu (1864-1927), aki különös kanyaro-

kat írt le az idők rendjén. Ő a belügyminiszter 1907-ben, mikor Európa utolsó parasztfelkelése zúg végig Romániában. Csak fegyverekkel lehet elfojtani, tizenegyezer paraszt halála, falvak egész sorának felégetése árán. Vajon miként egyeztetette össze magában a szabadelvűséget és a véres megtorlást a liberális belügyminiszter? Az első világháború idején a miniszterelnök Brătianu nevéhez fűződik az 1916-os bukaresti titkos egyezmény, az addigi szövetséges központi hatalmak hátbatámadása. A román csapatok katasztrofális veresége után lemond, majd amikor az antant megnyeri a háborút Romániának, ismét kormányfő. Megint kiválik a kormányból, tiltakozásul az antant hatalmak „szószegése” miatt. Ugyanis nem hajlandók a Tiszánál megvonni az új román határt. Ezt ígérték a titkos egyezményben, de abban Románia arra kötelezte magát, hogy semmi szín alatt nem köt fegyverszünetet, még kevésbé békét a központi hatalmakkal. Márpedig megkötötte 1918 tavaszán a „búfteai békét”. Vajon ki volt hát a szószegő?

Ion Brătianu viszonya a megnagyobbodott Románia kisebbségeihez világosan megnyilatkozott a trianoni béketárgyalásokat megelőzően. Még az egyezmény előtt, a nyugati hatalmak egy külön megállapodást kívántak kötni Romániával a több milliós kisebbségek jogainak garantálására. Az Amerikai Egyesült Államok, a Brit Birodalom, Franciaország, Olaszország és Japán mint győztes főhatalmak által kidolgozott szerződést nevezik „kisebbségvédelmi egyezménynek” is, amelynek semmi köze az 1918. december elsejei balászfalvi román népgyűlés határozatához, csak annyi a közös bennük, hogy míg a gyulafehérvári gyűlés megígérte a kisebbségek számára a szabadságjogokat, egészen a ködösen megfogalmazott belső autonómiáig, addig ez a nemzetközi szerződés kívülről kötelezte Romániát a kisebbségek jogainak biztosítására. 1919. december 9-re tűzték ki a „kisebbségvédelmi egyezmény” aláírását, de Ion Brătianu miniszterelnök – a szöveg megismerése után – azonnal lemondott tisztségéről; végül is a megállapodást Ferdinánd király főhadsegédje, C Coandă tábornok írta alá.

Brătianu megmagyarázta az álláspontját. Szerinte „az igazi európai megoldás” nem a kisebbségek „mesterséges” fenntartása, hanem a más hitűek, más ajkúak, más hagyományúak maradéktalan beolvasztása a román nemzetbe. Mikor ezt a román

⁹ Politikai szemle. In *Bukuresti Magyar Közlöny*, 1860. október 20.

politikus így kijelentette, vagyis a bolgárból románá lett család sarja (bolgár nevük: Brát Iván) az erőszakos asszimilációt meghirdette, Európában 40 millió népkisebbségi élt többségi uralom, legtöbbször kegyetlen nyelvi és lelki elnyomás alatt.

A román liberális gondolkodásba annyira beleívódott a kisebbségek asszimilációjának elve és gyakorlata, hogy jóval Ion Brătianu halála után, az „ifjú liberálisok” vezére, Gheorghe Tătărescu miniszterelnök tiltja be a lapokban, közleményekben, bárminő nyomtatványban a magyar helységnevek használatát. A *Brassói Lapok*ban előbb szerkesztőségi vezércikk tiltakozott, *Nyelvgyilkolás* címmel, majd Kacsó Sándor, a korszak egyik legjelentősebb erélyi magyar publicistája ítélte el Tătărescu eszmei árulását: „Miniszterelnök Úr! Méltatlan Önhöz és pártjához, amely most valóban a szabadelvűséget képviseli Romániában, hogy a cenzúrát nyelvgyilkolásra használják fel. Méltatlan a román állam közegeihez is, hogy magyar szavak kiirtásával foglalkozzék.”¹⁰

Ez a nyelvi háború 1934-ben parázslík fel, másfél évtizeddel Trianon után. A két közösség, a magyar és a román viszonya a békediktátummal alapvetően megváltozott. De nem változott ehhez mérten a két politika jellege. A magyarság mélységes fájdalommal vette tudomásul a történelmi igazságtalanságot, de egy pillanatig se gondolt erőszakos tiltakozásra, egyéni terrorra vagy öncélú gyűlölködésre. A hagyományos tolerancia, a türelem törvénye kisebbségi léthelyzetben éppen annyira méltó válasz volt a megpróbáltatásokra, mint többségi helyzetben. A kisebbségi magyarság első, máig emlegetett politikai megnyilatkozásában, a *Kiáltó Szóban*, 1921 januárjában Kós Károly a legértelmesebb és legméltóbb „alkut” ajánlja:

„Nyíltan és bátran kiáltom a velünk megnagyobodott Romániának: mi magyar fajú, magyar hitű és magyar nyelvű polgárai Romániának, nemzeti autonómiát akarunk, aminek birtokában bennünk Nagy-Románia megbízható polgárokat fog nyerni.”¹¹

Barátságos üzenet, amely nem az erélyi magyarság önfeladását jelezte, hanem önnön erejére ébredését. A románság számára is az önérdek követelte volna meg az elfogadását. Nagy-Románia lakosságának majdnem 60 százaléka kisebbségiekből került ki. Egy ilyen etnikai szerkezetű országban nem mindegy, hogy a kisebbségi közösségek az

együttes országépítést választják-e, vagy a széthúzást, az új állam gyengítését. A bukaresti román elit döntése, amellyel a maga győzelmeként fogta fel az antant győzelmét és Erdélyt, Bukovinát, Besszarábiát egyképpen saját hadizsákmányának tekintette, eleve elhintette az ellenségeskedés magjait. Ez a győztesi dölly odáig ment, hogy az erélyi románok 1918. december elsejei gyulafehérvári gyűlésének határozatát – benne a magyarságnak adandó autonómia ígéréssel – szintén elvetette: az 1923-as román alkotmányba „elfelejtették” belefoglalni.

Folytatódott Brătianu kizárólagossági politikája, immár a hatalom magaslatáról, ami egyet jelentett az erélyi magyarság fokozódó jogfosztásaival, üldözésével, elűzésével. Mikor 1971 nyarán Ceaușescu román diktátor meghirdette a teljes homogenizálás politikáját, a társadalmi és nemzeti egyneműsítést, mindenféle másság, bármilyen kisebbség eltüntetését, biztos lehetett abban, hogy az embertelenség, a jogfosztás eme újabb támadása – amit teljes joggal nevezhetünk etnikai tisztogatásnak – legfennebb enyhe fejcsóválást vált ki a nyugati közvéleményből, és sokkal „fontosabb” vélt előnyökért gyorsan elfelejtik. (Látványos szembenállás Moszkvával, a térség békéjének és biztonságának megóvása.)

Nem ábrándokra támaszkodott e hiedelmében a román diktátor, hanem egy évszázad történelmi előzményeire. Mikor a két román fejedelemség, Havasalföld és Moldva 1859-es egyesítésével uralomra került Ioan Cuza, az előkelő származású katonatiszt, az új államban nemcsak a demokratikus berendezkedés kiépítése felé történtek lépések – Cuza nevéhez kapcsolódik az 1864-es agrárreform, a jobbágyság eltörlése –, hanem ezekkel a demokratikus intézkedésekkel egyidőben, velük szerves egységben az erőszakos kisebbségellenes lépések egész sora történt. Olyannyira ismert volt az akkori Románia nemzeti és vallási kisebbségeinek elnyomatása, hogy az 1878-as berlini kongresszus, amelyik az orosz-román-török háború után újjárendezte Kelet-Európa és a Balkán országhatárait, csak úgy volt hajlandó elismerni Románia függetlenné válását, ha szavatolja az etnikai és vallási kisebbségek egyenjogúságát.

Egy esztendő sem telt bele, és minden úgy folytatódott, mint 1878 előtt. Egy példa csupán: zsidó vallású személyek nem kaphattak román állampolgárságot. Ezt a rendelkezést csak Trianon után

¹⁰ Kacsó Sándor: Szerény indítvány Tătărescu miniszterelnök úrhoz. In *Brassói Lapok*. 1934. február 24.

¹¹ Kós Károly, Zágony István, Paál Árpád: *Kiáltó Szó*. Kolozsvár, 1921.

változtatták meg, ugyanis a békeszerződés előírta, hogy minden erdélyi lakos hivatalból megkapja a román állampolgárságot. Így aztán az erdélyi zsidók román állampolgárokká váltak, míg a több évszázada Havasalföldön és Moldvában élő hittestvéreik nem voltak azok.

Az erdélyi magyarság megsemmisítését célzó, nagyvonalú stratégiai terv első, legfontosabb tétele: a magyar tulajdonok elkobzása. Román papok, tanítók, ügyvédek már a 19. század második felében felismerik: akié a föld, azé az ország, és összefognak, hogy minél több erdélyi föld kerüljön román kézre. A románok erdélyi „honfoglalásához” serkentést nyújtott az 1848-as magyar forradalom, a jobbágyok felszabadítása, amelynek nyomán 1 650 000 hold föld jutott magyar tulajdonból románba. A felszabadított és birtokossá tett román parasztok Erdélyben „csupa hálából” éppen a forradalmat támadták hátba...

Baróthy József 1940-ben, Cserépfalvinál könyvet adott ki, *Magyar föld román kézen* címmel, ennek adatai szerint 1907 és 1912 között az erdélyi románság további 166 500 hold földet szerzett. A román érdekltségű erdélyi bank, az *Albina*, számlálatlanul adta a kölcsönt a román parasztoknak – földvásárlásra. Bethlen István gróf, a későbbi magyar miniszterelnök megfigyelte, hogy a román pénzügyek „az adásvételt nemcsak finanszírozzák, hanem szaktanácsal, útmutatással szolgálnak ügyfeleiknek, a parcellázásban a mérnöki munkákat elvégeztetik”.

Az 1921-es román földreform bevallott célja a magyar föld kiragadása a magyarok tulajdonából. Maga a törvény kétféle mércével mért: a Román Ókirályságban csak a 100 hektárnál nagyobb birtokokat osztották szét, Erdélyben azonban nem volt sem alsó, sem felső határ; a törvény alapján egyetlen hold föld is kisajátítható lett. Baróthy József fentebb említett könyvében kiszámította, hogy ha az ókirályságbeli törvényt alkalmazták volna Erdélyben is, akkor itt csak 1 millió százezer hold földet lehetett volna kisajátítani, míg a valóságban 3 118 570 holdat koboztak el, döntően magyar tulajdonosoktól. Különösen súlyosan érintette a román agrártörvény az erdélyi magyar egyházakat, amelyekről összesen 317 143 hold földet koboztak el, birtokállományuk jó kétharmadát. Ezzel tulajdonképpen a felekezeti oktatást kívánták bénítani: Erdélyben több évszázados

római katolikus, református, unitárius középiskolák működtek – világhírű kollégiumok! – alapítvány pénzekből, hajdani mecénások által rájuk hagyott földek, erdők, épületek jövedelméből.

„A magyar egyházi birtokok javarésze tulajdonképpen nem az egyházak, hanem az egyház kezelésében lévő különböző alapoknak a birtokai voltak. Így: az erdélyi Római Katolikus Státus valamennyi birtoka alapítványi birtok volt. A kolozsmonostori uradalom a tanulmányi alapé, a kolozsvári és váralmási uradalom az ösztöndíjalapé, a radnóti uradalom a vallás- és ösztöndíjalapé, hasonlóképpen osztozott a három alap a többi birtokon. A protestáns egyházak alapítványai nagyrészt az erdélyi fejedelemség korában keletkeztek, és a kisajátítás idejéig a tanügy szolgálatában álltak.”

Így összegezte a kialakult anyagi helyzetet az Országos Magyar Párt 1930-ban tartott szatmárnémeti nagygyűlése. A második világháború után az 1945-ös földreform beteljesítette a magyar felekezeti iskolák végzetét. Minden vagyonuktól megfosztottan, akkor is be kellett volna csukniuk a kapujukat, ha 1948-ban nem államosítottak volna minden felekezeti iskolát. A Groza-kormány helyzetét megkönnyítette, hogy ortodox felekezeti iskolák nem voltak, így nem kellett tekintettel lenniük a görögkeleti egyházra; a vagyonrablást „társadalmi ügynek”, a „haladás” követelményének tekintették, nem kisebbségi sérelemnek. A Magyar Népi Szövetség 16 memorandumot nyújtott át a Groza-kormánynak a földreform során a magyarokat és a magyar egyházakat ért sérelmek ügyében, de a válaszok – ha egyáltalán válaszoltak a beadványokra – üres ígéretekkel tartalmazták. A helyzetet legjobban ismerte és tanulmányában dolgozta fel dr. Nagy Miklós agrármérnök, szakíró, az MNSZ tanácsadója.¹² Öreg korában, baráti beszélgetés során elmondta nekem, hogy a MNSZ országos elnöke, Kurkó Gyárfás, egy adott pillanatban annyira elkeseredett, hogy a bukaresti angol misszióhoz akart fordulni a magyar agrársérelem ügyével. Előzőleg a szovjet képviselőnél próbált panaszkodni, eredménytelenül.

A méltánytalan agrárreformok következményei máig érződnek az erdélyi magyarság életében. Az államosított felekezeti iskolák egy részét ugyan – hosszas huzavona után – visszaadja a kormányzat, de az iskolák hajdani birtokait nem, és így az anyanyelvű oktatás fennmaradása az államhatalom „jó-

¹² Dr. Nagy Miklós: Az 1945. évi agrárreform Erdélyben. In Társadalomtudomány. Jordáky Lajos író, társadalomkutató folyóiratának egyetlen száma, megjelent 1946-ban.

indulatán” múlhatik. Márpedig a romániai magyarságnak Trianon óta éppen elégszer volt alkalma meggyőződnie erről a „jóindulatról”.

Nyomban Trianon után a román kormányzat igyekezett a magyarság választójogát semmibe venni, az alakuló magyar pártokat kiszorítani a parlamentből. E vonatkozásban elrettentő példa volt az 1922. márciusi választás, mikor az uralmon lévő liberális párt nemcsak a magyar jelöltek megválasztását akadályozta meg, törvénytelen ségek sorozatával, hanem az erdélyi románság köréből is csak nagyon kevés jelölt parlamentbe jutását tette lehetővé. Ugyanis az 1922-ben megválasztott parlament hagyta jóvá Nagy-Románia új alkotmányát, amely semmibe vette az erdélyi románok 1918-as gyulafehérvári gyűlésének határozatait is. A másfél milliós magyarságnak egyetlen jelöltje kerülhetett be a bukaresti parlamentbe: Bernády György, a volt legendás marosvásárhelyi polgármester. Maga Iuliu Maniu, a Nemzeti Parasztpárt vezére így jellemezte az állapotokat: „A választások a legvadabb korrupció, vesztegetés, letartóztatások, fogvatartások eredménye... Bizonyítékaink vannak, hogy szavazólapokat loptak el, s a kihirdetett eredmény sok területen hamis... Ily módon a választás napja Erdélyben a gyász és a reménytelenség napjává vált, s nemzeti szégyenbe és európai botrányba fulladt.”¹³

Legsúlyosabb veszély, a nemzeti megmaradás alapjait kikezdő intézkedéssorozat az anyanyelvű oktatás drámai felszámolása volt. Ez egyben a legnagyobb csel. A felülről gyakorolt román iskolapolitikában mindvégig jelen volt – és jelen van ma is – a balkáni kétkulacsosság és szemérmetlen hazudozás módszere. Ez a gyakorlat a sokszáz esztendő török elnyomás öröksége volt, különösen annak a másfél évszázadnak a következménye, mikor a két román fejedelemség trónját görög kereskedők vásárolták meg. (Mivel ezek a gazdag görögök Konstantinápoly Fanar negyedéből kerültek ki, a korszakot a „fanarióták idejének” nevezi a történelemtudomány.) A magyar iskolák tervszerű felszámolását mindig „demokratikus”, sőt „haladó” érvelés kísérte. Egyik első ilyen magyarázat az volt, hogy az új hatalom „csupán” igazságot szolgáltat az 1918 előtt háttérbe szorított románságnak. Ezzel az érveléssel állították át román nyelvű oktatásra minden állami elemi és középiskolát a Székelyföldön is; csak egy-két állami

iskolában engedélyeztek szándékosan legyengített „magyar tagozatot”, például Gyergyószentmiklóson. Ezzel szemben, csakugyan háttérbe voltak-e szorítva 1918 előtt a román diákok? Onisifor Ghibu kolozsvári egyetemi tanár (1883-1972) 1915-ben könyvet adott ki az erdélyi egyházi és iskolai élet megszervezéséről.¹⁴ Kimutatta, hogy 1911-ben Erdély, Kelet-Magyarország és a Bánság területén 2 948 186 románra 2820 anyanyelvű iskola esett, 3953 tanítóval. Vagyis 1016 románra számíthatott egy iskolát. Ugyanakkor Óromániában 1418 lakosra jutott egy iskola. Az erdélyi román iskolák 90 százaléka 1867 után, az annyiszor elátkozott „magyar elnyomás” idején jött létre. Ghibu professzor felmérése szerint Erdélyben a románság 68 százaléka járt saját tannyelvű iskolába, és ezeknek az iskoláknak a fenntartásához „a magyar állam minden évben nagy összeggel járult hozzá”.

Éppen Onisifor Ghibu adatait tartva szem előtt, Jancsó Elemér 1938-ban meghökkentő számokkal érzékeltette a magyar oktatás pusztulását Erdélyben: „Az egykori 3025 magyar nyelvű elemi iskolából a magyarság 1918 után 2070-et veszített el... Az 1932 és 1935 között kiadott állami és egyházi hivatalos statisztikák szerint, a magyarság jelenleg 921 elemi iskola fölött rendelkezik. Ez a tényleges szükséglet felének felel meg. Az 1934/35. iskolai év folyamán kb. 175.000 magyar gyermek nem tanult anyanyelvén. 1918-ban – folytatja Jancsó Elemér –, Erdélyben közel 200 magyar tannyelvű középfokú intézet működött, gimnázium, polgári iskola, tanítóképző stb. 1937-ben hat magyar tanítóképző, 25 algimnázium, 5 kereskedelmi iskola és 17 líceum tanított magyarul. Mindezek felekezeti iskolák voltak. Az állam összesen két magyar tannyelvű középiskolát, illetve tagozatot tartott fenn.”¹⁵

Összehasonlításkeppen: nyomban ide kíváncsodik, hogy a Ceaușescu-diktatúra utolsó évében Erdélyben összesen két tanítóképezdei tagozat működött magyar nyelven, Székelyudvarhelyen és Nagyváradon. A bukaresti minisztériumot „mélységes humanizmus” vezérelte a magyar képzők megszüntetésekor: mire a képzősök végeznek, egyáltalán nem lesznek magyar iskolák – hol helyezkednek el majd a szegény képzősök?...

¹³ Mikó Imre i. m.

¹⁴ Onisifor Ghibu: *Viata si organizatia Bisericeasca si scolara în Transilvania. (Az egyházi és iskolai élet és felépítés Erdélyben).* București, 1915.

¹⁵ A Brassói Lapok Évkönyve. 1938.

A képmutatás, a világ „bolondítása” volt az az álnokság, amellyel a magyar vidékek szellemi sorvasztását indokolták. Azokról a „kultúrzónákról” van szó, amelyeket egy dúsgazdag ókirályságbeli orvos, Brătianu liberális pártvezér barátja, Constantin Anghelescu talált ki és fogadtatott el a parlamenttel. Nagy-Románia különböző szinten álló vidékekből állott össze. A kormányzat gondoskodni kívánt arról, hogy a különbségek a tájak között minél előbb kiegyenlítődjenek. Ezért az 1924. július 26-án elfogadott oktatási törvény 159. szakasza húsz „kultúrzónát” hozott létre. Azok a román tanítók, akik vállalkoztak arra, hogy legalább négy évig szolgálnak a „kultúrzónák” valamelyikében, 50 százalékos fizetéspótlékot kapnak, valamint házhelyet, hogy letelepedhessenek. Igen ám, de mely megyéket nyilvánították elmaradott zónának? Háromszék, Csík, Udvarhely, Maros-Torda és a részben székelyek lakta Aranyos-Torda megyéket, amelyekben a helyi magyar lakosság kulturális színvonala, iskolázottsága messze meghaladta az országos átlagot.

Ki illelhetne bírálattal egy oktatásügyi minisztert, ha rangosabbá akarja tenni a középiskolai oktatást lezáró érettségi vizsgát? Különösen a húszas évek közepén, mikor az értelmiségi képzés nagyrészt lezárult az érettségivel, és aki egyetemre iratkozott be, annak is az érettségi bizonyítványával kellett igazolnia „érettségét”. 1925. március 7-én Anghelescu miniszter rendeletet hozott, hogy az érettségi vizsgát azontúl a végzett diákok nem a saját iskolájukban teszik le, hanem egy másik városban, idegen tanárok előtt. Éljen a részrehajlás kiűzése! Nincs többé balkáni korrupció! Milyen megrendítően csatlódott a nyugati szemléltető, ha ennek a törvénynek a mélyére nézett. Ugyanis az egész rendelet a magyar értelmiségi-utánpótlás elgáncsolására született. A magyar diákoknak idegen környezetben, román tanárok előtt kellett vizsgáznuk abból, amit magyarul tanultak. Attól kezdve a végzett magyar diákok 70-80 százaléka – néha több is – újra meg újra elbukott az érettségi vizsgán. Nem maradt más választásuk, mint átmenni Magyarországra, és ott érettségizni. E Romániában „bukott” magyar diákokból tudósok, kutatók, akadémikusok egész serege támadt, ami bizonyítja a román oktatási rendszer mélyen kisebbségellenes jellegét; Nagy Károly egykori kolozsvári református püspök „lélekrablásnak” nevezte ezt.

Szellemi pokolnak, lelki kisemmizésnek vetett véget Észak-Erdélyben az 1940-es, második bécsi döntés. De az erdélyi magyarság sorsának szeren-

csétlen összekapcsolódása a második világháború eseményeivel máig akadályozza az elfogulatlan vizsgálatot, a reális kép kialakítását. Témánk szempontjából, a kisebbségi viszonyokat tekintve, kétségtelen, hogy Észak-Erdély magyarsága számára a nemzeti lét lehetősége nyílt meg. A „négy magyar esztendő” nélkül ma az egész erdélyi magyarság állapota a moldvai csángókéhoz hasonlítana. Ugyanakkor Dél-Erdélyben, az ottmaradt mintegy 400 ezernyi magyart megfosztották a nemzeti megmaradás reményétől is. Miként a fasizmus bukása után a *Népi Egység* című brassói újság írta: Antonescu marsall diktatúrájának idején „még sóhajtani sem volt ajánlatos magyarul”.

Megfigyelhető viszont az Észak-Erdélyben gyakorolt magyar kisebbségi politika, amelyik láthatóan el akarta kerülni az 1918 előtti hibákat és mulasztásokat. Így például nem látott hozzá – noha súlyos érdekek követelték volna – az 1921. évi román agrárreform felülvizsgálatához, a magyar sérelmek orvoslásához, mivel ez a kisebbségivé lett észak-erdélyi román földművesek beilleszkedését akadályozhatta volna. Továbbá: Észak-Erdély valamennyi magyar tannyelvű állami és felekezeti középiskolájában továbbra is tanították, kötelező módon, a román nyelvet és irodalmat! Ez volt a szabály a Székelyföldön is. Többségi helyzetben melyik román iskolában tanítottak valaha is magyar nyelvet és irodalmat?

Éles cezúraként vágta kettőbe Kelet- és Közép-Európa történelmét a második világháború vége, a szovjet világbirodalom erőszakos kiépítése. Úgy tűnt, hogy az új rendszer valamennyi országába a népek egyenlőségét hozza el. A nagy békítő szerepében mutatták be Sztálint, ugyanígy az árnyékában megjelenő kisebb diktátorokat, például Titót. Hosszú idő kellett ahhoz, hogy a népek – és főleg a kisebbségek – felismerjék: a szemfényvesztés mögött a modern kor legmélyebb elnyomatása és kizsákmányolása húzódik. A balkanizmus, a kétarcúság, ami addig Románia kisebbségi politikáját jellemezte, most a világ egynegyedén lett kényszerűen elfogadott és a végén már természetesnek tartott gyakorlattá. Durva erőszak érvényesült a társadalmi és gazdasági problémák megoldásában, a „szocialista tábor” minden polgárának kijutott a szenvedésből, de legnagyobb lelki hasadás a kisebbségekre szakadt: „saját akaratukként” kellett elfogadniuk, szolgálniuk, sőt túlszolgálniuk önnön közösségi és egyéni pusztulásukat.

Itt, a Duna mentén torz kisebbségi szemlélet alakult ki az elnyomott magyarokban: a szomszédos országok hasonlóan elnyomó rendszerére valamiféle „megváltásként” tekintettek. Ilyen „reménység-sziget” lett az erdélyi magyarok szemében a Vajdaság Jugoszláviában, ahol az ott élő magyarok autonóm jogokat élveznek, a „testvériség-egység” ígéivel köszöntik az emberek egymást, és Nyugatra szóló útlevél lapul a polgárok zsebében. A titói „önigazgatásban” csodaszert láttak Erdélyben, egy neves magyar társadalomtudós, Demeter János professzor külön könyvet írt róla.¹⁶ Ha erdélyi arról hallott, hogy a Felvidéken milyen elszánt harcot vívnak a magyarok a kétnyelvű bizonyítványokért, szívfájdalommal sóhajtott fel: Erdélyben Trianon óta nem kerülhetett be egyetlen magyar szó az iskolai bizonyítványokba! Délvidéki vagy felvidéki magyar Erdély történelmi emlékeit csodálta és az erdélyi magyarság gazdag örökségét irigyelte, mert fogalma sem volt arról, hogy mindezeket a kincseket régóta elvitatta és a magáénak nyilvánította a román történelemtudomány, szövetségben a politikai hatalommal. (Elképzelhető lett volna-e bárhol a világon, hogy egy vezető politikai párt – ez esetben a Román Kommunista Párt – alapszabályzata ne az ön-meghatározással kezdődjék, hanem a dákoromán eredetmítosz pártvallással nyilvánításával?) Minden őszinte érdeklődés ellenére, a kisebbségi magyar közösségek a Kárpát-medencében csak felületesen ismerték egymást, és a „másik” ország kisebbségi politikája iránt táplált reménység egyszerű öncsalás volt. Pedig bizonyára létkérdés lett volna, hogy a kisebbségi magyar közösségek szoros kapcsolatban álljanak egymással, kicseréljék tapasztalataikat, és közös harci módszereket alakítsanak ki. Persze, ez naivság, hiszen egymás között, a táboron belül is vasfüggönyök zárták el az utazást, és szűkítették szánalmasra a horizontot.

Azért lett volna szükség a kisebbségi közösségek tudatos szövetségére, egyféle ellen-kisantant-ra, mert a túlsó oldalon, a hatalom partján – rövid megszakításokkal, amilyen például Tito megbélyegzésének időszaka volt – végig élt és hatott a magyarelles „kisantant” összefogás. Ezt az egyezményt aligha lehetne a politikai erkölcs mintájaként emlegetni – három katonai hatalommá növesztett ország, az akkor még nagyhatalom Franciaország patronálásával, összefog a könnyű zsákmány meg-

tartására, feltápaszkodni sem engedve közös áldozatukat! –, most ugyanennek a paktumnak a maradvékait még erkölcstelenebb módon, titokban, leplezetten alkalmazzák az egykori szövetkezők mai kisebbségeik ellen. Külön tanulmányt érdemelne, hogy miként kapcsolódott mondjuk a szlovák nacionalizmus egyik-másik súlyos intézkedése romániai előzményekhez vagy jugoszláviai bátorításokhoz. Örök magyar szégyenünk marad, hogy ebben az összeesküvésben nemzettársaink, kisebbségi „vezetőink” közül többen is vállaltak, „torz közvetítéssel”, cinkos szerepet.

Lényegében a Kárpát-medencében mindenütt egyképpen zajlott le a nemzet széttépett részeinek szolgásgba züllesztése. Legfennebb az időpontokban mutatkozott eltérés. Szlovákiában a legálno-kabb érvel, a magyarság kollektív bűnösségének vádjával fosztották meg nemzettársainkat földjeiktől, kicsi vagyonkájuktól, még állampolgárságuktól is. Erdélyben a folyamat lassúbb volt, előbb a magyarság gazdasági hadállásait zúzták szét – ez eléggé erős védőgyűrű volt egy ideig –, majd a művelődési intézményeket kobozták el, aztán kolhozokba hajtották be a földműves népet, és végül az iskolák magyar jellegét törölték el. A kirablás indoka minden esetben igen „nemes” fogantatású volt, a sajtó, a propaganda a „szocializmus” igényét emlegette. De hogy mennyire álnok csel volt ez a fajta érvelés, az 1989-es változások után derült ki, mikor napirendre került az elkövetett jogtalanságok egy részének a jóvátétele. Az új „gazdák” hallani se akartak zsákmányuk visszaadásáról. Ha elvettek egy nagyértékű épületet, 1948 körül azt hirdették, hogy ezentúl nem egy szűk réteg fogja használni, hanem a románok és a magyarok közösen. Mikor vissza kellene adni, most új érvel védik a prédát: „Igaz, hogy a magyarok uralma alatt épült, de a román jobbágyok véréből, verejtékéből!”

A balkáni taktika kifogyhatatlan az ötletekből!

Történelmi távlatban vizsgálódva, talán nem is épületek elkobzása, intézmények kisajátítása, jellegük megváltoztatása igazán jóvátehető, hanem a lelkek felsebzése, amely lassan, kínosan, belső gyötrelmek árán, egy új, torz kisebbségi tudatot alakított ki. Már közvetlenül 1945 után erdélyi magyar írók ismételtén óvták nemzeti közösségüket a me nekülésnek tetsző vagy annak hitt kisebbségrendűségi tudat kísértésétől. Hirtelenében Szemlér Ferenc

¹⁶ Demeter János: *A Jugoszláv Szövetségi Népköztársaság Alkotmánya*. Bukarest. 1948.

brassói költőt idézzük fel, aki jónéhány publicisztikai írásában igyekezett felvértetni nemzettársait az önfeledással járó, önmagunkat csonkító, önérzetünket sorvasztó kishitűség, lemondás, megalázkodás érzése ellen, amely „reális önszemlélet” vagy éppen „okos alkalmazkodás” jegyében állít csapdát az egész nemzetnek. Szemlér az Antonescu marsall uralma alatt állott Dél-Erdélyből szabadult fel, megismerte a kisebbségi elnyomás poklát, és vallotta, hogy a kisebbségi érzés egyenesen a fasiszmusnak az öröksége.

Csak hogy a fasiszmus után Romániában nagyon hamar a moszkvai diktatúra következett, ami tovább rombolta, sebezte a kisebbségi közösség lelkületét. Lassan-lassan az erdélyi magyarság meggyőződésévé vált, hogy a népek testvérisége a magyarok önkéntes háttérbe szorítását jelenti más népek, illetve a román nemzet mögé. Akik átérezték a zuhanást, a lelkek omlását, az erdélyi tolerancia foszlányaival takaróztak. De a toleranciának semmi köze az önfeledáshoz, a sunyi alkalmazkodáshoz, önmagunk csonkításához.

Alattomos lelki betegség, amely lassan rombol, de annál kíméletlenebbül. Üssük fel az erdélyi magyarság politikatörténetét a két háború közötti időkből. Bukarest már akkor megpróbálta a saját történelmi évfordulóit a magyarság ünnepévé parancsolni. Nevezetes parlamenti csata zajlott erről 1932-ben. Ismeretes, hogy az 1918. december elsején tartott gyulafehérvári román népgyűlést Erdély megszerzésének napjaként ünneplik, noha – már szó esett erről – a trianoni békeszerződés említést sem tett róla. A román kormány elvárta volna, hogy a Magyar Párt is képviseltesse magát a fehérvári ünnepségen. Mivel ezt nem tette, a képviselőházban heves támadást kapott a párt. Viller József, az egyik legtekintélyesebb magyar parlamenti képviselő – hajdanában Teller Ede magántanára Lugoson – higgadt, érvelő, méltóságteljes választ adott a támadásra:

„A magyar nép és politikai organizációjának, az Országos Magyar Pártnak magatartása ellen soha kifogás nem eshetett. A magyar nép testvéri szeretetben és békeességben akar élni az ország többi népével. És mi, a magyar nép választott vezetői, képviselői soha nem is hirdettünk mást. Még lojalitási nyilatkozatokban sem volt hiány akkor, amikor erre kellő idő és alkalom volt. Ámde az ilyen nyilatkozatoknak csak akkor van értékük, ha őszinték

és el is hihetőek. Uraim, vegyék elő józanságukat és nyugalmukat. Ítéljék meg: december elseje éppen úgy örömnapja a román népnek, mint amilyen gyásznapja a magyar nemzetnek, mert Magyarország katasztrófáját hozta meg. Ha a magyar ember december elsején Önök elé áll és azt mondja, hogy az ő szíve is tele van örömmel, az ilyen kijelentés merőben ellentétben áll az emberi természettel, és éppen ezért kérem, hogy ilyesmit ne kívánjanak tőlünk. Távolmaradásunkat a tapintat és a jóézés diktálja, s minden energiával tiltakozom az ellen, hogy ezt provokáló gesztusnak bélyegezzék meg.”

Kell-e bizonygatni, hogy ez az erdélyi tolerancia méltóságteljes magyar hangja volt? Mikó Imre megjegyzi, hogy a korabeli román pártok megértették, és többé soha nem hívták a Magyar Pártot az egyesülési ünnepségre.¹⁷

Hosszú évtizedeken át feledésbe merült az 1932-es magyar nyilatkozat. A kommunista diktatúra majd csak Ceaușescu korszakában ünnepli megint december elsejét. Részt vettek-e ezeken a megemlékezéseken erdélyi magyarok? Ha mégis ott voltak, ez semmit nem számított, lévén államilag „kinevezett magyarok” valamennyien. 1990-ben ismét nagy ünnepséget rendeztek Gyulafehérvárott, és erre meghívták a Romániai Magyar Demokrata Szövetség vezetőit is. Szöcs Géza költő, a diktatúra idején az egyik legjelentősebb ellenálló, 1990-ben az RMDSZ főtitkára bizonyára úgy vélte, hogy részvételével előmozdíthatja a romániai magyarság keserves küzdelmét jogai visszaszerzéséért, ha elmegy, és a mai románokat elődeik 1918-as ígéretére emlékezteti. De Fehérváron maga a posztkommunista miniszterelnök, Petre Roman uszította Szöcs Géza és a magyarság ellen az ünneplő románokat.

Ennyire megváltozott, eltorzult a román többségi tudat? A Ceaușescu-diktatúra alatt azt képzeltük, hogy csak a politikai elit döllye és egyben féltelme igényli az erdélyi magyarság örökös megaláztatását. Veszedelmes gyakorlat, mert nemcsak a többségi tudat torzulhat el, de a kisebbségi védekezés is. Halált hoz ez a demokráciára, hiszen ha a kisebbség elfogadja állandó kisebbségi státuszát, ez felmentést ad a többségnek bármilyen elnyomó intézkedésre, fondorlatra. És valódi partnere lehet-e a többségnek (bármilyen többségnek) az állandó kisebbségi komplexus lelki szorításában élő kisebbségi polgár? Aki ilyen körülmények között is megpróbál illúziókat

¹⁷ Mikó Imre i. m.

táplálni félszeg egyenlőségről – az önmagát pusztíthatja el.

Példa lehet erre Kurkó Gyárfás drámája. A Csík megyéből Brassóba került iparosmester, vállalkozó az 1945 után Romániában egyedülinek engedélyezett magyar politikai alakzat, a Magyar Népi Szövetség elnöke volt. Illegális kommunista, de nem elvont doktrinér és nem is kapaszkodó karrierista, hanem azok közül a székely munkások közül való, akiket a nemzeti egyenjogúság ígérete vezetett a párthoz. A román baloldal őszinte szövetségese, és úgy érzi, hogy egyenjogú partnere. Vasile Luca, a román kommunista párt egyik vezetője és Petru Groza miniszterelnök többször, nyilvánosan a barátjának nevezi, aki befolyását az erdélyi magyarság gazdasági hadállásainak erősítésére, kultúrájának emelésére, biztonságos jövőjére, vagyis nemzeti megmaradására akarja felhasználni. Csakhogy állítólagos „barátainak”, Petru Grozának, Vasile Lucának – a román nacionalizmus, az asszimilálás titkos irányítóinak – nem ilyen Kurkó Gyárfásra volt szükségük. A Magyar Népi Szövetség kemény küzdelmet vívott a magyarok elpusztítására 1944 telén létrehozott haláltáborok felszámolásáért, a háborús események során elmenekült vagy katonának behívott magyarok elkobzott vagyonának visszaszerzéséért, majd később a földreform magyar sérelmeinek jóvátételéért, az önálló magyar gazdaság kiépítéséért, a veszélybe került magyar szövetkezetek megmentéséért. Petru Groza kormánya újra meg újra ígéretet tett valamennyi magyar sérelem orvoslására, de a hatóságok mindenben keresztetkék a kisebbségi jogok érvényesülését. Ez a kettőség, ez a balkáni fufang jellemezte az erdélyi magyarság életét éveken át, miközben Bukarest és Budapest „baráti kapcsolatokat” épített egymással. És amikor már kezdett kellemetlenné válni a magyar panaszkodás, erőlyesen leintették a „sérelemi politikát”, mivel akadályozza a „demokratikus építést”. Ugyanakkor a Groza-kormány újabb és újabb csapdákat állítva rákényszerítette a Magyar Népi Szövetséget, hogy a határok kérdésében, illetve a jogegyenlőség „értelmezésében” – a hivatalos másodrendűség elfogadásában – lelkesen azonosuljon a bukaresti állásponttal. Mindezek vége az lett, hogy Kurkó Gyárfást börtönbe zárták a „barátai”, ott súlyosan összeverték, és csak 16 évi fogság után engedték szabadon, megbomlott kedéllyel...

Ez a korszak, a Magyar Népi Szövetség önfeladói idősza nevelte ki a következő szakasz, a teljes

kommunista diktatúra, illetve a Ceaușescu-uralom magyar renegátjait.

Tulajdonképpen ekkor enyészett el, a diktatúrában folytatódó és minden addiginál kegyetlenebb szorításban, az erdélyi tolerancia nemes hagyománya. A végzetes román nacionalizmus elpusztította a román nép erdélyi magyar partnerét; immár sem az egyik oldal, sem a másik nem hisz és nem bíz a másikban. Ám a kisebbségi ideológiára szükség lesz mindaddig, amíg etnikai kisebbségek és többségek élnek egymás mellett, legtöbbször összevegyülve. A magyar kisebbségi sors ki is munkálta azt a felvidéki alapállást, amelynek megtestesítője Duray Miklós. Életünk „globalizálódásának” jele az is, hogy a kisebbségi kérdés többé nem választható szét országhatárok szerint: ami Pozsonyban korszerű kisebbségi életvitel, az éppen így érvényes, mutatis mutandis, Erdélyben vagy a Délvidéken. Ezt nem cáfolja az sem, hogy egy adott pillanatban ugyanazon kisebbségi gondolatokért hol börtön jár, hol nyilvánosság. Duray Miklós „újításának”, korszerű szemléletének lényege, hogy a százados múltú és gyökerű kisebbségi kérdést összekapcsolta a modern korunkat jellemző polgárjogi küzdelemmel. Mind a kettő alapvető célja azonos: az elnyomatás megszüntetése, legyen az társadalmi, vagy nemzeti kiszolgáltatottság.

Duray Miklós *Kutyaszorítóban* című művéhez írt ajánlásában Csoóri Sándor azt is megfogalmazta – elsőként –, hogy a kisebbségek szabadságát, megmaradását a szovjet rendszerű országokban három tényező akadályozza: az egypártrendszerű diktatúra, az egyházi élet gúzsba kötése és a magántulajdon eltörlése. Ez a felismerés annyira szíven találta a szovjet bürokráciát, hogy Moszkva azon nyomban Csoóri fejét követelte.

Egy évtized sem telt el a kisebbségekre kimért megsemmisülés veszedelmének kimondása óta, és Kelet-Közép-Európa nemzeteiről lepattantak a moszkvai bilincsek. A történelmi változást a kisebbségek érezték leginkább magukénak. Román publicisták álmélkodtak azon, hogy az erdélyi magyarok a Ceaușescu-diktatúra bukásának másnapján már pártot szerveztek maguknak, a jövőépítés azonnali feladatairól vitatkoztak. Honnan tudták előre, hogy mi fog következni? Nem tudták jobban, mint a románok, de elnyomatásukban mind jobban erősödött a remény, hogy a lélektiprás, nyelvgiilkolás nem tarthat tovább. A Felvidéken, a Kárpátalján és a Délvidéken, a széttépett nemzet közösségeiben soha

nem tapasztalt cselekvési vágy, tenni akarás fakadt fel, és magával ragadta a társadalmat. Az önrendelkezés korszerű formáit keresték Erdélyben, a kárpátjai Beregszász vidékén pedig meg is szavazták a helyi autonómiát...

De a legnagyobb csalódás a kisebbségeket érte. Legalábbis rólunk, magyarokról biztosan elmondható ez. A többségi „nemzetállamok” haszonélvezői felriadtak, és ellentámadásba lendültek. Néhol nyílt sisakkal vették fel a küzdelmet a kisebbségi jogokkal szemben, másutt a jól bevált balkáni módszerekhez folyamodtak. Románia egymást követő poszt-kommunista kormányai annyi ígéretet halmoztak fel nemzetiségi kérdésben, hogy megvalósításuk valóságban is „mintaállammá” tette volna Romániát, nemcsak Carter elnök vaksi víziójában. A bukaresti kormányzat azonban megfosztotta önmagát ettől a dicsőségtől.

Elképzelhető, hogy a mai nyugati világ vezetői, jelesen az Európai Unió brüsszeli bürokratái számára kényelmetlen, hogy a kelet-közép-európai nemzeti kisebbségek nem tudnak „felemelkedni” a nemzetfelettség andalító régióiba, hanem alapvető nemzeti jogaikat követelik, akárcsak a kommunista diktatúrák időszakában. Az anyanyelv, a nemzeti hagyományok háttérbe szorítása, tudatos vagy ösztönös sorvasztása éppen úgy elviselhetetlen a kapitalizmus törvényei között is, mint ahogy az volt a pártidiktatúrák rabságában. Úgy tűnik, a nyugati demokrácia most találja igazán szembe magát a kisebbségi kérdéssel, mit sem tanult a baszkok, az észak-írek és más elkeseredett kisebbségek lázadásaiból. A véres merényletek a legbékésebb szándékból torzulnak el. Tamási Áron székelymagyar író keserű igazsága tüzezi az indulatokat, a lélekből feltörő nemes vágy: „Azért vagyunk a világon, hogy valahol otthon legyünk benne!”

Tamási Áron nem egyéni sérelemnek tartotta a kisebbségi elnyomást, hanem közösségi próbatételnek. Az erdélyi magyar demokraták találkozóján, a Vásárhelyi Találkozón mondta 1937-ben:

„Európában ma negyvenmillió ember él kisebbségi sorsban. Nyugodtan állíthatom, a szónak igazán ősi és szenvedő értelmében, hogy ez a negyvenmillió ember ma Európa igazi kereszténysége. Azok a népek, amelyek olyan szerencsések, hogy önálló hatalmi formában élhetnek, mindenekelőtt anyagi javakért és nagyobb hatalomért küzdenek. De ez a negyvenmillió ember nem hatalomért küzd

és nem bőséges anyagi javakért, hanem egyszerűen olyan elemi, nemzeti és emberi jogokért, amelyek vita nélkül megilletik ennek a világnak minden lényét, akit bármilyen nyelven embernek neveznek.”

Mi változott az elmúlt fél évszázad alatt ezeknek az „igazi keresztényeknek”, európai kisebbségeknek – magyaroknak és nem magyaroknak – a sorsában, gondolkodásában, reménységeiben? Azt sem tudjuk pontosan, hányan vannak, hányan maradtak összesen...

Mikor Tamási Áron ekképpen aggódott Európa negyvenmillió „kisebbségi keresztényéért”, egy másik erdélyi író, Kacsó Sándor önvizsgálatként – vagy inkább önvigasztalásként – arról beszélt, hogy a kisebbségi sorsnak, amely önmagában erkölcstelen, mert emberellenes, hátrányaink sokaságával együtt lehet egy előnye is: kimunkálja a lelkekben a kisebbségi humánusmot. Ezt tekinthetjük a hagyományos erdélyi tolerancia igazi örökségének. És ez a mai, egyetemessé táguló világban minden kisebbség számára egyetemesen vállalható életérzés.

Fel is vértéz ez a kisebbségi elnyomtatás, lelki félszegség, a nyelvhalál réme. Magunkról beszélve, a nyolc országba szétszabdalt kisebbségi közösségek olyan stratégiát alakítottak ki a Kárpát-medencében való magyar megmaradásra, amely az anyanemzet számára is nélkülözhetetlenné válhatik adott történelmi helyzetekben. Ki tudná megjósolni, nem alakul-e úgy a „fejlődés” az Európai Unióban, hogy a magyarhoz hasonló kis népek nyelve végveszélybe kerül? A nagy egyesülés szigorú gyakorlatiassága eltörli a határokat az országok között, s így a kisebbségek – talán – közelebb kerülnek egymáshoz, mindenképpen egy sorsra jutnak egymással és az anyanemzettel, de a gazdasági haladást gátló határokkal együtt ugyanaz a rideg gyakorlatiasság „fölsőlegeseknek” ítélteti meg a nemzeti nyelveket is. Akkor válik igazán össz nemzeti értéké mindaz a tanulság, tapasztalat, módszer, csalódás és újratámadó reménység, hűség és ravaszság, amit a kisebbségi közösségek adhatnak át a nemzet egészének. Irigyletté válhatunk mindazokért a szenvedésekért, amelyeket Trianon óta megszakítás nélkül viselni kényszerülünk.

Eltávolodunk ezzel a hagyományos erdélyi toleranciától? A más népek nyelvének, szabadságának, önállóságának, szokásainak megbecsülése és tisztelete egyben önnön nyelvünk, szabadságunk, önállóságunk, szokásaink megvédelmezése.

Műveit tanítani kellene, nem elhallgatni

Hornyik Miklós-emlékest Budapesten, a Magyar Írószövetségben

2012. február 12-én hunyt el kiváló délvidéki írónk, irodalomtörténészünk, szerkesztőnk, Hornyik Miklós. Őrá emlékeztek barátai, tisztelői és pályatársai Budapesten, a Magyar Írószövetség, az Arany János Alapítvány és a Kortárs szerkesztősége rendezte emlékestén.

A még közeli fájdalmat, gyászt némiképp enyhítette, hogy Hornyik Miklósnak nemcsak a szelleme, a gondolatai voltak velünk, hanem – a technika, illetve a róla készült portréfilm jóvoltából –, mintha személyesen is köztünk lett volna.

A film 2003-ban a Duna Televízióban készült (szerkesztője, riportere **Domonkos László**, rendezője Rudas Gábor, operatőre Bodnár Imre), ebből láthatott az emlékest igen népes közönsége mintegy húsz percet. Idézzünk fel néhány mozzanatot a film bemutatott részletéből. A kérdés az volt, hogy mi készítette Hornyik Miklóst arra, hogy interjúkat készítsen a legnagyobb magyar írókkal. „Azt láttam, hogy az irodalomtörténet-írás és -kritika rendre megmásítja, eltorzítja és meghamisítja mindazt, amit én a magyar irodalomról első kézből, magukból a művekből, az íróktól tudok.”

A *Képes Ifjúság* hetilap (amelynek Hornyik Miklós hat évig a főszerkesztője volt) szerkesztéspolitikájára vonatkozó válasz után a filmben Tari István író, költő mondja: „Hornyik tulajdonképpen az egyetemes magyar irodalomhoz szeretett volna csatlakozni és bennünket is csatlakoztatni.... Fontos valóságfeltárást végzett, amelyből még később is táplálkozhatunk.”

A filmben részletek hangzanak el Hornyik Miklós 2002-ben megjelent *Határsértés* című könyvéből a szabadkai Némedi Imre tolmácsolásában: „Titóék látták: a durva asszimiláció nem vezethet eredményre. Meghirdették hát a testvériség-egység és a jugoszláv együvé tartozás egységesítő eszméjét, és a lassú, fokozatos beolvasztást készítették elő. Szerb csendőrök helyett gondosan kontraszelektált magyar kádereket ültettek a legfontosabb pozíciókba, és kijelölték a magyarok társadalmi és politikai érvényesülésének útját.

Támogatták a magyar nyelvű, jugoszláv szellemű könyvkiadást. Magyar iskolákat és intézményeket nyitottak meg a jugoszláv szellemiség jegyében, lassúbb és elviselhetőbb nemzeti önfeladást készítve elő. Magyarul mindenről lehetett írni, ókon-zervatív és posztmodern modorban egyaránt, csak a magyar közösség létkérdéseiről kellett körültekintően és megfontoltan hallgatni.

A délvidéki magyarok lélekben lassan «jugoszlávvá» kezdtek válni. Magyar anyanyelvű, jugoszláv öntudatú polgárnak érezték magukat.”

„Hornyik Miklós eddigi munkásságából melyik művet tartja a mai délvidéki magyarság számára talán a legjobban ajánlandónak, talán a leginkább közgondolkodásra méltónak?” – teszi fel a kérdést Domonkos László a filmben Németh István délvidéki írónak, aki a *Határsértés* című műről beszél: „... szerencsére én megkaptam, még egy évvel a megjelenése előtt és újraolvasva ma olyan hatást gyakorolt rám, amit nem is gondoltam volna. Állandóan egy szomorúság fogott el olvasás közben, hogy ezt a szöveget nem jóval előbb írták meg, jöllehet az eredeti több mint egy évtizeddel ezelőtt jelent meg a *Hungarológiai Füzetekben*, de jó lett volna, hogyha megírják negyven évvel ezelőtt, valakinek eszébe jutott volna, és akkor egy egész nemzedék nevelkedhetett volna rajta, hogyha olyan időkben éltünk volna. Ezt örökre elmulasztottuk, de most is nagyon jó lenne a fiatal nemzedék kezébe, a maradék fiatal nemzedék kezébe adni. Rendkívül tanulságos, fölkavaró, hogy honnan indult el az a fogyás, ami most tetőzik talán ... Olyan adatok birtokába jut a Délbácska olvasója, mert ennek a nagytanulmány-nak a *Délbácska* a címe – egy újvidéki napilapról szól, amely kilenc éven keresztül jelent meg – amelyek megdöbbennek a mai olvasót, azt is, aki ezt-azt már olvasott az elmúlt nyolcvan évről, például engem is. Zavarba hozott és fogtam a fejem, nincs az a regény, nincs az a vers, ami itt született és annyira fölkavart volna, mint ez a munka.”

Németh Istvánnal mindenképpen egyetérthetünk abban, hogy Hornyik Miklósnak a Délvidék történe-

tét, művelődéstörténetét, irodalmát feldolgozó műveit tanítani kellene, hiszen ez a valós történelem. S vajon miért van az, hogy mégsem teszik meg azok, akik ebben dönthetnek? Talán azért, mert aki írta, elment? Elment Márai Sándor is, nem is szerepelt évtizedekig sem tananyagban, sem irodalomtörténetben. Hornyik Miklós Határsértés című könyvében olvashatjuk: „Végül is, nem mindenki hazaáruló, aki önként és nagy áldozatokat vállalva elment hazulról, mert attól tartott, hogy kényszerítik cinkosnak lenni egy gáztettben.” Az idők változtak, Márai már elfoglalhatta méltó helyét a magyar irodalomtörténetben, tananyagban, sőt, most már állami program névadójává is vált.

Kitérőnek szántam az előző mondatokat, mégsem azok, mert a film is ezzel folytatódik, hogy miért hagyta el szülőföldjét Hornyik Miklós. „Én attól féltem, hogy a fiamat elviszik katonának, és hősi halott lesz Vukovárnál, tulajdonképpen ezért jöttem el. Nem érzem úgy, hogy csalódottnak kellene lennem. Ha ezek a kallódás évei itt Magyarországon az elmúlt 12-13 évben, akkor az kizárólag az én hibám. Nem megélhetési dolgokba kellett volna bonyolódnom, szaladgálnom tiszteletdíjas munkák után, hanem le kellett volna ülni az íróasztal mellé, és megírni egy-két jó könyvet. ... Nagyobb, átfogóbb tanulmányokat kell írni. Legfontosabb írásomnak *Az országföld őrzőit* tartom, utána *A hajlékteremtőket*.”

Végezetül, még néhány gondolat tőle, pontosabban nemcsak tőle, mert Hornyik Miklós rengeteget olvasott, nagyon sokat tudott, kapásból idézett írókat, költőket, tudósokat, művészeket, politikusokat... Sokszor saját véleményét is egy hozzá közelálló nagy egyéniség gondolataival mondta el, így ebben a portréfilmben is. „Nagy-Magyarországon Jókai Mór azt írja, hogy felfelé kell építkeznünk, nekünk nem területben kell gondolkodnunk, írja valamikor az 1800-as évek vége felé, 1890-ben. Arra kellene törekedni, hogy minél több magyar ember ismerje meg a saját kultúráját, és akkor komolyabb bajok már nem lehetnek, mert fel van vértézve a sors minden baja ellen, fel van vértézve az egész élet ellen, lesz egy boldog gyerekkora, az egész élete kiteljesedik. Hallatlanul gazdag a magyar kultúra, én ezt nem a nemzetközi elismertsége szempontjából tekintem, ez nem Nobel-díj kérdése. Ez egyáltalán nem az, pontosan az, amit Cs. Szabó László mondott: »Egymásért vagyunk«. Ottlik Géza ennek a nagy nemzedéknek egyik utolsó képviselője volt, biztosan lesznek utódai, követői... Ő ezt a tiszta, ezt az eszményi Magyarországot hordozta a szívében,

ő maga mondta, én ezt csak elismételelem, a jó irodalom segít élni.”

A film azzal fejeződik be, ahogyan Hornyik Miklós Ottlik Gézát búcsúztatta: „De most rangvesztetten ülök az írógépem előtt, és semmilyen anekdota nem segít rajtam, rajtunk, semmilyen, Arany Jánossal mondhatom csak: Átfut szívemen a nemlét iszonya.

A legenda szerint Arthur király sem halt meg a csatamezőn, Avilionba, a gyógyulás szigetére vitték a tündérek, s egy napon vissza fog térni, ha népének szüksége lesz rá. Boszorkányok pedig nincsenek, mondta régen egy magyar király. Tündérek pedig vannak, egészítette ki évszázadokkal később egy erdélyi író. Weöres Sándor Illyés Gyuláról írt soiraival búcsúszom tőled, édes Bátyám, Ottlik Géza.

Van? Már csak volt.

Volt? Már csak van.

A mennybolt hágóiban,
a csillagfény iszalagjaiban,
mindég ifjan, sose vénen,
mint egy Árpád-házi király
magyarjainak szívében.”

Ezzel fejeződött be a film, és paradox módon Hornyik Miklós Ottlik Gézát búcsúztató szép mondatai ráébresztettek bennünket, az ottlevőket arra, hogy Miklóssal most már csak néhány filmfelvételen találkozhatunk.

Bátorsága mindenekelőtt

Az emlékestet **Ács Margit** író vezette, emlékezők voltak **Domonkos László, Ambrus Lajos, Alexa Károly, Sturm László, Benedikty Tamás, Pécsi Györgyi, Juhász György és Szokolczay Lajos**, akik Hornyik Miklóssal való megismerkedésükről, a vele való kapcsolatukról, illetve arról beszéltek, milyennek látták, milyennek tartották őt. A többórás estét természetesen nem adhatja vissza ez az írás, csak néhány gondolat, részlet felvillantására vállalkozhatunk, hogy még közelebbivé, árnyaltabbá tegyük Hornyik Miklós bennünk élő képét.

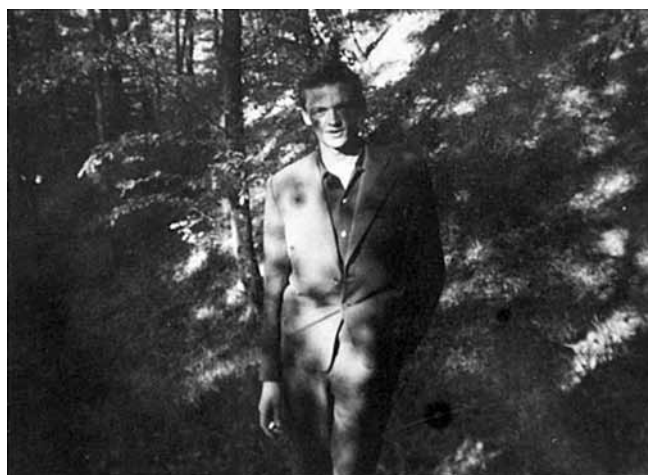
Domonkos László, a portréfilm szerzője (akinek, mint mondotta, a legnehezebb volt a film után elsőként megszólalnia) emlékező szavaiban arról beszélt, hogy nyilván nagyon sok szó esik majd az irodalomról, de mennyire nem lehet elvonatkoztatni attól, ami túl van az irodalmon, mégis egy vele, ez pedig a közélet, a politika, az a magyar világ, amelyben élünk adatott. És itt sem volt szó másról, hiába indultunk el irodalmunk nagyjaitól, Hornyik Miklós is mindig oda kanyarodik vissza, mert ennyire egyek ezek a dolgok.

Hornyik Miklós közéleti bátorságát Domonkos László két történettel illusztrálta. Az egyik Hornyik Miklós elmondott beszéde a szabadkai Sportcsarnokban, 1991 áprilisában, az akkor még egységes VMDK [Vajdasági Magyarok Demokratikus Közössége] második kongresszusán. „Ezen én is részt vettem – idézte fel a történeteket Domonkos László – akkor még nem volt szó átjövetelről, az utolsó előtti órák voltak ezek a háború előtt, de a délvidéki magyarságnak talán a legnagyobb pillanatai, nemcsak az egységben, hanem a föllépés heroizmusában, szépségében, tisztaságában is. Ott, Szabadkán, a Sportcsarnokban volt egy felszólalás, ami a sok, egyébként nagyon szép, megrendítő, nagyon tisztességes felszólalás közepette, az én számomra – és nemcsak nekem – revelációként hatott. Tulajdonképpen minden felszólalás a délvidéki magyarság helyzetével foglalkozott, de ebben a felszólalásban volt néhány olyan mondat, amit ha nem is pontosan, de szükségesnek tartok felidézni. Nyugodtan mondhatom, hogy az a páratlan, szenzációszámba menő néhány mondat bátorsága a szó szoros értelmében szíven ütött. Arról beszélt a felszólaló nagyon határozottan, nagyon jó svádával, nagyon hatásosan, hogy a szerb hatalom állandóan újra és újra vizsgáztatni akar bennünket, magyarokat (mondta a felszólaló a délvidéki magyarság nevében) államhűségéből - hát jegyezze meg jól a szerb hatalom, hogy pontosan annyira leszünk lojálisak a szerb hatalomhoz, amennyire a szerb hatalom, a szerb állam lojális lesz irántunk. Olyan tapsvihar tört ki a szabadkai Sportcsarnokban, hogy – ahogy mondani szokták – megállt a kés a levegőben. Utána mintegy rímelve erre, az ottani körülmények között és abban a világban nagyon eretnkszámba menő mondaton túl, szinte logikus volt, hogy felhangzik a Himnusz. Kosztolányi szülővárosában 40 év után akkor hangzott el nyilvánosan először a magyar himnusz, amelyet olyan jó 10-12 000 ember énekelt a szabadkai Sportcsarnokban, mintegy koronájaként ennek a megszólalásnak. Feledhetetlen volt. A bátorságról kevesebbet beszélünk Hornyik Miklós kapcsán, talán kevesebbet, mint amennyit kellene, és én nagyon örülök, hogy most ezt a hangot vele kapcsolatban fölerősíthetem. A másik történet kerekén húsz évvel ezelőtti. 1992-ben a *Világszövetség* című lapot készítettük elő, gyakorlatilag úgy április-május óta. Csoóri Sándort decemberben választották meg közfelkiáltással a Magyarok Világszövetségének elnökévé, ő szólt nekem, hogy tudnék-e én Hornyik Miklóssal dolgozni. Boldog dermedtségben mondtam, már hogyne tudnék, és akkor kerültünk mi tulajdon-

képpen egy munkahelyre, akkor lett ő a főszerkesztő. Már előtte jó néhány éve jól ismertük egymást, jó barátságban voltunk, és előkészítendő a lapot, különböző közös munkáink voltak. 1992 júniusában meghívtak bennünket szülővárosomba, Szegedre. A szegedi körzeti rádióstúdió beszélgetést készített Miklóssal mint az induló lap főszerkesztőjével és velem.... Amikor közrefognak valakit, és nyilvános autodafé zajlik, tehát két-három, nyugodtan mondhatom, nemzetellenes gazember megpróbál kikészíteni egy tisztességes embert, közrefogják és elkezdik három felől bombázni, nem is érdekes, hogy az illető mit válaszol... Ezt megcsinálták Csurka Istvánval, Lezsák Sándorral... Ez éveken át ment, én ezt akkor láttam először testközelből a rádióban. Két ifjú titán közrefogta Miklóst, én csak ott szerényen asszisztáltam mellettük a stúdióban; ez az autodafé nyilvánosan zajlott, és Miklós reakciói és válaszai, ahogy állta a sarat, az nagyon nagy hatást tett rám, mert ugyanennek a közéleti bátorságnak egy másik vetületét láthattam, ami azért volt különösen jó, mert hallatlanul elegáns, rendkívül szellemes volt, és a bátorságot egy olyan – nyugodtan mondhatom – a legjobb értelemben vett fölényvel egyesítette, hogy többé vagy kevésbé, de inkább többé, letörölte a pályáról ezeket az ifjú titánokat. Egyébként előkerült az a kézirat, amit Miklós előkészített, a mai napig nálam van az eredetije, ennek az a címe, hogy Irodalom, nemzet, politika. Ő erről akart beszélni, erről próbálta hasztalanul győzködni a két kérdezőt, én csak aláfestésként szolgáltam. Akkor hangzott el az a mondat, amit később többször is hallottam tőle, hogy Magyarországon minden fogalmat három másikkal kell definiálni, mert nem tudjuk, hogy mi micsoda. És ha belegondolunk, ez éppen így van a nacionalizmus szó esetében, lépten-nyomon találkozunk vele, a kommunista terminológia alapján az ördög fattyának tartjuk azt, aki nacionalista, holott a nacionalista mint jelző pozitív, ezt senki sem tudja. Miklós nagyon sokat beszélt erről: a náció szó nemzetpártit jelent. Viszont amilyen értelemben a nacionalizmust használjuk, az a sovinizmus. (...) Több hasonló is van, csak az antiszemitizmust idézném még példa gyanánt. Ezeknek a tisztázásából próbált volna szép sorban az irodalom, a nemzetstratégia és a politikum közvetlen kérdésein keresztül – mondjam úgy: terminusról terminusra – haladni. Ezt próbálták megtorpedózni ezek az ifjak, és ennek a beszélgetésnek – kb. 20-25 percig tartott – olyan nagy hatása volt, hogy annak volt a bizonyítéka számomra, hogy a bátorsággal párhuzamosan nincs az az irodalmár lét, az a kulturális közeg, amely a kö-

zéletiségtől, a magyar világgal való közvetlen foglalkozástól eltántoríthatna bennünket. Ez olyan döbbenetes élmény volt, most már nem is a barátság szót használom, hogy ezt az eszmetársi-szövetséges létünket Miklóssal bennem megerősítette, és most már nyugodtan mondhatom, életre szólóvá tette. Nekem most öröm, lelkesedés, meg talán a legnagyobb elégtétel is erre emlékezni.” Így összegezte emlékeit Domonkos László.

- Miklós csodálatos esszéíró volt, és hogy ezek az esszék ennyire elevenek, irodalmiak, az azt hiszem, hogy emellett a nagy közéleti szerepvállalás mellett, ugyanúgy nagy érték – mondta **Ács Margit**. Ennek érzékeltetésére **Szatmári Attila** színművész részleteket olvasott fel Hornyik Miklós *Angol pázsit* című művéből.

Hornyik Miklós 1963-ban kiránduláson a Tarcal-hegyen (Nagy Mária újságíró archívumából, fotó: Farkas Zsuzsa)

Ambrus Lajos író, a *Kortárs* főszerkesztője szintén a bátorságot emelte ki. „Elhangzott itt egy szó, amit szeretnék én is aláhúzni, a bátorság, ami nemcsak a közíró, a közgondolkodót, hanem a literátort is jellemezte. Egy huszonnégy éves fiatal ember, amikor indul a pályán, írt egy dolgozatot, amelyben azt írja a magyar irodalom rendezetlen, pontosabban egy rendezetlen könyvtárhoz hasonlít. Ezt a metaforát egyébként Schöpfung Aladártól vette, és arra utal, hogy nincs rend az irodalomban, egy-két hely foglalt, egy-két díszhely foglalt, de amúgy, rendezetlen, káosz van. Egy személyes megjegyzés: aki ismerte Miklóst, az tudta, tudja jól, az ő könyvtára rendezett volt. Olyan szinten volt rendezett, hogy mindennek, kicsinek, nagynak megvolt a maga helye, semmiféle kilengés, tehát minden és mindenki az őt megillető posztra, helyre került, ahová való, ő ezt hihetetlenül komolyan vette az élet-

ben is, és nyilván metaforikusan is. Ezt huszonnégy éves korában vetette papírra, még hozzá egy Németh Lászlóról írt dolgozat kapcsán. Azért figyeltem erre föl, mert az a kötet, amit először olvastam tőle, 1981-ben jelent meg, az a címe, hogy *Szabálytalan napló*, tele van olyan tanulmánnyal és beszélgetéssel, amelyek ezt a bátorságot illusztrálja. Ő literary gentleman, ezt megírták már mások, például Domonkos Laci is, megpróbálta azt a rendet követni, amit megígért magának huszonnégy éves korában. Németh Lászlóval foglalkozott behatóan akkor, amikor Magyarországon nem lehetett Németh Lászlóról úgy beszélni, hogy komolyabban elemezhetjük, vagy olvashattuk volna *A minőség forradalmát*, vagy *a Kisebbségbent*. Ez a dolgozat a *Magyar Enciklopédia* címet viseli, 1968-as rövid kis írás, Németh Lászlóval való foglalkozásának kezdete, aztán levelezett vele, aztán írt jó néhány tanulmányt, interjút készített vele, de ez egy külön műfaj. Olyan Németh László-kép került Hornyik Miklós barátom tollából elé, egy fiatalabb nemzedék elé, amely teljesen revelatív volt, mert ez a bátorság, ez a szókimondás, a szabadság volt benne a művekben, abban a megközelítésben, ami itthon nem mindig sikerült. Németh László mellett azokat a szerzőket fedeztette fel velünk, akiket szintén nem ismertünk a 60-as években kellőképpen: Weöres Sándort és másokat, Füst Milánt, akinek az esztétikájával foglalkozott, és hát a nagy élménye, Ottlik Géza.

Az is érdekes, ahogy saját kortársaihoz viszonyult: író nemzedéktársaival nagyon érdekes viszonyban van, ennek a viszonynak is a lényege a szellemi bátorság. Nem fogadott el kánonokat, nem fogadott el kész megoldásokat... Ladik Katalinról ebben a kötetben van például egy lektori jelentés, amelyben az áll, hogy nem javasolja kiadásra Ladik Katalin könyvét, és ezt meg is indokolja, esztétikai kifogásai vannak természetesen, de ugyanakkor a *Képes Ifjúságban* egy hosszú beszélgetést folytatott vele. Szellemi bátorság, elegancia, nyilván literary gentleman, ez is jellemezte őt, és mindvégig kitarított, akkor, ha irodalomról beszélünk, ha nemzedéktársairól, szépirodalomról volt szó. ... Szellemi attitűdje hiányzik a szellemi közéletből, a bátorság, de ugyanakkor a másik tisztelete is. ... Író is volt, a szó klasszikus értelmében, elsőrangú stilisztá, akinek a műveit átlengi a derű. ... Bátorság, derű, pontosság, ezt lehetett tanulni tőle.” Emlékezését Ambrus Lajos Hornyik Miklós Örkeny Istvánról írt soraival fejezte be: „Valami mélyen tragikus van egy igazi író halálában. Nemcsak egy ember halt meg, hanem még valami. Egy kedély aludt ki, egy sajátosan egyéni látás

veszett el, egy világ szűnt meg örökre, mindörökre. Nincs mód pótolni.”

A továbbiakban **Alexa Károly** irodalom- és művelődéstörténész beszélt Hornyik Miklós könyveiről (Ottlik Géza karosszékéről a *Beszélgetés írókkal* könyvborítóján), kapcsolatukról, Miklós iránti „adóságáról”. Miklós ugyanis néhány éve írt neki egy nyilvános levelet, amelyben felszólította, hogy írja meg a huszadik századi magyar irodalom történetét. A levélben érezhető a piszkálódás, csipkelődés, kekeckedés: nem ártana valamilyen komolyabb dologgal is előállni... Miklós mindig ilyen volt, de a kapcsolatunkra is jellemző volt ez, és én is ilyen vagyok, meg voltam vele szemben is.... Miklóshoz fordultam, ha bármilyen problémám, kérdésem volt az újvidéki, délvidéki irodalommal kapcsolatban, ő mindig tudott válaszolni. A legbátrabb emberek egyike volt, akit ismertem... Aki átjött, aki otthont, hazát változtat, azokra nagyon kevésbé jellemző az a fajta kegyetlen, kemény bátorság, ami Miklósról. Meg kell élni, egzisztenciát kell teremteni, be kell épülni, ott nem lehetünk annyira érdes modorúak, mint ahogy Miklós tette... Aki látta utolsó tévés szerepléseit, az láthatta mennyire kemény volt...

Sturm László irodalomtörténész először a könyveit ismerte meg, azt is egy kicsit véletlenül... „És hát innen kezdődött az a sokszoros „bőrlehzás”, ahogy mondtam neki, amikor már a többedik írást írtam róla, de mondta, hogy ez a bőrlehzás még jól esik neki. Ez alakult személyes kapcsolattá, barátsággá vált, részemről mindenképpen tiszteletté... Hivatalos olvasó volt, aki, ha talál egy jó könyvet, akkor szívesen kritikát is ír róla. Azt tapasztaltam, hogy a jelentős írók, jelentős személyiségek általában a saját nyelvüket is létrehozzák, és ezen keresztül lehet talán a leginkább megközelíteni őket, ezért vadászom a szóhasználatot, a gyakoriságot, a furcsa kijelentéseket, gondolom, ha rájövök, miért furcsa ez nekem, és mi van mögötte, amit eddig nem tudtam, talán megtudok többet az íróról, a világról, az ő világáról. Például ilyen kifejezés volt, amikor azt írta Miklós: „Minden irodalmi vétek egy forrásra vezethető vissza, az epigonságra”. Ez persze közhelynek is tűnhet, másrészt olyan irodalom közegében, ahol az avantgardizmus, az eredetieskedés ennyire elterjedt, ... aztán az ember rájön, hogy valóban érthetjük úgy, hogy ez valóban egy mély igazság, hiszen minden epigonság, ha nincs átszöve személyiséggel, ha nincs hozzá alkalmazva a saját helyzethez, a saját élethez, létezéshez. Az az irodalom, amelyik nem önmaga tapasztalatát, tudatát, helyzetét keresi a világban, az

valóban epigon, még ha annyira el is akar szakadni a világtól, a hagyományoktól, hiszen egy sablont követ. Ahogy megismertem aztán Hornyik Miklóst, mint személyiséget is ilyennek találtam, aki át tudja szűrni magán a világot... Meri használni például a lélek szót... Lombon átszűrt napfény, valahogy így tudott ő a művekkel és az emberekkel is kapcsolatot teremteni. Ez a leszűrtség, és hogy nem akármin szűrődött le, hanem hallatlan műveltségen, tapasztalaton, bátorságon, ezek mindig érdekessé tették a véleményét...

Benedikty Tamás író nagyon szubjektív emlékezését azzal kezdte: „Úgy érzem magam, mintha valahol Ninive közelében kapirgálnék, és kezembe akadna három kis cseréptöredék ékírással, és abból kellene rekonstruálni egy jelenséget, egy jelenséget, akit Hornyik Miklósnak hívtak, és hívnak mindaddig, amíg mi élünk, élni fog bennünk, mert, hogy jelenség volt, annyi szent. Embernek, írónak, szerkesztőnek, beszélgetőtársnak, majdnem barát-nak, mondhatnám, mert kölcsönös szimpátia és azt hiszem, szeretet is összefűzött minket, de oly sok minden el is választott. Annyira érdekesen alakult mind a kettőnknek az élete különböző időkben, amikor Miklós a legintenzívebb, legnagyobb idejét, éveit élte, akkor én a legnagyobb mélységben voltam. Sok különbözőség, de sok hasonlóság is volt az életünkben. Igaza van Tari Pista barátomnak, aki azt mondta, hogy minden azon múlik, hogyan szocializálódik az ember ifjú korában. Hát én az avantgárdon szocializálódtam, mert bizony az én vádiratomban Kassák meg az avantgárd vádpont volt. Tulajdonképpen itt ismerkedtünk meg. Azt hiszem, a jelenlevők közül talán én ismertem meg őt legkésőbb, 2001-ben. Temesi Ferinek a könyvbemutatóján odajött hozzám egy magas, fess ember, bemutatkozott, és annyit mondott, hogy gratulálok a könyvedhez. A Feri berágott, ez az én könyvbemutatóm, semmilyen más könyvről nem szabad beszélni. Egy ilyen furcsa fintor, mosoly átsuhant Miklós arcán, majd megkereslek, majd beszélünk – mondta. Én nem találtam őt magyar úrnak, mert én nem szeretem a magyar urakat, meg a magyar prolikat sem szeretem, nekem a magyar úr az 56-os pesti srác, annál nagyobb gróf vagy herceg nincs, számomra ez a magyar úr. Ami engem első pillanatban megfogott az az arca volt, ez a finom, intellektuális, kedves arc és szemek, és megéreztem, hogy ezzel az emberrel valami fog kezdődni, nem tudtam, mit akar, mert csak annyit mondott, hogy gratulálok a könyvedhez. Eltelt néhány hét, talán két hónap is, amikor jelentkezett, és mondta, hogy szeretne velem csi-

nálni egy interjút a *Színkép*nek, ez a csigatévében volt egy kulturális műsor, kényszerült a csigatévé arra, hogy ezt a műsort megcsinálja, mert csak így engedélyezték anno. Ő ebben dolgozott. Elmentem hozzá, elkezdtünk beszélgetni, előbeszélgetés, és abban a beszélgetésben tökéletesen feloldódtunk, mintha száz éve ismernénk egymást. Ő is keveset tudott rólam, amennyit ismerősöktől könyvborítóról, életrajzból összeszedett, én meg jóformán nem tudtam róla semmit.... Így aztán életem legjobb interjút készítette ő velem, a következő találkozáskor már a forgatás is megtörtént. Én itt jöttem rá, miért tud ő ilyen nagyszerűen beszélgetni, kicsikkel, nagyokkal, közepesekkel, bárkivel, mert olyan empátia van benne, hogy átlényegül, és teljesen benne van a másik embernek a hullámszámban. Hát így kezdődött a mi majdnem barátságunk, mert nekem csak tizenegy év jutott Miklósból. Neki köszönhetem Délvidéket is, mert ő kommandált engem az író táborba, Magyarokizsára. Állandóan korholt, hogy miért nem írok... Soha emberrel még nem találkoztam, aki így tudott evidenciákban beszélni. Gondolok itt a televíziós beszélgetéseire, fantasztikus volt minden mondata, halálos biztonsággal a lényegre tapintott, minden a helyén volt, és anélkül, hogy felemelte volna a hangját, vagy indulatos lett volna, pillanatok alatt a helyére tett mindent. Helyére tette azt, hogy hol tartunk, honnan jövünk, hova tartunk. Rendkívüli képessége volt. Megajándékozott engem egy *Angol pázsittal*... Akkor ismertem meg őt mint író, amikor elolvastam. Tudtam, hogy egy olyan emberrel van dolgom, aki messze magasan az átlag fölött van, fantasztikus humorérzéke, majdnem a gyilkos gúnyig terjedő szatirikus vénája rettenetesen tetszett nekem. Neki köszönhetem azt, hogy kipróbáltam belőlem az utolsó könyvemet, a *Helytállás* könyvét. Fantasztikus volt az is, hogy egy író így tud olvasni, nincs az a vessző, az a betűhiba, amit ő ne vett volna észre. Hát ilyen nincs, én, ha százszor is elolvasom a kéziratomat, biztosan marad benne hiba, ő mindent kigyomlált, és szeretettel, okossággal érvelve állította össze az anyagot harminc év esszéiből és publicisztikáiból, ő szerkesztette... Mentünk be haldokló barátunkhoz, Szabados Györgyhöz, tavaly júniusban, akkor éreztem meg, hogy baj van. Akkor már nem is volt eszméleténél, már haldoklott. Lejöttünk az onkológia kertjébe, és akkor volt egy beszélgetés köztünk. És akkor, hogy megtörjem a csendet, elmondtam neki, hogy pár hónappal ez előtt Gyuri panaszkodott nekem, hogy úgy kell elmennie, mint Bartóknak, hogy tele van a koffere. És erre mondja Miklós, neki is, ő is így érzi, hogy tele

van a koffere. És akkor mondtam neki, hogy nincsen koffer, csak életvág van, nincsen koffer, mindent megcsináltál, mit akarsz? Megírtad az *Angol pázsítot*, megírtad a csodálatos *Délvidéki könyvedet* – én is írtam róla, boldog vagyok, hogy írhattam róla – és megírtad a Scott kapitány feljegyzéseit. Meg millió dolgot csináltál még, de már ezzel a három könyvvel örökre beírtad magad a magyar irodalomba. Próbált velem vitatkozni, mind a ketten hasonlítottunk abban egymásra, hogy töredékéletművet hagyunk magunk után. Miklós, mondtam neki, gondold arra, hogy mióta ájtóttél, hányszor kaptál egy olyan csapást, hogy újra kellett kezdened az életet. Itt végre az óhazába megérkezel, és ledarálnak. Az én életemben ez tizenöt-ször legalább előfordult. Hát mit akarunk? Csoda, ha az ember ilyen körülmények között még létre tud hozni valamit. Decemberben találkoztunk utoljára, akkor még egy rövid beszélgetés erejéig biztatott engem, hogy írjak, és korholt. ... Januárban volt egy rövid kis üzenet az üzenetrögzítőn, amelyben elbúcsúzott, és azt mondta, hogy ez az utolsó kívánsága, írjak. Remélem, hogy most valahol egy felhőn röhög rajtunk, leveri a cigarettáját, és azt mondja, a kevesebb több lett volna.

Pécsi Györgyi szerkesztő, miközben elmesélte megismerkedésük történetét, a *Világszövetség* című lapnál találkoztak először személyesen, Hornyik Miklós különös egyéniségét hangsúlyozva, három íróhoz hasonlította: Cs. Szabó Lászlóhoz, Páskándi Gézához és Németh Lászlóhoz. Cs. Szabó Lászlóval annyiban rokonítható, hogy hallatlan műveltséggel, szellemi rádiusszal rendelkezett Miklós is... Azzal a fantasztikus, izzó szerelemmel, ahogy Cs. Szabó is szerette a magyarságot, a legfölsőről az alsóbb rétegekig, és minden ízében feltétel nélkül szerette, ez Miklósban is megvolt. Páskándira azért emlékeztet, mert amikor Páskándi ájtótt Erdélyből, akkor itt Magyarországon arra számítottak, mint ahogy Hornyik esetében is, hogy majd jön egy szegény kisebbségi menekült, aki meghúzza magát, meg csak úgy beol-dalog, hogy köszönöm szépen, hogy befogadtak... Páskándi meg úgy jött Magyarországra, és egyáltalán úgy jelent meg mindig, mintha a párizsi Latin negyedből érkezett volna, kalapban, és elegáns mozdulatokkal szívta cigarettáját. Hogy miből ered ez az elegancia? Nem volt vereségtudatuk. Hornyik Miklósnak sem, és Páskándinak sem. Nem hallottam tőle panaszos hangot. Mérgelődést igen, dühöngést igen, panaszos hangot nem, hogy elismerte volna, hogy ő alulmaradt valamiben, amiben azért van részünk. Németh Lászlóra emlékeztet. Miklós is egy ilyen szellemi organizátor lehetett volna, ha

megkapja a teret. ... De közben a *Világszövetség* is megszűnt...

Miklós mindig elszámoltatott, hogy mi történt, és kiadta a feladatot, de azt gondolom másnak is kiadta...

Méltatlan sorsa volt Hornyik Miklósnak, mert nem tudtuk kihasználni nagy tudását, tartását, jelenlétét... Itt szó esett a bátorságról, sokan bátrabbak voltak, mint ő, keményebb dolgokat is kimondtak, de egy dolgot csak ő tudott: hogy amit ő kimondott, az hétszentség, hogy úgy volt. Valami hihetetlen hitelessége volt a szavainak.... Azon kevesek egyike a magyar irodalomban, akik sohasem hagynak cserben ...

Amikor a temetése volt a Batthyány téri Szent Anna templomban, ott voltak a szülőföldről érkező és a magyarországi barátok, arra gondoltam, ez a méltóságteljes, gyönyörű temetés valóban méltó Miklóshoz, az lett volna igazából méltó, ha az életét is ezzel a megbecsültséggel élhette volna, és ezt megkapja a magyarországi társadalomtól.

Juhász György irodalomtörténész emlékezését Miklós humorával kezdte: Miklósnak humora is volt, és most valahol nevet rajtunk, mert az ő ürügyén magunkról beszélünk. Én arra gondoltam, vajon az utolsó könyvhét óta mit üzenhetne ő nekünk? Azt üzeni nekünk, azt kívánja ma nekünk itt, Budapesten, Magyarországon, hogy próbáljon meg egyszer a hatalom minket is asszimilálni. Ugyanis ő elég sokat foglalkozott azzal, hogy hova tűnt a szlovéniai magyarság, hova tűnt a horvátországi magyarság, és hogy feleződött meg a délvidéki magyarság. Hát egyszerűen úgy, kedves barátaim, hogy mi 40–50 éve várunk arra, hogy egyszer az irodalomban, a művészetben, a tudományban, a kultúrában megszületik az a magyar hatalom, amelyik pénzt ad erre.

Az emlékezések sorát **Szakolczay Lajos** gondolatai zárták, ezekből egy rövidebb részlet: „Minthogy beleégetted magadat a magyar nyelvbe, s a kritikát fölvilágosító, az értékre rámutató s a talmit elvető magatartásnak gondoltad, meggyűlt a bajod szülőfölded hadseregével. Mikor mi többnyire bámultuk – sajnos, magam sem voltam kivétel – a Symposium-nemzedék alkotóinak (Tolnai Ottó, Brasnyó István,

Végel László, Bányai János stb.) műveit, teelőtted csak a jó mű érdemelt tekintélyt. A tekintélyrombolókat tekintélyes – ám fullánkös – nagyvonalúsággal a kalapodra tűzted (közöttük volt nemegyszer a különben sok értéket létrehozó irodalomtörténész-professzor, Bori Imre is), hadd lássa mindenki, akár homály csökkentette szemmel, a láthatót!

S látnoki arcod is volt, Miklós. S ha tudod, onnan lentről is sugározzad felénk igazságaidat! Mindig is érthetően, tisztán, magyarul beszéltél. Az anyaország is púpot rakott hátadra, de te méltósággal viselted a terhet. Mert láttad – sejtetted? – a jövőt?”

Hiszen 1992-ben írott soraidnál (húsz éve rágjuk a gittet) ma sem tudunk különbekezt. »Koldus-szegényen ugyan, de politikai béklyóinktól végre megszabadulva most az legyen a feladatunk, hogy a megértés és a türelem jegyében megteremtsük népünk lelki egységét itthon és a nagyvilágban. Más eszközök híján most ezzel szolgálhatnánk a magyar nyelvközösség fennmaradását és fölemelkedését. Magyarország, az utódállamok magyarsága és a nemzeti emigráció legjobbjainak közreműködésével. (...) A magyar nép lelki egységének a megteremtése nem kirekesztőleges program: nem irányul senki ellen. Nemzeti kultúránk sokszínű, árnyalatgazdag, többszólamú műveltség, jellemvonása az egyediség, az individualitás. E gazdag hagyományvilágban minden magyarul értő és magyarul érző ember otthonát találhat magának; de hogy igazi otthonára leljen, előbb egészében meg kell ismernie, torzítások és tilalmak nélkül. A lelki egység lelki épséget jelent. Minden nemzet nyelvén, tehát magyarul is« (*Üdvözet az olvasónak*). Ámennel is befejezhetném, de inkább azzal fejezem, hogy morgolódjunk és dűnnyögjünk magunkban .” - mondta végül Szakolczay Lajos.

- Azt hiszem, ezen az esten kiderült, mennyire van, és mennyire lesz még jelen Miklós az életünkben – összegezte Ács Margit, megköszönve minden megszólalónak az emlékezést, majd a beszélgetés és az emlékezés kötetlen folytatására biztatva a jelenlevőket, azzal a három szóval búcsúzott, amelyet Miklós idézett Arany János *Széchenyi emlékezete* című verséből: „Önértet, öntudat, feltámadás”.

Hornyik Miklós adóssága

Miklós gyászmiséjén a zsúfolásig telt budai Szent Anna templomban szellemi életünk kiválóságai jórészével együtt hallgattam a pap emlékező szavait, az orgonát, a kántort, végül a búcsúbeszédeket. Míg a liturgia a maga medrében csobogott, erős hiányérzetem támadt –, s tán nemcsak nekem. A jó barát, eszmetárs, szerkesztő-mentor és mértékletes ivócimbora távozása rajzó gondolatokat szült.

Hiátusom egyik oka meglehetősen köznapi. Sokakkal együtt értetlenkedtem: ha Miklós nem lehetett az Írószövetség saját halottja – nemrég Arany János-díjat kapott – miért nem képviseltette magát legalább egy főhajtással, pár jó szóval a tiszteletreméltó társaság? Az európai értékrendű, magyarságközpontú, Kárpát-medencei kitekintésű vezetés figyelmét netán elkerülte, hogy Gion Nándor óta egyik legjelesebb délvidéki tollforgatónkkal – ahogy Miklós nevezte magát: írástevővel – szegényebbek lettünk? Nem szúrt szemet az ő egyedülállóan mívelt nyelvformálása, óriási tárgyi tudása és forró hűsége szülőföldje, a tágabb magyar vidék és annak ágas-bogas irodalma iránt? Egyáltalán: a búcsú pillanatában érdemes ilyen kérdéseket bolygatni, vagy megítélésüket bízuk az utókorra? Nincs jó válasz rájuk, elvégre nem Miklós az első magyar író, aki élete során, s azt követően egy ideig kevés megbecsülésben részesült. Igaz: barátai és az olvasók szívében még soká létezni fog, ha jóféle házi pálinkával, vörösborral nem is köszönhetjük többé.

Hiányérzetem másik oka Miklós munkássága.

Sokak szerint jobban szeretett és tudott kérdezni, mint felelni. Inkább a társak műveivel, személyiségükkel, irodalmi beágyazottságukkal és jelentőségükkel foglalkozott – főképp Ottlik Gézával – semhogya saját eredeti alkotásaival gazdagítsa a magyar literatúrát. Az *Angol pázsit*, a *Hátársértés* és más munkái, végül a *Scott kapitány utolsó feljegyzése* olyan páratlan tudású eredeti szerzőre vallanak, aki legalább tucatnyi vaskos kötettel maradt adósnak.

Megírhatta volna a délvidéki magyar irodalom átfogó monográfiáját. Formába önthette volna e különös múltú, soknemzetiségű színes táj történetét is, akár az Osztrák-Magyar Monarchia évtizedeire összpontosítva, melynek avatott ismerője volt. Tolla alól kibontakozhatott volna a Magyarországon megtapasztalt, rendszerváltozásnak nevezett kor vérgúnyos kritikája – mert azzal szemlélte a keservesen rosszemlékű átalakulást. Hajszálpontos elemző, sok tekintetben jós, bevált jóvendölésekkel, csak-hogy nem tudott egyesek korábbi érdemeire szűkíteni s régi-új bűnöket elhallgatni – személyekre való tekintet nélkül – hisz krónikásként és tartásos, független ítéletű férfiként az is dolga volt.

Két dolog létezik, melyek jó esetben nemcsak igénylik, de meg is érdemlik a kritikát. Az egyik a közélet, a másik az irodalom, melyek magyar földön mindig is az érdeklődés homlokterében álltak, más, boldogabb országokéhoz képest. Európa nyugati fele főképp a polgári gazdagodást vagy különféle eszközökkel a zsákmányszerzést tartotta fontosabbnak, netán mindkettőt -, s e célok érdekében, ha kellett, átírta, átértelmezte, meghamisította a múltat, sőt legújabbán a jelent is.

Miklós létezésének többek közt ezért érzem fájó hiányát. Az ő tárgyilagos kritikai szemlélete és szabatos mondatai előszóban-írásban egyaránt hozzájárulhattak volna a bús magyar valóság, e göcsörtös vén fa megújulásához, a gyökerektől egészen a lombkoronáig.

Tűnődtem a Szent Anna templom reszkető gyertyalángjai árnyékában Kondor Katival, a Rádió egykori jeles elnökével, Döbrentei Kornél-lal, a Balassihoz hasonlatos „katonaköltővel”, az irodalomtörténész-tanár-publicista Juhász Gyurival, a fölfedezetlen magyar múlt író-kutatójával, Domonkos Lacival és másokkal, míg a pap prédikált, az orgona zúgott, a kántor énekelt, gyászvers zendült, a hívek letérdeltek, fölálltak és a Miatyánkot mormolták. Elmélázva eszembe jutott utolsó találkozásunk

Miklóssal, amikor is tucatnyi kötetet hagyományozott rám és befejezetlen könyvéről beszélt. Tavaszig-nyárig elkészült volna. Halála előtt másfél héttel gyöngé volt már, de bizakodó s az írástudó valódi felelősségével körvonalazta utolsó művét. Akkor azt mondtam: a munka meg fog tartani. Legalább addig, míg befejezed.

Fáradtan bólintott.

Csontig soványodva, ültében meggörnyedve is élénken csillogó szemmel, erős hangon mondta a magáét s mindenekelőtt kérdezett. Igyekeztem röviden válaszolni, mert éreztem: fogy az idő. Sokadszor is figyelmembe ajánlotta az Aracsot, a délvidéki magyar irodalom és közélet mentsvárát, az ottani magyar szellemi élet erődjét, mely a török hódoltság-kori végvidék kopjásaihoz hasonlatosan küzdő és megtartó írókat-költőket, néprajztudósokat, helytörténészeket, tanárokat, a művelődés robotosait fogadja be.

Miklós tudta, hogy a szó elszáll, az írás megmarad, holott az ő szavai jelen vannak a tévéműsorok videoszalagjain és az általa készített filmekben egyaránt. Sok éven át elhangzott beszélgetései, tanácsai, ítéletei is visszhangoznak mindazok

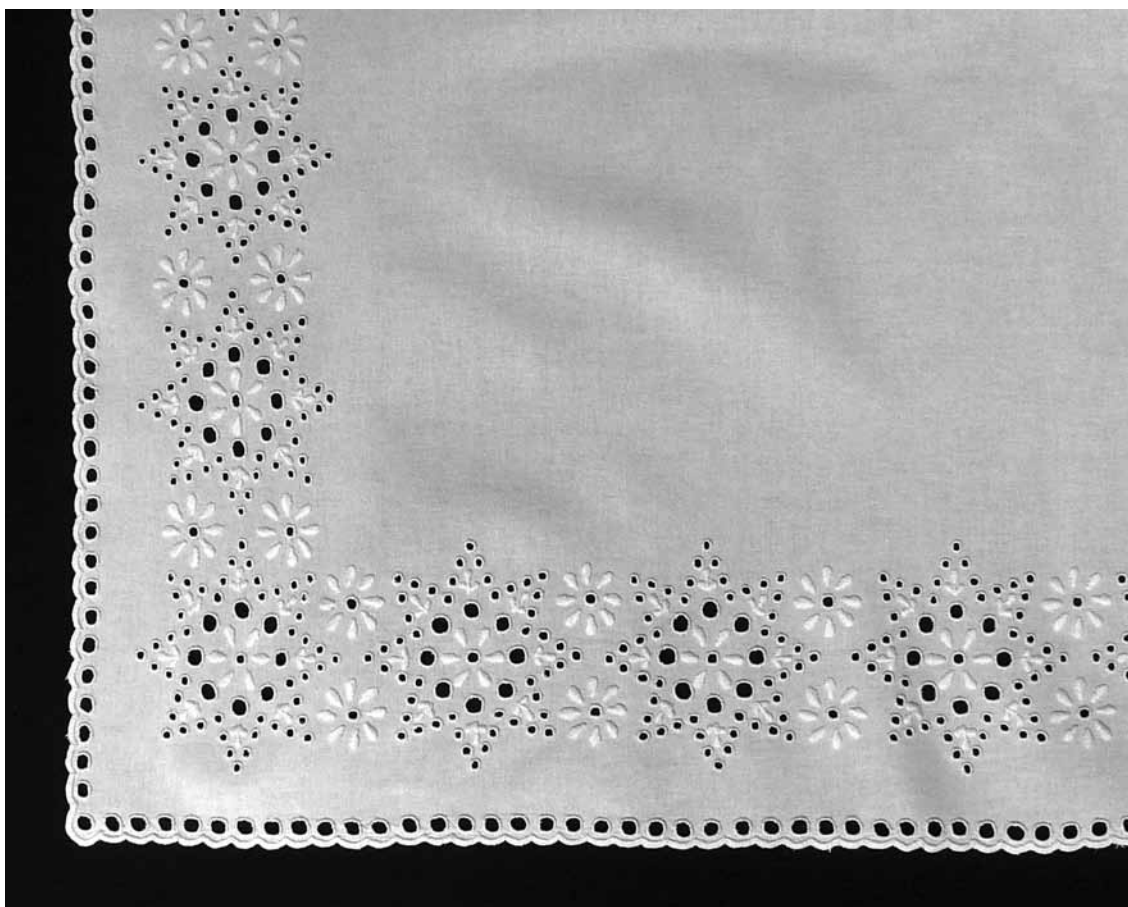
fülében, akik közel kerültek hozzá, megmérettek, de könnyűnek nem találtattak, akiket nemcsak tollforgatókként, hanem bármely szakma művelőiként vagy sodródó asztaltársakként magához engedett.

Hornyik Miklós szeretetreméltó volt.

A szó legnemesebb értelmében.

S még valami: igazi literary gentleman, egyik jó barátja szavaival élve *magyar úr*. Akár egy Jókai-regény hőse vagy Kemény Zsigmondé, Bánffy Miklós grófé, mindenekelőtt Krúdyé, de csak mint az íny és a torok avatott ismerője, a hölgyek barátja és tisztelője. Szindbád felületesen csapongott, az élet csúcsein tanyázott, utazgatott, evett-ivott, szeretett, Miklós elmélyült alapossággal vizsgálódott, mérlegelt és ítéletet alkotott. Sokszor didergett az élet árnyékos felén, s néha-néha szorongatta a magány is, szellemi-érzelmi értelemben egyaránt. Osztályrésze volt a meg nem értés, s a közönséges rágalom, de hát íróembernek ez a sorsa.

Megbékélt vele. Nemcsak a magáéval, másokéval is. Szellemi kiválósága és következetessége mellett ez teszi felejthetlenné, míg él a barátság és lélegzik a magyar irodalom.

Jelzőfények egy leárnyékolt világból

„Egy könyvnek sebeket kell feltépnie, sőt, sebeket kell ütnie. A jó könyv legyen veszedelem!” Emil Cioran több mint fél évszázados aforizmája fanyar és szellemes tiltakozás volt a már akkor is bosszantó betűözön láttán. Vajon, mit szólna ma többemeletes könyváruházak tornyokba halmozott semmitmondásáról? Ha egy igényesebb olvasó rászánja magát és beóvakodik a könyvbábelbe, joggal érezheti úgy, hogy tűt keres a szénakazalban, feltéve persze, hogy valami igazi „veszedelemre” vágyik.

Hornyik Miklós könyve nem illik a könyváruházak bazári környezetébe, tisztító vihar, filozofikus alaposággal feltárt kisebbségi sorsfejlődés, s egyúttal az uralkodó szerb nemzet részéről a magyarságra nehezédő, szűnni nem akaró, tudatos életsorvasztás bemutatása. A *Meghasonlításunk története* komplex mű, legalább négy vékonyabb-vastagabb önálló kötet kitelne belőle. Igaz viszont, hogy alcíme (*Délvidéki könyv*) pontosan jelzi, mennyire összefüggnek, mennyire szétválaszthatatlanok a feldolgozott témák, milyen enciklopédikusan szerteágazó ottani nemzettestvéreink kilencvenkét éve tartó politikai, gazdasági, társadalmi és kulturális szenvedéstörténete s meg-megújuló küzdelme a legalapvetőbb emberi jogokért: az anyanyelvért, a magyar identitás megőrzéséért.

A könyv első része (*A káosz arca*) a két világháború közötti korszakot öleli fel. Az életet alapvetően befolyásoló újságírástól a speciálisabb szellemi-irodalmi szervezőmunkáig részletezi azt a hősies helytállást, sokszor csak iszapbirkózást, melynek legfontosabb célja az volt, hogy felélessze a trianoni sokktól kábult délvidéki magyarságot.

Kik is voltak *Az országföld őrzői*, hogy a legelső témakör címét idézzem? Az újvidéki Délbácska című napilap alapítói, szerkesztői, munkatársai. Az alapítók nyolcan voltak, az újvidéki katolikus egyházköztség támogatásával, Fáth Ferenc apátplébános vezetésével, találunk közöttük könyvkeres-

kedőt, könyvkötőt, ügyvédet, szőlősgazdát, evangélikus és református lelkészt. A katolikus egyház mellett félezer újvidéki polgár adományozott kisebb-nagyobb összeget, továbbá három helyi cég folyósított juttatást a nyomdaköltségek fedezésére. A munkatársak közül hadd emeljem ki az egymást váltó felelős szerkesztőket (ma úgy mondanánk: főszerkesztőket): dr. Szlezák Rezsőt (1920-1923 közt) és Tomán Sándort (1923-tól 1929-ig), azért csak őket, mert nem akarom nevekkal telezsúfolni ezt a rövid írást, jöllehet a többiek is, mindannyian, márványtáblát érdemelnének.

Bár 1920 decemberében regionális lapként indult a Délbácska (3-5000 példányban), végig hű maradt beköszöntő programjához, melyben a vajdasági magyarság „egységbe tömörítését” tűzte ki célul, s hogy a magyar közönség tanácsadója, fölvilágosítója, oktatója és irányítója akar lenni. Többnyire jól teljesítette feladatát; elkötelezettségét illetően ellenállt minden terrornak és minden csábításnak. A Délvidéken egyébként nem az irodalmi művek és mozgalmak, hanem a napi- és hetilapok töltötték be tudatformáló funkciót (függetlenül a hatalommal való kiegyezés, megalkuvás s a kozmopolita mellébeszélés mikéntjétől), sőt a délvidéki magyar irodalom kialakulásában is a sajtó játszotta a középponti szerepet.

Hornyik sajtóságos sajtószemléje átélhetővé teszi a mai olvasó számára a Délbácska dicső, ám ugyanakkor rémtörténetbe illő küzdelmét, az újság orgánumának színességét, széles spektrumát a korabeli élet majdnem teljes tükrében. Valójában gyenge, semmitmondó szó ide a sajtószemle, de még a sajtótörténeti elemzés is. Noha a szerző a lap írásából indult ki, elmélyült, sokrétű műveltségének, felkészültségének háttérarzenálját arra használta, hogy a trianoni rettenet történelmi, diplomáciai, népesség-statisztikai, szociológiai, művelődés- és gazdaságtörténeti s hatalmi viszonyait mindenre kiterjedő tablóvá szélesítse, melyen a káosz arca

olyan, akár a görög mitológia Medúzájáé. Rátalált a bemutatás bonyolult, de sikeres módjára: mit éreztek, mit éltek át elődeink, s ebben segítségére volt szépírói tehetsége, empátiája, érzékenysége is. Megrendítő élmény volt egyik napról a másikra kisebbségi sorba kerülni, hazát veszíteni, kővé válik tőle az ember lelke. Hosszú idő kellett ahhoz, hogy az emberek felocsúdjanak, hogy egyáltalán felfogják, mi történt velük, hiszen nem kaphattak elfogadható választ (máig sem!), miért alakult ez így, s, hogy az egész világ, s benne Európa miért Magyarországot boncolta föl elevenen.

Ahogy Hornyik a Délbácska tíz évfolyamából válogat, ahogyan kommentálja, kiegészíti, ahogyan ironikusan reflektál a hatalom aljasságaira, ahogyan testközelbe hozza a hajdani szereplőket, az újság sokat szenvedő, nélkülöző munkatársaitól a korabeli balkáni világ ilyen-olyan felfuvalkodott figuráiig, s a fortyogó Európa idiótáigi, zsarnokjelöltjeiig, s a semmibe vett kisemberek, tucatsors-áldozatok szálmalmasan esendő vagy éppen karikatúra-jellegű csetlés-botlásáig, azt a történészek soha nem fogják megtanulni, mert ehhez több kell, mint az évszámok, adatok, események elemzése. Erre így csak egy tehetséges író képes, aki beleszületett a kisebbségi sorsba, és bármennyire okos, intellektuális, mindig a szívéből is beszél. (Természetesen nem hátrány az, hogy Hornyik sajtótörténészként és újságíró-szerkesztőként is a legkiválóbbak közé tartozott, tartozik.)

Az 1918 novemberétől megszállt és elszakított magyar területek új gazdáik közül a Szerb-Horvát-Szlovén Királyság volt a legsovinisztább gyarmattartó: fölszámolta a magyar közigazgatást, bezárta a magyar iskolákat, megszüntette a magyar címfeliratokat, betiltotta a magyar helységneveket, s a hivatalokban a magyar nyelv használatát, leállította a közművelődési és társadalmi egyesületek működését, kisajátította a pénzügyi és alapítványi tőkét, államosította a magyar földbirtokokat, s csendőri erővel toloncolt ki negyvenezer magyar állampolgárt, akiket később hozzátartozóik is követtek. És ez csak a kezdet...

A szerbség nem hirtelen berobbanó pestisjárványként érkezett a Délvidékre, hanem a török hódoltság idején, melynek ő esett először áldozatul. Fokozatosan, hullámokban telepedett a magyar királyság területére, hol martalócként, hol megbízhatatlan szövetségesként. A legnagyobb számban, s a letelepedés szándékával 1690-ben Arsenije

Čarnojević (Csarnojevics Arzen) pátriárka vezetésével jöttek Magyarországra. I. Lipót osztrák császár csak „vendégnek” tekintette és vissza is akarta telepíteni őket, de a karlócai béke meghiúsította ezt a tervet. Rabiátus természetük, vándorlásaik, erőszak-imádatuk miatt nem örvendtek közkedveltségnek, s öldökléseik miatt pedig (Rákóczi-szabadságharc, majd 1848-49) ellenséggént könyvelte el őket a magyar közvélemény. Ennek ellenére olyan kiváltságokat és szabadságjogokat kaptak, hogy a világon bárhol megnyalta volna a tíz ujját örömeiben bármely jövevény, ha csak a felével is megajándékozzák.

A rablás és erőszak mint szokásjog meghatározta a szerb közigazgatási hatóságok magyarságellenes hajszáját a Trianon után ölükbe pottyant Délvidéken. A szerb katonai megszállástól számítva két évig szó sem lehetett magyar újságról, mivel azonban a nemzetközi békeszólamok látszatát fenn kellett tartani, elindulhatott a Délbácska azzal a természetes és csak kevésbé titkolt szándékkal, hogy minden közleményével a nemzeti összefogás, önvédelem és önmegőrzés szükségességét domborítsa ki.

A gyarmati rabszolgák sorsa várt a lapra és munkatársaira. Álarcos szerb terroristák bombamerényleteket követtek el a redakció ellen, többször is szétzúzták a szerkesztőség berendezését, bántalmazták a Délbácska újságíróit, 1923-ban életveszélyesen megsebesítették dr. Szlezák Rezső felelős szerkesztőt. És ez így ment végestelen-végig, miközben a hatóság (rendőrség, bíróság) elszabotálta a fellépést az Orjuna (az akkori szerb nacionalisták Al-Kaidája) ellen. Sem a jugoszláv állami, sem a szerb ortodox vallási ünnepeken nem jelenhetett meg a lap, mi több, 1923 júniusában az egész szerkesztőséget őrizetbe vették, és tíz napig asztalták őket a börtönben. Legtöbbet Tomán Sándor szenvedett a nyakába zúdított sajtóperekeltől, pénzbüntetésektől, többször is bezárták, hosszú ideig, guny-naszthatott szalmazsákon, 1928 januárjától például négy hónapig. Az újvidéki politikai rendőrség exponálta magát leginkább, de segítőtársakra (feljelentőkre) is talált a helyi szerb lapokban – és sajnos, a Vajdaság című cionista újságban is. A Délbácska terjesztését minden eszközzel (tettlelességgel, a példányok elkobzásával, egy-egy településről való kitiltással) akadályozták az Újvidék környéki falvak szerb elöljárói.

Kelet-Európában nem volt szükség a manapság oly sikeres *fantasy* műfajára. Itt az állandóan megújuló erőszak írta a *végteles történetet*, melynek páriái, kaszton aluli kitaszítottjai, mi, magyarok voltunk, és nemcsak az elcsatolt területeken, hanem 1944-től a csonkaországban is.

Hornyik a terrorisztikus körülmények és a mindezek ellenére mindig megújuló produktum párhuzamos tükrében veszi sorra a Tomán Sándor vezette lap kül- és belpolitikai rovatait, cikkeit és azon próbálkozásait, hogy az ostobasággal, rosszindulattal, gyűlölettel szembeszállva mégis valamilyen elfogadható kompromisszumra jusson a hatalommal. A Délbácska által képviselt ügyek azonban sorra durva elutasításban részesültek, hogy csak egyet említsek: gyakran még a délvidéki magyar amatőr színjátszó csoportok próbálkozásait sem engedélyezte a szerb hatóság. A Délbácska legfőbb bűne a pusztaság léte volt, no meg az, hogy teljes mellszélességgel állt ki az Országos Magyar Párt mellett, mely a megfélemlítések miatt több évig csak a passzív ellenállás, a tétlenség állapotában leledzett. Amikor pedig 1928-ban átvette a Délbácska radikálisabb elképzeléseit, már késő volt; az előző években a szerb és a horvát képviselők többször is összeverekedtek a belgrádi parlamentben, sőt, revolverlövés dörrentek a Tisztelt Házban (három horvát politikust gyilkolt meg egy montenegrói népképviselő), így a király 1929-ben felfüggesztette az alkotmányt, betiltotta a pártokat.

A magyar településnevek után a diktatúra betiltotta a magyar tájegységek földrajzi neveinek használatát is. Így szűnt meg a Délbácska, hogy nem sokkal később a semleges Reggeli Újság elnevezéssel, s ugyancsak Tomán Sándor szerkesztésében új fejezet kezdődjön a délvidéki szellemi ellenállás történetében.

Az első rész másik írásával, a *Hajlékteremtőkkel* eljutunk a „vajúdnak a hegyek, hogy egeret szüljenek” – problematikájához. Persze ez így szintiszta cinizmus. A délvidéki irodalom megteremtéséért folytatott heroikus küzdelem két vezéralakjáról, Szenteleky Kornélról és Csuka Zoltánról, illúziók vezérelte elképzeléseikről, sziszifuszi munkájukról csak tisztelettel szólhatunk. Hornyik Miklós is ezt teszi, pontosan jellemezve „a meghaladott ízlésvilágot tükröző, kisközösségi hatósugarú, műkedvelő szintű írásbeliség” Szenteleky által szerkesztett kiadványait 1928 és 1933 között (Vajdasági Írás; A Mi Irodalmunk; Kalangya), a sikertelen novellapályázatot, az ügyészileg megcsonkított karácsonyi almana-

chot, s a mai olvasó számára a szerkesztő-fejedelem kásahegynek tűnő művelődéspolitikai szentenciáit. Tisztelet ide vagy oda; Hornyik finom patikamérlege a pozitívumok és a negatívumok közt billeg.

A Reggeli Újságnak átkeresztelt Délbácska a királyi diktatúra éveiben nem folytathatta azt a radikálisabb, nyíltabb sérelmi politizálást, mint annak előtte, s úgyszólván a külügyi témákra szakosodott. Ám Tomán Sándor úgy gondolta, ha Szenteleky szerkesztésében elindít egy irodalmi mellékletet, akkor ott, bujtatott formában többet közölhetnek olvasóikkal a kisebbségi társadalom gondjairól.

Szenteleky agilis szerkesztő volt, levelezett fűvel-fával, s még az akkori teljesen jogfosztott állapotban is biztatott mindenkit: „Itt vallani és vállalni kell a leírt szót és az azzal járó felelősséget. Adott-e valakit az író írásával népének? Vállalta-e népének sorsát, baját, problémáit és vágyvilágát?” Tudatában volt annak, hogy a beolvadás elleni küzdelemben mekkora szerepe van a nemzeti önértetnek és az ember méltóságának. Az általa hangoztatott *couleur locale*-al csupán leplezni akarta az irodalom átpolitizálódását a szerb önkényuralomban. Tévedései azonban súlyosan nyomnak a latban: „Mi minden halovány tehetséget meg akarunk menteni...” Ez olyannyira sikerült, hogy dilettánsok fércműveinek garmadáját zúdította az olvasókra. Kiemelkedő író vagy költőt nem sikerült felfedeznie, Herceg János első zsenjei sem mutatták még a későbbi talentumot. Másik baklövése az esztétikai relativizmus kinyilvánítása: „az értékek ma az életben gyökereznek és nem a betűben.” Egész életében a „vajdasági regényről” ábrándozott. A trianoni békediktátum után bele is fogott egy sápkóros fogalmazványba, aztán félbehagyta. A kisebbségi sorból adódó türelmetlenség, tenni akarás elfedte előle a törvényt: nagy nemzeti tragédiák után évtizedeknek kell eltelti ahhoz, hogy valaki kellő távolságból, rálátással ábrázolja a korszakot, a társadalmi viszonyok s az emberi lét teljességébe foglalva, mert valószínű, hogy csak hosszabb idő múltán juthat hozzá a nagyregény megírásához nélkülözhetetlen tényekhez, adatokhoz, forrásokhoz. Hornyik Miklós végső konklúziója, hogy a „vajdaságiasság”, a kisebbségpolitikai különmérlegelés nem adhat belépőt a kontároknak a szépirodalomba. Ugyanakkor Csuka Zoltán és Szenteleky Kornél jól látta, hogy önálló intézményrendszer és új öntudatú hozzáállás szükségeltetik a délvidéki irodalom kialakulásához. Hornyik „sajátságos szellemi felhőkakukkárként” értékeli ezt a felfogást, de vi-

tathatatlan tényként fogadja el, hogy Szenteleky és Csuka „szellemi hajlékot akartak építeni a délvidéki magyar irodalomnak, és ezt a hajlékot meg is építették”. Éppen csak a tehetségek hiányoztak belőle, de ezt ők ketten nem tudták a cilinderből elővarázsolni.

Egy Podolszki-vers ihlette Hornyikot, hogy könyve második részének a metaforikus, de nagyon is valóságos és érzékletes *Leármnyékolt föld* címet adja, mely javarészt a délvidéki írókról, műveikről, sorsukról szól, illetve a titoista kultúrpolitika „húzd meg - ereszd meg” hullámvásárlásáról az irodalmi janicsárok közreműködésével, felügyeletével. A ciklus mintegy harmadrészét az írók műveiből merített illusztrációk teszik ki. Itt olvashatók Hornyik legszemélyesebb, a legindulatossabb s legsikerültebb írásai.

A *Körülzárlva* rövid, tömör történeti áttekintése beleágyazódik a királyi majd kommunista diktatúra erőszak-történetébe. Hornyik egyértelműsíti: a délszláv királyság bánt a legostobábban kisebbségeivel (egy malomkő alatt is hamarabb kivirágzott volna a polgári és népi kultúra), de mindez legfeljebb tanító bácsis pálcázás volt Tito halálbrigádjainak 1944-45-ös, több hónapos mészárlásához képest. A vörös csillagos hóhérok válogatás nélkül ölték halomra a védtelen és ártatlan falusi és városi magyarokat, volt, ahol még nőket és gyerekeket is. A napvilágra kerülő újabb és újabb adatok arra utalnak, hogy a meggyilkoltak száma elérte a negyvenezretet.

1918 után ez volt a második cezúra a délvidéki magyarság életében, mondhatni: pokoljárásában, Josip Broz Tito, a balkáni Napóleon (ahogyan Márai elnevezte) jóváhagyásával, sőt valószínűleg parancsára.

1944 után az irodalomban évekig dühöngött a szocialista realizmus, s a kivégzett magyar írókhoz és újságírókhoz képest szerencsésnek mondhatták magukat azok, akik „csupán” a Goli otokra, az adriai halálszigetre kerültek. Aztán Tito hirtelen szerepet váltott, hófehér marsalli egyenruhában parádézott Nehru oldalán mint az „el nem kötelezett, harmadik világ” emblemikus figurája. Hornyikot idézve: „Brioni pálmaligetes szigetén színpompás trópusi kajdácok, szelíd bácskai őzek és láncra vert etióp párdurcok karéjában fogadta Sir Winston Churchillt és tovaris Nyikita Szergejevics Hruscsovot...” A hajdani partizánvezér mint a nemzetközi hinta-palinta egyik közönségszédítője, kikiáltója és kedvezményezettje egy szempillantás alatt felhagyott a tömeggyilkolással, minimumra korlátozta a nélkülözhetetlen véráldozatot, s új epizódba kezdett a porondon.

Ő lett nemzeteinek és nemzetiségeinek atyuskája, a „jugoszláv testvériség-egység” már-már vallásos eszmeiségének sugalmazója. (Hódi Sándor pszichológus felmérése szerint ma is ő a legnépszerűbb politikus a délvidéki magyarok körében.)

Sokan belegárgyultak ebbe. Gion Nándor úgy jellemezte ezt a „jugoszláv” megszállottságot, mint nemzedéke egy igen jelentős csoportjának, a Symposion-melléklet és az Új Symposion köré gyűlt költőknek, kritikusoknak, képzőművészeknek hajdani betegségét: „Mi vagyunk a legkülönb magyarok, mert mi valójában jugoszlávok vagyunk.” Herceg János pedig még annak idején ironikus megjegyzést fűzött az Új Symposion által hirdetett „jugoszláv öntudat” programjához: „Jugoszláviai magyarok vagyunk, s nem magyarul beszélő jugoszlávok. Tettszik érezni a különbséget?”

De ne szaladjunk ennyire előre. Még csak az ötvenes évek közepén, végén tartunk, még csak most kezdődnek a „régis szép idők”. Az irigylet jugoszláv szabadság minden álsága ellenére is összehasonlíthatatlanul többet engedett anyagilag állampolgárainak, szellemileg művészeinek, mint a megtorlás és terror alatt szenvedő óhazában bárkinek az eszelős, vérszomjas kádárizmus. Ezért található nálunk nyomokban még mindig bizonyosfajta szimpátia Tito „Jugó”-ja iránt, ami természetesen bosszantja délvidéki barátainkat.

Fussunk végig e korszak irodalmi és kulturális eseményein: 1950-ben jelenik meg Debreczeni József: *Hideg krematórium - Auschwitz regénye* című könyve, mely a holokauszt poklát végigszenvedő ember történetét örökítette meg. „Pontosságra törekvő valóságrajz s a megfontolt humanista állásfoglalás szerencsés ötvöze” – írta róla Vajda Gábor. 1957-ben alakult meg Újvidéken a Forum Lapkiadó, 1959 októberében nyílt meg ugyanott a Magyar Tanszék, 1961-ben Tolnai Ottó szerkesztésében hetilap-mellékletként indult a Symposion, mely 1965-ben önálló folyóirattá alakult Új Symposion néven.

Később aztán vita támadt a neoavantgarde mutatóványkölteszet hívei és ellenzői között.

Mutatóványkölteszet? Annál azért több, főleg az első években. A költészet a világszellemlenyomata. Kisebbség-nagyobb szerep jut benne a másodrendűvé, cseléddé silányított délvidéki magyarok sorsának, fájdalmának, de ez nem jelenti azt, hogy a jajgatáson kívül nincs más téma, és azt sem, hogy a zsurnalizmus, a napi hírek eluralhatják a költői intuíción

és az ihletet. A Symposion majd az Új Symposion felfrissítette a költői nyelvet, a látásmódot, sok tehetséges fiatal indult ebből a műhelyből. A baj ott kezdődött, amikor Tito a hetvenes évek elején ismét bekeményített, s az új forma és stílus csak a túlélést szolgálta, a kényes témák, valós problémák ügyes kikerülését, vagyis egyre inkább alibi-irodalommá degradálódott, kiegészítve madáryelven írott ál-esztétikai okoskodásokkal, kultúrgőgicséléssel. (Igaz viszont, hogy ha hazai irodalmi folyóirataink legtöbbjébe belelapozunk, vers ürügyén gyakorta találkozhatunk olyan borzadályal, amelyhez képest az újsymposionisták még hanyatló korszakukban is fenomenálisak.)

Tito a horvát ellenállás letörésekor visszatért vasöklű énjéhez, s a magyarokról sem feledkezett meg: íróperek, letiltások és börtön állítólagos magyar nacionalizmus ürügyén Huszár Zoltánnak, Sz. Kanyó Leonának, Vicei Károlynak. Hornyik ironikusan jellemzi a helyzetet: „Az 'emberi egyetemességre törő jugoszláv forradalmi szellem' (Sinkó Ervin) ekkorra ismét fülvédős, vörös csillagos szovjet sapkát viselő kísértetté vált, amely bejárta az egész országot.” Legjobban az irodalomkritika és az irodalomtörténet-írás sínylette meg a politika ártó befolyását.

A Jugoszlávia széthullásához vezető szerb hatalmi őrjöngés, a 90-es évek balkáni háborúi igazolták, hogy a belgrádi vezetés önmegsemmisítő, önsorsrontó ámokfutása visszamenőleg is magyarázatot adhat a szerbség oly gyakran fellángoló összeférhetetlen, garázda természetére, undorító tömegmészárlásaira. Az új évezredben a Szabadkán megjelenő Aracs című folyóirat és Matuska Márton *A megtorlás napjai* című könyve eligazíthatja az olvasót, hogy mi játszódott le Trianon után, valamint a második világháború végén, s hogy a legújabb Balkán-háborúk förtelme hogyan sújtotta a délvidéki magyarságot.

A *Bélyegző nélkül* rövid írásai, a jogos indulat, a gyilkos gúny és a helyzetértékelés ötvözetei. Hornyik a Bányai Jánoshoz, a „főállású jugoszláv” egyetemi tanárhoz, szerkesztőhöz írt levelében tükröt tart hajdani kollégája elé, aki a titoista kultúrpolitika hű kiszolgálójaként is mindig mellébeszél. Az 1991-es balkáni háború és az értelmetlen öldöklés miatt Magyarországra menekült írókat Bányai azzal vádolta meg, hogy „elementek a biztosba, főállású magyarnak”. Legalább ilyen tanulságos a szerző írása Szerbhorváth Györgynek a délvidéki zsidó holokauszthoz fűződő „a fenség szerepét kisa-

játító, vizsgáztató szándékú, kollektív bűnbánatra kötelező liberális szóözhénél” kapcsolatban. „...a háború után, tehát már békeidőben” - írja Hornyik „a magyarok elleni szerb megtorlásnak holokausztot túlélt zsidó áldozatai is voltak Újvidéken csak azért, mert ezek a haláltáborokban meggyötört emberek szerencsés megmenekülésük és hazatérésük után anyanyelvükön, magyarul beszéltek egymással utcán, téren, akárhol.” Konklúziója: „A történelem nem a pesti színezetű liberális rögeszmerendszer követelményeihez igazodva történik meg velünk.” S aztán közli mindjárt Csorba Béla levelét is, melyben a jeles délvidéki költő kifejti, miért nem megy a frontra, se az emigrációba, mert: „nemcsak a háború ellen, de magyarságunk mellett is szavazni kell tetteinkkel naponta.”

A második rész esszenciája a *Közelképek* ciklus, amelyben a szerző az általa legjobban becsült, legfontosabb alkotók írásművészetét remek esszékben méltatja, s kiegészíti az írók műveiből válogatott, revelációnak beillő részletekkel. Alkotáslélektani gyűjteménynek is felfoghatjuk Hornyik miniatűr antológiáját, mely gyakran a művészi pálya valamilyen aktuális eseményéhez kötődik. Csuka Zoltán esetében a költővel készített interjú s a vele folytatott levelezés az apropója az értékelésnek. Gál Lászlóra emlékezve a Forum klubjában lezajlott találkozások idézik a „nagy idők” tanújaként is rendkívül szerény és önkritikus öregember anekdotikus történeteit, találkozását Karinthyval majd a hencegő, hazudozó Rákosi Mátyás furfangos leleplezését, megszégyenítését Újvidéken. Hornyik Herceg Jánost megkülönböztetett tisztelettel köszönti *Árnyak* című novelláskötetének megjelenésekor, elemzésében részletesen kitér Herceg írásművészetének erényeire és sokoldalúságára, annál is inkább, mert őt tartja a legjelentősebb délvidéki prózaírónak. Szeli Istvánra úgy emlékezik, mint aki először kalauzolta a gólyákat, vagyis az első éves egyetemi hallgatókat – köztük őt is – a szellemi valóság tájaira „a beavatottak fensőséges taglejtései nélkül”. Németh István a próza olyan jelentős mestere, akinek méltatása nem valamiféle esemény, alkalom függvénye. „Több ezer írása és harminc könyve önismeretünk és világképünk alkotóeleme” – állapítja meg Hornyik, ami azért is fontos, mert a „hajóágyúként elszabadult neoliberalizmus” nemzetellenes lovagjai éppen elegendő támadták az írókat a „magyarkodás” igaztalan vádjával. Juhász Erzsébet *Műkedvelők* című regénye Szentelek Kornélnak és körének állít emléket. Iro-

nikusan induló, de aztán komolyra forduló próza. A látszatlétben vergődő, elveit csak öncsonkítás árán őrző ember sorstörténete, melynek során Juhász szabadon kezel bizonyos tényeket, ám ezt a regény mint műforma, lehetővé teszi számára. Az újságíró és fotós kolléga, Dormán László kiállítás megnyitója a budapesti Néprajzi Múzeumban alkalmat nyújtott Hornyiknak, hogy elmondja: Dormán sorstájképei, cicomázatlan dokumentumfotói a Délvidék háború sújtotta zűrzavarában emlékeztetőül szolgálnak a pusztuló múlttól és a bizonytalan jelenről. A Dudás Károlyról szóló érzékletes portré a Berzsenyi-díj átadásakor elhangzott köszöntés.

Vicei Károlynál viszont álljunk meg egy szóra: Tari István mondta, hogy amit a délszláv háborúk idején a jugoszláviai magyarok átéltek, azt a máshol (bárhon) élő nemzettársak nem élhették meg. Ennek analógiájára elmondhatjuk, hogy amit a kommunista diktatúrákban a bebörtönzött politikai foglyok, netán írók vagy költők átéltek, azt más író-társak még elképzelni is alig tudják, nem is beszélve a szabadság utáni sanyarú mellőzöttségről, tengődésről. Vicei portréjához meggyőző hátteret rajzol Hornyik Tito és a titoizmus leleplezésével. Vajda Gábor halálhíre sok írástudót és olvasót megrendített a Délvidéken: az Aracs elhivatott, megszállott szerkesztője, a délvidéki magyar irodalom mismásolás-mentes, antidoktrínér történetének megalkotója, életének utolsó éveiben arra törekedett, hogy „eddig szinte folyamatosan kendőzgetett beteg lényünket” közelítse meg a „tanulság érdekében”.

Hornyik legszellemesebb íróportréja Kopeczky Lászlóról készült. Szépirói telitalálat *pastiche* formájában, akárcsak az általa már tehetséges fiúként pártfogolt Tari Istvánról szóló pályaelemzése.

A végére hagytam a legjobb barátot, munka-, lakó- és szellemi kötekedőtársat, Podolszki Józsefet, a költőt és esszéistát, újságíró és szociográfust. A *Közelképek* sorozatnak ez az írás az ékköve, egyszerre kisregény, memoár, esszé, verselemző kritika, a délszláv hatalmi játszmák szatírája, saját történet (Képes Ifjúság) és szívből jövő sóhaj a hirtelen elhunyt barát hiánya okán. A millió ábrázolása és a kapcsolat kibontakozása során megismerhetünk egy kíméletlen őszinteségű, teljességre törekvő, csak a minőséget becsülő, alkotó embert, akinek alapállása, hogy a remekmű természetes, a tökéletesre mindig törekedni kell, azért nem jár dicséret, ellenben a hibákat gyomlálni kell. A Hornyik-főszerkesztésében megjelenő Képes Ifjúság tün-

dökléséből és bukásából érzékletes képet kaphatunk az odaáti diktatúra ellehetetlenítő technikájáról. Podolszki lírai fejlődése, verseivel illusztrálva és a barát által inkább csak prezentálva, semmint valamiféle „generatív poétikai struktúraelemzésbe” bugyborékolgatva, magyarázatul szolgálhat, miért keveredett éles vitába a mutatóvanykölteszettel, az új symposionistákkal, a Forum Kiadóval s a Híd folyóirattal, miért akarták elhallgattatni és mi volt az oka annak, hogy az átlátogató óhazai költők se kedvelték. De hát miért is kedvelték volna azt, aki hitte, hogy csak ellentmondásokban fejezhető ki a teljesség, s aki szerint a költő igazsága abban nyilvánul meg, hogy lerúgja magáról a szellemi tespedést, az ócska játszmák megkövetelte jovialitást, a tetszeni vágyást, az irodalmi ripacskodást, a hatalomhoz való dörgölődést, az elvárt mellébeszélést és problémakerülést. A költő Podolszki József a paradoxonokban létező igazság robotosa, varázslója, forradalmára és dalnoka volt. Aztán kiszakadt környezetéből, a dalmáciai Zárába költözött, s csak meghalni jött haza Újvidékre. Néhány kötet maradt utána, meg ki tudja, mennyi kiadatlan írás... Hornyik Miklós élővé varázsolta alakját, megeleveníti sorsát, s reménykedjünk: talán az összmagyar könyvkiadás szégyenerzetét is felkelti a költővel szembeni mulasztás miatt.

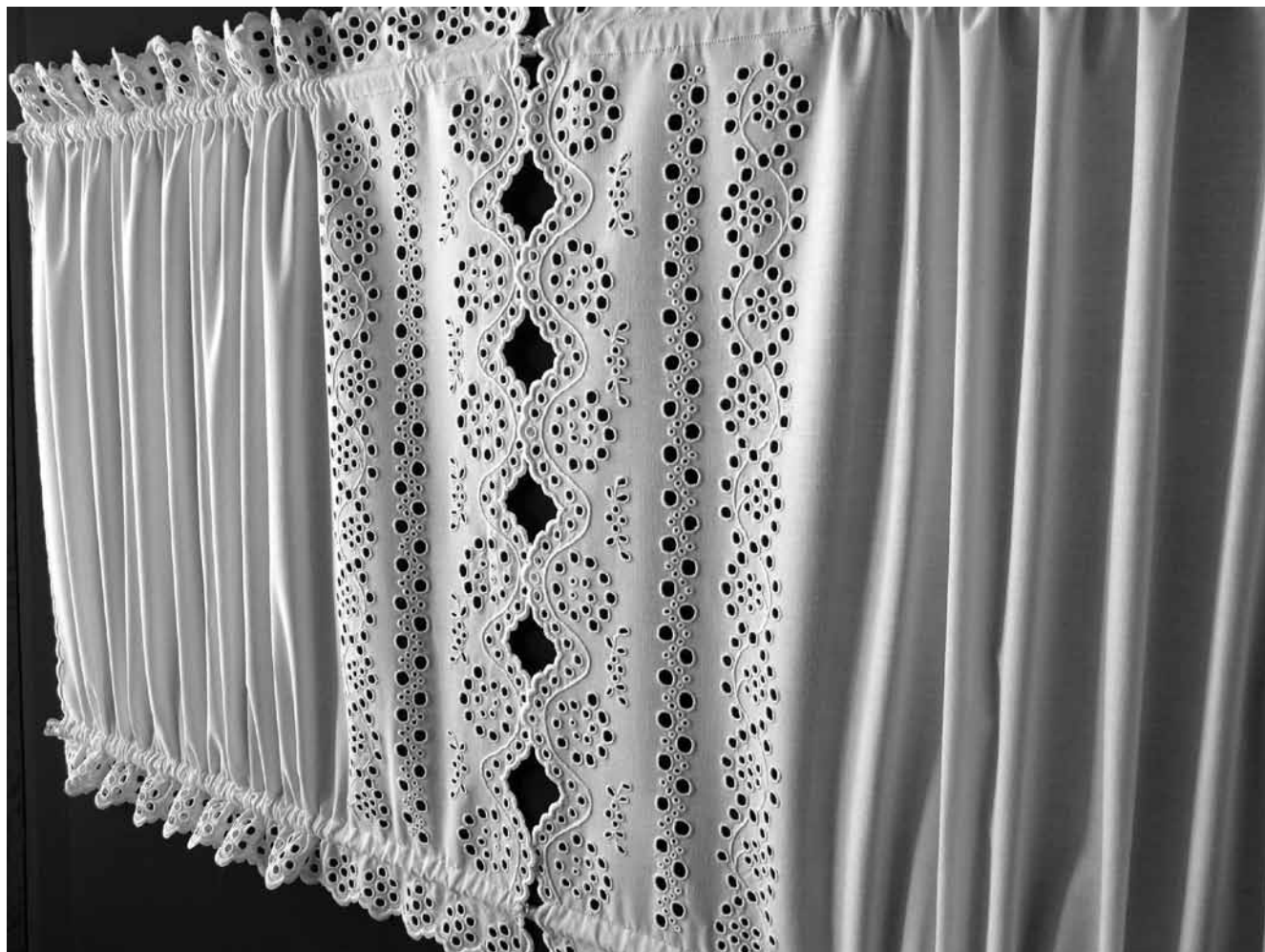
A könyv utószavában matematikai pontosságú szóhasználattal így összegez Sturm László: „A saját tartást kiküzdő személyiség, akárcsak a saját világát megteremtő mű azáltal segít, válik 'jobbító energiává', hogy megszünteti a nyomasztóan ránk telepedő rossz egyeduralmát. Nem úgy, hogy letagadja vagy elbagatellizálja, hanem viszonylatrendszerbe, világba helyezi; ami teljes, kikerülhetetlen valóságnak látszik, arról megmutatja, hogy csak rész, megváltoztatható, megkerülhető, esetleg legyőzhető... Hornyik Miklós etikájának és esztétikájának egyaránt ez az egészelvűség a lényege.”

Csak annyit tehetnék hozzá, hogy amíg ezt a *Délvidéki* könyvet olvastam, otthon voltam benne, nem kísértetek, hanem hús-vér emberek szenvedései és örömei közt vándoroltam, holott azelőtt az ismeretlenség és tudatlanságom homályba burkolt, régen elcsatolt, elrabolt földje volt ez számomra, ahol anyám és nagyanym született, ahol családom felmenői éltek, amíg 1919-ben ki nem űzték őket. De más a gyerekkori mese és más a beavatás a múltba. Hornyik Miklós varázslatos könyve hozzásegített ehhez.

Egyetlen kérdés maradt hátra, a rejtélyesnek tűnő főcím: *Meghasonlásunk története*. Mit is kezdjünk fél évezrede pusztuló országunk töredezései-vel, fogyásával? Ki, mikor, hol hibázott? Miért nem tudtuk kihasználni a ritkán, de mégiscsak adódó lehetőségeket a változtatásra? Miért bukdácsolunk csöbörből vödörbe szomszédaink legnagyobb örömére? Hevítse az egyént a legjobb, legnemesebb szándék, ha alászáll s lelke mélyéig belegondol, ott ücsörög benne a folyamatos, véget érni nem akaró vereségből fakadó meghasonlás. A meghasonlás,

mely annyi félbetört életet, pályát, meg nem valósult alkotói elképzelést, próbálkozást szül. A meghasonlás, ami karonfogva jár a rettegéssel. Meg kell ismernünk ezt az állapotot, alá kell merülni benne és úrrá kell lenni rajta. „Ne féljete!” – üzenté II. János Pál a halála előtt híveinek. Ne féljete az igazságtól!

Nem is történhetett másként, csakis ebben a szellemben írhatta, állíthatta össze Hornyik Miklós ezt a könyvét, mely kézen ragad s magával visz a szembesülésig. (Timp Kiadó, Topolya – Canada-Transatlantic Kiadó, Budapest, 2009)

A Szerkesztő-fejedelem nélkül

Hornyik Miklós (1944–2012) és kora

„...amelyben az megadatott neki.”
(Szelei István)

Újvidékből Novi Sad

Még a magyaréra alatt született Hornyik Miklós 1944. január 12-én, Újvidéken. Bár már ekkor sokan tudták Pesten, Szegeden, Szabadkán és Újvidéken is, hogy a dolgaink rosszul állnak. Egyre rosszabbul. De arra, amit a szerb csetnik-partizánok a délvidéki magyarság ellen elkövettek ez év őszén és '45. január havában, gondolni sem mert senki. A jugoszláv népfelszabadító hadsereg etnikai alapú terror-gyilkosságsorozata a drávaszögi, bácskai, bánáti (bán-sági) magyarok ellen, egyszerre volt Auschwitz és Katyń.

Az előbbi abban az értelemben, hogy teljes magyar családokat és teljes magyar falvakat etnikai alapon irtottak ki bestiális kegyetlenséggel, az utóbbi pedig abban, hogy párhuzamosan osztályalapon ölték és elüldözték a délvidéki magyar értelmiséget a tanároktól a papokig és a mérnököktől az orvosokig. Ezért az 1945/46-os tanévet mindössze három magyar tanárral, köztük Miklós matematika szakos édesapjával, a polgári műveltségű és szemléletű Hornyik János tanár úrral kezdték a magyar iskolák, immáron vörös csillagos, jugoszláv zászló alatt. Ennek ellenére Hornyik Jánosból soha nem lett elvtárs. Nem is lehetett, mert Márai Sándor róla mintázta a polgárt, életvitelével, könyvtárával, tartásával és családjával együtt.

Titograd, a Duna-parton

„Hála” a (mai napig) kollektív amnéziában szenvedő Budapestnek és politikusainak, akik még Szophoklészig sem jutottak el és az 1947-es párizsi békekonferencián is kussoló, kvázikoalíciós magyar békedelegációnak, úgy nézett ki, Magyarország és Jugoszlávia államközi kapcsolatai rendeződnek.

Ékes példa erre a még vértől csöpögő kezű Tito akkori, királyi pompával „celebrált” budapesti látogatása. De nem így történt. A kelet-nyugati hidegháborús helyzet 1948-as kialakulásával együtt vasfüggöny ereszkedett a több mint hatszáz kilométer hosszú magyar-jugoszláv határszakaszra is, Sztálin és „legjobb tanítványa”, az Adán született Rákosi Mátyás által „leengedve”. A Hornyik család, minden délvidéki magyar családdal együtt, Horgostól Temerinig és Lendvától Versecig elsősorban befelé élhette meg a magyarságát, mivel Szeged a teljes és hermetikus határzár miatt messzebb került, mint Kalkutta. Hornyik Miklós úgy végezte el szülővárosában, Újvidéken az elemi iskolát, hogy Magyarországra nem jöhetett át! Már gimnazista, '56 után, amikor először jár olyan országban, ahol többségben vannak a magyarok, a rádió egész nap magyarul szól, az utcán magyarul beszélnek az emberek és minden magyarul van fel- és kiírva...

Jugoplasztika

A '60-as évek elején még élnek és alkotnak a nagy öregek: Herceg János, Majtényi Mihály, Szírmay Károly, Gál László (nevének összekeverése miatt Izrael elutasítja bevándorlási kérelmét) és mások, akik a két háború között indultak az irodalmi pályán. Mögöttük azonban kisebb úr maradt, amit robbanásszerűen töltött be az 1959-ben, az Újvidéki Egyetemen beindított Magyar Nyelv és Irodalom Tanszék első pár évfolyama: Gion Nándor és Utasi Csaba, Gerold László és Bánya János, a fél évig egyetemista Tolnai Ottó és Bosnyák István, (Gobby) Fehér Gyula és Domonkos István és természetesen Hornyik Miklós, aki nemcsak magasságával tűnt ki még ebből a társaságból is. Szinte egyetemista srácként lettek az új hullám alkotói, s végletesen leegyszerűsítve nevezik generációjukat (szerb műszó) az Új Symposion nemzedékének. A történet azért ennél bonyolultabb.

Hornyik Miklós 1966-ban veszi át középiskolai tanári oklevelét, Szeli tanítványként, ami egész életére, írói, szerkesztői, kritikus, irodalomtörténész, hungarológiai munkájára nézve meghatározó lesz. Szeli professzorról így ír: „Szeli István a szellemi valóság tájaira kalauzolt el bennünket, a beavatottak fensőséges taglejtései nélkül. A tudományok s a művészetek határmezsgyéjén járva felvázolta az irodalomelméleti gondolkodás alakulástörténetét, és esztétikatörténeti-művészetfilozófiai összefüggéseket világított meg.óra vége felé már Goethe világirodalom-értelmezésénél tartott, de nem annyira előadásának imponáló tágasága, »szárnyfeszhossza« lepett meg bennünket, inkább az, hogy minden mondatát, minden gondolatát nyomban meg is értettük, egyenrangú beszélgetőtársak módjára” (*Magyar Szó*, 1981. okt.3.). Kár, hogy akkor a délvidéki (vajdasági) magyar egyetemistáknak csak kisebb hányada értette-követte azt a Szeli Istvánt, aki 1969-ben megalapítja a Kárpát-medence egyetlen Hungarológiai Intézetét, Újvidéken. A többség, az internacionalista-titoista Sinkó Ervin, civilben életművész-világpolgár, elsősorban magára fókuszáló, esztétizáló előadásairól gondolta azt, hogy köze van az irodalomhoz és az irodalomtudományhoz. Persze Sinkónak sem lehetett könnyű, magánál magasabb végzettségű (nem tévedés), érettségizett fiataloknak mesélni. Ervin Izidorovics - Babel hívta így Sinkót - ugyanis a Tanácsköztársaságot választotta a matúra helyett, de a magyarokra örökre sértett M. Krleža segített ezen az „apró malőrön”, fölvetette hősünket a Horvát Tudományos Akadémia tagjai közé, s így már mesélhetett az újvidéki egyetemen, előadás címen. Sinkó a hangsúlyt a kozmopolita jugoszlávságra (ami nincs) helyezte, éltette a forradalmi romantikát, szimpatizált az újbaldoddallal (Kassák képében Lukács György) és pártfogója volt minden lázadónak, aki változás címen rombolta a régit, a klasszikust, provinciálisnak bélyegezve azt. Sinkó megszolgált a zágrábi és újvidéki villákat, amit a Tito-rendszertől kapott. A hallgatók közti népszerűségét azzal is növelte, hogy nem buktatott, még ha az óráin el is szundikált a kandidátusnak nevezett jelölt. Kemény szellemű, az egyetemes magyar kultúrát támadó éket hozott létre a Sympo-nemzedékből, akik közben értékeket is alkotva, rombolták a magyar identitást. Ezt a folyamatot vette észre a helyi legrangosabb író, Herceg János, Hornyik Miklós és jó barátja, a később Herceg helyét átvevő Gion Nándor és Pesten Németh

László, valamint Illyés Gyula. (A már halálos beteg költőt ezért támadja majd meg mocskos írásában, 1983-ban Bori Imre.) Herceg lakonikus (ál)kérdésben, ironikusan teszi helyre a *Sympót*: „Jugoszláviai magyarok vagyunk, s nem magyarul beszélő jugoszlávok. Tetszik érteni a különbséget?” Gion pedig azt emeli ki, hogy „a kozmopolitizmus.....elemeivel együtt belopózott valami nyegleség, továbbá a jugoszlávság beteges hangsúlyozása.” Németh László ezt a kártékony folyamatot a magyar irodalom magyar nyelvű irodalommal való degradálásának, leváltásnak nevezte. Mindhárman Hornyik Miklós szívéből-lelkéből beszéltek.

A Magyar Szó Novi Yuesadon

A '60-as évek közepére a háború alatt még álmos Duna-parti kisváros, Újvidék az erőltetett centralizáció miatt a modernség (innen az USA-ra utaló gúnynev), a haladás, az öngazgatás szimbólumává válik. Főleg az elmaradottnak, falusinak mondott, Sympó által gúnyolt, a tömbmagyarság központjában fekvő Szabadkával szemben. Addigra már Belgrád országosan megteremtette a Zágráb – Eszék, a Ljubljana – Maribor, lenézlek alapú ellentétpárokat is.

A friss diplomás, fiatal tanár Hornyik Miklós első munkahelye a *Magyar Szó* című, Újvidéken megjelenő napilap, melynek szerkesztősége, nyomdája az ún. Forum-házban (lap- és könyvkiadó) található, kőhajításnyira a Duna-parttól a Báni palota mögött, a volt Horthy Miklós sugárúton. A házban még a levegő is könyv-, folyóirat- és újságszagú volt. 1966-ra a *Magyar Szó* Közép-Európa legjobb, leginformatívabb napilapjává válik, nem véletlenül nem engedik Aczélék magyarországi terjesztését.

Hornyik a „Szó”-ban tanulja meg az újságírás, a kritika, a nyelvi lektorálás, a szerkesztés, a tördelés minden csínját-bínját. Itt tesz szert olyan igényes, a végtelenségig precíz, délvidéki és későbbi budapesti lezser barátait, íróitársait az örületbe kergető alapos tudásra, hogy azt csak a svájci órák működéséhez lehet hasonlítani. Miklós számára az anyanyelven leírt szó szent, nála nincs, nem is lehet még sajtóhübe sem. Talán csak a legendás előd, Majtényi Mihály ismerhette ennyire a lapcsinálás, könyvkészítés belső-külső folyamatát, mozzanatait. A frász törte ki az embert, ha Hornyik kezében kéziratot látott, ne adj' isten a sajátját, amit javított. A végén már abban sem lehetett biztos az ember,

hogyan írni egyáltalán megtanult. Az már jó jelnek számított, ha Miklós rágyújtott, felet kacsintott, bólintott, s félhangosan annyit mondott: „Te, ez nem is olyan rossz”. Nála ez számított jónak.

A huszonhat éves főszerkesztő

Hornyik Miklós pár év alatt szabályosan kinőtte a *Magyar Szót*. A napilap nem is volt igazán műfaja. Az elmélyült irodalmi, történelmi, társadalomtörténeti tudás, olvasottság ugyan megjelent cikkeiben, kritikáiban, de a napilap huszonnégy órás érvényessége, az örök lapzártá, a folyamatosan termelő „kenyérgyár” jelleg nem a hornyiki világ. Még be sem tölti huszonhatodik életévét, amikor a *Képes Ifjúság* című folyóirat élére kerül. A fiatal főszerkesztő nem csinál ellen-„sympót”, de minden írást a magyar nyelv(terület) felé állít. Nincsenek szélben lebegő vitorlák, s az irodalmi igazodási pont sem Belgrád, Zágráb, Ljubljana vagy Szarajevó, hanem Szeged, Pécs és mindenekelőtt Budapest, ahol azért „jugoszláv modernség ide vagy oda”, létezik fősodratú magyar irodalom. Lapja rövid idő alatt rendkívül népszerű lesz, főleg a gimnazista és egyetemista magyar fiatalok körében, átjut Magyarországra is. E sorok szerzője pécsi főiskolásként olvassa rendszeresen.

Hornyik a katonaidőt pulai hadikikötőben húzza le, majd megnősül. 1972-ben veszi feleségül a jogász végzettségű Csesznyi Katalint, akiben hűség és nagyon toleráns társra talál. Főszerkesztői munkája mellett kezdi „ostromolni” tollal, magnóval és kamerával a klasszikus magyar irodalom csúcsait, s készíti el azokat a riportokat (ma mélyinterjúnak neveznénk), amik irodalmi beszélgetések, magyarságfilozófiai töprengések, kiütkeresések sorskérdéseinket illetően. A névsor lebilincselő: Füst Milán, Déry Tibor, Németh László, Weöres Sándor, Illyés Gyula, Pilinszky János, Örkény István, Mészöly Miklós és a még náluk is nehezebben nyilatkozó, belső emigrációban élő Ottlik Géza. Utóbbira másfél évet szán Miklós, és még portréfilm is készül Ottlikról Attila úti lakásában. („Két jódlámpa bő egyórás használatáért 2000 USA dollárt fizet az Újvidéki Televízió a magyar TV-nek.” H. M.: Angol pázsit, 126.)

Hornyik Miklós ismertsége növekszik mind Pesten, mind otthon. Ekkor válik igazán érezhetővé, hogy ő azokhoz tartozik a Délvidéken, akik a nyelvi együvé tartozást tekintik az egyetemes magyar irodalom fundamentumának. Vannak ilyen emberek és

nem is akármik: Szeli István, Gion Nándor, Pastyyk László, Ágoston Mihály, Penavin Olga, Tóth Ferenc, Dudás Károly... Nem véletlenül veszi oda azonnal a *Képes Ifjúsághoz* a kitűnő bácskai magyar szociográfiát író Dudás Károlyt (ma a szabadkai Hét Nap ny. főszerkesztője), s utalja át Hornyik Dudás első fizetését a Dominó kisvendéglőbe (D.K. szíves közlése). Abba a Kántor Lajos vezette Dominóba, amely a meghasonulás és elhasonulás egyik gátja volt, még a '80-as évek végén is. Évtizedekig itt találkoztak az újvidéki magyar egyetemisták, színészek, újságírók, fotósok és más művész- és szellemi emberek, estéről estére. Nagy szerelmek és borgőzös viták, összeveszések, majd könnyes magyar összeborulások, kibékülések színhelye. Mára már a Dominót is bezárták, más nemzedék nőtt föl azóta. Róluk (is) ír Szeli Miklós: „Lesz-e nekik egy Hornyik Mikijük, aki a /Képes/ Ifjúság főszerkesztőjeként záróra után bekopog a Dominó ajtaján, hogy Lajos bácsi, adjon ki az ifjúságnak néhány sört...”. A diákoknak sört kérő főszerkesztő irodalmi bridzset játszik, mint nagy példaképe és évtizedes levelező-partnere, Ottlik Géza, aki bridzsszakkönyvek fordításából él. A magyar szellemi élet Budapesten az ulti szintjén ragad, sokan verik a blattot, közben a magyar kultúra elveszti csúcsait Kodálytól, Németh Lászlón át, Illyés Gyuláig. Hornyik Miklós a magyar írókkal folytatott „beszélgető kötetei” kétszer is megjelennek (Újvidék, 1982; Bp. 2000). Ez alatt az idő alatt párhuzamosan szerkeszti barátai, kollégái köteteit „angróban”. Közülük talán a legművészebb a *Történő történelem* című Szeli István tanulmánykötet 1981-ből. Ebben az évben jelenteti meg saját kritikáit, esszéit is *Szabálytalan napló* címen.

A Hungarológiai Intézet vége, az ország végorái

Egy hároméves, az újvidéki tv-nél eltöltött „kaland” után, 1979-ben kerül Hornyik Miklós magiszter (egyetemi (kis)doktor) a Hungarológiai Intézetbe, Szeli István igazgató-akadémikus tanársegédjének. Miklós akkor is tanított, amikor nem, ugyanis habitusa, gesztusai, megjelenése abszolút tanáros. Az intézetben eltöltött hét év élete és a jugoszláviai magyarság későbbi helyzete miatt sokkal keményebb, mint ez kívülről látszik. Tito halála (1980. május) után mindenki tudta, hogy változások lesznek, lehetnek. Csak az ideje és az iránya volt kérdéses. 1982-ben úgy nyugdíjazták a Hungarológiai Intézet igazgató professzorát, hogy Szeli nem tudta keresztülvinni

utódigényét, Hornyik Miklóst (Sz. I. szíves közlése). Az új igazgató(k) jugoszlavizálnak, majd az évtized végére el is halatják az intézetet, amelyet már korábban összevontak a Magyar Tanszékkal. Még azt sem akarják észrevenni a túllihegők, hogy ez a Tito-önigazgatás-testvériség-egység szöveg már Zágrábban, Ljubljánában, Szarajevóban, de még Szkopjében is avítnak számít, majd teljesen meg is szűnik. (Volt, ahol már fegyverkezett a nép.) Belgrád úgy „megszerette” az évtized végére Újvidéket, hogy be is szippantotta: a Sinkóba bújó Bosnyák István-nal, a Szerbhorváth Györgyökkel, a jugónál is jugóbb Tolnai Ottóval és a főkomcsi Major Nándorral együtt. Hornyik Miklós alapító tagja a Vajdasági Magyarok Demokratikus Közösségének, egyik írója a VMDK autonómiastrategiájának, de az ellenerek nagysága miatt hiába éneklí százezer torok Szabadkán, hogy Isten, áldd meg a magyart! A Milošević-klán nem tud magyarul és érteni sem akar.

Ennek, a jugoszláviai magyarság számára drámaivá váló kettős folyamatnak a lélektani vetületét, irodalmi szűrletét csak a legjobbak tudják megírni. Gion a *Börtönről álmodom mostanában* és az *Izsakhar* című regényeiben, Hornyik Miklós pedig a szarkasztikus *Angol Pázsit* című, még 1991-ben Újvidéken megjelent sziporkájában láttatja: „megsemmisült középkori falifestményekből, alig érthető egyházi nyelvemlékekből, népi hujjogatókból és lakodalmas gajdokból származtatni egy nemzet géniszát: hízélgés a történelem alatt élő embernek” (i.m., 52.o.). A történelem alatt élő emberek kirobbanó társadalmá a délvidéki magyar értelmiséget, bár katonaköteles korban volt, nem veszélyeztette közvetlenül, még a szerb katonai agresszió megindulása után sem. Nem. A végzős gimnazista-egyetemista gyermekeikre fáj Belgrád foga, ugyanis a közeli horvát városok (Eszék, Vukovár) és Árpád-kori magyar falvak (Kórógy és Szentlászló) ellen kellett a vajdasági magyar fiatalok a jugoszláv néphadseregbe. Magyarok támadjanak magyarokat! A Drávaszögre hét év mély csönd ült. Csak Budapest hallgatását lehetett hallani.

Budapest, a nemzet fővárosa?

A Hornyik családnak, élén a közel ötvenéves családfővel, Budapesten kellett új életet kezdeni. Magukra számíthattak. Hornyik Kati a jogi pályán, önálló ügyvédként kezdett, Csongor fiuk az egyetemen, Miklós pedig egy lapnál. Csoóri Sándor hí-

vására az MVSZ újságjának lett a főszerkesztője, s csinált pillanatok alatt egy Montrealtól Londonig és Érdtől Brassóig olvasható, egyetemes magyar értékeket fölmutató lapot, igen nehéz személyi és anyagi körülmények között. A *Világszövetség* c. sajtótermék az első polgári kormány alatt 1993-ban szűnt meg, a Magyarok Világszövetsége pedig a második polgári kormány alatt, az ezredforduló táján kerül gyanús kezekbe.

Hornyik Miklós már a rendszerváltás előtt is gyakran publikált magyar lapokban és sokan olvashatták míves kritikáit, elemzéseit a jugoszláviai magyar irodalmi folyóiratokban, de országos ismertségre a legendás Chrudinák Alajos vezette *Panorama* c. külpolitikai televíziós magazinban tett szert. A ritmusos-lüktető, egyik legjobb magyar főcímmzene után megjelent egy enyhén őszülő, kedves Úr és elmondta, hogy mi van. Feltűnő jelenség volt és azóta is ritka a magyar televízió(zás)ban, hogy nem racsolt, nem selypített, nem pösztített. Kerek, érthető magyar mondatokban beszélt. Elegáns volt, de nem piperkőc. Tájékozott, de nem kivagyí. Okos, de nem tudálékos. Nálunk törvényszerű, hogy a nemzet fővárosában rövid idő után szétrobbantották a legnívósabb magyar külpolitikai műsort. Hornyik a Várnegyed című kerületi (fali)újság szerkesztője lesz, itt éri az idő előtti nyugdíjazás, miközben a felkent és az azóta is a jugoszláv eszméket hirdető sorra kapják a Kossuth-díjakat, a Széchenyi-ösztöndíjakat, a tanácsadói állásokat – mérhető teljesítmény nélkül. Teljesen mindegy, hogy önmagát miképp definiáló magyar kormányról van szó.

Akadémia utca 16.

Az immáron állás nélküli – mert azért a munka megtalálta, ahogy Barics Ernő, a pécsi egyetem tanszékvezető professzora mondta – szerkesztő számtalan kötetet rendez sajtó alá barátaíét ingyen. Közben Akadémia utcai lakásuk irodalmi, társadalomtudományi, nyelvészeti szalonná válik, ahol jó szót, jó könyveket, jó falatokat, jó bort és jó pálinkát lehet kapni. Szinte „mindenki” előtt nyitva áll az ajtó, aki megüti a hornyiki mércét. A szalon élén és középpontjában egy, Sean Conneryhez hasonlóan markánsan öregedő, magas bácskai úr áll, aki mindezt tudja is magáról, mint a magyar színészkirály, Latinovits Zoltán. Sokan élnek, páran vissza is élnek a Hornyik házaspár határon inneni és túli vendégszeretetével. A nagypolgári

lakás könyvtárszobájában kötetek és könyvritkaságok ezrei borítják a falakat, kényelmesek a fotelok, meghitt a helyi világítás, tűnődőbbek a lányok és az asszonyok. Miklós kínál, tüzet ad, rágyújt, tölt. Könyveket vesz elő, mesél, ha kell, fordít, kedvesen udvarol, kacéran kétértelmű. Mintha minden rendben lenne. Polgári ízlés és létforma, polgári szokások és vendégek. Azt, hogy ki hol dolgozik, hogy van-e a másinak egyáltalán munkája, senki nem firtatja. Istennek hála, van konyha is, támaszkodós asztallal, körbefutós polccal, rajta szódásüvegekkel, kávédarálóval, tálakkal és cserép gyertyatartóval. Régi plakátok a falakon, parasztpolgári tálaló, kockás abrosz, falióra, hamutálak. Egy kis Újvidék: egy kis Dominó. Miklós tudva-tudatlanul egy darabka „hazait” „lopott bele” a Parlament épületétől két háztömbnyire lévő lakásukba, melyben még az előszoba is irodalmi. Falán a „gazda” közös képei a XX. századi magyar irodalom nagyjaival. Innen nyílik a szalon. Van, aki a konyhában soha nem járt.

Tudtuk, de nem hittük...

A *Fénykörben* című Hornyik-kötet 2008-as megjelenését még felhőtlenül ünnepeltük. Amikor azonban 2009 őszén a legjobb Hornyik-mű, a délvidéki könyv (alcímű) *Meghasonlásunk története* c. „enciklopédiája” megjelenik, már tudtuk, de nem hittük, hogy nagy a baj. Arról beszéltünk, ami igaz is, hogy Miklós könyve egyszerre írott és szerkesztett, részletező és nagy ívű, személyes és objektív. Ha valaki arra kíváncsi, hogy mi is történt velünk, mert mi is

lehattunk volna délvidéki magyarok, ha a szerbeken vagy a románokon múlik, akkor elég ezt a bő háromszáz oldalt végigolvasnia. A könyv bemutatása utáni időszakban Miklós erején felül írt még, szerkesztett, fordított és szervezett. Megmentette az *Aracsot*. Csak annyi látszott, hogy már többet telefonált, esemesezett, több elektronikus levelet küldött és kevesebb alkalommal jelent meg személyesen, s rövidebb időt maradt. Belekarolt a feleségébe, fogta szorosán. Új könyveinek címe azonban sokat mondott: *Scott kapitány utolsó feljegyzése, A széttagolt ország* (mindkettő 2011). De nem Ő lenne a szerkesztő-fejedelem, ha nem győzi le a technikát és egy rövid időre az időt, ugyanis megírt még egy könyvet, ami már a szerkesztőségben van, s onnan a nyomdába megy.....

Szent Anna Katolikus Plébániatemplom
2012. február 27. 11h 57'

Az egyházi szertartás után Szersén Gyula szaval, majd Szaniszló Ferenc búcsúztatja Miklóst. Tartja magát, de mélyebben veszi a levegőt. Kosztolányi *Halotti beszédét* mondja. Hátulról Domonkos Laci megveregeti a vállamat és a fülemhez hajol: - Meghalt a Szele Pista bácsi.

Mester és tanítványa. Nem. Mester és mester. Már találkoztak, beszélgetnek. Már rá is gyújtottak. Csak egyszer, csak még egyszer adhatnék tüzet, Uram!

Uraim!

Kurucles, 2012. február 27-én, éjjel

Helyünk a globalizált világban*

Washington helytartói

Mint minden birodalom az Egyesült Államok is céljai megvalósításáért, valamint saját érdekeinek az érvényre juttatásáért küzd a világ különböző pontjain. Ezt a tevékenységet hivatott elfedni az emberi jogokra, és a liberális demokrácia védelmére való - állandó - képmutató hivatkozás. Thomas Melia, az Egyesült Államok helyettes külügyi államtitkára például így fogalmaz: „Az emberi jogok, egy demokrácia átláthatósága olyan közös érték, amelynél nincsenek belügyek, e téren minden egyes ország ügye a másinak is ügye.” (HVG, 2011. december 16.) Szép szólam, csak az a baj, hogy Amerika senkitől sem tűri el, hogy kétségbe vonja az Egyesült Államok bel- és külpolitikai lépéseinek helyességét.

Washington világszerte rendkívül agresszív külpolitikát folytat. Minden jogi és erkölcsi alap nélkül, a legkülönbözőbb módszerekkel próbálja érvényesíteni akarátát a világ szinte minden részén.

Az amerikaiak döntenek el, hogy Magyarországnak éppen demokratikus vagy autokratikus kormányfője van. Ők mondják meg: van-e szólásszabadság, vagy nincs. Érvényesülnek-e az általános emberi jogok Magyarországon, vagy lábbal tiporják azokat? Nagykövetségükön keresztül dicsérik vagy leckéztetik a magyar kormányt. Betekintést akarnak kiemelt bűnügyekbe, konkrét eljárásokról kérnek információt állami tisztségviselőktől. Aktív résztvevői (és részben alakítói) a magyar belpolitikai életnek. Demokratikusan választott pártokat minősítenek szélsőségesnek, és követelik kizorításukat a közéletből.

Hillary Clinton bizalmasa, Charles Gati odáig megy Orbán iránti gyűlöletében, hogy egy polgárháborút sem tart elképzelhetetlennek. Eleni Tsakopoulos-Kounalakis amerikai és az izraeli nagykövet aggodalmát fejezte ki Budai Gyula kormánybiztos tevékenységével kapcsolatban.

Miért? Milyen alapon?

Politikusokat képezne ki, akik majd képviselik az érdekeiket. Bajnai Gordon, Orbán egyik lehetséges kihívója a Hillary Clinton külügyminiszterhez közel álló Center for American Progress nevű szervezet támogatását élvezzi, melynek egyik fő finanszírozója Soros György, az igencsak kétes erkölcsű visszavonult tőzsdei spekuláns.

Miközben demokráciáról meg liberális jogállamról beszélnek, birodalmi helytartóként viselkednek.

Ezt bizonyította Eleni Tsakopoulos-Kounalakis: Alaposan megfontolni című írása is (Heti Válasz, 2011. december 8.).

A szerző az Egyesült Államok budapesti nagykövete, aki írásának elején elismeri, hogy Orbán és pártja szabad választásokon nyert, és azt is leszögezi: „Magyarország demokrácia.” Majd arra emlékeztetett, hogy Hillary Clinton külügyminiszter itteni látogatásakor arra kérte a kormányt, hogy „örizze meg demokratikus intézményeit a szükséges fékek és ellensúlyok biztosításával.”

Ezt követően egyértelművé teszi: „Továbbra is aggódunk.” Arra biztatja a kormányt, hogy „jól fontolja meg intézkedéseit. Számos hiteles hang tesz fel kérdéseket. Megfelelő fékek és ellensúlyok vannak-e az új rendszerbe építve ahhoz, hogy megőrizték a demokratikus intézmények függetlenségét a magyarok eljövendő generációi számára?” A nagykövet megfedekezett arról, hogy húsz éve tudjuk, hogy kik azok az úgynevezett hiteles hangok.

Erre a finoman figyelmeztető és fenyegető levélre Martonyi János külügyminiszter válaszolt. (Alaposan megérteni, Heti Válasz, 2011. december 15.) A túlságosan udvariasra sikerült válaszban a szerző leszögezi: szükségünk van a külvilágból érkező jelzésekre és javaslatokra, már csak azért is, mert az értékeink és eszményeink közösek, amit a NATO és az EU-tagságunk is bizonyít.

A külügyminiszter egyértelműen fogalmaz: „A magyar kormány számára a megváltozott geopolitikai környezetben is egyértelmű, hogy az érték- és

érdekalapú amerikai együttműködésnek nincs valós alternatívája.”

Martonyi János álláspontja hűen tükrözi egy olyan atlantista politikus véleményét, aki mindennél fontosabbnak tartja az Egyesült Államokkal fenn tartott kapcsolatok zavartalanságának biztosítását. Nyilván sokan hiányolják írásából az ország szuverenitásának megemlítését, arról nem is beszélve, hogy a világ újrafelosztásának folyamatában célszerű-e az önfeladásig menő hűség deklarálása egyetlen birodalom felé.

Hogy ez a kérdés valóságos és nem költői, annak bizonyítására idézzük a Mark Palmerrel készített interjút. (Népszabadság, 2012. január 2.) Az interjúalany 1986 és 1990 között az Egyesült Államok budapesti nagykövete volt. Palmer szerint Magyarországot most a legjobb barátai féltik, és még azt sem tartja elképzelhetetlennek, hogy „kidobják őket az Európai Unióból. Ha nem számítanak majd többé demokráciának, nem fogják többé megtűrni őket.” De „ha Magyarország megint Oroszországtól akar függeni, akkor persze jó úton halad.” Szerinte a Klubrádió elnémitása sérti a szuverenitást. De az interjú két legérdekesebb - árulkodó - mondata a következő: 1. „Közép-Európa visszaesése veszélyt hordozna az amerikai érdekekre...” 2. „Ha Orbán Viktor továbbhalad a rossz irányba, újabb, még erőteljesebb lépések történnek majd a megállítására.”

Mondja mindezt egy magát liberális demokratának tartó politikus. Minden kommentálás a túlmagyarázás kategóriájába tartozna.

Január 6-án az amerikai Bloomberg hírügynökség arról tudósított, hogy reális opcióként merült fel egy szakértői kormány felállítása Magyarországon. A hírt az amerikai nagykövet cáfolta, bár hozzátette: rendkívül csalódottak, mert hónapokon át egyeztettek a magyar kormánnyal, de felvetéseik közül Budapest egyiket se vette komolyan. De ez nem jelenti azt, hogy ne kérnék a kormányt arra, hogy fontolja meg újra a döntéseiket. Többször megismételte: Washington szerint súlyosan érintik a magyar demokráciát az orbáni reformok.

Megható ez az aggódás, bár sokkal hitelesebbnek tűnne, ha az USA az MSZP-SZDSZ-kormányok regnálásának idején is ennyire féltette volna a demokráciát és a közélet tisztaságát. De akkor, úgy látszik, más idők jártak. Sokkal könnyebb volt intézkedni: „A szocialistáknak büntudatuk van, és gazsulálnak nekünk. Ez olyan előny, amit csak a bolond hagy kihasználatlanul. A volt magyar kommunisták

úgy adják be a derekukat, mint ahogy annak idején ezt tették a szovjet gazdának. És meglepi őket, hogy velünk mégiscsak könnyebb tárgyalni.” (William Odom amerikai tábornok véleménye.)

Időközben nyilvánosságra került egy videofelvétel, amin Afganisztánban - az amerikai liberális demokrácia nagyobb dicsőségére -, négy amerikai katonára röhögve levizelte a földön fekvő tálib harcosok véres holttestét.

Ilyen egyedeket szabadít a világra Amerika. És ez nem az első eset.

Úgy tűnik Hillary Clintonnak és társainak otthon is akadna elvégzendő feladata. Javasoljuk az amerikai hadsereg kiképzési koncepciójának teljes felülvizsgálatát, különös tekintettel arra, hogy a katonák tisztában vannak-e a humanizmusból és az általános emberi jogokból eredő kötelezettségekkel? Tudják-e mit jelent a halottgyalázás fogalma?

A demokráciáról folytatott vita időszerűtlenné vált.

(Rövidített változata megjelent, Demokrata, 2011. január 18.)

Néhány gondolat a stratégiaváltás szükségességéről

Nyugat- és Észak-Európa gazdasági aranykora a második világháború után kezdődött és a nyolcvanas években ért véget. A szociális piacgazdaság keretei között a piac és az állam szerepe közötti ideális egyensúlyt a globalizáció megszüntette, a korlátok és ellenőrzés nélküli globális tőke, illetve a szabadpiaci mechanizmusok két évtized alatt ismét felidéztek a gazdasági krízis fenyegető rémét. Kiderült: a kapitalizmus nem önfenntartó és nem önszabályozó. A gazdasági racionalizmus megkívánja - a globális szinten is hatékony - új egyensúlyok megteremtését. Ebben mindkét fél érdekelt: a nemzetállamoknak meg kell egyezniük a globalizmus erőivel, illetve intézményeivel. Ma már nyilvánvaló, hogy a szabadpiaci elvek ugyanolyan működésképtelenek, mint az utasításos tervgazdálkodás. Megengedhetetlen, hogy a multinacionális cégek erőfölényüket kihasználva a transznacionális profitszerzés szociális költségeit kizárólag a nemzetállamokkal fizetessék meg, mert ebben az esetben a nemzetállam eszköztelenné és kiszolgáltatottá válik. A globális transznacionális vállalatokkal szembeni ellenállás kétségkívül kockázatokkal járó lépés, de a teljes behódolás viszonylag gyorsan a jövő feléléséhez

vezet. A nemzetállamoknak stratégiai jelentőségű megállapodásokat kell kötni a multinacionális cégekkel.

Ugyanez vonatkozik a különböző szövetségi rendszerekre is. Az Európai Unió mostani válságát, a belső szabályozatlanságból eredő pénzügyi egyensúlytalanságon túl, alapvetően az amerikai érdekeltségű befektetői alapok támadása idézte elő.

A Nyugat legnagyobb problémája, hanyatlásának egyik legfőbb oka az eladósodottság. Becslések szerint az amerikai államadósság meghaladja a GDP 100 százalékát, Európában pedig eléri a 90 százalékot. A világ teljes államadóssága 40 ezer milliárd dollár körül van, ennek négyötöd részét a nyugati államok adósságai teszik ki. A cégek és a családok adósságai értelemszerűen tovább növelik az eladósodottság mértékét. De az eladósodottság csak ürügy: az USA valójában a dollár megvédése érdekében próbálja meggyengíteni az eurót. Az Egyesült Államok vezetői joggal tartanak Kínától és Indiától. Figyelemre méltó, hogy miközben Kína valutatartalékainak 61 százalékát dollárban, az EU-hoz gazdaságilag közelítő Oroszország viszont tartalékai 41 százalékát euróban tartja! Geopolitikailag egyértelmű, hogy Kína és India előtörése miatt az oroszoknak le kell mondaniuk régi tervükről, mert nem terjeszkedhetnek a jövőben Ázsia felé.

Az Európai Unió jövőjét végső fokon a multinacionális cégek kíméletlen profit-maximalizmusa és az ezt biztosító neoliberális gazdaságpolitika veszélyezteti, sértve ezzel a nemzetállamok szuverenitását. Vitathatatlan, hogy a globális gazdaság a nemzetállami politika fölé nőtt. A nemzetállamok külön-külön esélytelenek a szuverenitás helyreállítására, de egy európai szinten jól átgondolt egységes szabályozással korlátok közé szorítható a globális tőke. A legutóbbi uniós csúcstalálkozón a nemzeti önrendelkezésük egy részéről önként lemondó országok ezért akarták megmenti az eurót. Németország és Franciaország ebben a kérdéskörben rendkívül elkötelezettnek tűnik. A teljes szuverenitás fenntartása mindig illúzió volt, de a cselekvőképesség megteremtéséhez szükséges szuverenitás biztosítása elérhető cél.

A nagyhatalmak - Németország, Franciaország, Nagy-Britannia - unión belüli erősebb érdekérvényesítő képessége miatt mára az is nyilvánvaló, hogy az Európai Unió előbb két- majd többsebességűvé vált. A perifériára szorult uniós országok képtelenek megvédeni magukat a tradicionális értelemben vett

Nyugattal szemben. A 2008-ban kirobbant pénzügyi-gazdasági válság azt is nyilvánvalóvá tette, hogy a nyugati országok saját gazdasági életük stabilizálása érdekében bármikor készek az EU perifériájára telepített üzemek bezárására, saját piacaik védelmére, kihelyezett bankjaik cserbenhagyására stb.

Magyarország geopolitikai helyzetéből következően ma is a német és az orosz birodalom érdekszférájához tartozik. Közép-Európa a mindenkor nagyhatalmi erőviszonyoknak kiszolgáltatott térség volt, ahol a nemzeti érdekek védelme soha nem volt könnyű feladat. Az elmúlt húsz év téves helyzetértékelése miatt Magyarország és Oroszország kapcsolatai lényegében formálisnak tekinthetők, míg az unió tagjaként hazánk szempontjából a német gazdaságtól való függés egyre erősödik. Ugyanakkor az már most is látszik, hogy a szomszéd népekkel szembeni nemzeti érdekérvényesítés ezután sem ígérkezik könnyű feladatnak. Reménytelennek tűnő gazdasági helyzetünk jelentős javulásáig az ellenérdekeltek folyamatos támadásaira számíthatunk.

A magyar külpolitikának tudomásul kell vennie, hogy az Egyesült Államok vezetői rádöbbenek a stratégiai túlterjeszkedés veszélyeire és tarthatatlanságára. Ennek következménye az USA fegyveres erőinek kivonulása Irakból. Közép-Európa feladása amerikai szempontból rendkívül racionális lépésnek tekinthető, hiszen a birodalmak bukásának egyik legfőbb oka éppen a túlterjeszkedés: az a helyzet, amikor egy birodalomnak már annyi érdekeltsége és kötelezettsége van a világ különböző területein, amennyinek már nem lehet megfelelni. Nincs mozgósítható erőforrás és eszközállomány a problémák megoldására. Az új helyzetben az Amerikai Egyesült Államok kénytelen lesz újragondolni egész eddigi külpolitikáját, valamint geo- és katonapolitikai stratégiáját. Várhatóan egy kevésbé expanzív, ugyanakkor az ország védelmi képességét növelő - kevésbé költségigényes - stratégia kerül majd előtérbe. A geopolitikai viszonyok átrendeződését egyetlen ország sem hagyhatja figyelmen kívül.

Ebben a helyzetben Magyarország hosszú távú érdeke a Kína, India és Oroszország felé történő nyitás.

Ugyanakkor az is jól érzékelhető, hogy a liberális-globalista erők a pénzügyi-gazdasági rendszer támadása mellett a hagyományos európai értékrend ellen is offenzívába kezdtek. Az utóbbi két évtizedben egyre több támadás éri a tradicionális, európai keresztény értékrendet. A radikális homoszexuális

és leszbikus szervezetek provokatív akcionizmusa lényegében már korábban célt ért: a homoszexualitás, a másság ma már sok helyen nemcsak elfogadottá, hanem különleges értékévé vált. A következő lépés annak követelése, hogy jogilag ne a biológiai, hanem a választott nem legyen érvényben. A nemi összemérés (gender mainstreaming) ideológiája végső soron a család ellen mint természetes közösség ellen irányul. Aligha véletlen, hogy elsőként a német parlament hozott határozatot arról, hogy a tanmenetet a genderideológiához kell igazítani. Arra tanítják a gyereket, hogy szabadon válasszák meg nemüket és partnereiket.

A befogadó kultúra ideológiájának megteremtői és népszerűsítői pontosan tudják, hogy a „befogadás” hosszabb távon az adott kultúra meghasonlósához, egyediségének elvesztéséhez vezet. A befogadó kultúra előbb-utóbb elveszíti nemzetfenntartó szerepét.

Ezek az összefüggések teszik szükségessé és elkerülhetetlenné az óvatosan már megindult stratégiaaválást.

(Megjelent: Magyar Nemzet, 2011. december 27.)

Nemzetek Európája

Balliberális körökben komoly felháborodást váltott ki, hogy egy francia bíróság pénzbüntetésre ítélte két nőt, akik még májusban az arcukat teljesen eltakaró muzulmán öltözékben tüntettek a Franciaországban hatályos úgynevezett burkatörvény ellen, amelyik tiltja az arcot teljesen elfedő nikáb vagy burka viselését nyilvános helyeken. Jellemző, hogy ugyanezen köröket nem zavarta viszont az a törvény, amelyik a keresztény gyökerű Európához tartozó Franciaországban kitiltotta a keresztet az állami iskolákból. A jövőért érzett aggodalmuk szerint Európa eddig minden „idegen” gondolatot magába tudott fogadni, és egyfajta olvasztótégelyként működött. Az „idegenség” hisztérikus elutasítása viszont a gyengeség legbiztosabb jele.

Ezzel a látszólag toleráns és liberális állásponttal mindössze az a baj, hogy történelmietlen és irracionális. Európa soha nem fogadta az „idegen” gondolatokat, ennek a földrésznek a kereszténység és a római jog szabta meg alapvetően a fejlődési irányát. Már a megfogalmazás is értelmezhetetlen, mert mi számít idegen gondolatnak és mihez képest? Az olvasztótégely-elmélet még nagyobb ostobaság. Soha sehol nem működött. Akik még hisznek a libe-

rális hazugságokban, azok olvassák el Gazdag István Az amerikai „négerintegráció” tanulságai című kitűnő elemzésének második részét a Demokrata 2011. szeptember 28-án megjelent számában.

Miért kellene megszüntetni Európa kulturális és etnikai sokszínűségét? Miféle érdekek és értékek miatt kellene felszámolni a nemzetállamokat? Akarják ezt Európa népei? Vagy már ott tartunk, hogy a különböző gazdasági és etnikai érdekcsoportok mindent megtehetnek? Egyre inkább úgy tűnik, hogy a különböző nemzetközi szervezetekben és hatalmi központokban lebzselő szerény képességű bürokraták és egykori bukott pártpolitikusok elszabadult hajóágyúként csapódnak ide-oda, és makognak összevissza.

Miért baj az idegenség elutasítása? Mert az idegen szép? Miért kell szeretni a szokatlant, a furcsát, az ismeretlent és a kiszámíthatatlant? Vannak, akik betegesen vonzódnak mindenhez, ami a szokástól és hagyományostól eltérő, és kifejezetten a nehezükre esik a többségi társadalom és a jogállam normarendszerének betartása. Az identitásvarban szenvedő baloldali és liberális értelmiségiek több mint két évszázada küzdenek a hagyományos európai struktúrák szétverése érdekében.

Miért kellene például bárkinek szó nélkül elfogadni azt a beteges elméletet, mely szerint gyermekének neme korántsem dől el a születésekor, sőt a genderideológia jegyében a gyermekeket gondosan távol tartják a nemi szerepektől, nem téve különbséget kislányok és kisfiúk között.

Kiknek az érdekét szolgálja a nemzeti és a nemi identitás felszámolása? Mi a valódi céljuk korunk forradalmárainak? És miért tűrik el mindezt a még létező nemzetállamok kultúrpolitikusai? Miért nem lépnek fel most már kormányzati pozícióból a magyar- és keresztényellenes politikusok szakpolitikába csomagolt gyalázkodásai ellen? Miért tűri a jobboldal szótlánul, hogy a szocialista Horn Miklós Gábor nevű SZDSZ-es gyermeke az „államtitkári posztot betöltő hadúr”-nek minősítse Hoffmann Rózsa oktatási államtitkárt? Hogy „a kitűnő Vekerdy Tamás jóslatára” hivatkozva azt állítsa: az iskola megbetegíti a gyereket. Az SZDSZ-es szellemiségű intézményekre ez biztosan igaz.

Horn szerint az iskola első éveiben a gyerekek „alapvetően játszani, tanulni, élni tanuljanak.” Így aztán gyorsan utolérnénk az Amerikai Egyesült Államokat, ahol műveletlen, elhízott, ámde játszani szerető gyerekek tömege hagyja el évente az alsó

fokú iskolákat. Ők lesznek a teljesen lebutított amerikai szórakoztatóipar retardált fogyasztói. Azt azért vegyük észre, hogy a hittérítők saját utódaik képzésére olyan alapítványi és felekezeti iskolákat hoztak létre, ahol bizony tanulni kell. Mert a tudás hatalom.

Forradalmárunk attól retteg, hogy jelenlegi tendenciák érvényesülése esetén a magyar oktatásban „a hangulat poroszos lesz, némi avított műmázzal még gusztustalanabbá téve”. (Horn Gábor: Az oktatás torpedórombolója, Népszabadság, 2011. szeptember 19.)

Csak emlékeztetőül: Horn Gábor menóra- és karácsonyfa-szakértő annak a gátlástalan politikai bűnszövetkezetnek volt az egyik vezetője, amelyik - többek között - Magyar Bálint, Pető Iván, Kóka János és Gyurcsány Ferenc aktív közreműködésével reménytelen helyzetbe hozta Magyarországot. Meg kell értenünk végre, hogy a Horn Gábor- és Cohn-Bendit-féléket nem zavarják a tények, illetve az őket cáfoló történelmi fejlemények. A küldetés- és felsőbbrendűség-tudat identitászavarral keveredve tökéletes biztonságot nyújt a valósággal szemben. A hétköznapi élet tényei sose zavarták ennek a szubkultúrának a „tisztánlátását”, ami végeredményben egy önigazoló csőlátás.

Veszélyes jelenség, hogy a pénzügyi- és gazdasági válság közben ma már Európa jobboldali pártjaiban is feltűntek jól álcázott nemzetellenes erők, fantaszták, zöldbe öltözött egykori maoisták stb. Az egységes Európa ábrándja valósággal vonzza a hi-vatásos világmegváltókat.

Ezeknek az erőknek a visszaszorítása a nemzetért felelősséget vállaló minden európai kormány alapvető érdeke.

(Megjelent: Demokrata, 2011. október 5.)

Miért és kik támadják az Európai Uniót?

Az erős Európai Unió lényegében nem más, mint egy új, alakulófélben lévő birodalom, függetlenül attól, hogyan definiáljuk a birodalmakat. Jellegük és nagyságuk rendkívül eltérő, de fennmaradásuk ideje is változó. A birodalmak történetét elemezve, azt gondoljuk, hogy az uniónak elsősorban azért kell valódi, erős birodalomná válnia, mert hosszabb távon csak így képes biztosítani a fehér keresztény nyugati civilizáció megmaradását. E cél eléréséért ugyanis folytonosan más civilizációkkal, más birodalmakkal kell versengenie. Ebből a szempontból az emberiség történetében nincs semmi új: a gyengék,

a megújulásra képtelenek lelépnek a küzdőtérrel, a gazdaságilag erősek és versenyképesek pedig addig uralják a föld egy jelentős részét, míg valamikor valaki le nem győzi őket is.

400-500 évvel ezelőtt a Nyugat legyőzte a Keletet, majd ezt követően szinte az egész világot maga alá gyűrte. Ennek egyik legfőbb oka nyilvánvalóan az volt, hogy „az európai társadalmak gazdasági növekedése és katonai hatékonysága állandóan felfelé ívelt, és rövidesen felülmúlta a többi földrész országait”. (Paul Kennedy: A nagyhatalmak tündöklése és bukása, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1992)

Úgy tűnik, hogy a deszakralizált, pénzközpontú mai világban a valódi ütközetek egyre inkább a gazdasági élet területére tevődnek át, de a haditechnikai fölény és az erős hadseregek jelentősége sem csökkent, mert mégiscsak ezek biztosítják a szereplők valódi súlyát. Kicsit eltávolodva a mindennapok eseményeitől, az egész pénzügyi-gazdasági válság mögött szabályos gazdasági (valuta) háború zajlik, aminek valószínűleg az a lényege, hogy az USA a dollár megvédése érdekében megpróbálja meggyengíteni az eurót, ezen keresztül persze az Európai Uniót is, ezzel csökkentve az Amerikai Egyesült Államokra nehezedő nyomást. Az USA vezetői joggal tartanak Kínától és Indiától, hiszen Kína valutatartalékainak 61 százalékát dollárban tartja. Ellenben az EU-hoz gazdaságilag közelítő Oroszország tartalékai 41 százalékát euróban tartja!

Az Európai Unió eddigi története egyre nyilvánvalóbbá teszi, hogy Németország befolyása a két országrész egyesítését követően rohamosan növekszik. Gazdasági, szervezeti és stratégiai előnye miatt Németország már most is képes nemzeti érdekeinek érvényesítésére. Ez a helyzet például az energiapolitikában is, ahol a németek csak a saját országuk ellátása után gondolkodnak uniós tagállamként. Az EU további sorsától függetlenül nem ismerünk olyan forgatókönyvet, amelyik ne számolna Németország szerepének további növekedésével. Ez a helyzet viszont felébresztheti a múlt kísérteteit, aminek következtében Franciaország és Anglia megpróbálná megakadályozni a német dominancia erősödését. Jellemző, hogy egy brit parlamenti képviselő a napokban arra emlékeztetett, hogy hetven évvel ezelőtt Európában sokan éppen a német dominancia megakadályozásáért vesztették életüket...

Néhány közgazdász szerint az európai válság másik lehetséges oka, hogy Németország gazdasá-

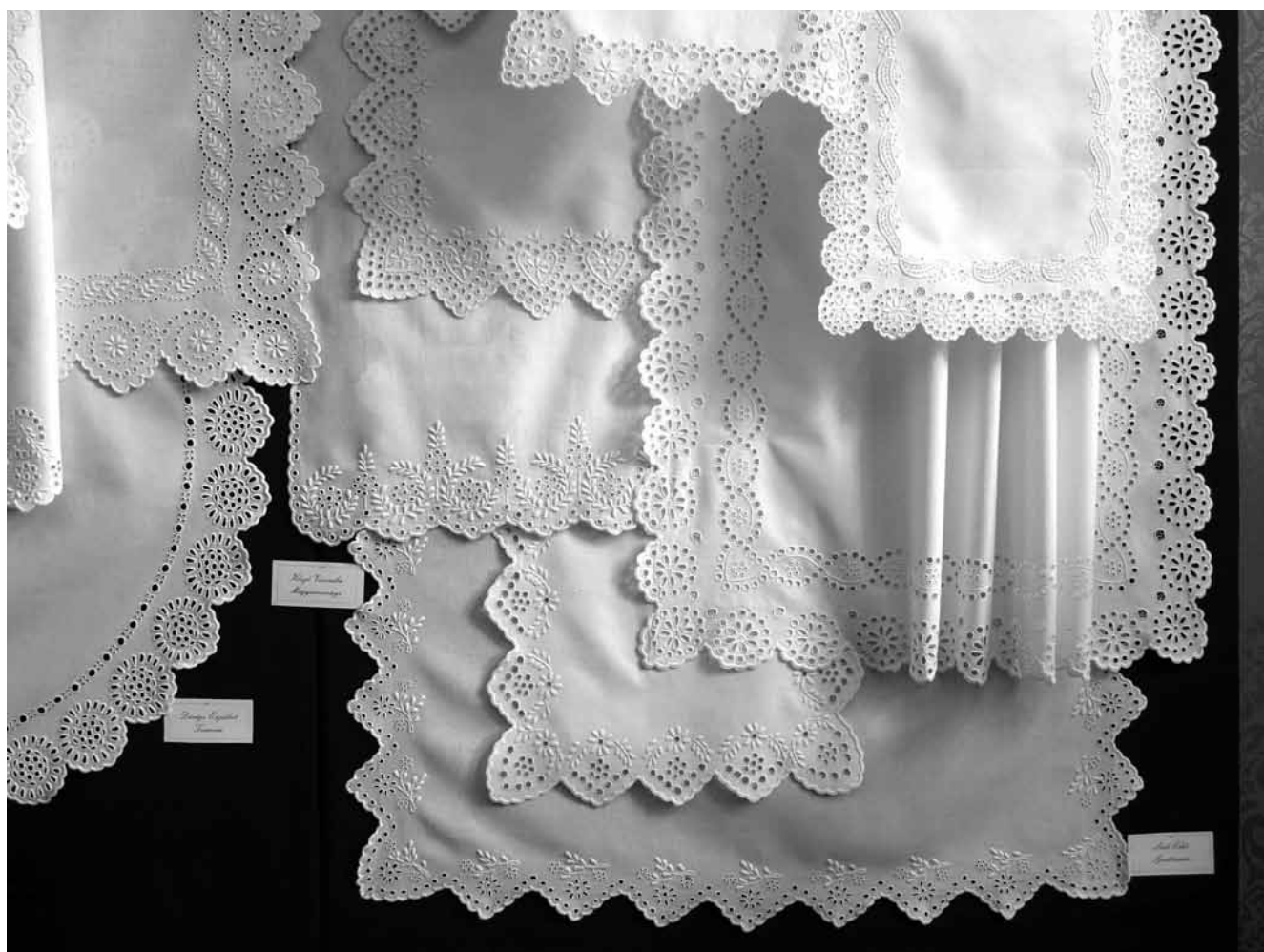
gi terjeszkedése árát a gyenge versenyképességű országokkal fizeteti meg. Az Európai Unión belüli nyílt hatalmi rivalizálás beláthatatlan folyamatokhoz vezetne, ideértve az unió gyors szétesését is. Ebben az esetben Európa-szerte megerősödne a sovinizmusba hajló nacionalizmus, ami eleve lehetetlenné tenné bármiféle komolyan vehető integrációt, racionális együttműködést. Európa számára ezért létkérdés a feszültségek unión belüli megoldása és a további, a gazdaságra koncentráló együttműködés erősítése. Párizs és London - ebből a szempontból - pillanatnyilag megértő Berlinnel szemben, még akkor is, ha a brit miniszterelnök, David Cameron a legutóbbi európai csúcstalálkozón a végsőig elment a brit nemzeti érdekek védelme érdekében.

Egyre nyilvánvalóbb, hogy az Európai Unió soha nem lesz Európai Egyesült Államok, hiszen itt több ezer éves népek, különböző nyelvek és kultúrák

továbbélési igényéről és gazdasági összefogásáról van szó. Ugyanakkor az is érzékelhető, hogy a térség túlélése szempontjából olyan gazdasági integráció szükséges, amelyik lehetővé teszi a versenyképesség megteremtését. De ez nem járhat együtt az európai nemzetállamok megszűnésével, szuverenitásuk teljes feladásával. A zavartalan és hatékony együttműködés érdekében ugyanilyen fontos, hogy közben a tagországok szellemi-kulturális téren megőrizhessék szinte teljes szuverenitásukat. A feladat nehéz, de nem megoldhatatlan. A pénzügyi-gazdasági konfliktusok és válságok nem oldják meg, csak késleltetik a spirituális szféra konfliktusainak felszínre kerülését.

(Megjelent: Demokrata, 2011. december 21.)

** Utolsó nekem küldött e-mail-jében Hornyik Miklós kért ennek az összeállításnak az elkészítésére.*

Mű-tárgyak

Békés dzsihad Madridban

„A világ egyik legjobb futballklubja – a Real Madrid – úgy döntött, hogy leveszi a keresztet a hivatalos logójáról, hogy erősítse a szurkolói bázisát az Európában és a Közel-Keleten élő muszlimok között. A Marca spanyol sportújság szerint erre a lépésre azért van szükség, hogy: *»elkerüljenek mindenféle félreértést egy olyan régióban, ahol a társadalom többsége muszlim«*. A Real Madrid szerint a kereszt eltávolítása egyszerűen az üzlet költsége a globalizált világban. A kereszt eltüntetésére a Real egyik új projektjének megvalósításával párhuzamosan kerül sor, miután a klub egymilliárd dolláros turistaparadicsomot épít egy mesterséges szigeten az Egyesült Arab Emírátságokban.” (A hír a Mandiner nevű internetes fórumon látott napvilágot.)

Talán jelentéktelennek tűnik az eset, pedig nem az, mert beleilleszkedik az egész Európát megfertőző önfeladási hullámba. Önmagában lényegtelen, hogy van-e kereszt egy focicsapat logóján vagy nincs. De a Real Madrid logója a nemzeti korona, ezért az ügy más elbírálás alá esik. Különösen akkor, amikor az iszlám vallás térhódítása Európában egyre erőteljesebb és agresszívebb. Ilyen környezetben különös jelentőséggel bír egy konkrét szimbólum feladása. Az a tény, hogy a nyugat-európai országok az olcsóbb munkaerő alkalmazása érdekében török és egyéb közel-keleti, valamint észak-afrikai (tehát muzulmán) országokból kezdték „importálni” a humán erőforrást, nem vezethet a befogadó országok nemzeti identitásának feladásához.

Az Európában letelepedő – ma már több millió – muzulmán egy része külön városnegyedekben él, és az újabb generáció nem akar sem integrálódni, sem asszimilálódni. Nem hajlandók tudomásul venni a többségi társadalom jogrendszerét, normáit és szokásait. Nem akarják tudomásul venni, hogy olyan országokban élnek, amelyek hosszú évszázadok óta a kereszténységet tekintik magukénak:

hagyományaik, törvényeik, gondolkodásmódjuk és kultúrájuk ebben gyökerezik. Ebben az esetben nem lehet szó hagyományos értelemben vett kisebbségi jogokról, hiszen ők tudatosan, önszántukból váltottak földrészt: tisztában voltak vele, hogy idegen közegbe érkeznek. Ahelyett, hogy ezt tudomásul vették volna, és beilleszkednének a befogadó népek körébe, azonos jogokat, sőt vezető szerepet követelnek maguknak. Sorra emelkednek Európában a mecsetek, és a muzulmánokra sok helyen külön munkajog vonatkozik, tiszteletben tartva a számukra kötelező napi ötszöri ima idejét. A vásárnapi munkavégzésre gondolva megkérdezhetjük: a „keresztény Európában” hol van ez ma biztosítva a keresztények számára?

És akkor még nem beszéltünk arról, hogy kitűnően alkalmazza az általunk, európaiak által sikeresen példaként állított kettős mércét. Ugyanis amíg nálunk példátlan jogokat követelnek, addig náluk a keresztényeknek szavuk sem lehet. Rosszabb esetben halállal (például keresztre feszítéssel vagy megkövezéssel) büntetik a megtérőket, valamint tiltják a templomépítést, az istentiszteletek bemutatását – még az ott dolgozó európaiak számára is. Újabban az ún. „blaszfémia törvényt” (Allah gyalázásának tilalmát) több iszlám országban arra használják, hogy koholt vádakkal és koncepciók perekkkel bárkit halálra ítélhessenek.

Svájc már megérezte a veszélyt, ezért leállította a mecsetek építését. A többi ország történelmi ismeretek hiányában kábultan bambul, sőt – rosszabb esetben, mint most is – még ki is szolgálja a hódító törekvéseket. Ráadásul éppen Spanyolország tagadja meg múltját, amely 1492-ben visszafoglalta a móroktól Granadát, és így megvédte Nyugat-Európát az arab inváziótól. Az iszlám ugyanis ollóba akarta fogni Európát: a Gibraltári-szorosnál és Konstantinápoly felől egyszerre támadott. Nyugaton a spanyolok, keleten a magyarok állították meg őket (1456, Nándorfehérvár).

Kontinensünk ma nemhogy nem áll ellen a hódtásnak, hanem még saját erőit is leszereli, amikor enged a balliberalizmusnak, amely már nyíltan megtagadja a keresztény múltat. A vallásszabadság jegyében elnyomják az ősi hitet, mondván, hogy annak megnyilvánulásai sértik mások – többek között a betelepültek – vallási érzékenységét. Ennek jegyében akarják betiltani a keresztek kihelyezését és viselését, sok helyen a karácsonyfát és magát a karácsonyt is, és ennek jele a spanyol korona keresztjének eltüntetése is: elvtelen behódolás, kicsinyes és öngyilkos kapzsiság, gerinctelen megalázkodás, önfeladás - a pénz mindenhatóságának jegyében.

Valami hasonlót tett Júdás is, sorsát ismerjük; ugyanígy az áruló Hegedűsét Gárdonyi regényéből.

Ráadásul „A klubnak (ti.: a Real Madridnak) a »királyi« címet és a velejáró védnökséget XIII. Alfonz spanyol király adományozta 1920-ban. A korona is ekkor jelent meg a csapat címerén, a spanyol koronának pedig integráns része a kereszt – tehát komoly kérdést vet fel, hogy a Real lépése után meddig is nevezhetik még magukat királyi klubnak, és mikor fogja visszavonni a királyi család a kiváltságlevelet” – írja a Mandiner.

Szomorú, hogy éppen a kontinens egyik legjobb klubja szánta rá magát erre a kizárólagosan üzleti szempontok szerinti döntésre. Ez a csapat játékára nyilván nem lesz hatással, és csak remélhetjük, hogy Cristiano Ronaldo és társai a továbbiakban is keresztet vehetnek pályára lépéskor vagy éppen gólörömbükben.

Sürgősen meg kell szorongatni Franciaországot!

Torontóban tüntetésen tiltakoznak az odaérkezett emigráns cigányok amiatt, hogy a kanadai kormány szigorítani kívánja a menekültstátus megadását, ugyanis Magyarország az észak-amerikai állam szerint biztonságos ország – olvashatjuk a Magyar Nemzet április 24-i online kiadásában. A cigányok kijelentették, hogy az Európai Unió tagállamai nem feltétlenül biztonságosak, mert „a romák joggal érezhetik szülőföldjükön közvetlen veszélyben magukat”. Tavaly decemberben Horváth Aladár arról szónokolt Kanadában, hogy „egy önkényuralmi hatalmi rendszer van kiépülőben Magyarországon, amely sokkal közelebb áll a Jobbik nyilas gyökerekkel rendelkező politikájához, mint az európai keresztény demokráciákhoz.”

Ilyen esetekben üt vissza az alaptalan vádaskodás, rágalmazás és stigmatizálás széles körben bevett gyakorlata. Európa 1999-ben lényegében nem fogadta el a demokratikusan megtartott osztrák parlamenti választások eredményét, mert a szocialistáknak és a liberálisoknak nem tetszett Jörg Haider alkotmányos keretek között működő demokratikus pártja. A nyugati világ blokád alá vonta Ausztriát, egészen addig, amíg 2000-ben az általuk létrehozott testület ki nem mondta, hogy Ausztria egyetlen hatályos jogszabályt sem sértett meg, a blokád tehát jogszerűtlen. Most a 12 százaléknyi mandátumot szerzett Jobbik Magyarországért Mozgalomtól féltik egyesek Európa demokráciáit.

Közben, április 22-én – a franciaországi elnökválasztás első fordulójában – jelentős, mintegy 18 százalékos eredményt ért el és ezzel a harmadik helyen végzett a politikailag korrektnek nem minősíthető, szélsőjobbboldalinak elkönyvelt Nemzeti Front jelöltje, Marine Le Pen. Talán még emlékszünk a nemrég történt, zsidó iskolában végrehajtott mészárlásra is, és a számtalan antiszemita megnyilvánulásra, melyek szintén ebben az országban történtek. Mindez a szélsőjobbboldali eszmék komoran fenyegető árnyékát vetíti előre a forradalom, a felvilágosodás és a szabadság büszke hazájában, és komoly aggodalomra ad okot nemcsak a franciák, hanem az Európai Unió jövőjét illetően is. Éppen ezért kívánatos lenne, ha a magyarországi balliberalis értelmiségiek nem hagynák szó nélkül a történeteket, és nyílt levelekben hívnák fel a világ figyelmét Franciaország fasizálódására, a francia szélsőjobbboldali pártok elleni szigorú fellépés szükségességére. Franciaországban ma már a baloldali, zsidó és liberális családok nem alszanak éjjelente, ugyanakkor a Szocialista Internacionálé hallgat. De nem szólaltak meg olyan mélybaloldali demokraták sem, mint Hannes Swoboda, Martin Schulze vagy Tibor Szanyi. Ferenc Gyurcsányról és Ágnes Hellerről nem is beszélve.

Miért nincs tele a nemzetközi sajtó aggódással, félelemmel és szitkozódással? Vagy Franciaországban még fasiszta is lehet bárki? Mi lesz így Európából? Merre tartasz, Franciaország? Emiatt a nagy hallgatás miatt nem értjük, hogy mi volt a baj például, az időközben sajnos elhunyt Jörg Haiderrel?

Ráadásul Franciaországban mindent elkövettek a szekularizált társadalom megteremtéséért, az erkölcsi relativizmus és a szabadosság meggyökereztetéséért, a nemzeti tudat kiöléséért, az egyházak, a vallás és a kereszténység marginalizálásáért! Fran-

ciaország a deviancia, a másság tiszteletének házája, ahol szinte szegény a többségi társadalomhoz tartozás, a hagyományos társadalmi normák és a tradicionális magatartásformák elfogadása. Ebben az országban nincsenek kisebbségek, itt mindenki francia, azaz a politikai nemzet tagja. Ez már maga a földi felvilágosodás! Az európai liberálisok és baloldaliak ájult csodálattal tekintenek a megvalósult paradicsomra, ahol másutt jogerősen 25 évre ítélt bűnelkövetők lehetnek sztárok, ahol a politikai karriernek nem akadály, ha valaki bevallja pedofil kalandjait, vagy köztudott róla, hogy minden nőre vagy férfire ráugrik. Ezek olyan franciás dolgok.

És most ebben az országban 6,4 millió ember szavazott a Nemzeti Frontra, amelynek már a neve is irritáló, mert mit jelen az, hogy nemzeti? A 68-as marxista és újbaloldali eszméken szocializálódottak számára ez már egy régen meghaladott kategória. Aki ad magára, az zöld, kozmopolita és semmibe veszi a tradíciókat.

A történetek után kíváncsian várjuk a fejleményeket. Mikor kezdődik a nemzetközi elítélő kampány Franciaország ellen? Mikor szólalnak meg a világ zsidó szervezetei? Mikor hívják össze az Európai Parlament soron kívüli, rendkívüli ülését? Mikor jelölik ki a franciaországi helyzetet vizsgáló bizottság tagjait? Mikor kéri számon nemzetközi fórumokon a francia politikai osztály vezető tagjain ezt az elvi-

selhetetlen és azonnal megszüntetendő helyzetet? Mikor kezdődnek vizsgálatok a Nemzeti Front és a többi francia párt közötti kapcsolatokról? Vagy a fasiszmus már annyira megfertőzte Franciaországot, hogy a demokratikus jobboldal és Marine Le Pen pártja között teljes az átjárás? Vagy mégsem? Mi az igazság? Hogyan kaphatott lábra a nácizmus egy zsidó származású elnök vezette országban? A magyar „demokratikus” pártok, az MSZP, az LMP és a DK mikor vonulnak a francia követség elé, hogy kifejezzék aggódásukat a Franciaországban kialakult rendkívüli helyzet miatt? Mikor rendez esti fáklyás felvonulást az egykori SZDSZ értelmiségi holdudvara és az MSZP? Itt az idő! Európa egyik vezető országában 17,9 százalékot kapott egy szélsőjobboldali párt.

Kíváncsian és reménykedve várjuk a politikai korrektség védelmezőinek – az Egyesült Államoknak és az Európai Uniónak – az erőteljes tiltakozását és határozott fellépését a fasizálódó Franciaország ellen. Ez az ország egyszer már kiszolgált a nácizmust. Most ismét a Hitler-barát Pétain marsall szelleme járja be Frankhont, és egy új „Vichy-Franciaország” van kialakulóban. Ez nem maradhat következmények nélkül.

Jó lesz, ha ezt Kanada is tudomásul veszi, és továbbra is óvja a szerencsétlen európai menekülteket.

Láncszemnek lenni a történelemben

Beszélgetőtárs Gubás Ágota

A délvidéki magyarság sorsának alakulásában, megmaradásában milyen felelőssége van az értelmiségieknek? Ezt a kérdéssorozatot indítottuk el folyóiratunk előző számában. Most Andrási Attila rendezővel járjuk körül ezt a kérdést, aki tíz éve a Magyar Kanizsai Udvari Kamaraszínház élén a közösség, a magyarság iránti elkötelezettséggel és felelősséggel teljesíti küldetését.

• Mennyire van jelen a magyar szellemiség a délvidéki magyar színházi műsorpolitikában és mennyire segítik hivatásos színházaink az itteni magyarság nemzettudatának erősödését, azaz a megmaradásunkat?

Hosszas kutakodás után is rendkívül nehéz felfedezni bármilyen olyan jelet, amely arra utalna, hogy a nemzettudat erősítése célja lenne a délvidéki magyar színházaknak. Talán inkább a globalizáció tapasztalható és egyfajta remény Szerbia majdani európai uniós belépésével kapcsolatban, ami valójában egy földre szállt paradicsomként van elképzelve... Ha a jelenünket eredményező múltunknak a bemutatása, a nemzettudat erősítése nem cél, akkor a színházak nem szolgálják létezésük értelmét, ugyanis addig lesznek magyar színházak, amíg magyarul beszélnek itt az emberek, amíg a magyarságtudat van akkora, hogy megtartsa az embereket az anyanyelvükben, ha viszont a közösségi térbe megyünk (mert a színház egy közösségi tér, és a színházba járó közönség az közösségformáló) és ott a mi anyanyelvünkön beszélő színészek folyamatosan ultraliberális darabokban globalizációs értékeket mutatnak fel, tagadván a nemzeti együvé tartozásnak a szükségességét, tehát ilyen jellegű előadásokat nézünk, akkor nyilvánvaló, hogy ez valójában egy fegyverletétel. Kicsit engem a bizánci birodalom utolsó napjaira emlékeztet ez a helyzet, amikor a várost már körülvették a törökök, ostromolták, csak 5000-en mentek ki a falakra védeni,

mert belül már feladták. Tehát akkor már a görögök eljutottak Leonidastól Fanarig, Fanar volt az a kerület, amelyik elsőnek nyitotta meg az utolsó császár eleste után a padisah csapatai előtt a kapukat, és később évszázadokon keresztül olyan fanarióta vezetőréteget nevelt ki, amelyik abból vált gazdaggá, hogy minél több görög váljék törökké, asszimilálódjon. Mi a Magyar Kanizsai Udvari Kamaraszínházal járjuk az egész Kárpát-medencét, mindenhol az elszakított területeken hasonló állapotokat látunk és ez nemcsak a helybéli színházi embereknek a bűne, ez Budapestről volt 20 éven keresztül irányítva, a budapesti szocliberális körök által távirányítva.

• Most sem változott a helyzet a kormányváltás után?

Az anyaországban elkezdődött a változás, de sajnos ezt Délvidéken nem sikerült még felfedeznem, hogy itt bármi ilyen is történt volna.

• Nagy reményekkel néztünk az elé, hogy megalkul a Délvidéki Magyar Nemzeti Színház, az eredeti elképzelést követően azonban már nem merték a délvidéki jelzöt vállalni, Vajdasági Magyar Nemzeti Színház néven kidolgoztak egy elképzelést, de megállt a dolog. Erre hogyan tekint? Milyen elvárásai vannak ettől a tervtől?

Én meg voltam győződve, hogy ez nem fog simán menni, nem fog megvalósulni gyorsan, egyrészt szomorúnak tartom, hogy a délvidéki helymeghatározás helyett a vajdaságit használják, mert ugye a Vajdaság nevet 1848-ig tudjuk visszavezetni, a szerb lázadónak a célja volt itt egy Vajdaságot létrehozni, és most nekünk, magyaroknak szajkózni kell eleink egykori ellenségeinek a célját és magunkra venni ezt mint önmeghatározást, ez már a szolgálai létnek az egyértelmű jele. Én szomorúan veszem tudomásul, ha bármelyik szabad ember szolgaként

éli vagy képzeletbeli az életét, vagy határozza meg önmagát. A másik dolog, hogy itt olyan erőviszonyok vannak, hogy az ún. szakma (és ez a szakma sokszor elvesztette már a hivatásjellegét, ami deszakralizálja az egész tevékenységet) egyszerűen nem akarja a Délvidéki Magyar Nemzeti Színházat, mert akkor a pénzelosztásban nem tudják, hogy ki milyen viszonyban lesz, egyrészt féltik az állami támogatásukat, másrészt jelenleg bebetonozott helyzetben vannak a színészek, tehát az alkalmazottak kirúghatatlanok, és ha egy új struktúra áll fel, akkor nagy valószínűség szerint éves szerződések lesznek, ami nyilvánvaló, hogy egy egzisztenciális bizonytalanságot okozna. Ez egészen biztos, hogy jelentős visszatartó erő a színésztszadalamban. A politikát nem igazán tudom megítélni, hogy viszonyul ehhez, de azt fájdalmas ostobaságnak tartom, hogy a szabadkai színháznak, egy gyönyörű régi patinás építménynek a helyére egy ótvar, katasztrófális szegény kerül - ami nem amiatt szegény, hogy ott áll be nem fejezetten, hanem amikor befejezik és ráteszik az i-re a pontot, ez akkor lesz a legnagyobb katasztrófa mindannyiunk számára, akik még emlékszünk, hogy nézett ki az eredeti. Az a terv, hogy vállalkozóknak adják ki a város központi terén lévő színházat, hogy hollywoodi gagyi katasztrófákkal bombázzák a lakosságot, öt vagy hat mozitermet képzeltek el itt, és abban lesz egy színház is... Egy ilyen környezet már meg is határozza annak a színháznak a milyenségét.

Tehát mindenféleképpen szánalmas a kultúrának a deszakralizálása, ha piaci körülmények közé teszik ki. Nem lehet a templomot és a piacot összemosni. Mindannyiunknál nagyobb ember üzte ki a kufárokat a templomból - tehát a kultúra szentélyéből is ésszerű lenne ezt a kufárszellemet kiűzni.

Itt azonban sokkal mélyebb a gond, nemcsak a színházról van szó, hanem a kisebbségi politikáról is. Amikor a vezető magyar párt minden önkormányzatban (és egy kisebbség számára az önkormányzatok a fontosak) veszített a választásokon, amikor a magyarság 30 százaléka nem ment ki szavazni - bár a magyar miniszterelnök személyesen jött el, hogy kampányoljon -, ezek után nyilvánvaló, hogy ezt az eredményt legjobb esetben is szomorúnak vagy gyászosnak lehet nevezni. De ha ez a politikai vezetés nem tűz az emberek elé célokat, nem olyan célt, hogy most még 5 utcát kibetonozunk és még három embernek adunk munkát, mert persze betonozzanak ki 50 utcát és háromezer embernek

adjanak munkát, de ez nem cél. Cél a szabadság, az egyenrangúság. Tehát akkor, amikor kedves szerb barátaink azt követelik, hogy az észak-kosovói szerbeknek területi autonómiájuk legyen, akkor a mi politikai vezetésünknek természetesen természetesen kellene támogatni ezt a szerb törekvést, mert jogos kérdés, de kellő tisztelettel azonnal fel kellene szólítani a szerb elnököt és a szerb politikai vezetésket, hogy ők valójában akkor számíthatnak arra a jogos területi autonómiára, ha Szerbia területén nekünk mindazt megadják, amit maguknak kérnek, hiszen itt senki nem akadályozza őket, hogy a délvidéki kisebbségeknek megadják azokat a jogköröket, amit a saját kisebbségükké szakadt népüknek követelnek. Ha viszont a mi politikai vezetésünk ennél kevesebbet követel, akkor már a vezetőink is elismerik, hogy másodrendű emberek vagyunk, és ezzel csak erősítik azt, amit mi magunk is megélhetünk mindennap, hogy egy apartheidben élünk, ami-ben mi magunk játszunk a színes bőrűek szerepét.

- A VMSZ választási szlogenjében és választási programjában csakis Vajdaság autonómiája szerepelt és állandóan azt hangoztatják, hogyha Vajdaságnak jobb lesz a gazdasági helyzete, több lesz a jogköre, autonómiája, akkor a kisebbségnek is jó lesz.

Én mindig nagyon nagyra tartottam, nagy értéknek tartottam a derűlátást, ez a hosszú életnek az egyik titka, tehát azok az emberek, akik őszintén, nem megjátszottan hisznek ebben, bizonyos, hogy hosszú életű emberek lesznek, hiszen a tapasztalati valóságban megélhető ború, az órájuk nyilvánvalóan nem hat. Én ezt életidegen feltevésnek tartom. Még a valamikori Délvidéken - ahonnan még a németiséget sem űzték ki (a két világháború közötti időre gondolok), ahol még a betelepítés nem volt ennyire jelentős, mint ahogy most, bár akkor is megvolt, ahol az itt élő népek még őrizték azt a kultúrát, amit a monarchiából hordozunk magunkkal mi, akiknek a dédszülei is itt vannak eltemetve -, akkor még elképzelhető lett volna, hogy ennek a területnek az autonómiája az itt élő népeknek boldogulást hoz. Most viszont '45 után folyamatosan tart a Balkán - egy másik civilizációs kör, egy másik civilizációban nevelkedett lakosságnak a betelepítése, ez olyan jelentősen változtatott ezen a vidéken, hogy egy 67 százalékos többségű szerb területen azt képzelni, hogy megoldódnak a magyarok, hor-

vátok, szlovákok, ruszinok gondjai - ez legjobb szavakkal, diplomatikusan mondva - illúzió. Ha két lábbal állunk a földön, akkor vérlázító ostobaság. Tehát itt a legésszerűbb követelés a kisebbségi többségű területeknek a területi autonómiája....

- Ha nem kérik, nem követelik, akkor kitől várjuk a megoldást?

Ha nem követelik, akkor elszánták magukat arra, hogy a sorsára hagyják az összes itt élő kisebbséget, elszánták magukat arra, hogy belátható időn belül az utolsó magyar is elköltözik innen, és gondolom, hogy el fognak költözni a horvátok is, a szlovákok is, mindenki. Tehát itt véget ér a mi történetünk, ha ezek között a jogi keretek között maradunk. Ugyanis mind a Demokrata Párt - a Haladókat én egyáltalán nem említem, ők őszintén hirdetik, amiben hisznek, csak én úgy gondolom, hogy a demokraták is ugyanabban hisznek, Koštunicáról felesleges beszélni – mind az összes szerb párt valahol így vagy úgy Vasa Čubrilović nyomdokain jár és etnikailag tiszta Szerbiát akar. Ezt be nem látni, egyszerűen ostobaság – nem tudok rá más szót használni. Különjogokat kell kérni, Európában létező jogokat. Vegyük a dél-tiroli németek példáját, ott az adók 90 százaléka helyben marad. Jöhet egy olasz rendőrnek Dél-Tirolba, de csak azután, hogy a bázeli egyetemen lerakja az elképesztően magas szintű német nyelvvizsgát és addig maradhat ott, amíg egy helybéli nem akar rendőr lenni. Mert az autonómiatörvényben az is benne van, hogy bírának és rendőröknek helybélieknek kell lenniük. Az adó nem Rómába vándorol, hogy onnan majd valamit visszaadjanak, hanem helyben marad 90 százalékban. Én most arra kérek minden közigazdászt, könyvelőt, hogy számolja ki: Észak-Bácskában és a Tisza menti magyar többségű területen mennyi adót fizetünk be egy évben? Számolja ki! És azt is számolja ki, hogy mi történne, mennyi pénz maradna, ha 90 százaléka helyben maradna. És mit lehetne azzal tenni - s akkor még nem beszéltem a bányakincsről, mert nem túl sok, de igen jó minőségű olaj van ezen a területen, ami meg kellene, hogy illesse az itteni lakosságot.

De nézzünk más példát, nézzük a belgiumi németekét, akik 1918-ban lettek Németországtól elcsatolva. Hatvanezren vannak. És bár Belgium királyság, nem lehet azt mondani, hogy tagköztársaságokból, hanem föderális egységekből, tehát a

flamand, a vallon, a főváros és a német föderális egységből áll. Szövetségi állama van Belgiumban hatvanezer németnek. Mi még mindig jóval többen vagyunk, hogyan követelhetnénk kevesebbet? Nézzük meg a baszk, a katalán autonómiát vagy a finn törvényeket: hogyha 5 százalék svéd él egy finn faluban, akkor a postásnak és minden állami alkalmazottnak tudnia kell svédül, a finn hadseregben külön svéd egység van, svéd vezényleti nyelvvel, saját zászlóval - hogyan követelhetünk kevesebbet? Miért lennénk mi kevesebb jogra érdemesek? Ehelyett arról szól egy délvidéki választás, hogy meg kell nyernünk ezt vagy azt a várost, mert akkor a város kezében lévő vállalatokat megkapjuk és az embereinknek tudunk munkát adni. Nem a gürc, nem a verejték a felemelő, hanem ha kell, a kockázat, a bátorság.

- Politikai stratégiára gondol?

Politikai stratégiára. Politikai stratégiáról beszélek, de én itt a Délvidéken a vajdasági magyar pártok részéről csak politikai taktikával találkozom. A történelmi VMDK volt a legutóbbi, amelyik stratégiával rendelkezett. Ha elfogadom azt, hogy Délvidéken a jelenlegi vajdasági magyar politikai pártok stratégiával rendelkeznek, és nemcsak taktikával, akkor attól tartok, hogy az a kitelepítés és az asszimiláció stratégiája. Bár ezt nem feltételezem, mert nem áruokról van szó, itt egyszerűen a fától nem látják az erdőt, nem látják a mindennapi gondtól – jóindulatú feltételezés ez számomról – a mindennapi gondtól nem látják azt, hogy az egész erdőt át kell látni, és azt a területet, amin az erdő van, és nem elég azt a fát, vagy azt az ágat, amibe éppen csimpaszkodnak. Természetesen meg kell szerezni a várost, de tősgyökeres szabadkaiként fáj a lelkem, ha arra gondolok, hogy tegnapig és lehet, hogy holnap is egy messziről, Koszovóról szalasztott pizzafutár ül abban a székben, amelyben a városházát építő polgármester is ült. Szégyen-gyalázatnak tartom, tehát meg kell tartani, persze, a várost, de ennél több kell, ennél sokkal több kell az embereknek. Az embereknek egyenjogúság kell, az embereknek álom kell, hogy ezt elérhetjük. Nézzék meg: azzal, hogy Orbán Viktor miniszterelnök úr, ha kell, erőteljesen is ragaszkodik ahhoz, hogy az államadósság csökkentve, letörve legyen és menjünk neki annak az erőnek, amely világméretű, és az a célja, hogy

adós legyen mindenki: adós és bérabszolga – és ezt szabadságnak hirdesse.

- Ehhez nagy bátorság kellett, lehetne róla példát venni és itt is fölvenni a harcot...

Igen. Az itteni politikusok nézzék meg, hogy mennyi vért, verejtéket követelt ez, és ennek ellenére milyen hosszasan stabil a támogatottság és az elkötelezettség a magyar lakosságban, hogy valójában ettől a rabszolgaságtól, amibe szándékoltan húzták bele a hazaárulók, szabaduljon, tehát nem lehet állandóan csak a tömeg gyengeségére játszani.... és ha már az imént idéztem a Megváltót akkor, idézem ismét: Nem csak kenyérrel él az ember, persze kenyér nélkül nem él, nem marad meg. De mindenféleképpen a kenyéren túlmutató célt kell felvázolni. Sehol ilyen cél nem látható.

- Segítene-e az, amit Tőkés László kezdeményez: európai szintre vinni a kisebbségi autonómiák kérdését és így a Kárpát-medencei magyarság területi autonómiájának kérdését is?

Egészen biztos, hogy segít. Tőkés László egy kitűnő példa, egy férfiember, akiben mersz is van. Magyaroknak lenni annyit jelent, merni. Eleink ezer éven keresztül úgy tartották fenn az országot, hogy mertek. Nem lehet gyáván fennmaradni. Tőkés László személye és cselekedetei példaértékűek, ez teljesen egyértelmű. Viszont rendkívül fontos, hogy egy totális és teljes kultúrpolitikai váltás történjen. Nem akkor történik a győzelem, amikor egy ország katonaságát leverik, nem amikor elfoglalják az országát, a győzelem akkor teljes, amikor egy ország lakossága elkezd a legyőzői fejével, szemével nézni önmagát és hirdetni azt a hazugságot, amit legyőzői a fejébe ültettek. Akkor válik szolganéppé egy nemzet.

Ha már van Magyar Nemzeti Tanács, ha már van valamilyen kultúrstratégia, akkor ennek a célja mindenféleképpen az összetartozás-tudatunknak a teljes, tudatos, erőteljes, kizárólagos erősítése kellene, hogy legyen. Mindenféleképp nézzük meg, hogy mi a magyarságtudatunk? Az, amit Arany János, Petőfi Sándor, Gárdonyi Géza, Jókai Mór megalkotott hatvan-hetven év alatt. Ha most megnézzük az egyedüli magyar Nobel-díjas írónak, Kertész Imrének a szerepét, hogy ő a mi magyarságtudatunkban milyen helyet vagy szerepet foglal el, vagy mennyire építő vagy sem, nem lehet összehasonlítani. Már a

nyugatosokat sem lehet összehasonlítani ezzel a pár névvel. Mi azért vagyunk magyarok, mert leírták az Egri csillagokat, mi azért vagyunk magyarok, mert volt Arany Jánosunk, Petőfi Sándorunk ... Ezt kell újrateremteni az anyaországban, a Délvidéken, Erdélyben, a Felvidéken, Kárpátalján - ismét vissza kell térni a magyar múltra, foglalkozni kell vele, meg kell találni azokat a témákat, történeteket, amelyekből drámákat, regényeket lehet írni.

- Itt tértünk vissza a színházhoz, mert itt is a nagy magyar írók, akár a múltbeliek, akár a jelenkoriek, hiányoznak a délvidéki magyar színházból...

De én ezt általánosabbra venném, mert a délvidéki színház pont olyan, mint a magyar színházi élet. Elképesztő, hogy Budapesten 30 ezer ember alszik kinn mindennap az utcán. Nincs egy előadás, amely erről szólna. De mindenfajta lila köd, félrebeszélés, halandzsa, azt öntik a színházak. Nem véletlen ez, mert célzott a közösségi tudatnak a megsemmisítése, a közösség atomizálása, ami annyit jelent, hogy minden személynek csak saját magával kell foglalkoznia, semmilyen közösség nincs, így lehet legyártani a rabszolgát, aki még idióta is. Aki elszalad, felveszi a kölcsönt a banktól, éhbérért dolgozik, és közben annak örül, hogy mennyire szabad.

Én most pár előadást néztem a POSZT-on (Pécsi Országos Színházi Találkozó – a szerk. megj.), és az esetek többségében nagyon nehéz volt a nézőtérben bennmaradnom ... sokszor ragyogó színészek vannak fenn a színpadon, lényegében egy feketemisén. Egy jól megrendezett feketemisén. És nemcsak a fesztiválokon van ez így. Ha az ember bemegy valamegyik pesti színházba, szintén ugyanez van. És sajnos ugyanez van a délvidéki színházakban is. Vannak jó példák is, mint a Makrancos Kata a Kosztolányi Színházban, az egy követhető, tanulságos és jó előadás volt, mondott pozitívumot is – úgyhogy kivétel is van. De sajnos ezek csak kivételek. Most lehet, hogy hazabeszélek, de őszintén mondom, az udvari kamarán kívül nincs olyan színház, amelyik felvállalja a jelenünket eredményező múltunknak a színrevitelét, amelyik felvállalja, hogy kötelességünk járni a falvakat, járni a magyarok lakta területeket, kötelességünk a nemzettudatot erősíteni.

- A Tanyaszínház is ezt tűzi programjára, de vajon megvalósítja-e csak azzal, hogy elmegy ezekre az eldugott területekre, ez elég?

Az az igazság, hogy a legutóbbi tanyaszínházi előadást tavaly néztem és egészen ledöbbenő volt. Egyrészt örömteli volt nézni Becsén vagy Péterrévén, ahogy jönnek a családok apró gyermekekkel, és a gyerekek elől ülnek, és ahogy várják az eseményt, hogy jön a Tanyaszínház... És elkezdődött az előadás: rögtön valami egészen választékos, sokrétű és igen ordenáré káromkodással kezdődött és folytatódott. A gyermekek ott körülöttem, mert én is az első sorban kaptam helyet Bicskei István barátommal, döbbenten néztek, hogy „Ja, hogy ezt így szabad?” Pontosan látszott, hogy otthon ezt tiltják. A színpadon meg ez a dicséretes. Tehát a Tanyaszínháznak nem elég elmenni, ha elment, nem rombolni, építeni kell, ha rombol, inkább ne menjen, ha aberrációt terjeszt, ha a profanum vulgusnak az élő megjelenítője, akkor ne menjen. Akkor menjen, ha épít.

- A jobbítás szándékával mit javasolna az itteni színházi embereknek szem előtt tartva, hogy a kisebbségi sorsban számtalan igényt kell kielégíteni?

Mindenféleképpen a repertoárnak 30-40%-át kellene hogy képezzék azok az előadások, amelyek a kisebbségi sors, az elszakadás, az etnikai kizsárolás vagy irtás politikájáról szól. Nem lehet több, nem ésszerű, ha több, de ennyinek kellene lenni. Nagyon határozottan kellene az itt élő emberek sorsával foglalkozó témakör. Egyetemes úgy lehet egy téma, ha nagyon is lokálissá válik. Ez az, amit el is lehet vinni máshova is, ha jól megvan fogalmazva. De mindenféleképpen ezt a kizsárolottságot, az etnikai kizsárolás politikáját érdek elvinni. A másik az, hogy azonnal abba kell hagyni csak a Délvidéken gondolkodást. Egyetemes magyar tér van, egyetemes magyar játéktér van. Az újvidéki főiskolán végzett színészek nagyon ésszerű, hogyha elmennek Győrbe, Debrecenbe vagy Székesfehérvárra játszani. Úgy nagyon ésszerű, ha az anyaországból vagy Erdélyből hoznak vendégszínészeket ide egy-két évadra, tehát egyszerűen a magyar kulturális teret egységessé kell tenni. Az, ami kötelező lenne, az az, amit a Szabadkai Népszínház azelőtt tett. Én emlékszem, még alkalmam volt menni a Népszínházzal, tavasszal, ősszel nagy esemény volt a falu életében, jön a színház. Persze oda egy megfelelő repertoár kell, de az nem egészen biztos, hogy kizárólag a leggagyibb bulvár, katasztrófa az, mert,

hogy ez falu, és ott feltételezhetően csak ostoba emberek élnek - ez nem igaz, mindenhol igény van színvonalas drámákra is és persze musical-ekre, vígjátékokra is. De viszont a saját történelmünkéből is írathatunk vígjátékot, hát ott van például Károlyi Mihály szerepe, az egy nagyon szomorú, de kétségkívül egy vígjátéki figura, ha azt vesszük, hogy ő komolyan gondolt mindent, amit mondott, az már egy kabaré.

- Talán a Magyar Kanizsai Udvari Kamaraszínház készül egy ilyen darab színrevitelére?

Gondolkodunk róla...de most ebben az évben nem ezt fogjuk tenni...Arra számítunk, hogy sikerül intézménnyé válnunk. Mi nem határon túli, hanem határok nélküli színház vagyunk, ugyanis ebben a pillanatban a Délvidéken egyesületünk van: Magyar Kanizsai Udvari Kamaraszínház mint egyesület. Az anyaországban non profit kft. vagyunk, s remélem, hogy eljutunk oda, hogy a Felvidéken és Erdélyben is legyen udvari kamara – ez mindenféleképpen célunk. Másképp kell gondolkodnunk. Igazolvánnyal járjuk át a határokat, Nyugat felé még határ sincs. Tehát egyszerűen itt összmagyar térben kell gondolkodni és összmagyar sorsot kell felvállalni. De ebben specifikusan, sajátosságosan délvidékinek kell lenni, temperamentumosnak és jogkövetelőnek. Én nem tudom magamban elválasztani a szabadságra törekvést, az egyenrangúságra törekvést és a művészetet. Nem tudok felvonulni egy elefántcsonttoronyba és pusztán az eterikus szépet művelni, erre én nem vagyok alkalmas. Nekem a színház egy közegben él és abban a közegben kell, hogy valamit tegyen, vagy nem.

- A kritikusok szerepét is szeretném, ha megvilágítaná. Létezik-e a délvidéki színházi életben reális színházi kritika, befolyásolják-e ezt csoportérdekek, és ha igen, akkor mennyire?

A jelenlegi kritika a kommunizmusban létező kritikából nőtt ki, és nagyon sokszor személyre lebontva is ugyanazok végzik. Én egyáltalán nem hiszem, hogy szakmai kritika létezett a kommunizmusban, mély meggyőződés, hogy a tudat irányításának egyik eszköze volt. Az én mély bizalmatlanságomból származik, mély meggyőződés, hogy a kritika az praktikusán egy ilyen szocliberális politikai irányvonalnak a szolgálatában áll és a tudat irányításának az eszközévé zülleszt mind az irodalmat,

mind a színházat vagy a filmet, tehát nem hiszek a független színházkritikában.

• Ki kéne nevelni egy új generációt? Csak van-e, aki ezt megteszi?

Új nemzedéket kellene kinevelni, de olyan nemzedéket, amelyik lelki értékeket is ismer. Én abban bízom, hogy Magyarországon nagyon sok iskola egyházi kézbe került, ott kitűnő tapasztalatok vannak, az onnan kijövő diákok már nem profánok, már nem az a lezülött, rossz értelemben amerikanizált kamaszcsoecsélék. Tehát van esély a másfajta nevelésre, olyan nemzedékeket kell kinevelni, amelyek megvásárolhatatlanok, mert a színház mindig valamiféle távirányítása a tömegnek. Például elmegyünk Erdélybe Wass Alberttel. Péter Ferenc kedves barátom kimegy a színpadra és elkezd mondani Wass Albert csodálatos szövegét, és a székelyek azt mondják, hogy ilyen színház kéne nekünk minden héten - és a székely asszony megkérdezi a barátnőjét, hogy „Te félsz még? Mert én már nem félek!” Reményeink és céljaink szerint félelmet oszlatunk és

közbátorságot hozunk vissza. Tudatosan, szándékoltan, vállaltan és hirdetetten, mert szabadok csak bátran lehetünk – mi ezt tesszük. Kereken tíz éve. Amikor viszont a színház csak magánproblémákkal foglalkozik (persze, ezekkel is kell, mert nem lehet egy színházi programot, a kőszínház programját összeállítani kizárólag az előbb említettek-ből), de amikor ilyenek egyáltalán nincsenek, és kizárólagosan magánproblémák, réteg-gondok, hajlamproblémák, szenvedélyfüggőség vagy hajlamfüggőség szerepel a darabokban, akkor atomizálódik a közösség, mindenki elhiszi, hogy csak ezek a gondok léteznek. És ekkor megszűnnek azok az összekötő kapcsok, amelyek a jelenleg élők között vannak, de sokkal fontosabb dolgok is megszűnnek. Megszűnnek azok a kapcsok, amelyek bennünket eleinkhez és utódainkhoz kötnek. Mi magunk, a jelenleg élők, megszűnünk láncszemnek lenni a történelemben. De mi a történelem? A történelem Isten megmutatkozása az időben. Ha mi megszűnünk láncszem lenni Isten megmutatkozásának az időben, akkor valahogy kiesszünk abból a világból, amit teremtett.

Responsabilitatisokrácia – a felelősségi automatikus cenzus

Csodálkozom.

Azon csodálkozom, hogy egyik balliberális hírportál sem hördült fel és nem szemlészte Fejér Dénes barátom kitűnő írását, amely az Aracs 2012/2. számában látott napvilágot.

Ha szemlészte volna, üzleti sikert hoz szabadkai barátainknak ez az írás. Javaslom, hogy a jövőben jusson egy-egy példány ezen szerkesztőségeknek is, magam vállalom a kézbesítési feladatot.

Kényes a téma, hiszen politikailag nem korrekt már a felvetés sem. A munkásmozgalom, a nőmozgalom, a neoliberalis erők legnagyobb vívmányát, az egyetemes és általános választójogot érte Dénes bátyám részéről támadás. Természetesen ettől a támadástól nem rengett meg az európai demokrácia fékek és egyensúlyok rendszere, de méltán világitott rá arra a tényre, hogy ez a rendszer alapjaiban hazugságra épül.

Az első és lényeges hazugság annak hangoztatása, hogy a demokratikus választások eredményeit mi magunk alakítjuk, hiszen teljesen szabadon arra a pártra vagy jelöltre adjuk voksunkat, akinek programja közel áll hozzánk, elveivel azonosulni tudunk, céljait követendőnek tartjuk. Ez nagyon szép lenne, de Fejér Dénes is jól látja, mindannyian tudjuk, hogy ez nem így van¹. Dolgozata ezért születhetett, gondolatai ezért motoszkáltak oly régóta a fejében, és nem a kirekesztés és néppusztítás szándéka rejlik a leírtak mögött, hanem az őszinte és jobbító szándék, amellyel valóban igazságossá tehető a népakarat.

A második hazugság az, amelyet még Winston Churchill indított cinikusan útjára, hogy a demokráciának sok hibája van, de egyelőre nincs jobb társadalmi berendezkedés ennél. Ez a lustaság és a szellemi restség alapvetése, hiszen eleve felment a kereséstől, sőt, oda jutottunk, hogy a szélsőségeség, netán a diktatúra-pártiság, horribile dictu a faszálódás bélyegét ütik arra, aki ebbe nem nyugszik

bele, ezt megkérdőjelezi, esetleg kutatja a fejlődés lehetőségeit. Olyan ez, mint a liberális gyereknevelés: növekedése során nem is kell foglalkozni a gyerekekkel, amikor felnő, még azt is el tudja dönteni, hogy fiú lesz-e vagy leány. A mi időnkben ezen gondolkodni még a tanácsstalanságot, az „azt sem tudom, hol vagyok”-érzés közbeni állapotot értettük ez alatt, manapság ím, más jelentést nyert! A liberális pedagógusnak pedig így semmi dolga, csupán majd a tévéhíradó bűnügyi híreinek fiatalokú elkövetőin kell szörnyülködni...

Miért nincs igaza Dénes bátyámnak? A 2011-ben kelt dolgozat gyengéjét ő is érzi, meg is írta a 2012-ben betoldott két bekezdésben. Én mégsem az erkölcsi kategóriát hiányolom az egész eszmefuttatásból.

Pár napja jöttem meg a Délvidékről, könyvet szándékozom kiadni a Szerémség elsüllyedőben lévő magyar világáról. Ott találkoztam egy fiatalemberrel, akinek ugyan nem tudom, hány pont jut Dénes bátyám kvalitokráciás rendszerében, de nálam maximális pontszám kerül a neve mellé a közösség iránti felelősségtudat és -vállalás szempontjából. Nézetem szerint ugyanis a demokratikus szavazáson való részvétel és döntés nem annak függvénye, hogy nekem, individuumnak jobb legyen, hanem a szerint adom szavazatomat, hogy az ország és a nemzet boldogulása szempontjából melyik pártban és jelöltben érzem az igazi tenni akarást és elhivatottságot. Melyik jelölt érzi magáénak Szabó Dezső gondolatát: Minden magyar felelős minden magyarért! Maurer Oszkár borász mindezen túllép: nem csupán választói jogával él, hanem közössége, nemzete iránti kötelességét is érzi, és e közösség érdekében cselekszik, amikor a lassan eltűnő magyarság életén vállalkozóként is próbál segíteni. Vállalkozása embereknek, családoknak ad megélhetést, kulturális törekvéseivel az ott élő emberek

¹ E megállapítás igazolására elég az európai uniós választásokra gondolni.

mindennapos életérzését segíti pozitív irányba fordítani, mindeközben kutatja, megismeri és megismerteti környezetével ennek a fájdalmasan szép, régi magyar vidéknek a történelmét.

Nem tőle tudom, hogy cserkészcsapat szervezésével sikeresen próbálta beindítani Nyékincán – a Nyék törzs ősi szálláshelyén – és Herkócán a magyar nyelv oktatását. Oszkár barátom egyre elhíresülő borát még nem kóstoltam, de gyanítom, hogy ízében érezni fogom a helyi cselekvés zamatát is.

Családom egyik közeli tagja hat elemit végzett, lelencgyerekként nőtt fel egy alföldi faluban, és onnan elindulva, életét végig egyszerű emberként dolgozva, gyermekeket nevelve, környezetem egyik legolvasottabb embereként érkezett a mába. Thomas Mann, Szolzsenyicin, Babits Mihály – és most hosszú névsor következhetne – műveinek értő olvasójaként őt Dénes bátyám rendszerében 5 pont illetné. Kis nyugdíjasként sem tudta semmilyen politikai erő eltántorítani a meggyőződésétől, ami szerint mindig szavazott: az ország és a nemzet érdekét tudatosan szeme előtt tartva. Jól ismerjük ezt a fajta embert is, szavunk, szólásunk is van rá: megvan a józan paraszti esze.

E két példa alapján arra a következtetésre jutottam, hogy a ma érvényben lévő demokratikus játékszabályok rendszerén egy ponton változtatnék oly módon, hogy még neodemokratikus-liberálbolsevik elemzők sem tudnának rám támadni az éppen érvényes furkósbottal: egyszerűen megszüntetném a

kampányolást. Hallom a hivatásos aggódókat, akik életérzésként nézik idiótának a választópolgárt, hogy akkor mikor tudják a pártok és a jelöltek eljuttatni a választókhoz a programjukat? Akit érdekel a közélet, aki nem fékek és egyensúlyok maszlagában gondolkodik, hanem a jogok és kötelességek pontos ismerete és felelőssége szerint alakítja az életét; igen, fontosnak tartja a családot, közösségeként éli meg a nemzethez tartozást, a magyarságot, foglalkozik a gyerekeivel, nem veri az asszonyt; annak van módja és érzéke négy évet tájékozódni és gondolkodni, cselekedni: melyik politikai erő az, amely valóban a közjóért kész tenni, és nem pusztán a tűzoltóból tombolanyereményeire fáj a foga.

Elgondolásom szerint tehát a köztársaság elnöke kiírná a szavazást, ez felhívás formájában, a szokott módon, plakátokon megjelenne, és innentől kezdve a politikai elitnek semmi dolga nem lenne a körömrágáson kívül. Boldogult nagyanyám elégedetten bólintana: olcsó és nem ráz! Aki érzi a közösség és az utánunk jövő nemzedék iránti felelősségét, érdeklik a közügyek, az elmegy az adott napon és leadja szavazatát. Aki pedig az egész cécóban a saját *pillanatnyi* boldogulását látja, az ötszáz forintot, a hideg virslit és a meleg sört, úgy fogja magát érezni, mintha elmaradtak volna a választások, de ezt is ki fogja *heverni*.

Mert az mégsem járja – azt az európai kutyafáját –, hogy az a képviselő nyerjen választást, aki hamarabb ér oda a választóhoz a fél kiló száraztésztával! És ebben bizony, Dénes bátyámnak igazsága nagyon!

Vissza a jövőből III.

Mini sci-fik

Találkozás Moszkvában

2025-ben, nyolcvan éves koromban szerető családom befizetett egy moszkvai társasutazásra. Mivel Budapest és Moszkva között repülőgép már régen nem járt, két napig utaztunk a gőzmozdonnyal vontatott szerelvényen, kicsit fárasztó volt, de legalább láthattuk a 2015-ben ismét kikiáltott Szovjetunió gyönyörű tájait. Csapnál a határőrök és a vámósok is nagyon kedvesek voltak, csak a fiatalokról szedték le a farmernadrágot és vették el tőlük a mobiltévé. A szállodában kaptunk fekete teát és fekete kenyeret, majd látogatást tettünk a GUM áruházban, ahol vettem a dédunokáknak matrisoska-babát és az unokáknak valódi orosz mustárt. A sorállás közben sikerült néhány egyszerű szovjet elvtárssal is szóba elegyednem, bár őket egy idő után elvezették. Most, hogy ismét közös a szovjet-magyar határ, mindenki boldog, meg is köszönte az idegenvezetőnk a nagy burgonyaszállítmányt, amellyel Moszkva segített az éhező magyarokon. A Vörös téren megtekintettük Lenin és Putyin közös mauzóleumát, sajnos, fényképezni nem volt szabad, viszont nem kellett sorban állnunk, a külföldieket mindig előre engedik, mint régen. A Kreml fala mellett elsétálva két toprongyos ember magyarul köszönt ránk, nyilván meghallották beszélgetésünket. Kiderült, ők is magyarok, régi szovjet tányérsapkákat, kitüntetések és Putyin-szobrocskákat árultak. Az egyik férfi hórihorgas, szemüveges, lassú beszédű volt, a másik alacsonyabb, erősen pislogó, mindig mosolygó, ami ritkaság a Szovjetunióban. Csak később súgták meg nekem, hogy történelmi találkozás volt, hiszen maga Gyurcsány és Bajnai elvtárs volt, akivel néhány szót válthattunk. Azt mondják, nemrég kaptak

engedélyt arra, hogy Szibériából Moszkvába költözhessenek, de mivel semmihez sem értenek, így csak emléktárgyak árusítására kaptak engedélyt. Most zárom soraimat, a levelet még ellenőriztetnem kell az illetékes hatóságnál, de őszintén remélem, még viszontláthatom szeretett hazámat, a Szovjet-Magyar Szocialista Népköztársaságot.

Széchenyi időgépe

1860. áprilisának elején a döblingi elmeszanatóriumban gróf Széchenyi István bizalmas beszélgetésbe bonyolódott egy ápolttal a gyönyörű parkban. Nem először folytattak eszmecserét, hiszen Dvorák úr, a feltaláló kiváló sakkozó volt, és állandóan hóna alatt hordta sakk-készletét, készen arra, hogy bárkivel megmérkőzzék, akár a parkban cirkáló titkosrendőrökkel is. Dvorák úr sakkozás közben találmányairól is beszámolt, és a gróf hálás hallgatóságnak bizonyult, mert a felét sem értette annak, amit a cseh férfiú rossz német-séggel előadott. Annyit azonban megértett, hogy Dvorák hosszú évek óta valamiféle időgépen dolgozik, melyhez a tébolyda igazgatósága minden segítséget megad, mert a feltaláló családja nagyon generózusan támogatja a szanatórium működését.

A feltaláló izgatottan tájékoztatta a grófot, hogy komoly áttörést sikerült elérnie: a gépe egyelőre csak állóképeket közvetít a jövőből, de már egészen jól kivehetőek az épületek, sőt az emberek is százötven éves időtávon belül. A gróf méla nyájassággal követte a feltalálót a műhelybe, ahol egy tükörlapra vetítve valóban érdekes látvány tárult szeme elé.

- Ez itt Pest-Buda látképe, ha nem tévedek, 2009 áprilisában – magyarázta Dvorák. – A

gróf úr láthatja a Dunát, amott a Lánchíd, de még több is épült, igen csúfak, ha nem sértem meg vele.

Széchenyi elérzékenyült, amikor felismerte a hidat, életének egyik legfontosabb művét, bár nem egészen úgy festett, ahogyan ő megálmodta. A feltaláló állított valamilyen kapcsolón, most még nagyobb panoráma tárult fel, hatalmas, kaptárszerű képződményekkel. Először gabonátárolóknak tűntek, de az ablakok és erkélyek azt valószínűsítették, hogy emberi hajlékok, talán börtönök voltak az építmények.

- Milliom ember is lehet Pest-Budán – rebegte a gróf. – Nem tudunk kissé közelebb menni?

A cseh megint elforgatott egy fényes rézkereket. Most már egészen apró részletek is mutatkoztak a tükörlapon. Rengeteg szekér, ló nélkül, mocskos utcák, nem magyar ruhát viselő, szomorú emberek, telefirkált falak, rengeteg szemét, és fák, bokrok szinte sehol.

Odakint a titkosügynökök megpróbálták belesni az ablakon, de nem észleltek semmi gyanúsat.

Gróf Széchenyi István megveregette Dvorák úr vállát, majd lakosztályába vonult és sűrű pipafüstbe burkolózott.

Másnap, 1860. április 8-án pisztolylövés dördült Döblingben.

Krisztus után 2500

A marslakók, akiknek létezését a tudomány évezredek óta vitatta, csak az emberség teljes kihalása után merészkedtek vissza a Földre, melynek valamikor ötszázezer éve elindították fejlődését. A nukleáris háború után az egykor oly gyönyörű bolygó gyászos képet mutatott, életnek semmi nyoma nem volt, a kataklizmában minden víz elpárolgott a Földről, úgyhogy egyes marsbéli tudósok arra a téves következtetésre jutottak, hogy ezen a bolygón soha nem is volt, nem is lehetett víz, sőt élet sem. Az akadémikusok és az amatőr csillagászok, történészek és régészek között egyre élesebb és hevesebb vita bontakozott ki, úgyhogy a Mars Nagytanácsa tényfeltárási expedíciót küldött a Földre, nem csupán robotokat, melyeket egykor a földlakók azono-

sítatlan repülő tárgyakként értékelték és tisztelték. A korábbi expedíciók során viszonylag pontos térképek készültek a Földről, így nem okozott különösebb nehézséget, hogy éppen egy kontinens közepén, a legnagyobb, kiszáradt folyó medrében szálljon le az űrhajó. A tudósok munkába állították gépeiket, és hamarosan kiderült, a Kárpát-medencében értek földet, a Duna völgyében, egy régi főváros romjai felett, melyet egykor a bennszülöttek Budapestnek neveztek. Az évszázadok során a folytonos homokviharak elfedték a romokat, de a vizsgálatok során rábukkantak egy mélyen fekvő alagútra vagy tárnára, mely egészen a folyóig vezetett. A tudósok szerint a tárna a háború előtt készült, hogy menedéket nyújtson a lakosoknak, de a régészeti munka során nem találtak emberi maradványokat, csupán ismeretlen rendeltetésű, hatalmas gépeket, melyek valószínűleg az alagutat fúrták. A marsbéli nyelvészek számára nagy rejtélyt jelentett egy felirat, melyen az állt: 4. METRÓ, talán a bennszülöttek negyedik világvárosa, metropolisza lehetett a világégés előtt. Egyes vélemények szerint az alagút kultikus célokat szolgált, talán itt áldozták fel a járat alapítóját, akinek nevét ugyancsak megőrizte egy felirat: DEMSZKY, bár az is lehet, hogy ez az őslakók átokformulája volt, akárcsak egy másik, félig elszenesedett rovás, mely egy másik istenségre, valami BAMCO-ra utalt. Az akadémiai vita jelenleg is tart.

A láthatatlan ember

A pszichiáter rosszkedvűen nézegette a páciensét, és arra gondolt, ha nem restelné, ő maga is lélekgyógyászhoz fordulna, annyira elviselhetetlen már ez az élet Magyarországon. Sójajtott egyet, és legbölcsebb ábrázata felöltve megkérte a beteget, foglalja össze panaszának lényegét. Kovács úr, a hatvanöt éves, nyugdíjas tanár lesütött szemmel kezdett mondókájába.

- Doktor úr, én a feleségem biztatására jöttem el, bár őszintén szólva nem hiszem, hogy bárki is tudna rajtam segíteni. Tudja, én nem vagyok bolond.

- Hát persze, hogy nem – válaszolt a pszichiáter nyájasan. – Folytassa, kérem!

- Szóval az a helyzet, hogy én láthatatlan vagyok.

- Valóban? – sóhajtott a pszichiáter.

- Nem mindig, doktor úr, például most nem. Ön lát engem, semmi kétség. De számtalan esetben azt tapasztalom, hogy láthatatlan vagyok.

- Meséljen!

- Nos, például az utcán megyek, és belém ütköznek, fellöknek, a járdán kerékpározó emberek elől félre kell ugranom, akárcsak a gyalogátkelőn az autók elől. Ha néha beülök a régi Škodámba, kifejezetten halálfélelmem van. Nem adják meg az elsőbbséget, leszorítanak. Csak egyetlen magyarázat lehetséges: láthatatlan vagyok. De máshol is hasonló a helyzet. Bemegyek valahová ügyeimet intézni, vásárolni. Nem fogadják a köszönésemet, senki sem néz rám.

- Ezeket a dolgokat csak mostanában tapasztalta?

- Főleg mióta nyugdíjas vagyok. De az igazat megvallva tanári pályám során is néha éreztem ezt. Beléptem az osztályterembe, és a tanulók észre sem vettek. A tanáriban, amikor az értekezleten béremelésről vagy jutalmazásról esett szó, láthatatlanná váltam. Azok a régi barátaim, akik karriert csináltak, meggazdagodtak, nem ismernek meg az utcán.

Az orvos homlokát ráncolta. – Nézze, Kovács úr, beszéljünk nyíltan, mint férfi a férfival. Sajnos, ez sajátos magyar betegség, mely a korral jár. Felírhatok önnek valamilyen nyugtatót, de a tudomány jelenlegi állása szerint ez a fajta láthatatlansági szindróma nem gyógyítható.

Kovács úr lassan felállt, kotorászni kezdett a zsebében.

- Hagyja csak, uram! – mondta a pszichiáter, akinek ősz haján megcsillant a napfény. – Magam is szenvedek ettől a bajtól. Legalább mi, láthatatlanok tartsunk össze!

Sarkosan fogalmazva

2016-ban, amikor Törökország is csatlakozott az Európai Unióhoz, számos kényes kérdés merült fel, hiszen ez volt az első iszlám ország a közösségben. Törökország egyebek

között csak azzal a feltétellel vállalta a tagságot, ha törvénybe iktatják az örmény népirtás állításának szigorú tilalmát, a holokauszt-tagadás büntetésének mintájára. A felvétel után azonban a törökök újabb követelésekkel álltak elő, például az európai történelemkönyvek revízióját igényelték, mivel azok a törökökre nézve súlyosan sértő és kirekesztő állításokat tartalmaznak. A „mohácsi vészt” különösen fájlalták, mivel a törökök valójában felakarták szabadítani a hitetlen gyaurokat, akik kitörő lelkesedéssel fogadták a muszlim sereget, mely megszabadította őket a királyok, főurak és főpapok kizsákmányolásától. Átadták mindazon könyvek és filmek listáját is, melyek sértik a hagyományos török-magyar barátságot, ezek között első helyen szerepelt a kifejezetten uszító Egri csillagok. Az Európai Parlamentben heves vita bontakozott ki az ügyben, de a nyugati tagállamok, ahová nem jutottak el a török felszabadítók, végül is zöld utat adtak a török követeléseknek. Így aztán a jelzett művek indexre kerültek, a magyar cenzúrabizottság elnökévé Lendvai Ildikót választották, a történelemkönyvekben pedig a „mohácsi vész” kifejezést „mohácsi győzelemre”, azaz mohácsi viktóriára változtatták. A magyar országgyűlés balliberális képviselői egyöntetűen törvénybe iktatták az uniós határozatot, és egyperces néma felállással emlékeztek meg a mohácsi viktória török áldozatairól.

Rizsinfluenza

A világ legnagyobb gyógyszergyárainak képviselői szokott helyükön, egy svájci menedékházban találkoztak újra, teljes titokban. Megtárgyalták a sertésinfluenza terjedésének eddigi eredményeit, és elégedettségüknek adtak kifejezést, hogy fellendült a szérumgyártás. Az is siker volt, hogy a világsajtó elhitte, a vírus esetleg egy észak-kínai vagy orosz laboratóriumból került ki. De a gyógyszergyáraknak a jövőre is fel kell készülniük, nem ülhetnek a babérokon. Volt már kergemarhákór, madárinfluenza, most valami újat kellene kitalálni. Valaki felvetette a halinfluenzát, de hosszas vita után lemondtak az ötletéről, mert ez nem valószínű, hogy világjárvánnyal fenyegetne, hiszen számos országban alig fogyaszt

tanak halat. Végül meghallgatták Erwin Steiner professzor javaslatát, aki a rizsinfluenza veszélyét tartotta legalkalmasabbnak a profitnövelésre. „Igaz, hogy eddigi kutatásaink szerint a növények nem lehetnek influenzások, de erősen dolgozunk rajta, és közel vagyunk a megoldáshoz. Különben sem szükséges bizonyítanunk a rizsinfluenza jelenlétét, elég, ha nem zárjuk ki a lehetőségét. A rizstermelés majd visszaesik, a rizsrészvényekkel együtt, ezeket mind felvásároljuk, majd bejelentjük, hogy a rizsinfluenza a vártnál enyhébb lefolyású volt. Sajnálatos módon néhány millió ember éhen fog halni, de ez járulékos vesztesége minden tudományos áttörésnek.” A nagy világkonszernnek képviselői elégedetten tértek haza, mert a világválságból is meg lehet találni a kiutat kellő előrelátással.

Kétéltű emberek

Gyermekkorom egyik kedves olvasmánya volt Alekszandr Beljajev A kétéltű ember című regénye, a belőle készült szovjet filmre is jól emlékszem – nyilatkozta New Yorkban Gianni Vitelli olasz professzor 2011-ben, aki izgalmas cikket közölt a Nature and Science című lapban a mesterséges kopoltyú, illetve az embrionális korban kifejlészthető emberi kétéltűség kérdéséről. Egy szabadalom ugyan már védte a mesterséges kopoltyú technikai ötletét, de a genetikai illetve embrionális beavatkozás a világ országainak nagy részében szigorúan tiltott tevékenység volt, így Olaszországban is. Dr. Vitelli Japánban akarta egy előadás után bemutatni az első kétéltű embert, de nagy sikerű előadása után nyoma veszett. Vitelli működését a tudósok többsége sarlatánságnak minősítette, különösen azon elméletét, hogy a minden világvallásban szereplő nagy vízözönt éppen azok az emberek élhették csak túl, amelyek már korábban is kétéltűek voltak, azaz rendelkeztek tüdővel és kopoltyúval is. A tudósok legfőbb ellenérve az volt, hogy az emlősök állandó testhőmérsékletét kopoltyús légzéssel nem lehet fenntartani, márpedig a tengervíz változó és gyakran igen hideg hőmérséklete miatt csak a halak képesek erre, melyeknek testhőmérséklete szintén változó.

Japán, mely már évtizedek óta túlnépesséssel küzdött a szigetországban, különösen fájta a professzor eltűnését, hiszen nagy, víz alatti lakótelepek, gyárak és ültetvények létesítésével akarta bővíteni egyre szűkösebb életterét.

Néhány év múlva kitört a III. világháború, az emberiség háromnegyede megsemmisült, a maradék pedig sugárbetegségben pusztult el, lassan és kínosan. Mindössze néhány távoli, hegyi törzs vészelt át az öngyilkos háborút – ezek kőkori szintre visszasüllyedve tengették életüket nemzedékeken át, szájról szájra hagyományozva a Nagy Háború mítoszát. A nukleáris háború felgyorsította a földtani folyamatokat, hatalmas földrengések rázták meg a bolygót, melynek tengerei előbb eljegesedtek, majd a nagy olvadás után újabb vízözön keletkezett.

Sok-sok ezer év múlva ismét apadni kezdett a világtenger, és a kétéltű emberek kímásztak a vízből, nagyot szippantottak az ózondús levegőből, és elkezdtek nagy kőhal-mokat építeni istenük tiszteletére, akit ők saját nyelvükön Vitellinek neveztek. És kezdődött minden előről.

Vörös kerék

2035-ben Magyar János bement a polgármester fogadóórájára. Békésen kivárta sorát, és megállt a nagy ember íróasztala előtt. Nem kínálták helyet. – No, mit akar, Magyar? – kérdezte a barna bőrű, vastag aranyláncokkal és karkötőkkel ékesített polgármester. Magyar János belekezdett, kicsit ijedten, mert a háta mögött ott állt a kocsmából is jól ismert kidobóember. – Tisztelt polgármester úr, alázatosan panaszt szeretnék emelni, mint a helyi kisebbségi magyar önkormányzat vezetője. Nem kapunk munkát, csak ránk néznek, máris ajtót mutatnak, mert fehérek vagyunk. A falu végén, ahol éldegélünk, a Horváth Aladár utcában, állandó félelemben vagyunk, a roma rendőrség nem hajlandó kiszállni, már a mentő sem jön oda, mert elsüllyedne a sárban. A segélyből, tetszik tudni, gyermekeként havi harminc euró, még kenyérre sem futja... A polgármester felállt, megveregette a rongyos ember vállát. – Hát bizony, János, előbb kel-

lett volna gondolkodni! Két gyerekből nem lehet megélni, ezt maga is tudhatta. Ami meg a diszkriminációt illeti, azt bizonyítani kellene. Van „út a munkához” programunk, van teknővájó, vályogvető, kosárfonó tanfolyamunk, a társadalmi beilleszkedés magukon múlik. No, isten hírével, Magyar. Majd küldetek maguknak száraztészta, talán még egy kis tűzifát is. – Magyar János lehajtott fejjel somfordált ki az önkormányzat épületéből, melynek bejárata felett ott ragyogott az állami címer, a vörös kerék zöld mezőben.

Vízözön

Bár évtizedek óta figyelmeztettek rá a szakemberek, milyen komoly a veszély, a klímakutatók jóvendőléseit mindenki udvariasan meghallgatta, de nem történt semmi. A négyöt évre megválasztott politikusok mindig arra gondoltak, majd az utánuk következők bíbelődjenek inkább a problémával, különben is, utánuk az özönvíz. Mivel nem volt olyan nemzetközi szervezet, mely határozatait ráerőltethette volna a különböző fejlettségű és érdekű országokra és szövetségekre, minden ment tovább a maga útján. Magyarország 2050-re teljesen elsivatagosodott, a Hortobágyon igazi homokviharok dúltak, viszont Észak-Afrika sivatagos területei kezdtek egyre több esőt kapni, és Európa legnagyobb gabonaszállítója ismét Egyiptom lett, mint a rómaiak idején.

A négy és fél millióra csökkent magyar lakosság a hegyekbe húzódott, a síkságokon rekedt szegényeket pedig arab humanitárius szakértők taníttatták a pusztai életmód elviselésére. Mire a maradék népesség megszokta az állandó aszályt, jöttek a hírek a világtengerek emelkedéséről, de ezt sem igazán vette senki komolyan, még akkor sem, amikor egész Hollandia és Anglia délkeleti része víz alá került. „Minket megvéd a Kárpát-medence” – hajtogatták a magyar vezetők, akik nagy öntözőrendszereket álmodtak a sivatagba, izraeli befektetőkkel.

Eltelt még ötven nehéz esztendő, már úgy tűnt, 2100-ra sikerül visszafizetni a Nemzetközi Valutaalaphoz járó kölcsön kamatainak nagy részét, amikor északról és délről szinte egyszerre tört be a tenger az Unió magyar au-

tonóm területére. Mivel ekkor már a népesség mindössze százezer főt számlált, a holland és angol menekültekkel együtt, a katasztrófavédelem szóvivője biztosította a lakosságot, bérlet kínai hajókkal kimentenek mindenkit keleti irányban, hiszen a nagy ukrán-orosz síkságon mindössze térdig ér a víz.

Így került vissza százezer új honfoglaló az Etelközbe, és még sokáig őrizték emlékeztükben az őshazát, a Pannon tengert.

Beszélő állatok

Nem keltett túl nagy szenzációt, amikor a XXI. század első évtizedének végén német kutatók olyan egereket hoztak létre, amelyek a FOXP2 elnevezésű beszédgén emberi változatával rendelkeznek, főleg azért, mert az úgynevezett transzgenikus egerek mindössze mélyebb hangon cincogtak, mint korábban. Wolfgang Enard német kutató, a kísérletek vezetője akkor úgy nyilatkozott, még hosszú lesz az út, mely annak megfejtéséhez vezet, hogyan alakult ki az emberi, artikulált beszéd az evolúció során, és az ember miért nem ugatással vagy morgással kommunikál. Néhány évvel később Magyarországon, ahol a szocialista kormány drasztikus megszorításokkal nyeste vissza az emberi fejlődést, a lakosság nem csekély hányada már kizárólag ugatással vagy morgással kommunikált, talán ez készítette arra a szegedi biológusokat, hogy ők is elkezdjenek kísérletezni az egerekkel. Legnagyobb sikereiket a templomokban fogott egerekkel aratták, melyek szegénységüknél fogva különleges túlélő képességgel rendelkeztek. Ezek az egerek – igaz, hogy csak cincogva – de néhány hónap alatt megtanultak magyarul, illetve egy sajátos dialektusban szólaltak meg, mely leginkább a kereskedelmi tévékben látható, cigány szereplők által előadott problémamegoldó műsorokban volt eltanulható – alighanem a kísérleteket vezető tudósok is ezeket a műsorokat nézték vizsgálódás közben. Az egerek főleg káromkodtak, a tudósokat szidalmazták, több tápot, tágasabb ketrecet és új élettársat követeltek. A magyar kutatók eredményeit hamarosan más nemzetek tudósai is átvették, és hatalmas verseny indult el, milyen állat milyen

nyelven képes először megszólalni. A presztízs-okokból kialakult nemes küzdelem során a nagyhatalmak azonnal lefoglalták maguknak a nagyragadozókat, majd egy ENSZ-döntés után minden állam csak a saját területén őshonos állatfajtákat taníthatta az állami nyelvre. Gyorsan lefoglalták az oroszánt, tigrist, párducot, sast, még a legbefolyásosabb közel-keleti államnak is csak a keselyű jutott, viszont a szegény magyaroknak – hiába küzdöttek az Európai Unióban – csak az egér maradt. Az immár beszédképes állatok hamarosan szavazati jogot kaptak – egyelőre csak az emlősállatok – de az SZDSZ utódpartja, a Szabad Állatok Szövetsége kampányt indított a hüllők, kételtűek, madarak, és természetesen a rovarok jogaiért is. A vírusok és baktériumok beszédképességének fokozásán jelenleg is dolgoznak Amerikában és Izraelben.

Marx Károly klónja

2083-ban a Global Internet Társaság elérkezettnek látta az időt, hogy nemzetközi pályázatot írjon ki a híres embereket klónozó program keretein belül. A humánklónozás technikája már annyira előrehaladott volt, hogy csontmaradványokból is képesek voltak tökéletes hasonmásokat létrehozni, bár minden egyes sikeres kísérlet több millió eurodollarba került. A pályázatra minden

nép benevezett egy sereg híres embert, Napóleontól Leninig, Einsteintól Beethove-nig, úgyhogy a G.I.T. úgy döntött, internetes szavazásra bocsátja a kérdést. Némi meglepetést keltve a negyven milliárd szavazatból 8,2 milliárd Marx Károlyt találta legméltóbbnak a „feltámasztásra”, elemzők szerint Kína, Oroszország és Dél-Amerika lakossága döntött a nagyszakállú közgazdász mellett. Hatalmas sajtónyilvánosság övezte az exhumálást a londoni Highgate-temetőben, éppen Marx halálának napjára időzítették az eseményt, hiszen a világkommunizmus prófétája 1883. március 14-én hunyt el, hatvannégy éves korában.

A nagy érdeklődés hamar alábbhagyott, az atombiztos klónkamrában szépen fejlődött a kis Karl, egy géphang felolvasta neki „őse” összes műveit. Lassan kinőtt a szőrzete, és hatvannégy év múlva, 2147-ben megnyílt a kamra ajtaja, és Marx Károly egy hosszú alagúton keresztül kibotorkált a napvilágra. Kopár, szinte holdbéli táj fogadta, de a távolban feltűnt néhány hasonlóan szőrös, állatbőrbe burkolt alak. Döbbenet szemlélték a barlangból felbukkanó fehérembert, aki integetett nekik, és közölte velük, hogy kísértet járja be Európát, a kommunizmus kísértete. A vademberek nem értették, de rövid tanakodás után leterítették az idegent: kicsit szőrös volt, de az ősközösség tagjai nem voltak válogatósak.

Könyveim sorsa – az én sorsom is

Túlontúl egyszerű és komolytalan lenne a *könyv sorsa* kapcsán a *könny sorsáról* beszélni, a hullatott, a vissza- és elfojtott könnyekről, melyeket, akár könyvek miatt és könyvekért hullattunk, vagy nem! Ezért inkább szólok a könyvekről, mert nekik, mint ahogy mindannyiunknak, van sorsuk – tehát azok sem, vagy még inkább: ők sem sorstalanok, következtetésképpen: mi sem vagyunk sorstalanok, s ha sem a könyvek, sem mi nem vagyunk, nem lehetünk sorstalanok, még akkor sem, ha sorsunk gyakran nehéz, akár súlyos, tragikus, megrendítő, vagy éppen könnyű és irigylésreméltó (hiszen tudjuk: vannak, akiknek csak megszületniük volt nehéz), nos, ha mind a könyveknek, mind nekünk, magunknak van sorsunk, akkor a sorstalanság nem is létezik! Nincs. Nem is volt, nem is lesz. Felejtjük el!

Mint ahogy el kell felejtenuünk életünk jó néhány könyvét, ami, persze, badarság, mert felejtteni nem könnyű. Különösen akkor nem, ha az emlék szép, és akkor sem, ha egy másik meg csúnya.

Az első, igazinak mondható könyvem, amit én magam vásároltam, Petőfi Sándor összes költeményei volt, melyet jó tízévesen, 1973. október 18-án vettem a horgosi papírkereskedésben. A könyv a költő születésének százötvenedik évfordulójára jelent meg, a Szépirodalmi Könyvkiadó gondozásában, 1972-ben. Ára 2550 dinár – ez akkoriban vámmal és adóval együtt 30 forintot jelentett – s borítóján Petőfi arcma, az az egyetlen, sötét, dagerrotípiás, hitelesnek mondott fölvétel. Ezután még sok-sok könyv jött, könyvvásárlásom virágkorában hátizsákszámba hordtam át a könyveket a szegedi Kárász utcából és a Tisza áruházzal szembeni Radnóti könyvesboltból az országhatáron. Volt olyan időszak, amikor pontosan ismertem a könyvkiadatokban történt változásokat, s gyakran csak egy-egy könyv megjelenése miatt mentem át Szegedre. Példának okáért ilyen volt Radnóti Bori noteszének „leg hasonmásabb” kiadványa 1985-ben, ami 27 000-es példányszámban készült a Helikon Kiadó és a Szépirodalmi Könyv-

kiadó közös gondozásában a gyomaendrődi Kner Nyomdában. (Akkoriban volt egy költőbarátom, aki egészen addig azt gondolta, a „bóri notesz” tulajdonképpen Bori-notesz, nekem kellett fölvilágosítanom őt arról, hogy Bori nem bori, hanem bácsföldvári.) Néhány nap múltán már egyetlen példányt sem lehetett belőle találni a szegedi könyvesboltokban. Igen, volt ilyen világ is.

Könyvhordó koromban a délszláv vámosok gyakran megkérdezték tőlem, milyen könyvek azok, amiket a hátamon cipelek? Én készségesen nyitottam hátizsákomat, tessék, nézzék csak meg, holmi értéktelen „belletrisztiká”-val van a zsákom tele, tudván, olykor bízván abban, úgy sem értenek magyarul. Egyikük viszont egyszer egy olyan mellbevágó kérdést tett föl, amire gondolni sem mertem volna: megkérdezte tőlem, van-e engedélyem arra, hogy könyveket vigyek be Magyarországról Jugoszláviába? Hebegve válaszoltam: nincs. Mire ő: hát, akkor hogy is gondolom én ezt? Kínos másodpercek következtek, mikor is kérdésemre: hol lehet egy olyan engedélyt beszerezni, a jugoszláv vámos azt válaszolta: sehol! Ismét eltelt néhány kínos másodperc, de ezek a másodpercek már nekem kevésbé voltak kellemetlenek, mivel a vámtiszt rájött, tulajdonképpen a saját csapdjába esett bele, s zavarát leplezendő, dölyfös hangon, egy szóval elintézett: „Beži!” (Tűnj el!)

Könyveket hoztam haza, és kaptam is messzinek mondott utaimról: Finnországból, a Németországból, Ausztriából, Romániából és Olaszországból. Történt, ugyanis, hogy egy nyáron, a nyolcvanas évek derekán, autóstoppal utaztam be Közép-Európa nyugatabbi, délebbi országait. Ausztriából Olaszországba egy táncos-színésznő, bizonyos Elisabeth Lindauer vitt el nyitott, sportos autójában. A meglehetősen hosszú úton sokat beszélgettünk irodalomról, színházról, művészetekről. Számára Olaszország volt, Japán mellett, a megköthető kompromisszumok hazája, a hely, ahol élni lehet. Mielőtt utaink

szétváltak volna, kérte, menjek vele Milánóba, de én Milánó helyett Zürichbe mentem. Kedvenc szerzője, Heinrich von Kleist, a német romantika kiemelkedő alakja. Összegyűjtött műveinek két kötetét, találkozásunk után néhány hónappal kézbesítette a posta.

A sok német vagy német vonatkozású könyv között egyikük sorsa mind a mai napig bosszúsággal vegyes szomorúsággal tölt el. Már harmadéves egyetemista lehettem, amikor egy kedves, öreg néni, álljon itt az ő neve is: Marija Čizmar, aki az újvidéki Bölcsészettudományi Kar Német Nyelv és Irodalom Tanszékén az elsőéveseket a német hangtanra okította, megállította az egyetem folyosóján és azt mondta: Kolléga, szeretnék magának néhány könyvet adni! S elmondta, már annyi könyv van, hogy nem fér el tőlük a lakásában, s úgy gondolta, nálam jó helyen lesznek azok a könyvek. Visszagondolva erre a történetre, azt hiszem, ez a jó szándékú, csöndes, idős hölgy akkor már az élettől búcsúzott, s szeretne volna jó helyen tudni a kincseit. Néhány nap múlva Zilahy Lajos A Dukay család című regényének három kötetét (megjelent az újvidéki Forum és a budapesti Magvető könyvkiadó közös kiadásában, 1968-ban), valamint két muzeális könyvet, Schiller Wallenstein drámájának 1838-as kiadását és Goethe Faustjának első részét hozta magával. A Faust-kötet az 1870-es években jelent meg August von Kreling illusztrációival, és egy csodálatos, aranyozott domborművekkel díszített fedőlappal. A tanárnőnek egyetlen kérése volt: Goethe könyvének a gerince megsérült, s arra kért, javíttassam meg. Kérésének boldogan tettem eleget, azaz: kérésének boldogan tettem volna eleget, ugyanis a következőképpen alakult a könyv sorsa. Az idő tájt nemcsak egy Bori noteszben meglehetősen járatlan költőbarátom volt, hanem volt egy könyvkötésszel kacérkodó irodalomkritikus, irodalom- és művelődéstörténész barátom is. Mikor neki elmeséltem Čizmar tanárnő kérését, ő azonnal fölajánlotta segítségét, vagyis azt, hogy megjavítja a könyv gerincét. Bízván az ő könyvtiszteletében és –szeretetében, rábízta a Faustot. A kötet azonban csak sok-sok hónappal később, közös ismerősünk közvetítésével került vissza hozzám, és akkor is olyan állapotban, amit azóta, immáron több mint huszonöt esztendeje, nem tudok sem elfogadni, sem megbocsátani. Ez, a magát könyvbecsülőnek mondó sarlatán könyvkötő, lemetszette a kötet fedő- és hátlapját, s helyükre egy keményborítású zöld füzet

fedőlapiját ragasztotta. Az elmúlt évtizedekben, valahányszor csak találkoztunk, alkalomadtán szóvá tettem könyvem borítóját, de a kitérő és nyilvánvalóan hazug válasz mindig az volt: még ha emlékezne is a könyvre és annak borítójára a hamis barát, a sokszori költözködés és lakáscsere következtében az a címlap valahol elkeveredett!

Az elmúlt évtizedek magukkal hoztak olyan könyveket is, amelyeket én írtam meg. Vannak közöttük szépek, vannak kopottak, és vannak olyanok is, amelyek el sem készültek. Az elkészületlenek tovább csoportosíthatók olyanokra, amelyek talán még a fejekben vannak, s amelyek talán egyszer még elkészülhetnek, s bizonyára olyanokra is, amelyek már soha nem készülnek el. S van olyan könyvem is, egy, az eredetijében impozáns kivitelezésű, több száz színes műmellékletet tartalmazó, bibliai történeteket földolgozó alkotás, amelynek fordítása ugyan elkészült, de pénzhiány miatt már évek óta a kiadóban áll.

Az utóbbi időben könyvhöz leginkább úgy jutok, hogy barátaim megtisztelnak a legújabb vagy akár: egy-egy régi, nehezen föllelhető kötetükkel, melyeknek, mondanom sem kell, mennyire örülök.

A könyvek sorsát, történetét években mérem. Évekig dobozban álltak könyveim, épülő házunk padlásterében, s előtte a szüleim házában, amely egykoron az én otthonom is volt, mert egyszerűen nem volt hova kiraknom őket. Dobozba kellett zárnom könyveimet egészen addig, amíg el nem készült egy dolgozószooba, s abba a dolgozószoobába az öcsémmel közösen készített könyvespolc – olyan, amelyet a nyers deszkák szárításától, gyalulásától a szoba kiszögelléseit követő, méretezett polcig ketten formáltunk. Pontosan tudtam a sötét padlásterben porosodó papírdobozokban, mi hol van. Nemcsak azt, hogy melyik dobozban vannak a regények, melyikben a lexikonok, melyikben a drámák, a verseskötetek, hanem azt is, a dobozon belül melyik könyvem hol van: a többi között, a doboz alján, az oldalában, netán a tetején. Csak bele kellett nyúlnom a dobozba, s sokszor a tapintásuk alapján tudtam, melyiküket simogatom éppen...

Könyveim sorsa az én sorsom is – írtam dolgozatomban címében, mert hiszem, ahogyan a dobozba zárt könyvek egyszer csak kiszabadultak, egyszer ki- és megszabadulunk mi is abból a sötét, dohos, poshadt levegőjű zárkából, amibe kilenc évtizede zártak bennünket.

És mi, magyarok?

Szilágyi Károly: Nyílt pályán. Pannon-Kultúra, Budapest, 2011.

„Hetvenedik életévének küszöbére érve szép és tartalmas kötetet állított össze Szilágyi Károly, a délvidéki magyar írás csöndes szolgája. Úgy volt és van ő jelen közöttünk, az eleven irodalom lármás valóságában, hogy szinte észre sem vettük, s úgy szolgálja az írást – hol megfontolt publicisztika, hol szépszövésszerű jegyzet vagy tanulmány, hol pedig irodalmi művek fordítása révén –, olyan alázatos jelenvalósággal, ahogyan a bácskai eperfa díszítette valaha a kertjeink mezsgyéjét. Csak akkor vettük észre, hogy része volt a tájnak, amikor megrezsent a koronája, és élénk hulltak zamatos gyümölcsei” – olvashatjuk a kötet hátlapján.

Mák Ferenc találó sorait olvasva döbbenek rá magam is, hogy irodalmunk lármás valóságában Szilágyi Károly szégyenszemre sokáig nekem is a szellemi látóköröm peremére szorult. És még hányan az írás csöndes szolgálói közül, akik a magyar nemzeti sorskérdésekkel foglalkoznak! Tudjuk, hogy akik megpróbálják ráirányítani a figyelmet a nemzet irodalmi, erkölcsi, gondolati, tudományos vagy történelmi életlehetőségeire, mind hátrányos helyzetben vannak. Minél élesebb szemmel vizsgálják környezetüket, minél tehetségesebbek a képtelen állapotok érzékeltetésében, annál nagyobb mellőzésben részesülnek.

Ebben az irányt vesztett, értékzavarban szenvedő, mozgásképtelen világban semmiben sem mutatkozik nagyobb hiány, mint a népükkel együtt érző, bátor értelmiségiekben. Szilágyi Károly azon kevesek közé tartozik, aki nem nyugszik bele sem a nemzet, sem az ország kétségbeesett állapotába, legkevésbé a hol nyíltabb, hol burkoltabb szellemi és politikai terrornak kitett kisebbségek helyzetébe. Írástudóként, értelmiségiként bőven talál témát és tennivalót. Meggyőzően tanúskodik erről e kötet, amelyben fél évszázad termését – helyzetjelentéseinek, látteleleteinek legjavát –, gyűjtötte össze. Az írások között találunk esszéket, vallomásokat, tanulmányokat, riportokat, karcokat. Ennek a műfaji

sokrétűségnek is köszönhető, hogy a szerző személyiségének teljes hitelével és súlyával van jelen alkotásaiban. Nemcsak a látható, a megismert, hanem a megszenvedett valóságba avatja be olvasóit, a Jugoszlávia széthullásáról, a háború viszontagságairól, a kisebbségi sorsról, az új otthonteremtés gondjairól és a magánéleti megpróbáltatásokról szóló valóságba.

Az önmagával és helyzetével való számvetés mellett Szilágyi Károly tollhegyre tűz a nemzeti lét egészét érintő, akut problémákat is. Például azt, hogy miután Magyarország fölvételt nyert az Európai Unióba, ennek vezetői másodrendű polgároként kezelnek, és állandóan leckéztetnek bennünket. Európa aggódik a magyarországi cigányok helyzetéért. Receptet ugyan az Unió sem talált az etnikai és kisebbségi problémák megoldására, ettől függetlenül, egyre hangosabban kéri számon rajtunk, hogy mi mit teszünk ez ügyben.

Roppant fontos a romakérdés megoldása – írja Szilágyi Károly –, tenni is kell érte valamit, az érintettek tevőleges közreműködésével, „de talán az sem volna mellékes” – teszi hozzá –, „ha úgy, menet közben megoldanánk végre a magyarokét is. Az anyaországban élő, fogyatkozó, beteg, kifacsart, frusztrált, bizonytalanságban tartott csaknem tízmillió magyarét, (...) valamint a környező országokban éledgelő elszegényedett, jogfosztott három-négy-millióét.” Érdekes, hogy erről egy szót sem szól Európa. Pedig ezeket a magyarokat ugyanazok az európai nagyhatalmak vetették oda a szomszéd népek martalékául, majd szabad prédának a szovjeteknek, akik ma demokráciára oktatnak bennünket. Trianon kilencvenedik évfordulóján sem képesek szembenézni ezzel a nemzetgyilkossággal, és annak mindmáig ható, érvényben levő következményeivel. A fájdalmak és veszteségek orvoslása, vagy akárcsak tudomásulvétele helyett, ez a mértéktelen igazságtalanság időről időre újjászüli önmagát. 1956-ban ugyanezek a nagyhatalmak hagyták cserben Ma-

gyarországot, majd a nyolcvanas években ugyanők hajszolták bele az adósságcsapdába, ahelyett hogy segítő kezet nyújtottak volna a Szovjetunió által kifosztott ország talpra állásához. „Úgy látszik, ez is belefér a liberális Európa erkölcsi felfogásába, csak úgy, mint az, hogy ugyanennek a tízmillió magyarnak negyedannyi mezőgazdasági támogatással akarja kiszűni a szemét, mint amennyit a portugálok, spanyolok vagy a görögök kaptak a csatlakozáskor.”

De hát, kár ezen keseregnünk, mondja Szilágyi. „A nagyhatalmak azt veszik észre, és azt teszik szóvá, amit pillanatnyi érdekeik diktálnak.” Vagy ami épp szűrja a szemüket. Például Strasbourgban a pázsiton heverő, szemetelő, menedékjogot kérő cigányok. A hatástalannak bizonyuló intellektuális érvek helyett nem kéne párszáz fős deputációt meneszteni nekünk is? – kérdezi. Olyan jelszavakkal, amit a kevésbé vajt fülű politikusok is értenek. Például, hogy „Elegünk van a Világbank diktátumából!” vagy „Nyugati befektetők! Keleten is tiszteljétek a nyugati törvényeket!”, vagy „Követeljük az államadósság eltörlését!”, vagy „Mikor áll már ki Európa a romániai, szlovákiai, szerbiai magyarok érdekében is?”, vagy „Multik go home!”. Közben „az Európai Parlament portása átvenné tőlünk tiltakozó jegyzékünket, a strasbourgi rádió rövidhírben számolna be róla, talán még valamelyik nyugati bulvárlap is megírná az esetet *Ismét tüntettek a magyarországi cigányok* címmel.”

Körülbelül így és eddig hangzik el a hangunk Európában – összegzi az Unióval kapcsolatos fejtegetését a szerző rezignáltan.

Szilágyi Károly többszörösen kisebbségi sorban élő értelmiségi, szlovén anyának és magyar apának a Bácskában nevelkedett magyar fia, aki az újabbkori balkáni háborúk elől Magyarországra távozott, hogy aztán ott vívja tovább csatáit az anyaországi bürokráciával és a kommunizmus örökségével. Helyzetéből, a megszenvedett valóságon alapuló ismeretből kifolyólag szellemi horizontja tágabb, mint az állását féltő, hol ide, hol oda igazodó, se hideget, se meleget nem mondó, a keresztény magyar ember morális helytállásáról még csak nem is halló írástudók többségének. Van összehasonlítási alapja, így megbízhatóbb a rálátása a dolgokra. Például a privatizációnak nevezett szabadrablás kérdésében.

A magyar politikusok potom pénzért vertek dobra mindent, élelmiszeripart, vegyipart, gyógyszeripart. Ez alól egyetlen kormány sem volt kivétel. Déli

szomszédaink, a szlovének sokkal óvatosabban jártak el, és ami nagyon fontos különbség, a privatizáció során nem tévesztették egy percre sem szem elől a kétmillió szlovén érdekeit. Saját munkájukat és szellemi tőkéjüket is többre értékelték, mint mi a magunkét, így aztán a szlovének bruttó átlagkeresete ma a magyarokénak több mint a kétszerese. A magyar politikum viszont ahelyett, hogy igyekezett volna betartatni az új kapitalistákkal a gazdaság törvényszerűségeit, a bűnpártolásig a kedvükben járt. Az utólagosan kilátásba helyezett felelősségre vonás és számonkérés félő, hogy már mit sem ér.

Bizony, Szilágyi Károly, és mellette még számos, kellő összehasonlítási alappal rendelkező írástudó, másként vélekedik sok mindenről, mint azok, akik a főváros V. kerületéből nézik a világot. A látásmódról beszélünk. Arról a látásmódról, amit belénk neveltek.

A lovakról és a kutyákról című írásában Szilágyi gyermekévei egyik fontos tapasztalatáról számol be. Nevezetesen arról, hogyan tanították túlélésre a szülei. Mit szabad, és – főleg – mit nem szabad Jugoszláviában a háborús években vagy közvetlenül azután. Nyilvános helyen például nem szabad magyarul beszélni, nem szabad elmondani, hogy a család otthon miről beszélget, nem szabad a szerb szomszédot magunkra haragítani, sem a nagyhatalmú emberek útját keresztezni, nem szabad, nem szabad... Eközben mélyen belénk ivódott a félelem, írja, majd egy szokatlan, de igen szemléletes fordulattal így folytatja: „Megtanultuk a lovak szemével látni a többséget.” A ló ugyanis, állítólag „sokkal nagyobbak látja az embert a valóságosnál, ezért viselkedik kezes bárány módjára, ezért hagyja, hogy befogják, ostorozzák, meglovagolják.” Nem tudom, hogy mennyi igazság van a dologban, de tény, hogy a kisebbségi mentalitás egyik ismérve abban mutatkozik meg, hogy kisebbségnek, jelentéktelenebbnek látjuk magunkat, mint amilyenek vagyunk, és „cseppnyit talán bűnösnek is”. A többséget meg nagynak látjuk, hatalmasnak, „egyesek még jószágosnak és kegyesnek is, amiért élni hagy bennünket.”

A lovakkal ellentétben a kutyák nem látják az embert óriásnak, ezért adott esetben szembe mernek vele szállni. A harci kutyák azért, mert zsoldosokká képezik ki őket, a többi meg azért, mert arra van beprogramozva, hogy megvédje a területet a gazda távollétében, őrizze a családi házat, a kertet. Ha egy kutyát meggátolnak eme (védelmi) feladatainak az ellátásában, és ezzel elesik megszolgált mindenna-

pi vacsorájától, akkor ettől a kutyától minden kitelik. Jobbik esetben behúzott farokkal ólálkodik naphosszat a piac környékén vagy a köztereken, esetleg kukákat borogat fel, a rosszabbikban veszélyes hor-dákba szerveződve rettegésben tartja a környéket, minden ok nélkül belemarva az arra járókba.

A kis kitérő nagyszerűen rávilágít az értelmiségi magatartás rejtett motívumaira. A lovak szemével látók csak bóklásznak és óhatatlanul az önfeladás útját járják, a szolgálaton kívüli kutyákhoz hasonló-k kivetett, kiszámíthatatlan páriaként elbitangolnak, a harci kutyáknak megfelelők pedig idomított, manipu-lált végrehajtókká válnak.

Pszichológusként mondom, hogy a magyar értel-miségnek ennél plasztikusabb leírásával, találób-b jellemzésével még nem találkoztam. A kisebbségi sorban levő értelmiségiek sokasága az önfeladás útját járja. Hány, de hány van közöttük, aki elfelej-ti anyanyelvét, ősei hitét, és jámborul tűri, hogy a többségiek meglovagolják.

Az anyaországban élők meg a nemzet szolgálata helyett minden zászló alá beállnak, áhítattal hallgat-

ják a vizet prédikálókat, besúgással, talpnyalással vagy napi kompromisszumokkal keresik a boldogu-lás útját.

A nemzet szolgálata... Milyen idegenül, zavarba ejtően hangzik ez manapság. Pedig, ahogy Szilágyi írja, „abban a pillanatban, amikor elültették benned/ bennem a félelem csíráját, amikor elhittették veled/ velem, hogy az *én* a fontos, és nem a *mi*, amikor kí-vülről-belülről bomlasztani kezdték a hagyományosan összetartó közösségeket (család, egyház, dalárda), amikor a magad meggyőződéséből kezdted nyűgnek érezni a közösségi kötöttségeket, tehernek a közössé-gi értékrendet, abban a pillanatban, amikor elvágták a nemzedettedhez, a történelmedhez, a kultúrádhoz, az anyanyelvedhez (megannyi szövetség!) fűződő szála-kat, amikor lélekben kitörtél vagy fizikailag is kiszakad-tál ősi szövetségeid valamelyikéből – jóvátehetetlenül magadra maradtál.” Aki pedig magára marad, annak a sorsa a kiverő kutyáé, önfeladó, gyenge, befolyásol-ható és manipulálható ember lesz belőle, aki a túlélés érdekében bagóért, pár üveggyöngyért elárulja nem-zetét és eladja saját jövőjét.

Pázmány, a jezsuita lelkiségű eredeti gondolkodó

A Szabó Ferenc: Krisztus és Egyháza Pázmány Péter életművében, L'Harmattan Kiadó, Jezsuita Könyvek, Isten és Tudomány sorozat 1., 2012.

Április 18-án mutatták be a jezsuiták budapesti Párbeszéd Házában P. Szabó Ferenc jezsuita Krisztus és Egyháza Pázmány Péter életművében című új monográfiáját. Hargittay Emil egyetemi tanár, a Pázmány-kutatás egyik jeles képviselője irodalomtörténeti szempontból méltatta Szabó Ferenc Pázmány-kutatását és a most megjelent hézagpótló művet; Török Csaba teológusprofesszor pedig elsősorban Pázmány teológiájának jelentőségére és időszerűségére világított rá, amelyet a kutatás mindeddig méltatlanul elhanyagolt, hangsúlyozva Szabó Ferenc monográfiájának úttörő jellegét a magyar teológiatörténetben.

A jezsuita teológus Szabó Ferenc legújabb Pázmány-monográfiája nem pusztán egy újabb munkával növeli a Pázmányról szóló művek szép számú sorát. Már előző, 1990-ben megjelent, *A teológus Pázmány* című monográfiáját, a grazi latin egyetemi előadások, a *Theologia scholastica* elemzéseit, így méltatta *Vigilia*-beli recenziójában Bitskey István Pázmány-kutató (1990/10.): „Szabó Ferenc a Pázmány-irodalomban a szó legszorosabb értelmében hézagpótló művet írt, a teológus Pázmányról ilyen mélységben s ennyire átfogó ígénnel még senki sem értekezett...”

Ugyanez mondható el erről a műről is, amely Pázmány Péter krisztológiáját és egyháztanát mutatja be, és helyezi el kora skolasztikus és protestáns teológiai gondolkodásában, egyszersmind az újkori teológia fejlődésében.

A munka legfőbb újdonsága, hogy most már nemcsak a grazi latin kurzusokat, Szent Tamás *Summája* egyes kérdéseinek magyarázatait dolgozza fel, a hitelemzést és a kegyelemvitát állítva középpontba, hanem Pázmány összes latin és magyar nyelvű művét számba veszi. A jó száz évvel ezelőtt hét kötetben kiadott magyar *Összes Munkák* eszmetörténeti és irodalomtörténeti feldolgozása jelentős előrehaladást mutat, de Pázmány teológi-

ájára, a katolikus megújulásban oly nagy szerepet játszó Kalauznak és a *Prédikációknak teológiájára* kevés figyelmet fordítottak. A szintén jezsuita Öry Miklós és egy ideig munkatársa, Szabó Ferenc tanulmányait leszámítva, a hazai kutatás Pázmány krisztológiáját meglehetősen homályban hagyta.

Szabó Ferenc most összegzi és jelentősen kiegészíti az 1984-ben elhunyt Öry Miklós egyháztani dolgozatait is. A hatalmas magyar és külföldi szakirodalmat felvonultató monográfia újabb szempontok szerint mutatja be Pázmány kapcsolatát korának jeles teológusaival; első mestere, Bellarmino bíboros egyháztanával és a spanyol jezsuita Francisco Suárez krisztológiájával, a hasonlóságok mellett kiemelve Pázmány viszonylagos eredetiségét. Pázmány a Szentírást, az egyházatyákat és Szent Tamást, illetve a Trentói zsinat tanítását követi, de nézete Krisztus abszolút primátusáról, a megtestesülés cél-okáról előre is mutat, például a 20. századi jezsuita gondolkodó, Teilhard de Chardin víziójáig.

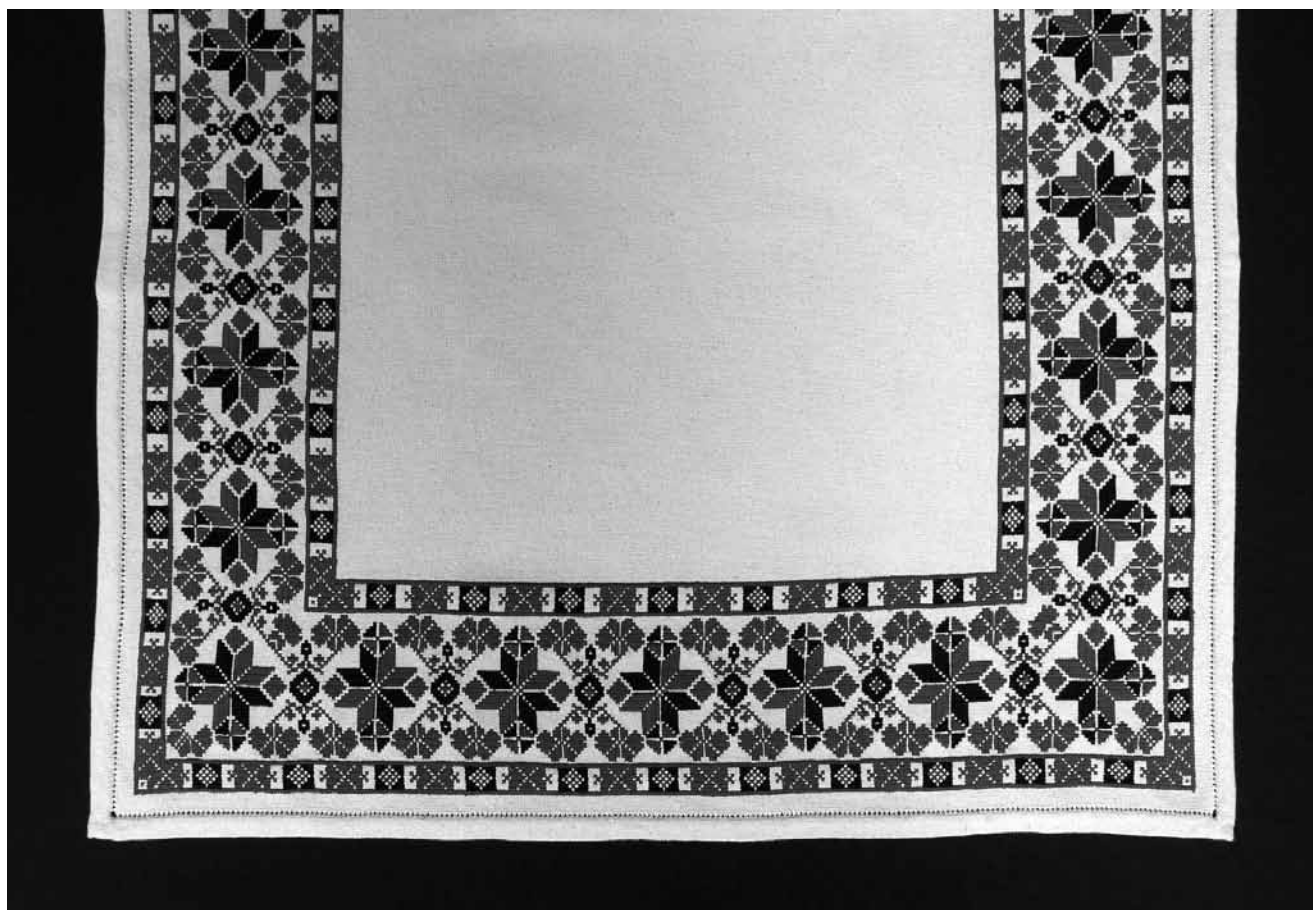
Szabó Ferenc tehát Pázmány Pétert jó értelemben vett „eklektikus teológus”-ként, de eredeti gondolkodóként is méltatja. Kitekintésében rávilágít arra is, mennyire időszerűek – még a II. Vatikáni zsinat után is – „az ökumenikus teológiában és az Egyházban” egyes általa vitatott, máig meg nem oldott kérdések, például a *Sola Scriptura* elve (a Szentírás és a Szent Hagymány viszonya) és a megigazulás tana.

A tudós teológus, a vitairatok és prédikációk mestere, az egyházszervező és egyházpolitikus Pázmány Péter azonban mindenekelőtt a jezsuita lelkiségtől áthatott, mélyen hívő pap, akinek műveiben élete végéig – Szabó Ferenc szavaival szólva – „ugyanaz a csodálatkozó szeretet jut kifejezésre Jézus Krisztus misztériuma, egyedülálló személye iránt”.

Pázmány mély lelakiségének bizonyosságai *Imádásos könyve*, prédikációi, valamint a grazi *De incarnatione Verbi* traktátusa elején szereplő páratlan szépségű *Krisztus-himnusz*. Ennek ihletett for-

dításakor a teológus Szabó Ferenc helyét néhány oldal erejéig a költő Szabó Ferencnek engedi át. Az *Amor Sanctus* himnuszainak ujjongó Jézus-szerelme szólal meg számtalan szentírási képpel: „[Krisztusban...] az isteni természet valamennyi tökéletessége mint valami tükörben tündöklő, így nem hiába nevezi az Úr Krisztust a Szentírás Isten Arcának. Amint ugyanis az embert arcáról, úgy Istent az Úr Krisztusról ismerjük fel. [...] fölragyog nekünk Isten dicsőségének ismerete Jézus Krisztus arcán, hogy földetlen arccal mintegy tükörben szemléljük az Úr dicsőségét. [...] Ahogy a jegyes az Énekek Énekében mondja: feje nem tűzzel tisztított vagy mesteriséggel fényesített, hanem természetes tisztaságában tündöklő színarany. Krisztus Feje ugyanis Isten (1Kor 11, 3). Szemei tisztán tündöklők, mint Hesbon tavainak vizei, átlátják a mindenséget, a dolgokról

pontos tudást szereznek. Fejének haja, mint pálmakoszorú a koronája, fekete, mint a holló. [...] Orcái mint balzsamagyak; ajkai liliomok, finom mirhától csepegnek. Mert arca maga is tükörképe a becsületességnek és az erénynek, szavai gyógyítanak, édes illatot árasztanak. Hasa zafírokkal ékesített elefántcsont, tiszta minden tilos vágytól, minden indulatát az értelem ellenőrzi, a legszebb erényekkel, mint zafírokkal ékesítve tündökölnék. [...] – [Krisztus] mint cél-ok első volt Isten szándékában, és minden érte teremtetett a mennyben és a földön. [...] Amint mindaz, ami a fában van, nem önmagáért, hanem a gyümölcsért és a sarjért mint célért van, úgy minden Názáreti Jézusunkért, Jessze sarja virágáért van; miként a folyók a tengerbe ömlenek, minden Beléje torkollik...”

Hungarica varietas

Aracs felől

Aracs-estet* tartottak a minap. Nemzettársaim kilencvenkilenc százalékának Aracsról a világon semmi, legföljebb csak ha – jó esetben - Arács (Balatonarács) jut eszébe, Balaton-felvidéki borok kapcsán. Pedig az a mondat erőteljesen figyelmükbe ajánlható, amit nemrégiben egy tudós történésztől hallottam: *balkáni magyarnak lenni nem alternatíva*.

Nem bizony. És éppen eme kísértő alternatíva ellen (is) küzd az Aracs, amiről ha lexikon-címszót nyitnánk, legalábbis négy definíciót fogalmazhatnánk meg, midőn azt az est szervezője, atyai jóbarátom, Fejér Dénes igen okosan meg is tette: *Aracs*. 1. Középkori helység a Délvidéken, a Bánságban, Törökbecse közelében. 2. Egy 13. századnak mondott, az újabb kutatások alapján minden valószínűség szerint Szent István idejéből származó bencés katedrális monumentális romja („pusztatemploma”) a kukoricás mélyén, a síkság közepén. 3. 2001-ben létesült, méltatlanul kevésbé ismert, kitűnő folyóirat a Délvidéken, „a délvidéki magyarság közéleti folyóirata”. 4. Szabadkai illetőségű, azonos nevű társadalmi szervezet, amely a lap és a templomrom viselt dolgaival egyaránt foglalkozni igyekszik.

Idestova évtizede ezt írtam Aracsról: „a XX. század kilencvenes éveinek legelején délvidéki barátaimmal Óbecséről (ma: Bečej) indulva jó tizenöt kilométer után egyszer csak megálltunk az elhagyatott, háborús országúton. Alig észrevehető, hepehupás dűlőút vezetett be a rónaság végtelenjébe. Vagy húsz percet döcögtünk, végig a kukoricás-rengességben. Azután hirtelen, váratlanul – ott van. Elénk magasodik. Útikönyvek azt írhatnák róla, hogy 'korai gótikus templom'. Pedig sokkal, de sokkal több ennél. Egyik kiváló délvidéki magyarunk rejtőzködő csodának nevezi. A meghatározás hajszálpontos. 'Bazilikaként emelkedik ki az Alföld síkjából ez a fenséges torzó. Minden a semmiben... éppen a boltozat hiányzik. A kukoricaföld, a tüskés akácfácskák, kórók mellett biztos alapon állnak a hatalmas, naptól pirosuló falak. A felébe tört boltívek és oszlop-

főmaradványok kis szoborcsonkjainak néma, soha nem látott, sohasem hallott hívására összegyűltek magyarjaink.' Járkálok a falak között, az izzó délvidéki nap, amely az egész Kárpát-medencében sehol sem olyan forró, mint errefelé, betűz Aracs semmit sem feledő köveire, Döbrentei Kornél verssorát idézve: Jézus áttűz a nyárból...csak azért maradhatott meg így és ennyire itt ez a szent csoda, mert úttalan utakon is nehezen megközelíthető, elhagyatott helyen fekszik, ilyené lett a környék a tovasuhant századok alatt. (A délvidéki magyarság az utóbbi fél évtizedben végre felfedezte Aracsot, megalakult az Aracs Társadalmi Szervezet, augusztus 20-án már rendszereznek itt az összejövetelek, de máskor is tartanak a pusztatemplomnál különböző kulturális rendezvényeket, megemlékezéseket.) Történt pedig 2001 augusztusában, a millenniumi évet záró ünnepségek jóvoltából, hogy a Délvidéken mindinkább Lakitelek szerepét betölteni kezdő, tóthfalusi Logos Szellemi Műhely – ahol kiadvállalat, nyomda, szálló, konferenciaterem, előadótermek találhatók, igazi magyar szellemi központ a fáradhatatlan, nagyszerű Utasi Jenő atya vezérletével – útjára bocsát egy folyóiratot. A lap borítóján az aracsi pusztatemplom rajza. A kiadvány neve – enyhén stilizált, régi magyar rovásírást idézően – *Aracs...Kísérlet a teremő gondolkodás felszabadítására* – ez a címe a felelős szerkesztő, Vajda Gábor beköszöntőjének.”

A teremő gondolkodás pedig egykönnyen megindul, ha a jámbor utazó (a Magyar Élettér autótalasz 60. oldalán bejelölteknek megfelelően) a Törökbecse-Basahíd útról leágazva kb. négy-öt kilométeres földút után a célhoz ér. Aracs hatása, nyugodtan mondhatni, felkavaró. A folyóirat pedig, amely immáron tizenkettedik évfolyamában büszke méltósággal viseli-hordozza az ezeréves délvidéki magyar múlt és magyar jelenlét jelképpé magasztosult nevét, a jelen és a közelmúlt közéleti-politikai küzdelmeinek kényszerű középpontjában is állta és állja sarat. Egyik legfőbb célként az elszakított terü-

letek magyarságát fenyegető egyik legalattomosabb veszély, az egyetemleges és totális balkanizálódás ellen harcolva. Mert – ezernyi alakváltozatban, a megalkuvás, az elgyávulás, a sunyi árulások és hőbörgő-szélhámos álcselekvések gazdagon kavargó, „tájjellegű” szövevényében – ez őli tán legjobban ezt a nemzetrészt is. Másként, mint Erdélyben vagy a Felvidéken, de lényegét tekintve mégiscsak hasonló módon vagy talán még némileg erőteljesebben is. Az Aracs szellemében egyszerre lép fel az eldurvuló, hitszegő, számító balkáni mentalitás és a janicsár-mivolt megannyi önkéntes alávalósága ellen, helyettük örök magyar értékeket, helytállást, tiszta közérkölcsoket, bátorságot-gerincességet és könyörtelen őszinteséget hirdetve és követelve. Aracs felől ekképpen üdítő és hűsítő fuvallatok érkeznek, komoly vigasz gyanánt. Hornyik Miklós, a délvidéki magyarság legújabbkori történetének egyik legnagyobb alakja e sorok írójának nem is olyan rég a közeljövőbeli magyar élet egyik legnagyobb reménységének nevezte az Aracsot. Mindenestől, mindazzal együtt, amit „definitíve” – és egyébként – jelent. Mert balkáni magyarnak lenni tényleg nem alternatíva. És jegyezzük meg végre: nemcsak a Délvidéken – az anyaországban sem.

Ehhez igyekeztünk tartani magunkat, midőn az Aracs-esten mindezek szellemében a szerkesztés, a támogatás, a szerzőgárda vagy a ma-

gyarság kollektív gondjairól volt szó. Vagy éppen arról, hogy a legújabb hírek szerint a hatalom immáron nem fizikálisan, hanem szellemileg próbálja megölni az aracsi pusztatemplomot: komoly apparátusbéli propaganda-erőfeszítés indult meg a törökbecsei önkormányzat részéről, hogy a szerb múlt és a szerb „történelmi jelenlét” bizonyítékának állítsák be és mutassák fel Aracsot – s mindehhez már komoly EU-s támogatást is szereztek... (Ébresztő, anyaország!!) Mi meg csendesen, gondterhelten és egymásnak örülve beszélgettünk Aracsról – miközben a régi Magyarország intett felénk, távoli, szomorkás mosollyal, mint egy időtlenül szép, érett és elhagyott asszony, akit a legjobban szerettünk ezen a világon.

** Az Aracs – a délvidéki magyarság közéleti folyóiratának legújabb számát mutatta be a szegedi Közéleti Kávéház. Az esten Bata János főszerkesztővel dr. Fejér Dénes közíró beszélgetett nemcsak a folyóiratról, hanem az aracsi pusztatemplomról, a róla elnevezett civil szervezetről és alapítványról. Az est vendége volt még dr. Gubás Jenő, a folyóirat egyik alapítója, Gubás Ágota olvasószerkesztő és Budapestről Domonkos László, Juhász György és Kemény András, az Aracs folyóirat munkatársai.*

A bemutató időpontja: június 19-e volt, helyszíne: Korona Szálló, Szeged, Petőfi S. sugárút 4.

Balról jobbra: Kemény András, Domonkos László, Juhász György és Fejér Dénes

Bata János főszerkesztő mutatta be a folyóiratot

Domonkos László...

és Juhász György értékelte a folyóirat szerepét

Gubás Ágota és Gubás Jenő, valamint a közönség egy része a Korona Szálló alagsori nagytermében

Nagy-Abonyi Attila, a VMDK szegedi tagozatának elnöke is üdvözölte a résztvevőket

Dr. Fejér Dénes szegedi közíró, könyvkiadó, az est házigazdája köszöntö meg mindenkinek a közreműködést

(A fotókat Halmai Miklós készítette)

Népi kultúránk értékeinek tudatosítása az identitástudatot is erősíti*

Amíg az ember számára az életkörülmények elfogadhatóak a szokásvilág íratlan szabályaival, és a sajátos életforma természetesnek tekintett egy közösségen belül, addig az egyén nem érzékeli sem a folyamat megszűnésének veszélyét, sem a megszűnés által várható, mérhetetlen veszteséget.

A népi tudás és műveltség veszteségére gondolok. Ezen egykori egységet a néprajztudomány **néphagyományként** (emberi közösségi magatartásforma), **népművészetként** (szellemi és tárgyi) számontartva tanulmányozza, népművészeti ágazatokra bontja: néptánc, népzene, tárgyalgó népművészet vagy népi kézművesség stb. jelöléssel. Ez a paraszti világban ismeretlen, később kívülről meghatározott fogalom igen régóta és egészen máig sokat vitatott. A népi kultúra értékei továbbéltetése mellett szólnak érvek, és ellenérvek is vannak azok részéről, akik szükségtelennek tartják, megszűnését hirdetik, művelőit idejélmúlt gondolkodónak mondják. Azok, akik felismerik valós értékét, életük meghatározó elemeként élik meg mindennapjaikban.

Az elmondottak a tapasztalásra alapozottak. A következő megtapasztalás már abban az esetben ébresztett gondolkodásra és készített cselekvésre, amikor a nem várt veszteség szembetűnő volt....

A **belenevelődés**nek és a paraszti világot kiszolgáló kismesterségek megszűnésének ténye arra készítette a szabadkai székhelyű Vajdasági Magyar Folkorközpontot (VMF),¹ hogy széleskörű tevékenységén belül a vidékünkön megszokott (és sajnos nagymértékben elfogadott) „nekem így tetszik” stílusban történő vadhajításburjánzást mutató² és idegen szaklapok használata általi kézímunkázás

támogatása helyett, a magyar néprajztudományra épülő, népi kultúránk értékeit tudatosító, identitástudatot is erősítő, magas színvonalú népművészeti kézműves mozgalmat (is!) hozzon létre, képzett tagsággal, kézművesekkel, mesterekkel. Az alábbiakban, dióhéjban, a teljesség igénye nélkül szólnék a szervezet tizenhét évi tevékenységéről.

Az elsődleges kitűzött cél tehát, a **magyar népi kultúra** területén beindított képzés volt és maradt, annak **továbbéltetése** egy magas szakmai szint elérése érdekében. A Kárpát-medence tájain élő magyarság (melynek része a Délvidék magyarsága is) szellemi és tárgyi kultúrájának megismerésére alapozott program kidolgozása keretén belül igen nagy hangsúly került a kisebbségi nemzetként itt élő magyarság népi örökségének megismerésére, tudatosítására, továbbéltetés céljából.³

Az úttörő munkaként beindított néptánc-tanfolyam után a kismesterség-oktatás folyamatos felnőttképzésben valósul meg, 2 x 140 órás tanfolyamok formájában, hivatásos néprajzkutatók, a társtudományok területén működő tanárok és képesítéssel rendelkező szakemberek bevonásával. Az I. év 60% elméletből és 40 % gyakorlatból áll. A II. évben ez az arány fordított. A tanfolyamok időpontjain túl **Stúdió-foglalkozás** elnevezéssel folyik továbbképzés, alkalmanként. Itt ismerkedtek meg az érdeklődő hímezők, pl. a vidékünkre jellemző fehér lyukhímzés nevesített díszítményeivel, ill. igen változatos és gazdag ornamentikájával. Itt kerültek elemzésre a forrásanyagok - pl. a doroszlói tisztaszoba textiljeinek – a díszítőelemei és új megfogalmazásban történő megjelenítésük, azaz a tervezés folyamatának meg-

¹ A VMF, több éves előkészület után Nagy István kezdeményezésére és szorgalmazására, együttgondolkodó társaival 1995-ben, alulról szerveződve létrehozott kulturális, civil szervezet.

² „A vadvirágok nem témái a népművészetnek, nem téma a búza között növő gyomnövény, a pipacs, a „konkoly”-nak nevezett búzavirág...” in: Kresz Mária: *Virág és népművészet*

³ A török utáni újratelepítés során, különböző területekről érkezett lakosság kultúrájának számontartásával, pl. a Sárköz, Nyitra vidéke, Bukovina, a szegedi kirajzás, Békés és további számos magyarországi megye: tehát ebből eredően egységes vajdasági néphagyományról, népművészetéről /népdal- népzene-néptánc, népviselet, népszokás/ nem beszélhetünk!

ismerése és elsajátítása (a tájra, közösségre, korra jellemző sajátos díszítmény mai használati tárgyakon való alkalmazása, funkciótól függően).

Itt készült el az Aracs Társadalmi Szervezet felkérésére 2000-ben a magyarmajdányi imaház oltárára szánt terítő terve is (a címlapon az elkészült oltárterítő, amelynek hímezett fohász-felirata: „Boldogasszony anyánk, régi nagy Patrónánk ... ne feledkezzél meg szegény magyarokról” a szerk. megj.), mint ahogyan itt ismerték meg a hazai érdeklődők a magyarországi zsúriztetés lehetőségét, mellyel egyre többen élnek a volt tanítványok, így készülve népi iparművész címük megszerzéséhez! Programunk része továbbá a terepi gyűjtőutak szervezése vidékünkön, pl.: az al-dunai székely közösségekben (Hertelendyfalva, Székelykeve, Sándoregyháza), Doroszlón, Bácskertesén, Bezdánban, a szlavóniai Kórógyon, Harasztin, Szentlászlón. A felgyűjtött anyag dokumentálása, a hímezett és szőtt díszítmények minta- és műhelyrajzainak elkészítése is megtörtént (e kutatómunka igen jelentős, hiszen hivatásos néprajzkutató sem textil-, sem viseletkutatással nem foglalkozott behatóan vidékünkön!). A kezdeményezés által mára, sokak számára az alkotás mindennapjaik része lett.

Valamennyien vallják, hogy a hímezéshez, szövéshez, fazekassághoz, csipke-, mézeskalács- vagy akár hímes tojás-készítéshez nem elegendő a hasznos időtöltésre vonatkozó igény, hanem megalapozott tudással történő, folyamatos munkára van szükség.

A VMF tevékenysége egyféle tudatébresztés is, figyelmeztetés a népi kultúra értékeinek elhalványulására, eltűnésére, az értékrendváltásra.

Az 1996-ban beindított hazai néptáncképzés és hímezőképző folytatásaként 2003-ban a szövő, 2005-től a fazekastanfolyamok indultak, majd a nyári, egyhetes intenzív továbbképzések Magyarországon és ez évben immár 15. alkalommal szerveztük meg a VMF-tábort. A hazai fiatal érdeklődők számára megteremtettük a felvételi vizsga feltételét a Magyar Táncművészeti Főiskolán (Budapest), ezenkívül a budapesti, békéscsabai, Zala megyei,

stb. kézművesképzési lehetőséget a rokonintézményekben. A VMF által szervezett hazai minősítők,⁴ továbbá a tizenöt alkalommal megrendezett Vajdasági Táncháztalálkozó és Kirakodóvásár, a folyamatos információszolgáltatás,⁵ a kapcsolatépítés és -tartás Magyarországgal,⁶ valamint Szerbia déli részeivel,⁷ – mind-mind kiváló eredményeket hoztak! A két hímező népi iparművész és a hazai kézművesoktatók kinevelése után, mára hat vállalkozó (hímezők, szövő, fazekas és mézeskalács-készítő) és több néptáncpedagógus működik vidékünkön a tagságból. A VMF felterjesztése alapján két fő a *Népművészet Mestere*, egy fő *Király Zsiga*- és egy fő *Wlassics Gyula-díjas* a vajdasági magyarság sorában, a szervezet munkatársai az *Aracs-díj* mellett több más elismerést is magukénak mondhatnak. A VMF 2010-ben *Bartók Béla-émlékdíj*ban részesült. A tanfolyamot végzett majd félezer volt tanítvány pedig a forrásból merített népi díszítőelemeket tartalmazó termékeivel magát, családtagjait, otthonát öltözteti, barátait ajándékozza meg. Ezek népművészeti alkotások és a mai ember igényeit kielégítő használati tárgyak is egyben (étkező, tároló és sütő cserépedény, szőnyeg, függöny, vászonabrosz, hímezett lakástextil és öltözetilem stb.).

Egyre többen szívesen fogadják és vásárolják is ezeket a természetes alapanyagból készült termékeket. A visszajelzések szerint a fiatalok elcsodálkozva ismerik fel a tényt, hogy sokszor a jól bevált egykori használati tárgyak, nemcsak korról, tájról, emberi értékekről, a kéz melegségéről, a kitartásról, a munka szeretetéről közvetítenek információkat felhasználóiknak, de esztétikusabbak és alkalmasabbak is gyakran egy-egy funkcióra, mint a mai termékek.

A hazai magyar tájházláncolat kialakítása több szempontból is jelentős a VMF számára, ezért 2001-től évente szervez konferenciát, a hazai ilyen irányú tevékenységet szorgalmazó szakember itthoni eddigi hiányára való tekintettel, magyarországi, hivatásos szakemberek bevonásával (pl. Szentendrei Szabadtéri Néprajzi Múzeum, Magyarországi Tájházak Szövetsége). A konferenciákon az eltelt több mint tíz évben összesen 49 előadótól

⁴ Néptáncgyűjtések számára: Néptáncosok Országos Bemutató Színpada /kétévenként 1997-től/; hímezés: Polák Margit Hímezéspályázat /kétévenként 1997-től/; Silladri Kamara Néptáncfesztivál /kétévenként 2006-tól/; szövés: Lánchenger Szőttéspályázat /kétévenként 2009-től/.

⁵ Honlap 2000-től (www.vmf.org.rs); a VMF elektromos hírlevele az eMotívum 2002-től.

⁶ Népművészeti Egyesületek Szövetsége, Martin György Néptáncszövetség Budapest, Népi Mesterségek és Művészetek Szakközépiskolája, Táncház Alapítvány, Magyarországi Tájházak Szövetsége és számos megyei szintű népművészeti egyesület.

⁷ A VMF kézműveseinek bemutató kiállítása: Néprajzi Múzeum Belgrád 2009., Népmúzeum Požarevac 2010., Népmúzeum – Etnopark na Tulbi Zaječar 2011., Stevan Mokranjac Kulturális Központ Negotin 2011., Kulturális Központ, Galéria Kladovo 2012.

83 előadás hangzott el, amelyeket tizenkét helyszínen (Doroszló, Kúla, Temerin, Horgos, Gombos, Topolya, Bácsgyulafalva, Péterréve, Torontáloroszi, Szabadka, Tóthfalu, Tiszakálmánfalva), Vajdaság 55 közösségéből összesen 459 fő részvételével szervezett meg a VMF.

A népi értékek továbbélésének mai helyzete igen nehéz a pályázási lehetőségek mellett is, számos egyéb okból kifolyólag. Nem kérdés, hogy globalizálódó világunk egyik tendenciája az egykorinak, a hitelesnek, sokszor mindenáron történő újítása, módosítása, az egyén kreativitásának, az egyéni ízlés kibontakozásának szorgalmazása. Ezért is a hitelességre, hagyományhűségre épülő, közösségi ízlést kifejező népi kultúra továbbélésére pénzt szerezni, sajnos, egyre nehezebb! A fogyasztói életmód elvének érvényesítési törekvése által sugallt gondolkodás szerint a pénzzel kell törődni és nem a fáradtságos munkával megszerzett tudással a forráshoz nyúlni, hogy új alkotás vagy termék jöjjön létre.

Úgy vélem, mégis vannak lehetőségek a kiteljesedéshez. Ugyanis lassacskán, de egyre többen felismerik a magyar (vagy akár szerb) **népművészet** formanyelvét és e területen is képezik magukat. Mi, akik a magyar népi kultúra továbbélését közel húsz éve szorgalmazzuk, korábban nem létező szervezeti formát létrehozva, az e területen történő képzést biztosítottuk/biztosítjuk. Örömmel tapasztaljuk, hogy kezdeményezésünk és az átgondolt képzési program módszerének alkalmazása tanfolyamainkon egyre kézzelfoghatóbb eredményeket mutat. Az általunk célul tűzött szemléletváltás kialakításának eredménye tanítványaink körében mára már a magyar népi kultúra értékeinek megőrzését jelenti egy természetes életformában, melynek spontán megélése folyamatosan, de főként ünnepeink alkalmával nyilvánul meg.

Ezért is lenne igen fontos a VMF egyedi tevékenységének megtartása, képzési programjainak továbbfejlesztésével, ill. támogatás biztosítása a hivatásossá válás feltételeinek megteremtéséhez. Az MNT-nek mint a magyarság ügyeiben legkompetensebb szervnek a rálátásától nagyban függ, hogy e szerteágazó tevékenységet igen eredményesen végző civil szervezet, melynek ez idáig egyetlen fizetett alkalmazottja sem volt, mikor válhat hivatásos, folyamatos anyagi háttérrel rendelkező intézménnyé.

Gazdag tartalommal kidolgozott gyermekprogramjaink is igen eredményesek. Azon kívül, hogy

a gyermek a népi örökség forrásanyaga által jut élményhez az egykori életmódról, szokásvilágról, munkafolyamatról stb., a visszajelzések szerint a foglalkozások tapasztalatai mind a gyakorló pedagógusok, mind a jövő pedagógusai számára igen jól hasznosíthatók munkájuk során az oktatásban.

A VMF szakembereinek véleménye szerint elengedhetetlen feladat, hogy a népi kultúrát a hiteles anyagnak, a forrásnak megfelelő módon ismertessük meg a felnövekvő nemzedékkel, azért, hogy ellensúlyozzuk akár a színpadra nevelés hátulütőit vagy a gyermeknek a korához nem illő eseményekbe való bevonását stb., de mindenképpen a fő cél egyrészt az utánpótlás-nevelés, másrészt egy **sajátos életforma** kialakítása. Hiszen amit lát, hall a gyermek, azt építi be személyiségébe, mint ahogyan történt ez valaha a belenevelődéssel. A néprajzi kutatómunka eredményeinek tudatosítására, a dokumentált helyi jellegzetességek oktatására lenne szükség iskoláinkban ahhoz, hogy gyerekeink képesek legyenek érzékelni a vidékünk értékeire vonatkozó leírások jelentőségét és fontosságát, legyenek képesek értelmezni a fogalmakat ... Az általánosításnak, felületességnek és a népi értékek torzításának és összemosásának kizárólag romboló hatása lehet (van), nemcsak a gyermek személyiségfejlődésében, hanem identitástudata kialakulásában is. Tekintettel arra, hogy az idők távozásával a falusi közösségekben mára igen elgyengült az egykori közösségi kultúra sajátos megtartóereje és a megmaradt erő inkább az egyéni ízlést és igényt tükrözi az egyesületi munkán belül, az elvárásokhoz és megfelelésekhez igazodva. Így az intézmények és szervezetek feladata egyre összetettebb és felelősségteljesebb lesz!

A VMF ez évi VIII. Polák Margit Hímzéspályázati Kiállításán a beérkezett anyag elbírálása alkalmával a háromtagú szegedi szakzsűri (dr. Bárkányi Ildikó néprajzkutató, dr. Ozsváth Gábor Dániel néprajzkutató és Jelleinek Márta hímző népi iparművész) a következő összegező gondolatot fogalmazta meg: „Az alkotói továbbéléshez bátorságra szükség van ugyan, de ezt sok apró lépéssel, átgondoltan, kellő felkészültséggel, az egykori népiélet jó ismerőjeként, az apró rezgések érzékelésével, alázattal érdemes és szabad csak megtenni!”

Szabadka, 2012. Havas Boldogasszony napján

*Az Aracs e száma a népi kultúra értékeiből ad ízelítőt a Vajdasági Magyar Folklórközpont fotóanyagából, s ebből az alkalomból kértük fel a szerzőt tevékenységük összegezésére

A fotókat Nagy István készítette

Archív fotó: Raj Rozália és Nagy István gyűjteményéből

Varró asszonyok Doroszlón az 1920-as években

Szlavóniai magyarok ünnepplős csoportja, helyi sajátos öltözetben az 1930-as évekből

E számunk szerzői

Andrási Attila	színházi rendező, író, Budapest
Balázs-Arth Valéria	művészettörténész, Budapest
Bata János	költő, közíró, Horgos
Beke György	irodalomtörténész
Benedikty Tamás	író, Budapest
Bobory Zoltán	költő, Székesfehérvár
Domonkos László	író, közíró, Budapest
Gubás Ágota	újságíró, Szabadka
Hódi Sándor	pszichológus, Ada
Huszár Zoltán	közíró, Horgos
Juhász György	közíró, irodalomtörténész, Budapest
Kemény András	könyvtáros, könyvkiadó, Budapest
Kókai Péter	újságíró, Zenta
Konrad Sutarski	költő, Budapest
Magyar Lóránt	orvos, diakónus, Szabadka
Mihályi Katalin	újságíró, Szabadka
Mirnics Károly	demográfus, Szabadka
Raj Rozália	hímzés szakoktató, viseletkutató, Szabadka
Rege Béláné	építőmérnök, Érd
Róna Judit	irodalomtörténész, Budapest
Szabó Ferenc SJ	költő, író, Budapest – Róma
Szentmihályi Szabó Péter	író, műfordító, Budapest
Tóth Gy. László	közíró, Budaörs
W.-Nemessuri Zoltán	író, Budapest
Weiss Rudolf	történész, Szabadka

Helyreigazítás

Az Aracs 2012. június 4-i számában tévesen közöltük, hogy Szabó Frigyes Ünnepe című írásához mellékelte a fotót a tóthfalusi templomról a szerző készítette. A főlátel készítője ismeretlen.

A délvidéki magyarság közéleti folyóirata

Megjelenik évente négyszer.

Alapító: Aracs Társadalmi Szervezet, Szabadka

Alapítók: dr. Gubás Jenő (elnök), Utasi Jenő (főszerkesztő), dr. Vajda Gábor (felelős szerkesztő)

Kiadó: Aracs Alapítvány, Horgos

Főszerkesztő: Bata János (bata.horgos@gmail.com)

Olvasószerkesztő: Gubás Ágota (aracs-ujtag@tippnet.rs)

Művészeti szerkesztő és fedőlapterv: Gyurkovics Hunor

Számítógépes tördelés: Göncöl Róbert

Nyomda: Grafoprodukt Kft., Szabadka

Nyomdaigazgató: Özvegy Károly

Szerkeszti a szerkesztőbizottság: Bata János, Gubás Ágota, Gubás Jenő, Gyurkovics Hunor, Mihályi Katalin, Mirnics Károly, Utasi Jenő

A megjelent írásokért a szerzők felelnek, és azok nem föltétlenül fejezik ki a szerkesztőség véleményét.

A szerkesztőség címe: **24000 Szabadka – Subotica, Prvog ustanka 20.**

Telefon/fax: **(+381)-24/542-069**

Honlap: **www.aracs.org.rs**

E számunk illusztrációit a Vajdasági Magyar Folklórközpont anyagából válogattuk.

A címlapon: a fehér lyukhimzéssel készült magyarmajdányi oltárterítő (Dobó Róbert fotója)

A hátlapon: a doroszlói újmenyecske-öltözet (viseletrekonstrukció Raj Rozália tervei alapján)

Előfizetni (egy évre) a következő módon lehet:

НАЛОГ ЗА УПЛАТУ		
уплатилац	шифра плаћања	валута
	189	DIN
	износ	
	1000.- din.	
сврха уплате	рачун примаоца	
Uplata donacije	160-352841-17	
прималац	број модела	позив на број (одобрење)
FONDACIJA „ARACS” HORGOS		2012
печат и потпис уплатиоца		
место и датум пријема		датум валуте

A Szerbiai Igazságügyi Minisztérium a 651-01-157/2001-08 szám alatt jegyezte be a folyóiratot.